។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អង្គុត្តរនិកាយេ

អដ្ឋកនិបាត-អដ្ឋកថា

១. បឋមបណ្ណាសកំ

១. មេត្តាវគ្គោ

១. មេត្តាសុត្តវណ្ណនា

១. អដ្ឋកនិបាតស្ស បឋមេ **អាសេវិតាយា**តិ អាទរេន សេវិតាយ។ **ភាវិតាយា**តិ វឌ្ឍិតាយ។ **ពហុលីកតាយា**តិ បុនប្បុនំ កតាយ។ **យានិកតាយា**តិ យុត្តយានសទិសកតាយ។ **វត្ថុកតាយា**តិ បតិដ្ឋានដ្ឋេន វត្ថុ វិយ កតាយ។ **អនុដ្ឋិតាយា**តិ បច្ចុបដ្ឋិតាយ។ **បរិចិតាយា**តិ សមន្តតោ ចិតាយ ឧបចិតាយ។ **សុសមារទ្ធាយា**តិ សុដ្ឋុ សមារទ្ធាយ សុកតាយ។ **អានិសំសា**តិ គុណា។ **សុខំ សុបតី**តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ ឯកាទសកនិបាតេ វក្ខាម។

អប្បមាណន្តិ ផរណវសេន អប្បមាណំ។ **តនូ សំយោជនា ហោន្តិ, បស្សតោ ឧបធិក្ខយ**ន្តិ មេត្តាបទដ្ឋានាយ វិបស្សនាយ អនុក្កមេន ឧបធិក្ខយសង្ខាតំ អរហត្តំ បត្តស្ស ទស សំយោជនា បហីយន្តីតិ អត្ថោ។ អថ វា **តនូ សំយោជនា ហោន្តី**តិ បដិឃញ្ចេវ បដិឃសម្បយុត្តសំយោជនា ច តនុកា ហោន្តិ។ **បស្សតោ ឧបធិក្ខយ**ន្តិ តេសំយេវ កិលេសូបធីនំ ខយសង្ខាតំ មេត្តំ អធិគមវសេន បស្សន្តស្ស។ **កុសលី តេន ហោតី**តិ តេន មេត្តាយនេន កុសលោ ហោតិ។ **សត្តសណ្ឌ**ន្តិ សត្តសង្ខាតេន សណ្ឌេន សមន្នាគតំ, សត្តភរិតន្តិ អត្ថោ។ **វិជេត្វា**តិ អទណ្ឌេន អសត្ថេន ធម្មេនេវ វិជិនិត្វា។ **រាជិសយោ**តិ ឥសិសទិសា ធម្មិករាជានោ។ **យជមានា**តិ ទានានិ ទទមានា។ **អនុបរិយគា**តិ វិចរិំសុ។

អស្សមេធន្តិអាទីសុ បោរាណករាជកាលេ កិរ សស្សមេធំ, បុរិសមេធំ, សម្មាបាសំ, វាចាបេយ្យន្តិ ចត្តារិ សង្គហវត្ថូនិ អហេសុំ, យេហិ រាជានោ លោកំ សង្គណ្ហិំសុ។ តត្ថ និប្ផន្នសស្សតោ ទសមភាគគ្គហណំ **សស្សមេធំ** នាម, សស្សសម្បាទនេ មេធាវិតាតិ អត្ថោ។ មហាយោធានំ ឆមាសិកំ ភត្តវេតនានុប្បទានំ **បុរិសមេធំ** នាម, បុរិសសង្គណ្ហនេ មេធាវិតាតិ អត្ថោ។ ទលិទ្ទមនុស្សានំ ហត្ថតោ លេខំ គហេត្វា តីណិ វស្សានិ វិនា វឌ្ឍិយា សហស្សទ្វិសហស្សមត្តធនានុប្បទានំ **សម្មាបាសំ** នាម។ តញ្ហិ សម្មា មនុស្សេ បាសេតិ ហទយេ ពន្ធិត្វា វិយ ឋបេតិ, តស្មា សម្មាបាសន្តិ វុច្ចតិ។ "តាត, មាតុលា"តិអាទិនា នយេន បន សណ្ហវាចាភណនំ **វាចាបេយ្យំ** នាម, បិយវាចាតិ អត្ថោ។ ឯវំ ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ សង្គហិតំ រដ្ឋំ ឥទ្ធញ្ចេវ ហោតិ, ផីតញ្ច, ពហុអន្នបានំ, ខេមំ, និរព្ពុទំ។ មនុស្សា មុទា មោទមានា ឧរេ បុត្តេ នច្ចេន្តា អបារុតឃរា វិហរន្តិ។ ឥទំ ឃរទ្វារេសុ អគ្គឡានំ អភាវតោ **និរគ្គឡ**ន្តិ វុច្ចតិ។ អយំ បោរាណិកា បវេណិ។

អបរភាគេ បន ឱក្កាករាជកាលេ ព្រាហ្មណា ឥមានិ ចត្តារិ សង្គហវត្ថូនិ ឥមញ្ច រដ្ឋសម្បត្តិំ បរិវត្តេត្វា ឧទ្ធំមូលកំ កត្វា **អស្សមេធំ បុរិសមេធ**ន្តិអាទិកេ បញ្ច យញ្ញេ នាម អកំសុ។ តេសុ អស្សមេត្ថ មេធន្តិ វធេន្តីតិ **អស្សមេធោ**។ ទ្វីហិ បរិយញ្ញេហិ យជិតព្ពស្ស ឯកវីសតិយូបស្ស ឯកស្មិំ បច្ឆិមទិវសេយេវ សត្តនវុតិបញ្ចបសុសតឃាតភីសនស្ស ឋបេត្វា ភូមិញ្ច បុរិសេ ច អវសេសសព្ពវិភវទក្ខិណស្ស យញ្ញស្សេតំ អធិវចនំ។ បុរិសមេត្ថ មេធន្តីតិ **បុរិសមេធោ**។ ចតូហិ បរិយញ្ញេហិ យជិតព្ពស្ស សទ្ធិំ ភូមិយា អស្សមេធេ វុត្តវិភវទក្ខិណស្ស យញ្ញស្សេតំ អធិវចនំ។ សម្មមេត្ថ បាសន្តីតិ **សម្មាបាសោ**។ ទិវសេ ទិវសេ យុគច្ឆិគ្គឡេ បវេសនទណ្ឌកសង្ខាតំ សម្មំ ខិបិត្វា តស្ស បតិតោកាសេ វេទិំ កត្វា សំហារិមេហិ យូបាទីហិ សរស្សតីនទិយា និមុគ្គោកាសតោ បភុតិ បដិលោមំ គច្ឆន្តេន យជិតព្ពស្ស សត្រយាគស្សេតំ អធិវចនំ។ វាជមេត្ថ បិវន្តីតិ **វាជបេយ្យោ**។ ឯកេន បរិយញ្ញេន សត្តរសហិ បសូហិ យជិតព្ពស្ស ពេលុវយូបស្ស សត្តរសកទក្ខិណស្ស យញ្ញស្សេតំ អធិវចនំ។ នត្ថិ ឯត្ថ អគ្គឡាតិ **និរគ្គឡោ**។ នវហិ បរិយញ្ញេហិ យជិតព្ពស្ស សទ្ធិំ ភូមិយា ច បុរិសេហិ ច អស្សមេធេ វុត្តវិភវទក្ខិណស្ស សព្ពមេធបរិយាយនាមស្ស អស្សមេធវិកប្បស្សេតំ អធិវចនំ។

កលម្បិ តេ នានុភវន្តិ សោឡសិន្តិ តេ សព្ពេបិ មហាយាគា ឯកស្ស មេត្តាចិត្តស្ស វិបាកមហន្តតាយ សោឡសី កលំ ន អគ្ឃន្តិ, សោឡសមំ ភាគំ ន បាបុណន្តីតិ អត្ថោ។ **ន ជិនាតី**តិ ន អត្តនា បរស្ស ជានឹ ករោតិ។ **ន ជាបយេ**តិ ន បរេន បរស្ស ជានឹ ការេតិ។ **មេត្តំសោ**តិ មេត្តាយមានចិត្តកោដ្ឋាសោ ហុត្វា។ **សព្ពភូតាន**ន្តិ សព្ពសត្តេសុ។ **វេរំ តស្ស ន កេនចី**តិ តស្ស កេនចិ សទ្ធឹ អកុសលវេរំ វា បុគ្គលវេរំ វា នត្ថិ។

២. បញ្ញាសុត្តវណ្ណនា

២. ទុតិយេ **អាទិព្រហ្មចរិយិកាយា**តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតាយ។ **បញ្ញាយា**តិ វិបស្សនាយ។ **គរុដ្ឋានិយ**ន្តិ គារវុប្បត្តិបច្ចយភូតំ គរុភាវនីយំ។ **តិព្ព**ន្តិ ពហលំ។ **បរិបុច្ឆតី**តិ អត្ថបាឡិអនុសន្ធិបុព្ពាបរំ បុច្ឆតិ។ **បរិបញ្ហតី**តិ បញ្ហំ ករោតិ, ឥទញ្ចិទញ្ច បដិបុច្ឆិស្សាមីតិ វិតក្កេតិ។ **ទ្វយេនា**តិ ទុវិធេន។ **អនានាកថិកោ**តិ អនានត្តកថិកោ ហោតិ។ **អតិរច្ឆានកថិកោ**តិ នានាវិធំ តិរច្ឆានកថំ ន កថេតិ។ **អរិយំ វា តុណ្ហីភាវ**ន្តិ អរិយតុណ្ហីភាវោ នាម ចតុត្ថជ្ឈានំ, សេសកម្មដ្ឋានមនសិការោបិ វដ្ដតិ។ **ជានំ ជានាតី**តិ ជានិតព្ពកំ ជានាតិ។ **បស្សំ បស្សតី**តិ បស្សិតព្ពកំ បស្សតិ។ **បិយត្តាយា**តិ បិយភាវត្ថាយ។ **គរុត្តាយា**តិ គរុភាវត្ថាយ។ **ភាវនាយា**តិ ភាវនត្ថាយ គុណសម្ភាវនាយ វា។ **សាមញ្ញាយា**តិ សមណធម្មត្ថាយ។ **ឯកីភាវាយា**តិ និរន្តរភាវត្ថាយ។

៣-៤. អប្បិយសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៣-៤. តតិយេ **អប្បិយបសំសី**តិ អប្បិយជនស្ស បសំសកោ វណ្ណភាណី។ **បិយគរហី**តិ បិយជនស្ស និន្ទកោ គរហកោ។ ចតុត្ថេ **អនវញ្ញត្តិកាមោ**តិ “អហោ វត មំ អញ្ញេន អវជានេយ្យុ”ន្តិ អនវជាននកាមោ។ **អកាលញ្ញូ**តិ កថាកាលំ ន ជានាតិ, អកាលេ កថេតិ។ **អសុចី**តិ អសុចីហិ កាយកម្មាទីហិ សមន្នាគតោ។

៥. បឋមលោកធម្មសុត្តវណ្ណនា

៥. បញ្ចមេ លោកស្ស ធម្មាតិ **លោកធម្មា**។ ឯតេហិ មុត្តោ នាម នត្ថិ, ពុទ្ធានម្បិ ហោន្តិ។ តេនេវាហ – **លោកំ អនុបរិវត្តន្តី**តិ អនុពន្ធន្តិ នប្បជហន្តិ , លោកតោ ន និវត្តន្តីតិ អត្ថោ។ **លោកោ ច អដ្ឋ លោកធម្មេ អនុបរិវត្តតី**តិ អយញ្ច លោកោ ឯតេ អនុពន្ធតិ ន បជហតិ, តេហិ ធម្មេហិ ន និវត្តតីតិ អត្ថោ។

លាភោ អលាភោតិ លាភេ អាគតេ អលាភោ អាគតោយេវាតិ វេទិតព្ពោ។ **អយសា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អវេក្ខតិ វិបរិណាមធម្មេ**តិ “វិបរិណាមធម្មា ឥមេ”តិ ឯវំ អវេក្ខតិ។ **វិធូបិតា**តិ វិធមិតា វិទ្ធំសិតា។ **បទញ្ច ញត្វា**តិ និព្ពានបទំ ជានិត្វា។ **សម្មប្បជានាតិ ភវស្ស បារគូ**តិ ភវស្ស បារំ គតោ និប្ផត្តឹ មត្ថកំ បត្តោ, និព្ពានបទំ ញត្វាវ តំ បារំ គតភាវំ សម្មប្បជានាតីតិ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

៦. ទុតិយលោកធម្មសុត្តវណ្ណនា

៦. ឆដ្ឋេ **កោ វិសេសោ**តិ កឹ វិសេសការណំ។ **កោ អធិប្បយាសោ**តិ កោ អធិកប្បយោគោ។ **បរិយាទាយា**តិ គហេត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា។ ឥធាបិ វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិតំ។

៧. ទេវទត្តវិបត្តិសុត្តវណ្ណនា

៧. សត្តមេ **អចិរបក្កន្តេ**តិ សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា ន ចិរបក្កន្តេ។ **អារព្ភា**តិ អាគម្ម បដិច្ច សន្ធាយ។ **អត្តវិបត្តិ**ន្តិ អត្តនោ វិបត្តឹ វិបន្នាការំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អភិភុយ្យា**តិ អភិភវិត្វា មទ្ទិត្វា។

៨. ឧត្តរវិបត្តិសុត្តវណ្ណនា

៨. អដ្ឋមេ **វដជាលិកាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ វិហារេ។ សោ កិរ វដវនេ និវិដ្ឋត្តា វដជាលិកាតិ សង្ខំ គតោ។ **បាតុរហោសី**តិ ឥមមត្ថំ ទេវរញ្ញោ អារោចេស្សាមីតិ គន្ធា បាកដោ អហោសិ។ **អាទិព្រហ្មចរិយកោ**តិ សិក្ខត្តយសង្គហស្ស សកលសាសនព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតោ។

៩. នន្ទសុត្តវណ្ណនា

៩. នវមេ **កុលបុត្តោ**តិ ជាតិកុលបុត្តោ។ **ពលវា**តិ ថាមសម្បន្នោ។ **បាសាទិកោ**តិ រូបសម្បត្តិយា បសាទជនកោ។ **តិព្ពរាគោ**តិ ពហលរាគោ។ **កិមញ្ញត្រា**តិអាទីសុ អយមត្ថោ – កឹ អញ្ញេន ការណេន កថិតេន, អយំ នន្ទោ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ ភោជនេ មត្តញ្ញូ ជាគរិយមនុយុត្តោ សតិសម្បជញ្ញេន សមន្នាគតោ, យេហិ នន្ទោ សក្កោតិ បរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយំ ចរិតុំ។ សចេ ឥមេហិ ការណេហិ សមន្នាគតោ នាភវិស្ស, ន សក្កុណេយ្យាតិ។ **ឥតិហ តត្ថា**តិ ឯវំ តត្ថ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដមេវ កថិតំ។

១០. ការណ្ឌវសុត្តវណ្ណនា

១០. ទសមេ **អញ្ញេនាញ្ញំ បដិចរតី**តិ អញ្ញេន ការណេន វចនេន វា អញ្ញំ ការណំ វចនំ វា បដិច្ឆាទេតិ។ **ពហិទ្ធា កថំ អបនាមេតី**តិ ពាហិរតោ អញ្ញំ អាគន្តុកកថំ ឱតារេតិ។ **អបនេយ្យេសោ**តិ អបនេយ្យោ នីហរិតព្ពោ ឯស។ **សមណទូសី**តិ សមណទូសកោ។ **សមណបលាបោ**តិ វីហីសុ វីហិបលាបោ វិយ និស្សារតាយ សមណេសុ សមណបលាបោ។ **សមណការណ្ឌវោ**តិ សមណកចវរោ។ **ពហិទ្ធា នាសេន្តី**តិ ពហិ នីហរន្តិ។ **យវករណេ**តិ យវខេត្តេ។ **ផុណមានស្សា**តិ ឧច្ចេ ឋានេ ឋត្វា មហាវាតេ ឱបុនិយមានស្ស។ **អបសម្មជ្ជន្តី**តិ សារធញ្ញានំ ឯកតោ ទុព្ពលធញ្ញានំ ឯកតោ ករណត្ថំ បុនប្បុនំ អបសម្មជ្ជន្តិ, អបសម្មជ្ជនិសង្ខាតេន វាតគ្គាហិនា សុប្បេន វា វត្ថេន វា នីហរន្តិ។ **ទទ្ទរន្តិ** ទទ្ទរសទ្ទំ។

សំវាសាយន្តិ សំវាសេន អយំ។ **វិជានាថា**តិ ជានេយ្យាថ។ **សន្តវាចោ**តិ សណ្ហវាចោ។ **ជនវតី**តិ ជនមជ្ឈេ។ **រហោ ករោតិ ករណ**ន្តិ ករណំ វុច្ចតិ បាបកម្មំ, តំ រហោ បដិច្ឆន្នោ ហុត្វា ករោតិ។ **សំសប្បី ច មុសាវាទី**តិ សំសប្បិត្វា មុសាវាទី, មុសា ភណន្តោ សំសប្បតិ ផន្ទតីតិ អត្ថោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដមេវ កថេត្វា គាថាសុ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតន្តិ។

មេត្តាវគ្គោ បឋមោ។

២. មហាវគ្គោ

១. វេរញ្ជសុត្តវណ្ណនា

១១. ទុតិយស្ស បឋមេ **អភិវាទេតីតិ** ឯវមាទីនិ **ន សមណោ គោតមោតិ** ឯត្ថ វុត្តនការេន យោជេត្វា ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ “ន វន្ទតិ នាសនា វុដ្ឋាតិ, នាបិ ‘ឥធ ភោន្តោ និសីទន្តូ’តិ ឯវំ អាសនេន វា និមន្តេតី”តិ។ ឯត្ថ ហិ វា-សទ្ទោ វិភាវនេ នាម អត្ថេ “រូបំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វា”តិអាទីសុ វិយ។ ឯវំ វត្វា អថ អត្តនោ អភិវាទនាទីនិ អករោន្តំ ភគវន្តំ ទិស្វា អាហ – **តយិទំ, ភោ គោតម, តថេវា**តិ។ យំ តំ មយា សុតំ, តំ តថេវ, តំ សវនញ្ច មេ ទស្សនញ្ច សំសន្ទតិ សមេតិ, អត្ថតោ ឯកីភាវំ គច្ឆតិ។ ន ហិ ភវំ គោតមោ...បេ.... អាសនេន វា និមន្តេតីតិ។ ឯវំ អត្តនា សុតំ ទិដ្ឋេន និគមេត្វា និន្ទន្តោ អាហ – **តយិទំ, ភោ គោតម, ន សម្បន្នមេវា**តិ តំ អភិវាទនាទីនំ អករណំ អយុត្តមេវាតិ។

អថស្ស ភគវា អត្តុក្កំសនបរវម្ភនទោសំ អនុបគម្ម ករុណាសីតលេន ហទយេន តំ អញ្ញាណំ វិធមិត្វា យុត្តភាវំ ទស្សេតុកាមោ **នាហំ តំ ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – អហំ, ព្រាហ្មណ, អប្បដិហតេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណចក្ខុនា ឱលោកេន្តោបិ តំ បុគ្គលំ ឯតស្មិំ សទេវកាទិភេទេ លោកេ ន បស្សាមិ, យមហំ អភិវាទេយ្យំ វា បច្ចុដ្ឋេយ្យំ វា អាសនេន វា និមន្តេយ្យំ។ អនច្ឆរិយំ វា ឯតំ, ស្វាហំ អជ្ជ សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ ឯវរូបំ និបច្ចាការារហំ បុគ្គលំ ន បស្សាមិ។ អបិច ខោ យទាបាហំ សម្បតិជាតោវ ឧត្តរេន មុខោ សត្តបទវីតិហារេន គន្ត្វា សកលំ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ឱលោកេសិំ, តទាបិ ឯតស្មិំ សទេវកាទិភេទេ លោកេ តំ បុគ្គលំ ន បស្សាមិ, យមហំ ឯវរូបំ និបច្ចការំ ករេយ្យំ។ អថ ខោ មំ សោឡសកប្បសហស្សាយុកោ ខីណាសវមហាព្រហ្មាបិ អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វា “ត្វំ លោកេ មហាបុរិសោ, ត្វំ សទេវកស្ស លោកស្ស អគ្គោ ច ជេដ្ឋោ ច សេដ្ឋោ ច, នត្ថិ តយា ឧត្តរិតរោ”តិ សញ្ជាតសោមនស្សោ បតិមានេសិ។ តទាបិ ចាហំ អត្តនា ឧត្តរិតរំ អបស្សន្តោ អាសភិំ វាចំ និច្ឆារេសិំ – “អគ្គោហមស្មិ លោកស្ស, ជេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស, សេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្សា”តិ។ ឯវំ សម្បតិជាតស្សាបិ មយ្ហំ អភិវាទនាទិរហោ បុគ្គលោ នត្ថិ, ស្វាហំ ឥទានិ សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ កំ អភិវាទេយ្យំ។ តស្មា ត្វំ, ព្រាហ្មណ, មា តថាគតា ឯវរូបំ បរមនិបច្ចការំ បត្ថយិ។ យញ្ហិ, ព្រាហ្មណ, តថាគតោ អភិវាទេយ្យ វា...បេ.... អាសនេន វា និមន្តេយ្យ, មុទ្ធាបិ តស្ស បុគ្គលស្ស រត្តិបរិយោសានេ បរិបាកសិថិលពន្ធនំ វណ្ដា មុត្តតាលផលំ វិយ គីវតោ ឆិជ្ជិត្វា សហសាវ ភូមិយំ និបតេយ្យ។

ឯវំ វុត្តេបិ ព្រាហ្មណោ ទុប្បញ្ញតាយ តថាគតស្ស លោកជេដ្ឋភាវំ អសល្លក្ខេន្តោ កេវលំ តំ វចនំ អសហមានោ អាហ – **អរសរូបោ ភវំ គោតមោ**តិ។ អយំ កិរស្ស អធិប្បាយោ – យំ លោកេ អភិវាទនបច្ចុដ្ឋានអញ្ជលិកម្មសាមីចិកម្មំ “សាមគ្គិរសោ”តិ វុច្ចតិ, តំ ភោតោ គោតមស្ស នត្ថិ។ តស្មា អរសរូបោ ភវំ គោតមោ, អរសជាតិកោ អរសសភាវោតិ។ អថស្ស ភគវា ចិត្តមុទុភាវជននត្ថំ ឧជុវិបច្ចនីកភាវំ បរិហរន្តោ អញ្ញថា តស្ស វចនស្ស អត្ថំ អត្តនិ សន្ទស្សេន្តោ **អត្ថិ ខ្វេស, ព្រាហ្មណ, បរិយាយោ**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **អត្ថិ ខ្វេសា**តិ អត្ថិ ខោ ឯស។ **បរិយាយោ**តិ ការណំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – អត្ថិ ខោ, ព្រាហ្មណ, ឯតំ ការណំ, យេន ការណេន មំ “អរសរូបោ ភវំ គោតមោ”តិ វទមានោ បុគ្គលោ សម្មា វទេយ្យ, អវិតថវាទីតិ សង្ខ្យំ គច្ឆេយ្យ។ កតមោ បន សោតិ? យេ តេ, ព្រាហ្មណ, រូបរសា...បេ.... ផោដ្ឋព្ពរសា, តេ តថាគតស្ស បហីនាតិ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យេ តេ ជាតិវសេន វា ឧបបត្តិវសេន វា សេដ្ឋសម្មតានម្បិ បុថុជ្ជនានំ រូបារម្មណាទីនិ អស្សាទេន្តានំ អភិនន្ទន្តានំ រជ្ជន្តានំ ឧប្បជ្ជន្តិ កាមសុខស្សាទសង្ខាតា រូបរសា, សទ្ទរសា, គន្ធរសា, រសរសា, ផោដ្ឋព្ពរសា, យេ ឥមំ លោកំ គីវាយ ពន្ធិត្វា វិយ អាវិញ្ឆន្តិ, វត្ថារម្មណាទិសាមគ្គិយញ្ច ឧប្បន្នត្តា សាមគ្គិរសាតិ វុច្ចន្តិ។ តេ សព្ពេបិ តថាគតស្ស បហីនា។ “មយ្ហំ បហីនា”តិ វត្តព្ពេបិ មមាការេន អត្តានំ អនុក្ខិបន្តោ ធម្មំ ទេសេតិ, ទេសនាវិលាសោ វា ឯស តថាគតស្ស។

តត្ថ **បហីនា**តិ ចិត្តសន្តានតោ វិគតា, បជហិតា វា។ ឯតស្មិំ បនត្ថេ ករណេ សាមិវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ អរិយមគ្គសត្ថេន ឧច្ឆិន្នំ តណ្ហាវិជ្ជាមយំ មូលំ ឯតេសន្តិ **ឧច្ឆិន្នមូលា**។ តាលវត្ថុ វិយ នេសំ វត្ថុ កតន្តិ **តាលាវត្ថុកតា**។ យថា ហិ តាលរុក្ខំ សមូលំ ឧទ្ធរិត្វា តស្ស វត្ថុមត្តេ តស្មិំ បទេសេ កតេ ន បុន តស្ស តាលស្ស ឧប្បត្តិ បញ្ញាយតិ, ឯវំ អរិយមគ្គសត្ថេន សមូលេ រូបាទិរសេ ឧទ្ធរិត្វា តេសំ បុព្ពេ ឧប្បន្នបុព្ពភាវេន វត្ថុមត្តេ ចិត្តសន្តានេ កតេ សព្ពេបិ តេ តាលាវត្ថុកតាតិ វុច្ចន្តិ។ អវិរុឡ្ហិធម្មត្តា វា មត្ថកច្ឆិន្នតាលោ វិយ កតាតិ តាលាវត្ថុកតា។ យស្មា បន ឯវំ តាលាវត្ថុកតា អនភាវំកតា ហោន្តិ , យថា នេសំ បច្ឆាភាវោ ន ហោតិ, តថា កតា ហោន្តិ។ តស្មា អាហ – **អនភាវំកតា**តិ។ **អាយតិំ អនុប្បាទធម្មា**តិ អនាគតេ អនុប្បជ្ជនកសភាវា។

នោ ច ខោ យំ ត្វំ សន្ធាយ វទេសីតិ យញ្ច ខោ ត្វំ សន្ធាយ វទេសិ, សោ បរិយាយោ ន ហោតិ។ ននុ ច ឯវំ វុត្តេ យោ ព្រាហ្មណេន វុត្តោ សាមគ្គិរសោ, តស្ស អត្ថនិ វិជ្ជមានតា អនុញ្ញាតា ហោតីតិ? ន ហោតិ។ យោ ហិ នំ សាមគ្គិរសំ កាតុំ ភព្ពោ ហុត្វា ន ករោតិ, សោ តទភាវេន អរសរូបោតិ វត្តព្ពតំ អរហតិ។ ភគវា បន អភព្ពោវ ឯតំ កាតុំ, តេនស្ស ការណេ អភព្ពតំ បកាសេន្តោ អាហ – “នោ ច ខោ យំ ត្វំ សន្ធាយ វទេសី”តិ។ យំ បរិយាយំ សន្ធាយ ត្វំ មំ “អរសរូបោ”តិ វទេសិ, សោ អម្ហេសុ នេវ វត្តព្ពោតិ។

ឯវំ ព្រាហ្មណោ អត្តនា អធិប្បេតំ អរសរូបតំ អារោបេតុំ អសក្កោន្តោ អថាបរំ **និព្ភោគោ ភវ**ន្តិអាទិមាហ។ សព្ពបរិយាយេសុ ចេត្ថ វុត្តនយេនេវ យោជនាក្កមំ វិទិត្វា សន្ធាយភាសិតមត្ថំ ឯវំ វេទិតព្ពំ – ព្រាហ្មណោ តទេវ វយោវុឌ្ឍានំ អភិវាទនាទិកម្មំ លោកេ “សាមគ្គិបរិភោគោ”តិ មញ្ញមានោ តទភាវេន ច ភគវន្តំ “និព្ភោគោ”តិអាទិមាហ។ ភគវា ច យ្វាយំ រូបាទីសុ សត្តានំ ឆន្ទរាគបរិភោគោ, តទភាវំ អត្តនិ សម្បស្សមានោ អបរំ បរិយាយមនុជានិ។

បុន ព្រាហ្មណោ យំ លោកេ វយោវុឌ្ឍានំ អភិវាទនាទិកុលសមុទាចារកម្មំ លោកិយា ករោន្តិ, តស្ស អកិរិយំ សម្បស្សមានោ ភគវន្តំ **អកិរិយវាទោ**តិ អាហ។ ភគវា បន យស្មា កាយទុច្ចរិតាទីនំ អកិរិយំ វទតិ, តស្មា តំ អកិរិយវាទិតំ អត្តនិ សម្បស្សមានោ អបរំ បរិយាយមនុជានិ។ តត្ថ ឋបេត្វា កាយទុច្ចរិតាទីនិ អវសេសា អកុសលា ធម្មា **អនេកវិហិតា បាបកា អកុសលា ធម្មា**តិ វេទិតព្ពា។

បុន ព្រាហ្មណោ តទេវ អភិវាទនាទិកម្មំ ភគវតិ អបស្សន្តោ “ឥមំ អាគម្ម អយំ លោកតន្តិ លោកបវេណី ឧច្ឆិជ្ជតី”តិ មញ្ញមានោ ភគវន្តំ **ឧច្ឆេទវាទោ**តិ អាហ។ ភគវា បន យស្មា បញ្ចកាមគុណិករាគស្ស ចេវ អកុសលចិត្តទ្វយសម្បយុត្តស្ស ច ទោសស្ស អនាគាមិមគ្គេន ឧច្ឆេទំ វទតិ, សព្ពាកុសលសម្ភវស្ស បន មោហស្ស អរហត្តមគ្គេន ឧច្ឆេទំ វទតិ, ឋបេត្វា តេ តយោ អវសេសានំ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ យថានុរូបំ ចតូហិ មគ្គេហិ ឧច្ឆេទំ វទតិ, តស្មា តំ ឧច្ឆេទវាទំ អត្តនិ សម្បស្សមានោ អបរំ បរិយាយមនុជានិ។

បុន ព្រាហ្មណោ “ជិគុច្ឆតិ មញ្ញេ សមណោ គោតមោ ឥទំ វយោវុឌ្ឍានំ អភិវាទនាទិកុលសមុទាចារកម្មំ, តេន តំ ន ករោតី”តិ មញ្ញមានោ ភគវន្តំ **ជេគុច្ឆី**តិ អាហ។ ភគវា បន យស្មា ជិគុច្ឆតិ កាយទុច្ចរិតាទីហិ, យានិ កាយវចីមនោទុច្ចរិតានិ ចេវ យាវ ច អកុសលានំ លាមកធម្មានំ សមាបត្តិ សមាបជ្ជនា សមង្គិភាវោ, តំ សព្ពម្បិ គូថំ វិយ មណ្ឌនកជាតិកោ បុរិសោ ជិគុច្ឆតិ ហិរីយតិ, តស្មា តំ ជេគុច្ឆិតំ អត្តនិ សម្បស្សមានោ អបរំ បរិយាយមនុជានិ។ តត្ថ **កាយទុច្ចរិតេនា**តិអាទិ ករណវចនំ ឧបយោគត្ថេ ទដ្ឋព្ពំ។

បុន ព្រាហ្មណោ តទេវ អភិវាទនាទិកម្មំ ភគវតិ អបស្សន្តោ “អយំ ឥទំ លោកជេដ្ឋកកម្មំ វិនេតិ វិនាសេតិ, អថ វា យស្មា ឯតំ សាមីចិកម្មំ ន ករោតិ, តស្មា អយំ វិនេតព្ពោ និគ្គណ្ហិតព្ពោ”តិ មញ្ញមានោ ភគវន្តំ **វេនយិកោ**តិ អាហ។ តត្រាយំ បទត្ថោ – វិនយតីតិ វិនយោ, វិនាសេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ វិនយោ ឯវ **វេនយិកោ**។ វិនយំ វា អរហតីតិ **វេនយិកោ**, និគ្គហំ អរហតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ភគវា បន យស្មា រាគាទីនំ វិនយាយ វូបសមាយ ធម្មំ ទេសេតិ, តស្មា វេនយិកោ ហោតិ។ អយមេវ ចេត្ថ បទត្ថោ – វិនយាយ ធម្មំ ទេសេតីតិ វេនយិកោ។ វិចិត្រា ហិ តទ្ធិតវុត្តិ។ ស្វាយំ តំ វេនយិកភាវំ អត្តនិ សម្បស្សមានោ អបរំ បរិយាយមនុជានិ។

បុន ព្រាហ្មណោ យស្មា អភិវាទនាទីនិ សាមីចិកម្មានិ ករោន្តា វយោវុឌ្ឍេ តោសេន្តិ ហាសេន្តិ , អករោន្តា បន តាបេន្តិ វិហេសេន្តិ ទោមនស្សំ នេសំ ឧប្បាទេន្តិ, ភគវា ច តានិ ន ករោតិ, តស្មា “អយំ វយោវុឌ្ឍេ តបតី”តិ មញ្ញមានោ សប្បុរិសាចារវិរហិតត្តា វា “កបណបុរិសោ អយ”ន្តិ មញ្ញមានោ ភគវន្តំ **តបស្សី**តិ អាហ។ តត្រាយំ បទត្ថោ – តបតីតិ តបោ, រោសេតិ វិហេសេតីតិ អត្ថោ។ សាមីចិកម្មាករណស្សេតំ អធិវចនំ។ តបោ អស្ស អត្ថីតិ **តបស្សី**។ ទុតិយេ អត្ថវិកប្បេ ព្យញ្ជនានិ អវិចារេត្វា លោកេ កបណបុរិសោ តបស្សីតិ វុច្ចតិ។ ភគវា បន យេ អកុសលា ធម្មា លោកំ តបនតោ តបនីយានិ វុច្ចន្តិ, តេសំ បហីនត្តា យស្មា តបស្សីតិ សង្ខំ គតោ។ តស្មា តំ តបស្សិតំ អត្តនិ សម្បស្សមានោ អបរំ បរិយាយមនុជានិ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ – តបន្តីតិ តបា, អកុសលធម្មានមេតំ អធិវចនំ។ តេ តបេ អស្សិ និរស្សិ បហាសិ វិទ្ធំសីតិ តបស្សី។

បុន ព្រាហ្មណោ តំ អភិវាទនាទិកម្មំ ទេវលោកគព្ភសម្បត្តិយា ទេវលោកបដិសន្ធិបដិលាភាយ សំវត្តតីតិ មញ្ញមានោ ភគវតិ ចស្ស អភាវំ ទិស្វា ភគវន្តំ **អបគព្ភោ**តិ អាហ។ កោធវសេន វា ភគវតោ មាតុកុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិគ្គហណេ ទោសំ ទស្សេន្តោបិ ឯវមាហ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ – គព្ភតោ អបគតោតិ **អបគព្ភោ,** អភព្ពោ ទេវលោកូបបត្តិំ បាបុណិតុន្តិ អធិប្បាយោ។ ហីនោ វា គព្ភោ អស្សាតិ អបគព្ភោ។ ទេវលោកគព្ភបរិពាហិរត្តា អាយតិំ ហីនគព្ភបដិលាភភាគីតិ។ ហីនោ វាស្ស មាតុកុច្ឆិស្មិំ គព្ភវាសោ អហោសីតិ អធិប្បាយោ។ ភគវតោ បន

យស្មា អាយតី គព្ភសេយ្យា អបគតា, តស្មា សោ តំ អបគព្ភតំ អត្តនិ សម្បស្សមានោ អបរំ បរិយាយមនុជានិ។ តត្រ ច **យស្ស ខោ, ព្រាហ្មណ, អាយតី គព្ភសេយ្យា បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ បហីនា**តិ ឯតេសំ បទានំ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ – “ព្រាហ្មណ, យស្ស បុគ្គលស្ស អនាគតេ គព្ភសេយ្យា បុនព្ភវេ ច អភិនិព្ពត្តិ អនុត្តរេន មគ្គេន វិហតការណត្តា បហីនា។ គព្ភសេយ្យាគហណេន ចេត្ថ ជលាពុជយោនិ គហិតា, បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិគ្គហណេន ឥតរា តិស្សោ”បិ។

អបិច គព្ភស្ស សេយ្យា **គព្ភសេយ្យា**។ បុនព្ភវោ ឯវ អភិនិព្ពត្តិ **បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តី**តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យថា ច វិញ្ញាណដ្ឋិតីតិ វុត្តេបិ ន វិញ្ញាណតោ អញ្ញា ឋិតិ អត្ថិ, ឯវមិធាបិ ន គព្ភតោ អញ្ញា សេយ្យា វេទិតព្ពា។ អភិនិព្ពត្តិ ច នាម យស្មា បុនព្ភវភូតាបិ អបុនព្ភវភូតាបិ អត្ថិ, ឥធ ច បុនព្ភវភូតា អធិប្បេតា, តស្មា វុត្តំ – “បុនព្ភវោ ឯវ អភិនិព្ពត្តិ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តី”តិ។

ឯវំ អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ អរសរូបតាទីហិ អដ្ឋហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសន្តម្បិ ព្រាហ្មណំ ភគវា ធម្មិស្សរោ ធម្មរាជា ធម្មសាមី តថាគតោ អនុកម្បាយ សីតលេនេវ ចក្ខុនា ព្រាហ្មណំ ឱលោកេន្តោ យំ ធម្មធាតុំ បដិវិជ្ឈិត្វា ទេសនាវិលាសប្បត្តោ នាម ហោតិ, តស្សា ធម្មធាតុយា សុប្បដិវិទ្ធត្តា វិគតវលាហកេ នភេ បុណ្ណចន្ទោ វិយ ច សរទកាលេ សូរិយោ វិយ ច ព្រាហ្មណស្ស ហទយន្ធការំ វិធមេន្តោ តានិយេវ អក្កោសវត្ថូនិ តេន តេន បរិយាយេន អញ្ញថា ទស្សេត្វា បុនបិ អត្តនោ ករុណាវិប្ផារំ អដ្ឋហិ លោកធម្មេហិ អកម្បិយភាវេន បដិលទ្ធតាទិគុណលក្ខណំ បថវិសមចិត្តតំ អកុប្បធម្មតញ្ច បកាសេន្តោ “អយំ ព្រាហ្មណោ កេវលំ បលិតសិរខណ្ឌទន្តវលិត្តចតាទីហិ អត្តនោ វុទ្ធភាវំ សល្លក្ខេតិ, នោ ច ខោ ជានាតិ អត្តានំ ជាតិយា អនុគតំ ជរាយ អនុសដំ ព្យាធិនា អធិភូតំ មរណេន អព្ភាហតំ អជ្ជ មរិត្វា បុន ស្វេវ ឧត្តានសេយ្យទារកភាវគមនីយំ ។ មហន្តេន ខោ បន ឧស្សាហេន មម សន្តិកំ អាគតោ, តទស្ស អាគមនំ សាត្ថកំ ហោតូ”តិ ចិន្តេត្វា ឥមស្មិំ លោកេ អត្តនោ អប្បដិសមំ បុរេជាតភាវំ ទស្សេន្តោ **សេយ្យថាបិ, ព្រាហ្មណា**តិអាទិនា នយេន ព្រាហ្មណស្ស ធម្មទេសនំ វឌ្ឍេសិ។

តត្ថ **សេយ្យថាបី**តិអាទីនំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អយំ បន វិសេសោ – ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ ហិ តេ កុក្កុដបោតកា បក្ខេ វិធុនន្តា តំខណានុរូបំ វិរវន្តា និក្ខមន្តិ។ ឯវំ និក្ខមន្តានញ្ច តេសំ យោ បឋមតរំ និក្ខមតិ, សោ ជេដ្ឋោតិ វុច្ចតិ។ តស្មា ភគវា តាយ ឧបមាយ អត្តនោ ជេដ្ឋភាវំ សាធេតុកាមោ ព្រាហ្មណំ បុច្ឆតិ – **យោ នុ ខោ តេសំ កុក្កុដច្ឆាបោតកានំ…បេ…. កិន្តិ ស្វាស្ស វចនីយោ**តិ។ តត្ថ **កុក្កុដច្ឆាបកាន**ន្តិ កុក្កុដបោតកានំ។ **កិន្តិ ស្វាស្ស វចនីយោ**តិ សោ កិន្តិ វចនីយោ អស្ស, កឹ វត្តព្ពោ ភវេយ្យ ជេដ្ឋោ វា កនិដ្ឋោ វាតិ។

“**ជេដ្ឋោ**”**តិស្ស, ភោ គោតម, វចនីយោ**តិ, ភោ គោតម, សោ ជេដ្ឋោ ឥតិ អស្ស វចនីយោ។ កស្មាតិ ចេ? **សោ ហិ នេសំ ជេដ្ឋោ**តិ, យស្មា សោ នេសំ វុទ្ធតរោតិ អត្ថោ។ អថស្ស ភគវា ឱបម្មំ សម្បដិបាទេន្តោ **ឯវមេវ ខោ**តិ អាហ, យថា សោ កុក្កុដបោតកោ, ឯវំ អហម្បិ។ **អវិជ្ជាគតាយ បជាយា**តិ អវិជ្ជា វុច្ចតិ អញ្ញាណំ, តត្ថ គតាយ។ **បជាយា**តិ សត្តាធិវចនមេតំ, អវិជ្ជាកោសស្ស អន្តោ បវិដ្ឋេសុ សត្តេសូបិ វុត្តំ ហោតិ។ **អណ្ឌភូតាយា**តិ អណ្ឌេ ភូតាយ បជាតាយ សញ្ជាតាយ។ យថា ហិ អណ្ឌេ និព្ពត្តា ឯកច្ចេ សត្តា អណ្ឌភូតាតិ វុច្ចន្តិ, ឯវមយំ សព្ពាបិ បជា អវិជ្ជណ្ឌកោសេ និព្ពត្តត្តា អណ្ឌភូតាតិ វុច្ចតិ។ **បរិយោនទ្ធាយា**តិ តេន អវិជ្ជណ្ឌកោសេន សមន្តតោ ឱនទ្ធាយ ពទ្ធាយ វេឋិតាយ។ **អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា**តិ តំ អវិជ្ជាមយំ អណ្ឌកោសំ ភិន្ទិត្វា។ **ឯកោវ លោកេ**តិ សកលេបិ លោកសន្និវាសេ អហមេវ ឯកោ អទុតិយោ។ **អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោ**តិ ឧត្តររហិតំ សព្ពសេដ្ឋំ សម្មា សាមញ្ច ពោធឹ, អថ វា បសត្ថំ សុន្ទរញ្ច ពោធឹ។ អរហត្តមគ្គញាណស្សេតំ នាមំ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្សាបិ នាមមេវ។ ឧភយម្បិ វដ្ដតិ។ អញ្ញេសំ អរហត្តមគ្គោ អនុត្តរា ពោធិ ហោតិ, ន ហោតីតិ? ន ហោតិ។ កស្មា? អសព្ពគុណទាយកត្តា។ តេសញ្ហិ កស្សចិ អរហត្តមគ្គោ អរហត្តផលមេវ ទេតិ, កស្សចិ តិស្សោ វិជ្ជា, កស្សចិ ឆ អភិញ្ញា, កស្សចិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា, កស្សចិ សាវកបារមិញាណំ។ បច្ចេកពុទ្ធានម្បិ បច្ចេកពោធិញាណមេវ ទេតិ, ពុទ្ធានំ បន សព្ពគុណសម្បត្តឹ ទេតិ អភិសេកោ វិយ រញ្ញោ សព្ពលោកិស្សរភាវំ។ តស្មា អញ្ញស្ស កស្សចិបិ អនុត្តរា ពោធិ ន ហោតីតិ។ **អភិសម្ពុទ្ធោ**តិ អព្ភញ្ញាសឹ បដិវិជ្ឈឹ, បត្តោម្ហិ អធិគតោម្ហីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥទានិ យទេតំ ភគវតា “ឯវមេវ ខោ”តិអាទិនា នយេន វុត្តំ ឱបម្មសម្បដិបាទនំ, តំ ឯវំ អត្ថេន សំសន្ទិត្វា វេទិតព្ពំ – យថា ហិ តស្សា កុក្កុដិយា អត្តនោ អណ្ឌេសុ អធិសយនាទិតិវិធកិរិយាករណំ, ឯវំ ពោធិបល្លង្កេ និសិន្នស្ស ពោធិសត្តភូតស្ស ភគវតោ អត្តនោ សន្តានេ អនិច្ចំ, ទុក្ខំ, អនត្តាតិ តិវិធានុបស្សនាករណំ។ កុក្កុដិយា តិវិធកិរិយាសម្បាទនេន អណ្ឌានំ អបូតិភាវោ វិយ ពោធិសត្តភូតស្ស ភគវតោ តិវិធានុបស្សនាសម្បាទនេន វិបស្សនាញាណស្ស អបរិហានិ។ កុក្កុដិយា តិវិធកិរិយាករណេន អណ្ឌានំ អល្លសិនេហបរិយាទានំ

វិយ ពោធិសត្តភូតស្ស ភគវតោ តិវិធានុបស្សនាសម្បាទនេន ភវគ្គយានុគតនិកន្តិសិនេហបរិយាទានំ។ កុក្កុដិយា តិវិធកិរិយាករណេន អណ្ឌកបាលានំ តនុភាវោ វិយ ពោធិសត្តភូតស្ស ភគវតោ តិវិធានុបស្សនាសម្បាទនេន អវិជ្ជណ្ឌកោសស្ស តនុភាវោ, កុក្កុដិយា តិវិធកិរិយាករណេន កុក្កុដបោតកស្ស បាទនខតុណ្ឌកានំ ថទ្ធខរភាវោ វិយ ពោធិសត្តភូតស្ស ភគវតោ តិវិធានុបស្សនាសម្បាទនេន វិបស្សនាញាណស្ស តិក្ខខរវិប្បសន្នសូរភាវោ។ កុក្កុដិយា តិវិធកិរិយាករណេន កុក្កុដបោតកស្ស បរិណាមកាលោ វិយ ពោធិសត្តភូតស្ស ភគវតោ តិវិធានុបស្សនាសម្បាទនេន វិបស្សនាញាណស្ស បរិណាមកាលោ វឌ្ឍិកាលោ គព្ភគ្គហណកាលោ។ កុក្កុដិយា តិវិធកិរិយាករណេន កុក្កុដបោតកស្ស បាទនខសិខាយ វា មុខតុណ្ឌកេន វា អណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា បក្ខេ បប្ផោដេត្វា សោត្ថិនា អភិនិព្ភិទាកាលោ វិយ ភគវតោ តិវិធានុបស្សនាសម្បាទនេន វិបស្សនាញាណគព្ភំ គណ្ហាបេត្វា អនុបុព្ពាធិគតេន អរហត្តមគ្គេន អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា អភិញ្ញាបក្ខេ បប្ផោដេត្វា សោត្ថិនា សកលពុទ្ធគុណសច្ឆិកតកាលោ វេទិតព្ពោ។

អហញ្ហិ, ព្រាហ្មណ, ជេដ្ឋោ សេដ្ឋោ លោកស្សាតិ, ព្រាហ្មណ, យថា តេសំ កុក្កុដបោតកានំ បឋមតរំ អណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា អភិនិព្ពត្តោ កុក្កុដបោតកោ ជេដ្ឋោ ហោតិ, ឯវំ អវិជ្ជាគតាយ បជាយ តំ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា បឋមតរំ អរិយាយ ជាតិយា ជាតត្តា អហញ្ហិ ជេដ្ឋោ វុទ្ធតមោតិ សង្ខំ គតោ, សព្ពគុណេហិ បន អប្បដិសមត្តា សេដ្ឋោតិ។

ឯវំ ភគវា អត្តនោ អនុត្តរំ ជេដ្ឋសេដ្ឋភាវំ ព្រាហ្មណស្ស បកាសេត្វា ឥទានិ យាយ បដិបទាយ តំ អធិគតោ, តំ បដិបទំ បុព្ពភាគតោ បភុតិ ទស្សេតុំ **អារទ្ធំ ខោ បន មេ, ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អារទ្ធំ ខោ បន មេ, ព្រាហ្មណ, វីរិយំ អហោសី**តិ, ព្រាហ្មណ, ន មយា អយំ អនុត្តរោ ជេដ្ឋសេដ្ឋភាវោ កុសីតេន មុដ្ឋស្សតិនា សារទ្ធកាយេន វិក្ខិត្តចិត្តេន អធិគតោ, អបិច ខោ តទធិគមាយ អារទ្ធំ ខោ បន មេ វីរិយំ អហោសិ។ ពោធិមណ្ឌេ និសិន្នេន មយា ចតុសម្មប្បធានភេទំ វីរិយំ អារទ្ធំ អហោសិ, បគ្គហិតំ អសិថិលប្បវត្តិតំ។ អារទ្ធត្តាយេវ ច មេ តំ **អសល្លីនំ** អហោសិ ។ ន កេវលញ្ច វីរិយមេវ, សតិបិ មេ អារម្មណាភិមុខភាវេន **ឧបដ្ឋិតា** អហោសិ, ឧបដ្ឋិតត្តាយេវ ច **អសម្មុដ្ឋា។ បស្សទ្ធោ កាយោ អសារទ្ធោ**តិ កាយចិត្តប្បស្សទ្ធិវសេន កាយោបិ មេ បស្សទ្ធោ អហោសិ។ តត្ថ យស្មា នាមកាយេ បស្សទ្ធេ រូបកាយោបិ បស្សទ្ធោយេវ ហោតិ, តស្មា “នាមកាយោ រូបកាយោ”តិ អវិសេសេត្វាវ “បស្សទ្ធោ កាយោ”តិ វុត្តំ។ **អសារទ្ធោ**តិ សោ ច ខោ បស្សទ្ធត្តាយេវ អសារទ្ធោ, វិគតទរថោតិ វុត្តំ ហោតិ ។ **សមាហិតំ ចិត្តំ ឯកគ្គ**ន្តិ ចិត្តម្បិ មេ សម្មា អាហិតំ សុដ្ឋុ ឋបិតំ អប្បិតំ វិយ អហោសិ, សមាហិតត្តា ឯវ ច ឯកគ្គំ អចលំ និប្ផន្ទនន្តិ។ ឯត្តាវតា ឈានស្ស បុព្ពភាគបដិបទា កថិតា ហោតិ។

ឥទានិ ឥមាយ បដិបទាយ អធិគតំ បឋមជ្ឈានំ អាទឹ កត្វា វិជ្ជាត្តយបរិយោសានំ វិសេសំ ទស្សេន្តោ **សោ ខោ អហ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ យំ យាវ វិនិច្ឆយនយេន វត្តព្ពំ សិយា, តំ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៦៩) វុត្តមេវ។

អយំ ខោ មេ, ព្រាហ្មណាតិអាទីសុ បន **វិជ្ជា**តិ វិទិតករណដ្ឋេន វិជ្ជា។ កឹ វិទិតំ ករោតិ ? បុព្ពេនិវាសំ។ **អវិជ្ជា**តិ តស្សេវ បុព្ពេនិវាសស្ស អវិទិតករណដ្ឋេន តប្បដិច្ឆាទកមោហោ។ **តមោ**តិ ស្វេវ មោហោ តប្បដិច្ឆាទកដ្ឋេន តមោ នាម។ **អាលោកោ**តិ សា ឯវ វិជ្ជា ឱភាសករណដ្ឋេន អាលោកោតិ។ ឯត្ថ ច វិជ្ជា អធិគតាតិ អត្ថោ, សេសំ បសំសាវចនំ។ យោជនា បនេត្ថ – អយំ ខោ មេ វិជ្ជា អធិគតា, តស្ស មេ អធិគតវិជ្ជស្ស អវិជ្ជា វិហតា, វិនដ្ឋាតិ អត្ថោ។ កស្មា? យស្មា វិជ្ជា ឧប្បន្នា។ ឯស នយោ ឥតរស្មិម្បិ បទទ្វយេ។ **យថា ត**ន្តិ ឯត្ថ **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ។ សតិយា អវិប្បវាសេន អប្បមត្តស្ស វីរិយាតាបេន អាតាបិនោ កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខតាយ បហិតត្តស្ស បេសិតត្តស្សាតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា អប្បមត្តស្ស អាតាបិនោ បហិតត្តស្ស វិហរតោ អវិជ្ជា វិហញ្ញេយ្យ, វិជ្ជា ឧប្បជ្ជេយ្យ តមោ វិហញ្ញេយ្យ, អាលោកោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, ឯវមេវ មម អវិជ្ជា វិហតា, វិជ្ជា ឧប្បន្នា, តមោ វិហតោ, អាលោកោ ឧប្បន្នោ។ ឯតស្ស មេ បធានានុយោគស្ស អនុរូបមេវ ផលំ លទ្ធន្តិ។

អយំ ខោ មេ, ព្រាហ្មណ, បឋមា អភិនិព្ភិទា អហោសិ កុក្កុដច្ឆាបកស្សេវ អណ្ឌកោសម្ហាតិ អយំ ខោ មម, ព្រាហ្មណ, បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណមុខតុណ្ឌកេន បុព្ពេ និវុត្ថខន្ធប្បដិច្ឆាទកំ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា បឋមា អភិនិព្ភិទា បឋមា និក្ខន្តិ បឋមា អរិយាជាតិ អហោសិ កុក្កុដច្ឆាបកស្សេវ មុខតុណ្ឌកេន វា ំ បាទនខសិខាយ វា អណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា តម្ហា អណ្ឌកោសម្ហា អភិនិព្ភិទា និក្ខន្តិ កុក្កុដនិកាយេ បច្ចាជាតីតិ។ អយំ តាវ បុព្ពេនិវាសកថាយំ នយោ។

ចុតុបបាតកថាយ បន **វិជ្ជា**តិ ទិព្ពចក្ខុញាណវិជ្ជា។ **អវិជ្ជា**តិ ចុតុបបាតប្បដិច្ឆាទិកា អវិជ្ជា។ យថា បន បុព្ពេនិវាសកថាយំ “បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណមុខតុណ្ឌកេន បុព្ពេ និវុត្ថក្ខន្ធប្បដិច្ឆាទកំ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ

បទាលេត្វា”តិ វុត្តំ, ឯវមិធ “ចុតុបបាតញាណមុខតុណ្ឌកេន ចុតុបបាតប្បដិច្ឆាទកំ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា”តិ វត្តព្ពំ។

យំ បនេតំ បច្ចវេក្ខណញាណបរិគ្គហិតំ អាសវានំ ខយញាណាធិគមំ ព្រាហ្មណស្ស ទស្សេន្តោ **អយំ ខោ មេ, ព្រាហ្មណ, តតិយា វិជ្ជា**តិអាទិមាហ, តត្ថ **វិជ្ជា**តិ អរហត្តមគ្គវិជ្ជា។ **អវិជ្ជា**តិ ចតុសច្ចប្បដិច្ឆាទិកា អវិជ្ជា។ **អយំ ខោ មេ, ព្រាហ្មណ, តតិយា អភិនិព្ភិទា អហោសី**តិ ឯត្ថ អយំ ខោ មម, ព្រាហ្មណ, អាសវានំ ខយញាណមុខតុណ្ឌកេន ចតុសច្ចបដិច្ឆាទកំ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា តតិយា អភិនិព្ភិទា តតិយា និក្ខន្តិ តតិយា អរិយជាតិ អហោសិ កុក្កុដច្ឆាបកស្សេវ មុខតុណ្ឌកេន វា បាទនខសិខាយ វា អណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា តម្ហា អណ្ឌកោសម្ហា អភិនិព្ភិទា និក្ខន្តិ កុក្កុដនិកាយេ បច្ចាជាតីតិ។

ឯត្តាវតា កឹ ទស្សេសីតិ? សោ ហិ, ព្រាហ្មណ, កុក្កុដច្ឆាបកោ អណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា តតោ និក្ខមន្តោ សកិមេវ ជាយតិ, អហំ បន បុព្ពេនិវុត្ថក្ខន្ធប្បដិច្ឆាទកំ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ ភិន្ទិត្វា បឋមំ តាវ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណវិជ្ជាយ ជាតោ។ តតោ សត្តានំ ចុតិបដិសន្ធិប្បដិច្ឆាទកំ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា ទុតិយំ ទិព្ពចក្ខុញាណវិជ្ជាយ ជាតោ, បុន ចតុសច្ចប្បដិច្ឆាទកំ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា តតិយំ អាសវានំ ខយញាណវិជ្ជាយ ជាតោ។ ឯវំ តីហិ វិជ្ជាហិ តិក្ខត្តុំ ជាតោម្ហិ។ សា ច មេ ជាតិ អរិយា សុបរិសុទ្ធាតិ ឥទំ ទស្សេតិ។ ឯវំទស្សេន្តោ ច បុព្ពេនិវាសញាណេន អតីតំសញាណំ, ទិព្ពចក្ខុនា បច្ចុប្បន្នានាគតំសញាណំ, អាសវក្ខយេន សកលលោកិយលោកុត្តរគុណន្តិ ឯវំ តីហិ វិជ្ជាហិ សព្ពេបិ សព្ពញ្ញុគុណេ បកាសេត្វា អត្តនោ អរិយាយ ជាតិយា ជេដ្ឋសេដ្ឋភាវំ ព្រាហ្មណស្ស ទស្សេសិ។

ឯវំ វុត្តេ វេរញ្ជោ ព្រាហ្មណោតិ ឯវំ ភគវតា លោកានុកម្បកេន ព្រាហ្មណំ អនុកម្បមានេន និគុហិតព្ពេបិ អត្តនោ អរិយាយ ជាតិយា ជេដ្ឋសេដ្ឋភាវេ វិជ្ជាត្តយបកាសិកាយ ធម្មទេសនាយ វុត្តេ បីតិវិប្ផារបរិបុណ្ណគត្តចិត្តោ វេរញ្ជោ ព្រាហ្មណោ តំ ភគវតោ អរិយាយ ជាតិយា ជេដ្ឋសេដ្ឋភាវំ វិទិត្វា “ឦទិសំ នាមាហំ សព្ពលោកជេដ្ឋំ សព្ពគុណសមន្នាគតំ សព្ពញ្ញុំ ‘អញ្ញេសំ អភិវាទនាទិកម្មំ ន ករោតី’តិ អវចំ, ធិរត្ថុ វត, ភោ, អញ្ញាណ”ន្តិ អត្តានំ គរហិត្វា “អយំ ទានិ លោកេ អរិយាយ ជាតិយា បុរេជាតដ្ឋេន ជេដ្ឋោ, សព្ពគុណេហិ អប្បដិសមដ្ឋេន សេដ្ឋោ”តិ និដ្ឋំ គន្ត្វា ភគវន្តំ ឯតទវោច – **ជេដ្ឋោ ភវំ គោតមោ សេដ្ឋោ ភវំ គោតមោ**តិ។ ឯវញ្ច បន វត្វា បុន តំ ភគវតោ ធម្មទេសនំ អព្ភានុមោទមានោ **អភិក្កន្តំ ភោ គោតមា**តិអាទិមាហ។ តំ វុត្តត្ថមេវាតិ។

២. សីហសុត្តវណ្ណនា

១២. ទុតិយេ **អភិញ្ញាតា**តិ ញាតា បញ្ញាតា បាកដា។ **សន្ថាគារេ**តិ មហាជនស្ស វិស្សមនត្ថាយ កតេ អគារេ។ សា កិរ សន្ថាគារសាលា នគរមជ្ឈេ អហោសិ, ចតូសុ ឋានេសុ ឋិតានំ បញ្ញាយតិ, ចតូហិ ទិសាហិ អាគតមនុស្សា បឋមំ តត្ថ វិស្សមិត្វា បច្ឆា អត្តនោ អត្តនោ ផាសុកដ្ឋានំ គច្ឆន្តិ។ រាជកុលានំ រជ្ជកិច្ចសន្ថរណត្ថាយ កតំ អគារន្តិបិ វទន្តិយេវ។ តត្ថ ហិ និសីទិត្វា លិច្ឆវិរាជានោ រជ្ជកិច្ចំ សន្ថរន្តិ ករោន្តិ វិចារេន្តិ។ **សន្និសិន្នា**តិ តេសំ និសីទនត្ថញ្ញេវ បញ្ញត្តេសុ មហារហវរបច្ចត្ថរណេសុ សមុស្សិតសេតច្ឆត្តេសុ អាសនេសុ សន្និសិន្នា។ **អនេកបរិយាយេន ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ ភាសន្តី**តិ រាជកុលេ កិច្ចញ្ញេវ លោកត្ថចរិយញ្ច វិចារេត្វា អនេកេហិ ការណេហិ ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ ភាសន្តិ កថេន្តិ ទីបេន្តិ។ បណ្ឌិតា ហិ តេ រាជានោ សទ្ធា បសន្នា សោតាបន្នាបិ សកទាគាមិនោបិ អនាគាមិនោបិ អរិយសាវកា, តេ សព្ពេបិ លោកិយជដំ ឆិន្ទិត្វា ពុទ្ធាទីនំ តិណ្ណំ រតនានំ វណ្ណំ ភាសន្តិ។ តត្ថ តិវិធោ ពុទ្ធវណ្ណោ នាម ចរិយវណ្ណោ, សរីរវណ្ណោ, គុណវណ្ណោតិ។ តត្រិមេ រាជានោ ចរិយាយ វណ្ណំ អារភឹសុ – “ទុក្ករំ វត កតំ សម្មាសម្ពុទ្ធេន កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ ទស បារមិយោ, ទស ឧបបារមិយោ, ទស បរមត្ថបារមិយោតិ សមត្តឹស បារមិយោ បូរេន្តេន, ញាតត្ថចរិយំ, លោកត្ថចរិយំ, ពុទ្ធចរិយំ មត្ថកំ បាបេត្វា បញ្ច មហាបរិច្ចាគេ បរិច្ចជន្តេនា”តិ អឌ្ឍច្ឆដ្ឋេហិ ជាតកសតេហិ ពុទ្ធវណ្ណំ កថេន្តា តុសិតភវនំ បាបេត្វា ឋបយឹសុ។

ធម្មស្ស វណ្ណំ ភាសន្តា បន “តេន ភគវតា ធម្មោ ទេសិតោ, និកាយតោ បញ្ច និកាយា, បិដកតោ តីណិ បិដកានិ, អង្គតោ នវ អង្គានិ, ខន្ធតោ ចតុរាសីតិធម្មក្ខន្ធសហស្សានី”តិ កោដ្ឋាសវសេន ធម្មគុណំ កថយឹសុ។

សង្ឃស្ស វណ្ណំ ភាសន្តា សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា “បដិលទ្ធសទ្ធា កុលបុត្តា ភោគក្ខន្ធញ្ញេវ ញាតិបរិវដ្ដញ្ច បហាយ សេតច្ឆត្តំ ឱបរជ្ជំ សេនាបតិសេដ្ឋិភណ្ឌាគារិកដ្ឋានន្តរាទីនិ អគណេត្វា និក្ខម្ម សត្ថុ វរសាសនេ បព្ពជន្តិ។ សេតច្ឆត្តំ បហាយ បព្ពជិតានំ ភទ្ទិយរាជមហាកប្បិនបុក្កុសាតិអាទីនំ រាជបព្ពជិតានំយេវ ពុទ្ធកាលេ អសីតិសហស្សានិ អហេសុំ។ អនេកកោដិសតំ ធនំ បហាយ បព្ពជិតានំ បន យសកុលបុត្តសោណសេដ្ឋិបុត្ត

វឌ្ឍបាលកុលបុត្តាទីនំ បរិច្ឆេទោ នត្ថិ។ ឯវរូបា ច ឯវរូបា ច កុលបុត្តា សត្ថុ សាសនេ បព្ពជន្តី”តិ បព្ពជ្ជា សង្ខេបវសេន សង្ឃគុណេ កថយឹសុ។

សីហោ សេនាបតីតិ ឯវំនាមកោ សេនាយ អធិបតិ។ វេសាលិយញ្ហិ សត្ត សហស្សានិ សត្ត សតានិ សត្ត ច រាជានោ។ តេ សព្ពេបិ សន្និបតិត្វា សព្ពេសំ មនំ គហេត្វា “រដ្ឋំ វិចារេតុំ សមត្ថំ ឯកំ វិចិនថា”តិ វិចិនន្តា សីហំ រាជកុមារំ ទិស្វា “អយំ សក្ខិស្សតី”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា តស្ស រត្តមណិវណ្ណំ កម្ពលបរិយោនទ្ធំ សេនាបតិច្ឆត្តំ អទំសុ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “សីហោ សេនាបតី”តិ។ **និគណ្ឋសាវកោ**តិ និគណ្ឋស្ស នាដបុត្តស្ស បច្ចយទាយកោ ឧបដ្ឋាកោ។ ជម្ពុទីបតលស្មិញ្ហិ តយោ ជនា និគណ្ឋានំ អគ្គុបដ្ឋាកា – នាឡន្ទាយំ, ឧបាលិ គហបតិ, កបិលបុរេ វប្បោ សក្កោ, វេសាលិយំ អយំ សីហោ សេនាបតីតិ។ **និសិន្នោ ហោតី**តិ សេសរាជូនំ បរិសាយ អន្តរន្តរេ អាសនានិ បញ្ញាបយឹសុ, សីហស្ស បន មជ្ឈេ ឋានេតិ តស្មិំ បញ្ញត្តេ មហារហេ រាជាសនេ និសិន្នោ ហោតិ។ **និស្សំសយ**ន្តិ និព្ពិចិកិច្ឆំ អទ្ធា ឯកំសេន, ន ហេតេ យស្ស វា តស្ស វា អប្បេសក្ខស្ស ឯវំ អនេកសតេហិ ការណេហិ វណ្ណំ ភាសន្តិ។

យេន និគណ្ឋោ នាដបុត្តោ តេនុបសង្កមីតិ និគណ្ឋោ កិរ នាដបុត្តោ “សចាយំ សីហោ កស្សចិទេវ សមណស្ស គោតមស្ស វណ្ណំ កថេន្តស្ស សុត្វា សមណំ គោតមំ ទស្សនាយ ឧបសង្កមិស្សតិ, មយ្ហំ បរិហានិ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា បឋមតរំយេវ សីហំ សេនាបតឹ ឯតទវោច – “សេនាបតិ ឥមស្មឹ លោកេ ‘អហំ ពុទ្ធោ អហំ ពុទ្ធោ’តិ ពហូ វិចរន្តិ។ សចេ ត្វំ កស្សចិ ទស្សនាយ ឧបសង្កមិតុកាមោ អហោសិ, មំ បុច្ឆេយ្យាសិ។ អហំ តេ យុត្តដ្ឋានំ បេសេស្សាមិ, អយុត្តដ្ឋានតោ និវារេស្សាមី”តិ។ សោ តំ កថំ អនុស្សរិត្វា “សចេ មំ បេសេស្សតិ, គមិស្សាមិ។ នោ ចេ, ន គមិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា យេន និគណ្ឋោ នាដបុត្តោ, តេនុបសង្កមិ។

អថស្ស វចនំ សុត្វា និគណ្ឋោ មហាបព្ពតេន វិយ ពលវសោកេន ឱត្ថដោ “យត្ថ ទានិស្សាហំ គមនំ ន ឥច្ឆាមិ, តត្ថេវ គន្តុកាមោ ជាតោ, ហតោហមស្មី”តិ អនត្តមនោ ហុត្វា “បដិពាហនុបាយមស្ស ករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា **កិំ បន ត្វ**ន្តិអាទិមាហ។ ឯវំ វទន្តោ វិចរន្តំ គោណំ ទណ្ឌេន បហរន្តោ វិយ ជលមានំ បទីបំ និព្ពាបេន្តោ វិយ ភត្តភរិតំ បត្តំ និក្កុជ្ជន្តោ វិយ ច សីហស្ស ឧប្បន្នបីតិំ វិនាសេសិ។ **គមិយាភិសង្ខារោ**តិ ហត្ថិយានាទីនំ យោជាបនគន្ធមាលាទិគ្គហណវសេន បវត្តោ បយោគោ។ **សោ បដិប្បស្សម្ភី**តិ សោ វូបសន្តោ។

ទុតិយម្បិ ខោតិ ទុតិយវារម្បិ។ ឥមស្មិញ្ច វារេ ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ ភាសន្តា តុសិតភវនតោ បដ្ឋាយ យាវ មហាពោធិបល្លង្កា ទសពលស្ស ហេដ្ឋា បាទតលេហិ ឧបរិ កេសគ្គេហិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណអសីតិអនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភានំ វសេន សរីរវណ្ណំ កថយឹសុ។ ធម្មស្ស វណ្ណំ ភាសន្តា “ឯកបទេបិ ឯកព្យញ្ជនេបិ អវខលិតំ នាម នត្ថី”តិ សុកថិតវសេនេវ ធម្មគុណំ កថយឹសុ។ សង្ឃស្ស វណ្ណំ ភាសន្តា “ឯវរូបំ យសសិរិវិភវំ បហាយ សត្ថុ សាសនេ បព្ពជិតា ន កោសជ្ជបកតិកា ហោន្តិ, តេរសសុ បន ធុតង្គគុណេសុ បរិបូរការិនោ ហុត្វា សត្តសុ អនុបស្សនាសុ កម្មំ ករោន្តិ, អដ្ឋតឹសារម្មណវិភត្តិយោ វឡញ្ជេន្តី”តិ បដិបទាវសេន សង្ឃគុណេ កថយឹសុ។

តតិយវារេ បន ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ ភាសមានា “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិ សុត្តន្តបរិយាយេនេវ ពុទ្ធគុណេ កថយឹសុ, “ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ”តិអាទិនា សុត្តន្តបរិយាយេនេវ ធម្មគុណេ, “សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ”តិអាទិនា សុត្តន្តបរិយាយេនេវ សង្ឃគុណេ ច កថយឹសុ។ តតោ សីហោ ចិន្តេសិ – “ឥមេសញ្ច លិច្ឆវិរាជកុមារានំ តតិយទិវសតោ បដ្ឋាយ ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណេ កថេន្តានំ មុខំ នប្បហោតិ, អទ្ធា អនោមគុណេន សមន្នាគតោ សោ ភគវា, ឥមំ ទានិ ឧប្បន្នំ បីតិំ អវិជហិត្វាវ អហំ អជ្ជ សម្មាសម្ពុទ្ធំ បស្សិស្សាមី”តិ។ អថស្ស “កិំ ហិ មេ ករិស្សន្តិ និគណ្ឋា”តិ វិតក្កោ ឧទបាទិ។ តត្ថ **កិំ ហិ មេ ករិស្សន្តី**តិ កិំ នាម មយ្ហំ និគណ្ឋា ករិស្សន្តិ។ **អបលោកិតា វា អនបលោកិតា វា**តិ អាបុច្ឆិតា វា អនាបុច្ឆិតា វា។ ន ហិ មេ តេ អាបុច្ឆិតា យានវាហនសម្បត្តិំ, ន ច ឥស្សរិយវិសេសំ ទស្សន្តិ, នាបិ អនាបុច្ឆិតា ហរិស្សន្តិ, អផលំ ឯតេសំ អាបុច្ឆនន្តិ អធិប្បាយោ។

វេសាលិយា និយ្យាសីតិ យថា ហិ គិម្ហកាលេ ទេវេ វុដ្ឋេ ឧទកំ សន្ទមានំ នទី ឱតរិត្វា ថោកមេវ គន្ត្វា តិដ្ឋតិ នប្បវត្តតិ, ឯវំ សីហស្ស បឋមទិវសេ “ទសពលំ បស្សិស្សាមី”តិ ឧប្បន្នាយ បីតិយា និគណ្ឋេន បដិពាហិតកាលោ។ យថាបិ ទុតិយទិវសេ ទេវេ វុដ្ឋេ ឧទកំ សន្ទមានំ នទី ឱតរិត្វា ថោកំ គន្ត្វា វាលិកាបុញ្ជំ បហរិត្វា អប្បវត្តំ ហោតិ, ឯវំ សីហស្ស ទុតិយទិវសេ “ទសពលំ បស្សិស្សាមី”តិ ឧប្បន្នាយ បីតិយា និគណ្ឋេន បដិពាហិតកាលោ។ យថា តតិយទិវសេ ទេវេ វុដ្ឋេ ឧទកំ សន្ទមានំ នទី ឱតរិត្វា បុរាណបណ្ណសុក្ខទណ្ឌកដ្ឋកចវរាទីនិ បរិកឌ្ឍន្តំ វាលិកាបុញ្ជំ ភិន្ទិត្វា សមុទ្ទនិន្នមេវ ហោតិ, ឯវំ សីហោ តតិយទិវសេ តិណ្ណំ វត្ថូនំ គុណកថំ សុត្វា ឧប្បន្នេ បីតិបាមោជ្ជេ “អផលា និគណ្ឋា និប្ផលា និគណ្ឋា, កិំ មេ ឥមេ ករិស្សន្តិ, គមិស្សាមហំ សត្ថុសន្តិក”ន្តិ

មនំ អភិនីហរិត្វា វេសាលិយា និយ្យាសិ។ និយ្យន្តោ ច “ចិរស្សាហំ ទសពលស្ស សន្តិកំ គន្តុកាមោ ជាតោ, ន ខោ បន មេ យុត្តំ អញ្ញាតកវេសេន គន្តុ”ន្តិ “យេកេចិ ទសពលស្ស សន្តិកំ គន្តុកាមា, សព្ពេ និក្ខមន្តូ”តិ ឃោសនំ ការេត្វា បញ្ចរថសតានិ យោជាបេត្វា ឧត្តមរថេ ឋិតោ តេហិ ចេវ បញ្ចហិ រថសតេហិ មហតិយា ច បរិសាយ បរិវុតោ គន្ធបុប្ផចុណ្ណវាសាទីនិ គាហាបេត្វា និយ្យាសិ។ **ទិវា ទិវស្សា**តិ ទិវសស្ស ច ទិវា, មជ្ឈន្ហិកេ អតិក្កន្តមត្តេ។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ អារាមំ បវិសន្តោ ទូរតោវ អសីតិ-អនុព្យញ្ជន-ព្យាមប្បភា-ទ្វត្តិំស-មហាបុរិសលក្ខណានិ ឆព្ពណ្ណឃនពុទ្ធរស្មិយោ ច ទិស្វា “ឯវរូបំ នាម បុរិសំ ឯវំ អាសន្នេ វសន្តំ ឯត្តកំ កាលំ នាទ្ទសំ, វញ្ចិតោ វតម្ហិ, អលាភា វត មេ”តិ ចិន្តេត្វា មហានិធិំ ទិស្វា ទលិទ្ទបុរិសោ វិយ សញ្ជាតបីតិបាមោជ្ជោ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។ **ធម្មស្ស ចានុធម្មំ ព្យាករោន្តី**តិ ភោតា គោតមេន វុត្តការណស្ស អនុការណំ កថេន្តិ។ ការណវចនោ ហេត្ថ ធម្មសទ្ទោ “ហេតុម្ហិ ញាណំ ធម្មបដិសម្ភិទា”តិអាទីសុ (វិភ. ៧២០) វិយ។ ការណន្តិ ចេត្ថ តថាបវត្តស្ស សទ្ទស្ស អត្ថោ អធិប្បេតោ តស្ស បវត្តិហេតុភាវតោ។ អត្ថប្បយុត្តោ ហិ សទ្ទប្បយោគោ។ អនុការណន្តិ ឯសោ ឯវ បរេហិ តថា វុច្ចមានោ។ **សហធម្មិកោ វាទានុវាទោ**តិ។ បរេហិ វុត្តការណេហិ សការណោ ហុត្វា តុម្ហាកំ វាទោ វា តតោ បរំ តស្ស អនុវាទោ វា កោចិ អប្បមត្តកោបិ វិញ្ញូហិ គរហិតព្ពំ ឋានំ ការណំ ន អាគច្ឆតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កឹ សព្ពាការេនបិ តវ វាទេ គារយ្ហំ ការណំ នត្ថីតិ។ **អនព្ភក្ខាតុកាមា**តិ ន អភូតេន វត្តុកាមា។ **អត្ថិ សីហបរិយាយោ**តិអាទីនំ អត្ថោ វេរញ្ជកណ្ឌេ អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ **បរមេន អស្សាសេនា**តិ ចតុមគ្គចតុផលសង្ខាតេន ឧត្តមេន។ **អស្សាសាយ ធម្មំ ទេសេមី**តិ អស្សាសនត្ថាយ សន្ថម្ភនត្ថាយ ធម្មំ ទេសេមិ។ ឥតិ ភគវា អដ្ឋហង្គេហិ សីហស្ស សេនាបតិស្ស ធម្មំ ទេសេសិ។

អនុវិច្ចការន្តិ អនុវិទិត្វា ចិន្តេត្វា តុលយិត្វា កត្តព្ពំ ករោហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សាធុ ហោតី**តិ សុន្ទរោ ហោតិ។ តុម្ហាទិសស្មិញ្ហិ មំ ទិស្វា មំ សរណំ គច្ឆន្តេ និគណ្ឋំ ទិស្វា និគណ្ឋំ សរណំ គច្ឆន្តេ “កឹ អយំ សីហោ ទិដ្ឋទិដ្ឋមេវ សរណំ គច្ឆតី”តិ គរហា ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា អនុវិច្ចការោ តុម្ហាទិសានំ សាធូតិ ទស្សេតិ។ **បដាកំ បរិហរេយ្យុ**ន្តិ តេ កិរ ឯវរូបំ សាវកំ លភិត្វា “អសុកោ នាម រាជា វា រាជមហាមត្តោ វា សេដ្ឋី វា អម្ហាកំ សរណំ គតោ សាវកោ ជាតោ”តិ បដាកំ ឧក្ខិបិត្វា នគរេ ឃោសេន្តា អាហិណ្ឌន្តិ។ កស្មា? ឯវំ នោ មហន្តភាវោ អាវិភវិស្សតីតិ ច។ សចេ បនស្ស “កិមហំ ឯតេសំ សរណំ គតោ”តិ វិប្បដិសារោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តម្បិ សោ “ឯតេសំ មេ សរណគតភាវំ ពហូ ជានន្តិ, ទុក្ខំ ឥទានិ បដិនិវត្តិតុ”ន្តិ វិនោទេត្វា ន បដិក្កមិស្សតីតិ ច។ តេនាហ – “បដាកំ បរិហរេយ្យុ”ន្តិ។ **ឱបានភូត**ន្តិ បដិយត្តឧទបានោ វិយ ឋិតំ។ **កុល**ន្តិ តវ និវេសនំ។ **ទាតព្ពំ មញ្ញេយ្យាសី**តិ បុព្ពេ ទសបិ វីសតិបិ សដ្ឋិបិ ជនេ អាគតេ ទិស្វា នត្ថីតិ អវត្វា ទេសិ, ឥទានិ មំ សរណំ គតការណមត្តេនេវ មា ឥមេសំ ទេយ្យធម្មំ ឧបច្ឆិន្ទិ។ សម្បត្តានញ្ហិ ទាតព្ពមេវាតិ ឱវទិ។ **សុតំ មេតំ, ភន្តេ**តិ កុតោ សុតន្តិ? និគណ្ឋានំ សន្តិកា។ តេ កិរ កុលឃរេសុ ឯវំ បកាសេន្តិ “មយំ យស្ស កស្សចិ សម្បត្តស្ស ទាតព្ពន្តិ វទាម, សមណោ បន គោតមោ ‘មយ្ហមេវ ទានំ ទាតព្ពំ នាញ្ញេសំ, មយ្ហមេវ សាវកានំ ទានំ ទាតព្ពំ, នាញ្ញេសំ សាវកានំ, មយ្ហមេវ ទិន្នំ ទានំ មហប្ផលំ, នាញ្ញេសំ, មយ្ហមេវ សាវកានំ ទិន្នំ មហប្ផលំ, នាញ្ញេស’ន្តិ ឯវំ វទតី”តិ។ តំ សន្ធាយ អយំ “សុតំ មេត”ន្តិ អាហ។

អនុបុព្ពិំ កថន្តិ ទានានន្តរំ សីលំ, សីលានន្តរំ សគ្គំ, សគ្គានន្តរំ មគ្គន្តិ ឯវំ អនុបដិបាដិកថំ។ តត្ថ **ទានកថ**ន្តិ ឥទំ ទានំ នាម សុខានំ និទានំ, សម្បត្តីនំ មូលំ, ភោគានំ បតិដ្ឋា, វិសមគតស្ស តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ, ឥធលោកបរលោកេសុ ទានសទិសោ អវស្សយោ បតិដ្ឋា អារម្មណំ តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ នត្ថិ។ ឥទញ្ហិ អវស្សយដ្ឋេន រតនមយសីហាសនសទិសំ, បតិដ្ឋានដ្ឋេន មហាបថវីសទិសំ, អារម្មណដ្ឋេន អាលម្ពនរជ្ជុសទិសំ។ ឥទញ្ហិ ទុក្ខនិត្ថរណដ្ឋេន នាវា, សមស្សាសនដ្ឋេន សង្គាមសូរោ, ភយបរិត្តាណដ្ឋេន សុសង្ខតនគរំ, មច្ឆេរមលាទីហិ អនុបលិត្តដ្ឋេន បទុមំ, តេសំ និទហនដ្ឋេន អគ្គិ, ទុរាសទដ្ឋេន អាសិវិសោ, អសន្តាសនដ្ឋេន សីហោ, ពលវន្តដ្ឋេន ហត្ថី, អភិមង្គលសម្មតដ្ឋេន សេតវសភោ, ខេមន្តភូមិសម្បាបនដ្ឋេន វលាហកោ អស្សរាជា។ ទានំ នាមេតំ មយា គតមគ្គោ, មយ្ហេសោ វំសោ, មយា ទស បារមិយោ បូរេន្តេន វេលាមមហាយញ្ញោ, មហាគោវិន្ទមហាយញ្ញោ, មហាសុទស្សនមហាយញ្ញោ, វេស្សន្តរមហាយញ្ញោតិ, អនេកមហាយញ្ញា បវត្តិតា, សសភូតេន ជលិតអគ្គិក្ខន្ធេ អត្តានំ និយ្យាទេន្តេន សម្បត្តយាចកានំ ចិត្តំ គហិតំ។ ទានញ្ហិ លោកេ សក្កសម្បត្តិំ ទេតិ មារសម្បត្តិំ ព្រហ្មសម្បត្តិំ, ចក្កវត្តិសម្បត្តិំ, សាវកបារមីញាណំ, បច្ចេកពោធិញាណំ, អភិសម្ពោធិញាណំ ទេតីតិ ឯវមាទិទានគុណប្បដិសំយុត្តំ កថំ។

យស្មា បន ទានំ ទេន្តោ សីលំ សមាទាតុំ សក្កោតិ, តស្មា តទនន្តរំ សីលកថំ កថេសិ។ **សីលកថ**ន្តិ សីលំ នាមេតំ អវស្សយោ បតិដ្ឋា អារម្មណំ តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ។ សីលំ នាមេតំ មម វំសោ , អហំ សង្ខបាលនាគរាជកាលេ ភូរិទត្តនាគរាជកាលេ ចម្បេយ្យនាគរាជកាលេ សីលវរាជកាលេ មាតុបោសកហត្ថិរាជកាលេ ឆទ្ទន្តហត្ថិរាជកាលេតិ អនន្តេសុ អត្តភាវេសុ សីលំ បរិបូរេសឹ។ ឥធលោកបរលោកសម្បត្តីនញ្ហិ សីលសទិសោ អ

វស្សយោ បតិដ្ឋា អារម្មណំ តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ នត្ថិ, សីលាលង្ការសទិសោ អលង្ការោ នត្ថិ, សីលបុប្ផសទិសំ បុប្ផំ នត្ថិ, សីលគន្ធសទិសោ គន្ធោ នត្ថិ។ សីលាលង្ការេន ហិ អលង្កតំ សីលគន្ធានុលិត្តំ សទេវកោបិ លោកោ ឱលោកេន្តោ តិត្តិំ ន គច្ឆតីតិ ឯវមាទិសីលគុណប្បដិសំយុត្តំ កថំ។

“ឥទំ បន សីលំ និស្សាយ អយំ សគ្គោ លព្ភតី”តិ ទស្សេតុំ សីលានន្តរំ សគ្គកថំ កថេសិ។ **សគ្គកថ**ន្តិ “អយំ សគ្គោ នាម ឥដ្ឋោ កន្តោ មនាបោ, និច្ចមេត្ថ កីឡា, និច្ចំ សម្បត្តិយោ លព្ភន្តិ, ចាតុមហារាជិកា ទេវា នវុតិវស្សសតសហស្សានិ ទិព្ពសុខំ ទិព្ពសម្បត្តិំ អនុភវន្តិ, តាវតឹសា តិស្សោ ច វស្សកោដិយោ សដ្ឋិ ច វស្សសតសហស្សានី”តិ ឯវមាទិសគ្គគុណប្បដិសំយុត្តំ កថំ។ សគ្គសម្បត្តិំ កថយន្តានញ្ហិ ពុទ្ធានំ មុខំ នប្បហោតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “អនេកបរិយាយេន ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, សគ្គកថំ កថេយ្យ”ន្តិអាទិ (ម. និ. ៣.២៥៥)។

ឯវំ សគ្គកថាយ បលោភេត្វា បន ហត្ថិំ អលង្ករិត្វា តស្ស សោណ្ឌំ ឆិន្ទន្តោ វិយ “អយម្បិ សគ្គោ អនិច្ចោ អទ្ធុវោ, ន ឯត្ថ ឆន្ទរាគោ កត្តព្ពោ”តិ ទស្សនត្ថំ “អប្បស្សាទា កាមា ពហុទុក្ខា ពហុបាយាសា, អាទីនវោ ឯត្ថ ភិយ្យោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣៥-២៣៦; ២.៤២) នយេន **កាមានំ អាទីនវំ ឱការំ សំកិលេសំ** កថេសិ។ តត្ថ **អាទីនវោ**តិ ទោសោ។ **ឱការោ**តិ អវការោ លាមកភាវោ។ **សំកិលេសោ**តិ តេហិ សត្តានំ សំសារេ សំកិលិស្សនំ។ យថាហ – “សំកិលិស្សន្តិ វត, ភោ, សត្តា”តិ (ម. និ. ២.៣៥១)។

ឯវំ កាមាទីនវេន តជ្ជេត្វា **នេក្ខម្មេ អានិសំសំ បកាសេសិ។ កល្លចិត្ត**ន្តិ អរោគចិត្តំ។ **សាមុក្កំសិកា**តិ សាមំ ឧក្កំសិកា អត្តនាយេវ ឧទ្ធរិត្វា គហិតា, សយម្ភុញាណេន ទិដ្ឋា អសាធារណា អញ្ញេសន្តិ អត្ថោ។ កា បន សាតិ? អរិយសច្ចទេសនា។ តេនេវាហ – **ទុក្ខំ សមុទយំ និរោធំ មគ្គ**ន្តិ។ **វិរជំ វីតមល**ន្តិ រាគរជាទីនំ អភាវា វិរជំ, រាគមលាទីនំ វិគតត្តា វីតមលំ។ **ធម្មចក្ខុ**ន្តិ ឥធ សោតាបត្តិមគ្គោ អធិប្បេតោ។ តស្ស ឧប្បត្តិអាការទស្សនត្ថំ **យំកិញ្ចិ សមុទយធម្មំ សព្ពំ តំ និរោធធម្ម**ន្តិ អាហ។ តញ្ហិ និរោធំ អារម្មណំ កត្វា កិច្ចវសេន ឯវំ សព្ពសង្ខតំ បដិវិជ្ឈន្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ ទិដ្ឋោ អរិយសច្ចធម្មោ ឯតេនាតិ **ទិដ្ឋធម្មោ**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ តិណ្ណា វិចិកិច្ឆា អនេនាតិ **តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ**។ វិគតា កថំកថា អស្សាតិ **វិគតកថំកថោ**។ វិសារជ្ជំ បត្តោតិ **វេសារជ្ជប្បត្តោ**។ កត្ថ? សត្ថុសាសនេ។ នាស្ស បរោ បច្ចយោ, ន បរំ សទ្ធាយ ឯត្ថ វត្តតីតិ **អបរប្បច្ចយោ**។

បវត្តមំសន្តិ បកតិយា បវត្តំ កប្បិយមំសំ មូលំ គហេត្វា អន្តរាបណេ បរិយេសាហីតិ អធិប្បាយោ។ **សម្ពហុលា និគណ្ឋា**តិ បញ្ចសតមត្តា និគណ្ឋា។ **ថូលំ បសុ**ន្តិ ថូលំ មហាសរីរំ គោកណ្ណមហឹសសូករសង្ខាតំ បសុំ។ **ឧទ្ទិស្សកត**ន្តិ អត្តានំ ឧទ្ទិសិត្វា កតំ, មារិតន្តិ អត្ថោ។ **បដិច្ចកម្ម**ន្តិ ស្វាយំ តំ មំសំ បដិច្ច តំ បាណវធកម្មំ ផុសតិ។ តញ្ហិ អកុសលំ ឧបឌ្ឍំ ទាយកស្ស, ឧបឌ្ឍំ បដិគ្គាហកស្ស ហោតីតិ នេសំ លទ្ធិ។ អបរោ នយោ – **បដិច្ចកម្ម**ន្តិ អត្តានំ បដិច្ចកតំ។ អថ វា **បដិច្ចកម្ម**ន្តិ និមិត្តកម្មស្សេតំ អធិវចនំ, តំ បដិច្ចកម្មំ ឯត្ថ អត្ថីតិ មំសម្បិ បដិច្ចកម្មន្តិ វុត្តំ។ **ឧបកណ្ណកេ**តិ កណ្ណមូលេ។ **អល**ន្តិ បដិក្ខេបវចនំ, កិំ ឥមិនាតិ អត្ថោ។ **ន ច បនេតេ**តិ ឯតេ អាយស្មន្តោ ទីឃរត្តំ អវណ្ណកាមា ហុត្វា អវណ្ណំ ភាសន្តាបិ អព្ភាចិក្ខន្តា ន ជិរិទន្តិ, អព្ភក្ខានស្ស អន្តំ ន គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ អថ វា លជ្ជនត្ថេ ឥទំ **ជិរិទន្តី**តិ បទំ ទដ្ឋព្ពំ, ន លជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។

៣. អស្សាជានីយសុត្តវណ្ណនា

១៣. តតិយេ **អង្គេហី**តិ គុណង្គេហិ។ **តស្សំ ទិសាយំ ជាតោ ហោតី**តិ តស្សំ សិន្ធុនទីតីរទិសាយំ ជាតោ ហោតិ។ អញ្ញេបិ ភទ្រា អស្សាជានីយា តត្ថេវ ជាយន្តិ។ **អល្លំ វា សុក្ខំ វា**តិ អល្លតិណំ វា សុក្ខតិណំ វា។ **នាញ្ញេ អស្សេ ឧព្ពេជេតា**តិ អញ្ញេ អស្សេ ន ឧព្ពេជេតិ ន បហរតិ ន ឌំសតិ ន កលហំ ករោតិ។ **សាឋេយ្យានី**តិ សឋភាវោ។ **កូដេយ្យានី**តិ កូដភាវោ។ **ជិម្ហេយ្យានី**តិ ជិម្ហភាវោ។ **វង្កេយ្យានី**តិ វង្កភាវា។ ឥច្ចស្ស ចតូហិបិ បទេហិ អសិក្ខិតភាវោវ កថិតោ ។ **វាហី**តិ វហនសភាវោ ទិន្នោវាទបដិករោ។ **យាវ ជីវិតមរណបរិយាទានា**តិ យាវ ជីវិតស្ស មរណេន បរិយោសានា។ **សក្កច្ចំ បរិភុញ្ជតី**តិ អមតំ វិយ បច្ចវេក្ខិត្វា បរិភុញ្ជតិ។ **បុរិសថាមេនា**តិអាទីសុ ញាណថាមាទយោ កថិតា។ **សណ្ឋាន**ន្តិ ឱសក្កនំ បដិប្បស្សទ្ធិ។

៤. អស្សខឡុង្កសុត្តវណ្ណនា

១៤. ចតុត្ថេ **“បេហី”តិ វុត្តោ**តិ “គច្ឆា”តិ វុត្តោ។ **បិដ្ឋិតោ រថំ បវត្តេតី**តិ ខន្ធដ្ឋិកេន យុគំ ឧប្បីឡេត្វា បច្ឆិមភាគេន រថំ បវត្តេន្តោ ឱសក្កតិ។ **បច្ឆា លង្ឃេតិ, កុព្ពរំ ហនតី**តិ ទ្វេ បច្ឆិមបាទេ ឧក្ខិបិត្វា តេហិ បហរិត្វា រថកុព្ពរំ ភិន្ទតិ។ **តិទណ្ឌំ ភញ្ជតី**តិ រថស្ស បុរតោ តយោ ទណ្ឌកា ហោន្តិ, តេ ភញ្ជតិ។ **រថីសាយ សត្ថឹ ឧស្សជ្ជិត្វា**តិ សីសំ នាមេត្វា យុគំ ភូមិយំ បាតេត្វា សត្ថិនា រថីសំ បហរិត្វា។ **អជ្ឈោមទ្ទតី**តិ ទ្វីហិ បុរិមបាទេហិ ឦសំ មទ្ទន្តោ

តិដ្ឋតិ។ **ឧព្ពុឡ្ហំ រថំ ករោតីតិ** ថលំ វា កណ្ណកដ្ឋានំ វា រថំ អារោបេតិ។ **អនាទិយិត្វាតិ** អមនសិកត្វា អគណិត្វា។ **មុខាធានន្តិ** មុខបបនត្ថាយ ទិន្នំ អយសង្ខលិកំ។ **ខីលដ្ឋាយីតិ** ចត្តារោ បាទេ ថម្ភេ វិយ និច្ចលំ បបេត្វា ខីលដ្ឋានសទិសេន ឋានេន តិដ្ឋតិ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដមេវ កថិតំ។

៥. មលសុត្តវណ្ណនា

១៥. បញ្ចមេ **អសជ្ឈាយមលាតិ** ឧគ្គហិតមន្តានំ អសជ្ឈាយករណំ មលំ នាម ហោតិ។ **អនុដ្ឋានមលា ឃរាតិ** ឧដ្ឋានវីរិយាភាវោ ឃរានំ មលំ នាម។ **វណ្ណស្សាតិ** សរីរវណ្ណស្ស។ **រក្ខតោតិ** យំកិញ្ចិ អត្តនោ សន្តកំ រក្ខន្តស្ស។ **អវិជ្ជា បរមំ មលន្តិ** តតោ សេសាកុសលធម្មមលតោ អដ្ឋសុ ឋានេសុ អញ្ញាណភូតា វដ្ដមូលសង្ខាតា ពហលន្ធការអវិជ្ជា បរមំ មលំ។ តតោ ហិ មលតរំ នាម នត្ថិ។ ឥមស្មិម្បិ សុត្តេ វដ្ដមេវ កថិតំ។

៦. ទូតេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១៦. ឆដ្ឋេ **ទូតេយ្យន្តិ** ទូតកម្មំ។ **គន្តុមរហតីតិ** តំ ទូតេយ្យសង្ខាតំ សាសនំ ធារេត្វា ហរិតុំ អរហតិ។ **សោតាតិ** យោ តំ អស្ស សាសនំ ទេតិ , តស្ស សោតា។ **សាវេតាតិ** តំ ឧគ្គណ្ហិត្វា “ឥទំ នាម តុម្ហេហិ វុត្ត”ន្តិ បដិសាវេតា។ **ឧគ្គហេតាតិ** សុគ្គហិតំ កត្វា ឧគ្គហេតា។ **ធារេតាតិ** សុធារិតំ កត្វា ធារេតា។ **វិញ្ញាតិ** អត្ថានត្ថស្ស អត្ថំ ជានិតា។ **វិញ្ញាបេតាតិ** បរំ វិជានាបេតា។ **សហិតា សហិតស្សាតិ** ឥទំ សហិតំ, ឥទំ អសហិតន្តិ ឯវំ សហិតាសហិតស្ស កុសលោ, ឧបគតានុបគតេសុ ឆេកោ សាសនំ អារោចេន្តោ សហិតំ សល្លក្ខេត្វា អារោចេតិ។ **ន ព្យថតីតិ** វេធតិ ន ឆម្ភតិ។ **អសន្ទិទ្ធន្តិ** និស្សន្ទេហំ វិគតសំសយំ។ **បុច្ឆិតោតិ** បញ្ហត្ថាយ បុច្ឆិតោ។

៧-៨. ពន្ធនសុត្តទ្វយវណ្ណនា

១៧-១៨. សត្តមេ **រុណ្ណេនាតិ** រុទិតេន។ **អាកប្បេនាតិ** និវាសនបារុបនាទិនា វិធានេន។ **វនភង្គេនាតិ** វនតោ ភញ្ជិត្វា អាហដេន បុប្ផផលាទិបណ្ណាការេន។ អដ្ឋមេបិ ឯសេវ នយោ។

៩. បហារាទសុត្តវណ្ណនា

១៩. នវមេ **បហារាទោតិ** ឯវំនាមកោ។ **អសុរិន្ទោតិ** អសុរជេដ្ឋកោ។ អសុរេសុ ហិ វេបចិត្តិ រាហុ បហារាទោតិ ឥមេ តយោ ជេដ្ឋកា។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ** ទសពលស្ស អភិសម្ពុទ្ធទិវសតោ បដ្ឋាយ “អជ្ជ គមិស្សាមិ ស្វេ គមិស្សាមី”តិ ឯកាទស វស្សានិ អតិក្កមិត្វា ទ្វាទសមេ វស្សេ សត្ថុ វេរញ្ជាយំ វសនកាលេ “សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សន្តិកំ គមិស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា “មម ‘អជ្ជ ស្វេ’តិ ទ្វាទស វស្សានិ ជាតានិ, ហន្ទាហំ ឥទានេវ គច្ឆាមី”តិ តង្ខណំយេវ អសុរគណបរិវុតោ អសុរភវនា និក្ខមិត្វា ទិវា ទិវស្ស យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ, **ឯកមន្តំ អដ្ឋាសីតិ** សោ កិរ “តថាគតំ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា ឯវ ធម្មំ សុណិស្សាមី”តិ អាគតោ, តថាគតស្ស បន ទិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ ពុទ្ធគារវេន បុច្ឆិតុំ អសក្កោន្តោ អបិ សត្ថារំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ តតោ សត្ថា ចិន្តេសិ – “អយំ បហារាទោ មយិ អកថេន្តេ បឋមតរំ កថេតុំ ន សក្ខិស្សតិ, ចិណ្ណវសិដ្ឋានេយេវ នំ កថាសមុដ្ឋាបនត្ថំ ឯកំ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ។

អថ នំ បុច្ឆន្តោ **អបិ បន បហារាទាតិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **អភិរមន្តីតិ** រតឹ វិន្ទន្តិ, អនុក្កណ្ឋមានា វសន្តីតិ អត្ថោ។ សោ “បរិចិណ្ណដ្ឋានេយេវ មំ ភគវា បុច្ឆតី”តិ អត្តមនោ ហុត្វា **អភិរមន្តិ, ភន្តេតិ** អាហ។ **អនុបុព្ពនិន្នោតិ**អាទីនិ សព្ពានិ អនុបដិបាដិយា និន្នភាវស្ស វេវចនានិ។ **ន អាយតកេនេវ បបាតោតិ** ន ឆិន្នតដមហាសោព្ភោ វិយ អាទិតោវ បបាតោ ។ សោ ហិ តីរតោ បដ្ឋាយ ឯកង្គុលទ្វង្គុលវិទត្ថិរតនយដ្ឋិឧសភអឌ្ឍគាវុតគាវុតអឌ្ឍយោជនាទិវសេន គម្ភីរោ ហុត្វា គច្ឆន្តោ សិនេរុបាទមូលេ ចតុរាសីតិយោជនសហស្សគម្ភីរោ ហុត្វា ឋិតោតិ ទស្សេតិ។

ឋិតធម្មោតិ ឋិតសភាវោ។ **កុណបេនាតិ** យេន កេនចិ ហត្ថិអស្សាទីនំ កឡេវរេន។ **ថលំ ឧស្សារេតីតិ** ហត្ថេន គហេត្វា វិយ វីចិបហារេនេវ ថលំ ខិបតិ។

គង្គាយមុនាតិ ឥធ ឋត្វា ឥមាសំ នទីនំ ឧប្បត្តិកថំ កថេតុំ វដ្ដតិ។ អយំ តាវ ជម្ពុទីបោ ទសសហស្សយោជនបរិមាណោ, តត្ថ ចតុសហស្សយោជនបរិមាណោ បទេសោ ឧទកេន អជ្ឈោត្ថដោ មហាសមុទ្ទោតិ សង្ខំ គតោ, តិសហស្សយោជនប្បមាណេ មនុស្សា វសន្តិ, តិសហស្សយោជនប្បមាណេ ហិមវា បតិដ្ឋិតោ ឧព្ពេធេន បញ្ចយោជនសតិកោ ចតុរាសីតិកូដសហស្សបដិមណ្ឌិតោ សមន្តតោ សន្ទមានបញ្ចសតនទីវិចិត្តោ, យត្ថ

អាយាមវិត្ថារេន ច គម្ភីរតោ ច បណ្ណាសបណ្ណាសយោជនា ទិយឌ្ឍយោជនសតបរិមណ្ឌលា អនោតត្តទហោ កណ្ណមុណ្ឌទហោ រថការទហោ ឆទ្ទន្តទហោ កុណាលទហោ មន្ទាកិនិទហោ សីហប្បបាតទហោតិ សត្ត មហាសរា បតិដ្ឋហន្តិ។

តេសុ **អនោតត្តោ** សុទស្សនកូដំ ចិត្តកូដំ កាឡកូដំ គន្ធមាទនកូដំ កេលាសកូដន្តិ ឥមេហិ បញ្ចហិ បព្វតេហិ បរិក្ខិត្តោ។ តត្ថ សុទស្សនកូដំ សោវណ្ណមយំ ទ្វិយោជនសតុព្ពេធំ អន្តោវង្កំ កាកមុខសណ្ឋានំ តមេវ សរំ បដិច្ឆាទេត្វា ឋិតំ, ចិត្តកូដំ សព្ពរតនមយំ, កាឡកូដំ អញ្ជនមយំ, គន្ធមាទនកូដំ សានុមយំ អព្ភន្តរេ មុគ្គវណ្ណំ, មូលគន្ធោ សារគន្ធោ ផេគ្គុគន្ធោ តចគន្ធោ បបដិកាគន្ធោ រសគន្ធោ បត្តគន្ធោ បុប្ផគន្ធោ ផលគន្ធោ គន្ធគន្ធោតិ ឥមេហិ ទសហិ គន្ធេហិ ឧស្សន្នំ, នានប្បការឱសធសញ្ឆន្នំ កាឡបក្ខឧបោសថទិវសេ អាទិត្តមិវ អង្គារំ ជលន្តំ តិដ្ឋតិ, កេលាសកូដំ រជតមយំ។ សព្ពានិ សុទស្សនេន សមានុព្ពេធសណ្ឋានានិ តមេវ សរំ បដិច្ឆាទេត្វា ឋិតានិ។ តានិ សព្ពានិ ទេវានុភាវេន នាគានុភាវេន ច វស្សន្តិ, នទិយោ ចេតេសុ សន្ទន្តិ។ តំ សព្ពម្បិ ឧទកំ អនោតត្តមេវ បវិសតិ។ ចន្ទិមសូរិយា ទក្ខិណេន វា ឧត្តរេន វា គច្ឆន្តា បព្វតន្តរេន តត្ថ ឱភាសំ ករោន្តិ, ឧជុំ គច្ឆន្តា ន ករោន្តិ។ តេនេវស្ស អនោតត្តោតិ សង្ខា ឧទបាទិ។

តត្ថ មនោហរសិលាតលានិ និម្មច្ឆកច្ឆបានិ ផលិកសទិសនិម្មលោទកានិ ន្ហានតិត្ថានិ សុបដិយត្តានិ ហោន្តិ , យេសុ ពុទ្ធា ខីណាសវា ច បច្ចេកពុទ្ធា ច ឥទ្ធិមន្តា ច ឥសយោ ន្ហាយន្តិ, ទេវយក្ខាទយោ ឧទកកីឡំ កីឡន្តិ។

តស្ស ចតូសុ បស្សេសុ សីហមុខំ, ហត្ថិមុខំ, អស្សមុខំ, ឧសភមុខន្តិ ចត្តារិ មុខានិ ហោន្តិ, យេហិ ចតស្សោ នទិយោ សន្ទន្តិ។ សីហមុខេន និក្ខន្តនទីតីរេ សីហា ពហុតរា ហោន្តិ, ហត្ថិមុខាទីហិ ហត្ថិអស្សឧសភា។ បុរត្ថិមទិសតោ និក្ខន្តនទី អនោតត្តំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ឥតរា តិស្សោ នទិយោ អនុបគម្ម បាចីនហិមវន្តេនេវ អមនុស្សបថំ គន្ត្វា មហាសមុទ្ទំ បវិសតិ។ បច្ឆិមទិសតោ ច ឧត្តរទិសតោ ច និក្ខន្តនទិយោបិ តថេវ បទក្ខិណំ កត្វា បច្ឆិមហិមវន្តេនេវ ឧត្តរហិមវន្តេនេវ ច អមនុស្សបថំ គន្ត្វា មហាសមុទ្ទំ បវិសន្តិ។ ទក្ខិណមុខតោ និក្ខន្តនទី បន តំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ឧត្តរេន ឧជុកំ បាសាណបិដ្ឋេនេវ សដ្ឋិ យោជនានិ គន្ត្វា បព្វតំ បហរិត្វា ឧដ្ឋាយ បរិក្ខេបេន តិគាវុតប្បមាណា ឧទកធារា ហុត្វា អាកាសេន សដ្ឋិ យោជនានិ គន្ត្វា តិយគ្គឡេ នាម បាសាណេ បតិតា, បាសាណោ ឧទកធារាវេគេន ភិន្នោ។ តត្ថ បញ្ញាសយោជនប្បមាណា តិយគ្គឡា នាម មហាបោក្ខរណី ជាតា, បោក្ខរណិយា កូលំ ភិន្ទិត្វា បាសាណំ បវិសិត្វា សដ្ឋិ យោជនានិ គតា។ តតោ ឃនបថវឹ ភិន្ទិត្វា ឧម្មង្គេន សដ្ឋិ យោជនានិ គន្ត្វា តិរច្ឆានបព្វតំ បហរិត្វា ហត្ថតលេ បញ្ចង្គុលិសទិសា បញ្ច ធារា ហុត្វា បវត្តតិ។ សា តិក្ខត្តុំ អនោតត្តំ បទក្ខិណំ កត្វា គតដ្ឋានេ **អាវត្តគង្គា**តិ វុច្ចតិ ។ ឧជុកំ បាសាណបិដ្ឋេន សដ្ឋិ យោជនានិ គតដ្ឋានេ **កណ្ហគង្គា**, អាកាសេន សដ្ឋិ យោជនានិ គតដ្ឋានេ **អាកាសគង្គា**, តិយគ្គឡបាសាណេ បញ្ញាសយោជនោកាសេ ឋិតា **តិយគ្គឡបោក្ខរណី**, កូលំ ភិន្ទិត្វា បាសាណំ បវិសិត្វា សដ្ឋិ យោជនានិ គតដ្ឋានេ **ពហលគង្គា**តិ, ឧមង្គេន សដ្ឋិ យោជនានិ គតដ្ឋានេ **ឧមង្គគង្គា**តិ វុច្ចតិ។ វិញ្ឈំ នាម តិរច្ឆានបព្វតំ បហរិត្វា បញ្ច ធារា ហុត្វា បវត្តនដ្ឋានេ បន គង្គា, យមុនា, អចិរវតី, សរភូ, មហីតិ បញ្ច សង្ខំ គតា។ ឯវមេតា បញ្ច មហានទិយោ ហិមវន្តតោ បវត្តន្តីតិ វេទិតព្ពា។

សវន្តិយោតិ យា កាចិ សវមានា គច្ឆន្តី មហានទិយោ វា កុន្នទិយោ វា។ **អប្បេន្តី**តិ អល្លីយន្តិ ឱសរន្តិ។ **ធារា**តិ វុដ្ឋិធារា។ **បូរត្ត**ន្តិ បុណ្ណភាវោ។ មហាសមុទ្ទស្ស ហិ អយំ ធម្មតា – "ឥមស្មឹ កាលេ ទេវោ មន្ទោ ជាតោ, ជាលក្ខិបាទីនិ អាទាយ មច្ឆកច្ឆបេ គណ្ហិស្សាមា"តិ វា "ឥមស្មឹ កាលេ មហន្តា វុដ្ឋិ, លភិស្សាម នុ ខោ បិដ្ឋិបសារណដ្ឋាន"ន្តិ វា វត្តុំ ន សក្កា។ បឋមកប្បិកកាលតោ បដ្ឋាយ ហិ យំ សិនេរុមេខលំ អាហច្ច ឧទកំ ឋិតំ, តតោ ឯកង្គុលមត្តម្បិ ឧទកំ នេវ ហេដ្ឋា ឱសីទតិ, ន ឧទ្ធំ ឧត្តរតិ។ **ឯករសោ**តិ អសម្ភិន្នរសោ។

មុត្តាតិ ខុទ្ទកមហន្តវដ្ដទីឃាទិភេទា អនេកវិធា ។ **មណី**តិ រត្តនីលាទិភេទោ អនេកវិធោ។ **វេឡុរិយោ**តិ វំសវណ្ណសិរីសបុប្ផវណ្ណាទិភេទោ អនេកវិធោ។ **សង្ខោ**តិ ទក្ខិណាវដ្ដតម្ពកុច្ឆិកធមនសង្ខាទិភេទោ អនេកវិធោ។ **សិលា**តិ សេតកាឡមុគ្គវណ្ណាទិភេទោ អនេកវិធា។ **បវាឡ**ន្តិ ខុទ្ទកមហន្តរត្តឃនរត្តាទិភេទំ អនេកវិធំ។ **មសារគល្ល**ន្តិ កពរមណិ។ **នាគា**តិ ឩមិបិដ្ឋវាសិនោបិ វិមានដ្ឋកា នាគាបិ។

អដ្ឋ បហារាទាតិ សត្ថា អដ្ឋបិ ធម្មេ វត្តុំ សក្កោតិ, សោឡសបិ ពាត្តឹសបិ ចតុសដ្ឋិបិ សហស្សម្បិ, បហារាទេន បន អដ្ឋ កថិតា, អហម្បិ តេហេវ សរិក្ខកេ កត្វា កថេស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា ឯវមាហ។ **អនុបុព្ពសិក្ខា**តិអាទីសុ អនុបុព្ពសិក្ខាយ តិស្សោ សិក្ខា គហិតា, អនុបុព្ពកិរិយាយ តេរស ធុតង្គានិ, អនុបុព្ពបដិបទាយ សត្ត អនុបស្សនា អដ្ឋារស មហាវិបស្សនា អដ្ឋតឹស អារម្មណវិភត្តិយោ សត្តតឹស ពោធបក្ខិយធម្មា ។ **ន**

អាយតកេនេវ អញ្ញាបដិវេធោតិ មណ្ឌូកស្ស ឧប្បតិត្វា គមនំ វិយ អាទិតោវ សីលបូរណាទី អកត្វា អរហត្តប្បដិវេធោ នាម នត្ថិ, បដិបាដិយា បន សីលសមាធិបញ្ញាយោ បូរេត្វាវ សក្កា អរហត្តំ បត្តុន្តិ អត្ថោ។

អារកាវាតិ ទូរេយេវ។ **ន តេន និព្ពានធាតុយា ឩនត្តំ វា បូរត្តំ វា**តិ អសង្ខ្យេយ្យេបិ កប្បេ ពុទ្ធេសុ អនុប្បន្នេសុ ឯកសត្តោបិ បរិនិព្ពាតុំ ន សក្កោតិ, តទាបិ “តុច្ឆា និព្ពានធាតូ”តិ ន សក្កា វត្តុំ។ ពុទ្ធកាលេ ច បន ឯកេកស្មិំ សមាគមេ អសង្ខ្យេយ្យាបិ សត្តា អមតំ អារាធេន្តិ, តទាបិ ន សក្កា វត្តុំ – “បូរា និព្ពានធាតូ”តិ។

១០. ឧបោសថសុត្តវណ្ណនា

២០. ទសមេ **និសិន្នោ ហោតី**តិ ឧបោសថករណត្ថាយ ឧបាសិកាយ រតនបាសាទេ និសិន្នោ។ និសជ្ជ បន ភិក្ខូនំ ចិត្តានិ ឱលោកេន្តោ ឯកំ ទុស្សីលបុគ្គលំ ទិស្វា “សចាហំ ឥមស្មិំ បុគ្គលេ និសិន្នេយេវ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សាមិ, សត្តធា តស្ស មុទ្ធា ផលិស្សតី”តិ តស្ស អនុកម្បាយ តុណ្ហីយេវ អហោសិ។ **អភិក្កន្តា**តិ អតិក្កន្តា បរិក្ខីណា។ **ឧទ្ធស្តេ អរុណេ**តិ ឧគ្គតេ អរុណសីសេ។ **នន្ទិមុខិយា**តិ តុដ្ឋមុខិយា។ **អបរិសុទ្ធា, អានន្ទ, បរិសា**តិ “អសុកបុគ្គលោ អបរិសុទ្ធោ”តិ អវត្វា “អបរិសុទ្ធា, អានន្ទ, បរិសា”តិ អាហ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

មហាវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. គហបតិវគ្គោ

១. បឋមឧគ្គសុត្តវណ្ណនា

២១. តតិយស្ស បឋមេ **បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទីតិ** តស្ស កិរ ឃរេ បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ បញ្ច អាសនសតានិ និច្ចំ បញ្ញត្តានេវ ហោន្តិ, តេសុ អញ្ញតរស្មិំ អាសនេ និសីទិ។ **តំ សុណាហីតិ** តេ សុណាហិ, តំ វា អដ្ឋវិធំ អច្ឆរិយធម្មំ សុណាហិ។ **ចិត្តំ បសីទីតិ** “ពុទ្ធោ នុ ខោ ន ពុទ្ធោ នុ ខោ”តិ វិតក្កមត្តម្បិ ន ឧប្បជ្ជិ, អយមេវ ពុទ្ធោតិ ចិត្តុប្បាទោ បសន្នោ អនាវិលោ អហោសិ។ **សកានិ វា ញាតិកុលានីតិ** អត្តនោ យាបនមត្តំ ធនំ គហេត្វា ញាតិឃរានិ គច្ឆតុ។ **កស្ស វោ ទម្មីតិ** កតរបុរិសស្ស តុម្ហេ ទទាមិ, អារោចេថ មេ អត្តនោ អធិប្បាយំ។ **អប្បដិវិភត្តាតិ** “ឯត្តកំ ទស្សាមិ ឯត្តកំ ន ទស្សាមិ, ឥទំ ទស្សាមិ ឥទំ ន ទស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេន្តេន ហិ បដិវិភត្តា នាម ហោតិ, មយ្ហំ បន ន ឯវំ។ អថ ខោ សង្ឃិកា វិយ គណសន្តកា វិយ ច សីលវន្តេហិ សទ្ធិំ សាធារណាយេវ។ **សក្កច្ចំយេវ បយិរុបាសាមីតិ** សហត្ថា ឧបដ្ឋហាមិ, ចិត្តីការេន ឧបសង្កមាមិ។

អនច្ឆរិយំ ខោ បន មំ, ភន្តេតិ, ភន្តេ, យំ មំ ទេវតា ឧបសង្កមិត្វា ឯវំ អារោចេន្តិ, ឥទំ ន អច្ឆរិយំ។ យំ បនាហំ តតោនិទានំ ចិត្តស្ស ឧណ្ណតិំ នាភិជានាមិ, តំ ឯវ អច្ឆរិយន្តិ វទតិ។ **សាធុ សាធុ, ភិក្ខូតិ** ឯត្ថ កិញ្ចាបិ ភិក្ខុំ អាមន្តេតិ, ឧបាសកស្សេវ បន វេយ្យាករណសម្បហំសនេ ឯស សាធុការោតិ វេទិតព្ពោ។

២. ទុតិយឧគ្គសុត្តវណ្ណនា

២២. ទុតិយេ **នាគវនេតិ** តស្ស កិរ សេដ្ឋិនោ នាគវនំ នាម ឧយ្យានំ, សោ តត្ថ បុរេភត្តំ គន្ធមាលាទីនិ គាហាបេត្វា ឧយ្យានកីឡិកំ កីឡិតុកាមោ គន្ត្វា បរិចារិយមានោ ភគវន្តំ អទ្ទស។ សហ ទស្សនេនេវស្ស បុរិមនយេនេវ ចិត្តំ បសីទិ, សុរាបានេន ច ឧប្បន្នមទោ តង្ខណំយេវ បហីយិ។ តំ សន្ធាយេវមាហ។ **ឱណោជេសិន្តិ** ឧទកំ ហត្ថេ បាតេត្វា អទាសិ។ **អសុកោតិ** អមុកោ។ **សមចិត្តោវ ទេមីតិ** “ឥមស្ស ថោកំ, ឥមស្ស ពហុក”ន្តិ ឯវំ ចិត្តនានត្តំ ន ករោមិ, ទេយ្យធម្មំ បន ឯកសទិសំ ករោមីតិ ទស្សេតិ។ **អារោចេន្តីតិ** អាកាសេ ឋត្វា អារោចេន្តិ។ **នត្ថិ តំ សំយោជនន្តិ** ឥមិនា ឧបាសកោ អត្តនោ អនាគាមិផលំ ព្យាករោតិ។

៣. បឋមហត្ថកសុត្តវណ្ណនា

២៣. តតិយេ **ហត្ថកោ អាឡវកោតិ** ភគវតា អាឡវកយក្ខស្ស ហត្ថតោ ហត្ថេហិ សម្បដិច្ឆិតត្តា ហត្ថកោតិ លទ្ធនាមោ រាជកុមារោ។ **សីលវាតិ** បញ្ចសីលទសសីលេន សីលវា។ **ចាគវាតិ** ចាគសម្បន្នោ។ **កច្ចិត្ថ, ភន្តេតិ**, ភន្តេ, កច្ចិ ឯត្ថ ភគវតោ ព្យាករណដ្ឋានេ។ **អប្បិច្ឆោតិ** អធិគមប្បិច្ឆតាយ អប្បិច្ឆោ។

៤. ទុតិយហត្ថកសុត្តវណ្ណនា

២៤. ចតុត្ថេ **បញ្ចមត្តេហិ ឧបាសកសតេហីតិ** សោតាបន្នសកទាគាមីនំយេវ អរិយសាវកឧបាសកានំ បញ្ចហិ សតេហិ បរិវុតោ ភុត្តបាតរាសោ គន្ធមាលវិលេបនចុណ្ណានិ គហេត្វា យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។ **សង្គហវត្ថូនីតិ** សង្គណ្ហនការណានិ។ **តេហាហន្តិ** តេហិ អហំ។ **តំ ទានេន សង្គណ្ហាមីតិ** នង្គលពលិពទ្ទភត្តពីជាទីនិ ចេវ គន្ធមាលមូលាទីនិ ច ទត្វា សង្គណ្ហាមិ។ **បេយ្យវជ្ជេនាតិ** អម្ម, តាត, ភាតរ, ភគិនីតិអាទិកេន កណ្ណសុខេន មុទុកេន បិយវចនេន សង្គណ្ហាមិ។ **អត្ថចរិយាយាតិ** “ឥមស្ស ទានេន វា បិយវចនេន វា កិច្ចំ នត្ថិ, អត្ថចរិយាយ សង្គណ្ហិតព្ពយុត្តកោ អយ”ន្តិ ញត្វា ឧប្បន្នកិច្ចនិត្ថរណសង្ខាតាយ អត្ថចរិយាយ សង្គណ្ហាមិ។ **សមានត្តតាយាតិ** “ឥមស្ស ទានាទីហិ កិច្ចំ នត្ថិ, សមានត្តតាយ សង្គណ្ហិតព្ពោ អយ”ន្តិ ឯកតោ ខាទនបិវននិសជ្ជាទីហិ អត្តនា សមានំ កត្វា សង្គណ្ហាមិ។ **ទលិទ្ទស្ស ខោ នោ តថា សោតព្ពំ មញ្ញន្តីតិ** ទលិទ្ទស្ស កិញ្ចិ ទាតុំ វា កាតុំ វា អសក្កោន្តស្ស, យថា ទលិទ្ទស្ស នោ តថា សោតព្ពំ មញ្ញន្តិ, មម បន សោតព្ពំ មញ្ញន្តិ, ទិន្នោវាទេ តិដ្ឋន្តិ, ន មេ អនុសាសនិំ អតិក្កមិតព្ពំ មញ្ញន្តិ។ **យោនិ ខោ ត្យាយន្តិ** ឧបាយោ ខោ តេ អយំ។ ឥមេសុ បន ទ្វីសុបិ សុត្តេសុ សត្តាបិ សីលចាគបញ្ញា មិស្សកា កថិតាតិ វេទិតព្ពា។

៥-៦. មហានាមសុត្តាទិវណ្ណនា

២៥-២៦. បញ្ចមេ **អត្ថូបបរិក្ខិតា ហោតីតិ** អត្ថានត្ថំ ការណាការណំ ឧបបរិក្ខិតា ហោតិ។ ឆដ្ឋេ សទ្ធាសីលចាគា មិស្សកា កថិតា។

៧. បឋមពលសុត្តវណ្ណនា

២៧. សត្តមេ **ឧជ្ឈត្តិពលា**តិ ឧជ្ឈានពលា។ ពាលានញ្ហិ “យំ អសុកោ ឥទញ្ចិទញ្ច អាហ, មំ សោ អាហ, ន អញ្ញ”ន្តិ ឯវំ ឧជ្ឈានមេវ ពលំ។ **និជ្ឈត្តិពលា**តិ “ន ឥទំ ឯវំ, ឯវំ នាមេត”ន្តិ អត្ថានត្ថនិជ្ឈាបនំយេវ ពលំ។ **បដិសង្ខានពលា**តិ បច្ចវេក្ខណពលា។ **ខន្តិពលា**តិ អធិវាសនពលា។

៨. ទុតិយពលសុត្តវណ្ណនា

២៨. អដ្ឋមេ **ពលានី**តិ ញាណពលានិ។ **អាសវានំ ខយំ បដិជានាតី**តិ អរហត្តំ បដិជានាតិ។ **អនិច្ចតោ**តិ ហុត្វា អភាវាការេន។ **យថាភូត**ន្តិ យថាសភាវតោ។ **សម្មប្បញ្ញាយា**តិ សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ។ **អង្គារកាសូបមា**តិ សន្តាបនដ្ឋេន អង្គារកាសុយា ឧបមិតា ឥមេ កាមាតិ។ **វិវេកនិន្ន**ន្តិ ផលសមាបត្តិវសេន និព្ពាននិន្នំ។ **វិវេកដ្ឋ**ន្តិ កិលេសេហិ វជ្ជិតំ ទូរីភូតំ វា។ **នេក្ខម្មាភិរត**ន្តិ បព្ពជ្ជាភិរតំ។ **ព្យន្តិភូត**ន្តិ វិគតន្តភូតំ ឯកទេសេនាបិ អនល្លីនំ វិសំយុត្តំ វិសំសដ្ឋំ។ **អាសវដ្ឋានិយេហី**តិ សម្បយោគវសេន អាសវានំ ការណភូតេហិ, កិលេសធម្មេហីតិ អត្ថោ។ អថ វា **ព្យន្តិភូត**ន្តិ វិគតវាយន្តិ អត្ថោ។ កុតោ? **សព្ពសោ អាសវដ្ឋានិយេហិ ធម្មេហិ,** សព្ពេហិ តេភូមកធម្មេហីតិ អត្ថោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ អរិយមគ្គោ លោកិយលោកុត្តរោ កថិតោ។

៩. អក្ខណសុត្តវណ្ណនា

២៩. នវមេ ខណេ កិច្ចានិ ករោតីតិ **ខណកិច្ចោ,** ឱកាសំ លភិត្វាវ កិច្ចានិ ករោតីតិ អត្ថោ។ **ធម្មោ**តិ ចតុសច្ចធម្មោ។ **ឱបសមិកោ**តិ កិលេសូបសមាវហោ។ **បរិនិព្ពាយិកោ**តិ កិលេសបរិនិព្ពានករោ។ ចតុមគ្គញាណសង្ខាតំ សម្ពោធឹ គច្ឆតិ សម្បាបុណាតីតិ **សម្ពោធគាមី។ ទីឃាយុកំ ទេវនិកាយ**ន្តិ ឥទំ អសញ្ញំ ទេវនិកាយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អវិញ្ញាតាវេសូ**តិ អតិវិយ អវិញ្ញូសុ។

សុប្បវេទិតេតិ សុកថិតេ។ **អន្តរាយិកា**តិ អន្តរាយករា។ **ខណោ វេ មា ឧបច្ចគា**តិ អយំ លទ្ធោ ខណោ មា អតិក្កមិ។ **ឥធ ចេវ នំ វិរាធេតី**តិ សចេ កោចិ បមត្តចារី ឥធ ឥមំ ខណំ លភិត្វាបិ សទ្ធម្មស្ស និយាមតំ អរិយមគ្គំ វិរាធេតិ ន សម្បាទេតិ។ **អតីតត្ថោ**តិ ហាបិតត្ថោ។ **ចិរត្តំ អនុតបិស្សតី**តិ ចិររត្តំ សោចិស្សតិ។ យថា ហិ “អសុកដ្ឋានេ ភណ្ឌំ សមុប្បន្ន”ន្តិ សុត្វា ឯកោ វាណិជោ ន គច្ឆេយ្យ, អញ្ញេ គន្ត្វា គណ្ហេយ្យុំ, តេសំ តំ អដ្ឋគុណម្បិ ទសគុណម្បិ ភវេយ្យ។ អថ ឥតរោ “មម អត្ថោ អតិក្កន្តោ”តិ អនុតបេយ្យ, ឯវំ យោ ឥធ ខណំ លភិត្វា អប្បដិបជ្ជន្តោ សទ្ធម្មស្ស និយាមតំ វិរាធេតិ, សោ អយំ វាណិជោវ អតីតត្ថោ ចិរំ អនុតបិស្សតិ សោចិស្សតិ។ កិញ្ច ភិយ្យោ **អវិជ្ជានិវុតោ**តិ គាថា។ **បច្ចវិទុ**ន្តិ បដិវិជ្ឈឹសុ។ **សំវរា**តិ សីលសំវរា។ **មារធេយ្យបរានុគេ**តិ មារធេយ្យសង្ខាតំ សំសារំ អនុគតេ។ **បារង្គតា**តិ និព្ពានំ គតា។ **យេ បត្តា អាសវក្ខយ**ន្តិ យេ អរហត្តំ បត្តា។ ឯវមេត្ថ គាថាសុ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

១០. អនុរុទ្ធមហាវិតក្កសុត្តវណ្ណនា

៣០. ទសមេ **ចេតីសូ**តិ ចេតិនាមកានំ រាជូនំ និវាសដ្ឋានត្តា ឯវំលទ្ធវោហារេ រដ្ឋេ។ **បាចីនវំសទាយេ**តិ ទសពលស្ស វសនដ្ឋានតោ បាចីនទិសាយ ឋិតេ វំសទាយេ នីលោភាសេហិ វេឡូហិ សញ្ឆន្នេ អរញ្ញេ។ **ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទី**តិ ថេរោ កិរ បព្ពជិត្វា បឋមអន្តោវស្សម្ហិយេវ សមាបត្តិលាភី ហុត្វា សហស្សលោកធាតុទស្សនសមត្ថំ ទិព្ពចក្ខុញាណំ ឧប្បាទេសិ។ សោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ឯវមាហ – “ឥធាហំ, អាវុសោ សារិបុត្ត, ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន សហស្សលោកំ ឱលោកេមិ។ អារទ្ធំ ខោ បន មេ វីរិយំ អសល្លីនំ, ឧបដ្ឋិតា សតិ អសម្មុដ្ឋា, បស្សទ្ធោ កាយោ អសារទ្ធោ, សមាហិតំ ចិត្តំ ឯកគ្គំ។ អថ ច បន មេ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ ន វិមុច្ចតី”តិ។ អថ នំ ថេរោ អាហ – “យំ ខោ តេ, អាវុសោ អនុរុទ្ធ, ឯវំ ហោតិ ‘អហំ ទិព្ពេន ចក្ខុនា…បេ…. ឱលោកេមី’តិ, ឥទំ តេ មានស្មឹ។ យម្បិ តេ, អាវុសោ, អនុរុទ្ធ ឯវំ ហោតិ ‘អារទ្ធំ ខោ បន មេ វីរិយំ…បេ…. ឯកគ្គ’ន្តិ, ឥទំ តេ ឧទ្ធច្ចស្មឹ។ យម្បិ តេ, អាវុសោ អនុរុទ្ធ, ឯវំ ហោតិ ‘អថ ច បន មេ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ ន វិមុច្ចតី’តិ, ឥទំ តេ កុក្កុច្ចស្មឹ។ សាធុ វតាយស្មា អនុរុទ្ធោ ឥមេ តយោ ធម្មេ បហាយ ឥមេ តយោ ធម្មេ អមនសិករិត្វា អមតាយ ធាតុយា ចិត្តំ ឧបសំហរតូ”តិ ឯវមស្ស ថេរោ កម្មដ្ឋានំ កថេសិ។ សោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា សត្ថារំ អាបុច្ឆិត្វា ចេតិរដ្ឋំ គន្ត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោ អឌ្ឍមាសំ ចង្កមេន វីតិ

នាមេសិ។ សោ បធានវេគនិម្មថិតត្តា កិលន្តកាយោ ឯកស្ស វេឡុគុម្ពស្ស ហេដ្ឋា និសីទិ។ អថស្សាយំ ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ, ឯស មហាបុរិសវិតក្កោ ឧប្បជ្ជីតិ អត្ថោ។

អប្បិច្ឆស្សាតិ ឯត្ថ បច្ចយប្បិច្ឆោ, អធិគមប្បិច្ឆោ, បរិយត្តិអប្បិច្ឆោ, ធុតង្គប្បិច្ឆោតិ ចត្តារោ អប្បិច្ឆា។ តត្ថ បច្ចយប្បិច្ឆោ ពហុំ ទេន្តេ អប្បំ គណ្ហាតិ, អប្បំ ទេន្តេ អប្បតរំ គណ្ហាតិ, ន អនវសេសគ្គាហី ហោតិ។ អធិគមប្បិច្ឆោ មជ្ឈន្តិកត្ថេរោ វិយ អត្តនោ អធិគមំ អញ្ញេសំ ជានិតុំ ន ទេតិ។ បរិយត្តិអប្បិច្ឆោ តេបិដកោបិ សមានោ ន ពហុស្សុតភាវំ ជានាបេតុកាមោ ហោតិ សាកេតតិស្សត្ថេរោ វិយ។ ធុតង្គប្បិច្ឆោ ធុតង្គបរិហរណភាវំ អញ្ញេសំ ជានិតុំ ន ទេតិ ទ្វេភាតិកត្ថេរេសុ ជេដ្ឋត្ថេរោ វិយ។ វត្ថុ វិសុទ្ធិមគ្គេ កថិតំ។ **អយំ ធម្មោ**តិ ឯវំ សន្តគុណនិគុហនេន ច បដិគ្គហណេ មត្តញ្ញុតាយ ច អប្បិច្ឆស្ស បុគ្គលស្ស អយំ នវលោកុត្តរធម្មោ សម្បជ្ជតិ, នោ មហិច្ឆស្ស។ ឯវំ សព្ពត្ថ យោជេតព្ពំ។

សន្តុដ្ឋស្សាតិ ចតូសុ បច្ចយេសុ តីហិ សន្តោសេហិ សន្តុដ្ឋស្ស។ **បវិវិត្តស្សា**តិ កាយចិត្តឧបធិវិវេកេហិ វិវិត្តស្ស។ តត្ថ កាយវិវេកោ នាម គណសង្គណិកំ វិនោទេត្វា អារម្ភវត្ថុវសេន ឯកីភាវោ។ ឯកីភាវមត្តេនេវ កម្មំ ន និប្ផជ្ជតីតិ កសិណបរិកម្មំ កត្វា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេតិ, អយំ ចិត្តវិវេកោ នាម។ សមាបត្តិមត្តេនេវ កម្មំ ន និប្ផជ្ជតីតិ ឈានំ បាទកំ កត្វា សង្ខារេ សម្មសិត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយំ សព្ពាការតោ ឧបធិវិវេកោ នាម។ តេនាហ ភគវា – “កាយវិវេកោ ច វិវេកដ្ឋកាយានំ នេក្ខម្មាភិរតានំ, ចិត្តវិវេកោ ច បរិសុទ្ធចិត្តានំ បរមវោទានប្បត្តានំ, ឧបធិវិវេកោ ច និរុបធីនំ បុគ្គលានំ វិសង្ខារគតាន”ន្តិ (មហានិ. ៧, ៤៩)។

សង្គណិការាមស្សាតិ គណសង្គណិកាយ ចេវ កិលេសសង្គណិកាយ ច រតស្ស។ **អារទ្ធវីរិយស្សា**តិ កាយិកចេតសិកវីរិយវសេន អារទ្ធវីរិយស្ស។ **ឧបដ្ឋិតស្សតិស្សា**តិ ចតុសតិបដ្ឋានវសេន ឧបដ្ឋិតស្សតិស្ស។ **សមាហិតស្សា**តិ ឯកគ្គចិត្តស្ស។ **បញ្ញវតោ**តិ កម្មស្សកតបញ្ញាយ បញ្ញវតោ។

សាធុ សាធូតិ ថេរស្ស វិតក្កំ សម្បហំសេន្តោ ឯវមាហ។ **ឥមំ អដ្ឋម**ន្តិ សត្ត និធី លទ្ធបុរិសស្ស អដ្ឋមំ ទេន្តោ វិយ, សត្ត មណិរតនានិ, សត្ត ហត្ថិរតនានិ, សត្ត អស្សរតនានិ លទ្ធបុរិសស្ស អដ្ឋមំ ទេន្តោ វិយ សត្ត មហាបុរិសវិតក្កេ វិតក្កេត្វា ឋិតស្ស អដ្ឋមំ អាចិក្ខន្តោ ឯវមាហ។ **និប្បបញ្ចារាមស្សា**តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិបបញ្ចរហិតត្តា និប្បបញ្ចសង្ខាតេ និព្ពានបទេ អភិរតស្ស។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។ **បបញ្ចារាមស្សា**តិ យថាវុត្តេសុ បបញ្ចេសុ អភិរតស្ស។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។

យតោតិ យទា។ **តតោ**តិ តទា។ **នានារត្តាន**ន្តិ និលបីតលោហិតោទាតវណ្ណេហិ នានារជនេហិ រត្តានំ។ **បំសុកូល**ន្តិ តេវីសតិយា ខេត្តេសុ ឋិតបំសុកូលចីវរំ។ **ខាយិស្សតី**តិ យថា តស្ស បុព្ពណ្ហសមយាទីសុ យស្មិំ សមយេ យំ ឥច្ឆតិ, តស្មិំ សមយេ តំ បារុបន្តស្ស សោ ទុស្សករណ្ឌកោ មនាបោ ហុត្វា ខាយតិ, ឯវំ តុយ្ហម្បិ ចីវរសន្តោសមហាអរិយវំសេន តុដ្ឋស្ស វិហរតោ បំសុកូលចីវរំ ខាយិស្សតិ ឧបដ្ឋហិស្សតិ។ **រតិយា**តិ រតិអត្ថាយ។ **អបរិតស្សាយា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិបរិតស្សនាហិ អបរិតស្សនត្ថាយ។ **ផាសុវិហារាយា**តិ សុខវិហារត្ថាយ។ **ឱក្កមនាយ និព្ពានស្សា**តិ អមតំ និព្ពានំ ឱតរណត្ថាយ។

បិណ្ឌិយាលោបភោជនន្តិ គាមនិគមរាជធានីសុ ជង្ឃាពលំ និស្សាយ ឃរបដិបាដិយា ចរន្តេន លទ្ធបិណ្ឌិយាលោបភោជនំ។ **ខាយិស្សតី**តិ តស្ស គហបតិនោ នានគ្គរសភោជនំ វិយ ឧបដ្ឋហិស្សតិ ។ **សន្តុដ្ឋស្ស វិហរតោ**តិ បិណ្ឌបាតសន្តោសមហាអរិយវំសេន សន្តុដ្ឋស្ស វិហរតោ។ **រុក្ខមូលសេនាសនំ ខាយិស្សតី**តិ តស្ស គហបតិនោ តេភូមកបាសាទេ គន្ធកុសុមវាសសុគន្ធំ កូដាគារំ វិយ រុក្ខមូលំ ឧបដ្ឋហិស្សតិ។ **សន្តុដ្ឋស្សា**តិ សេនាសនសន្តោសមហាអរិយវំសេន សន្តុដ្ឋស្ស។ **តិណសន្ថារកោ**តិ តិណេហិ វា បណ្ណេហិ វា ភូមិយំ វា ផលកបាសាណតលានិ វា អញ្ញតរស្មិំ សន្ថតសន្ថតោ។ **បូតិមុត្ត**ន្តិ យំកិញ្ចិ មុត្តំ។ តង្ខណេ គហិតម្បិ បូតិមុត្តមេវ វុច្ចតិ ទុគ្គន្ធត្តា។ **សន្តុដ្ឋស្ស វិហរតោ**តិ គិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារសន្តោសេន សន្តុដ្ឋស្ស វិហរតោ។

ឥតិ ភគវា ចតូសុ ឋានេសុ អរហត្តំ បក្ខិបន្តោ កម្មដ្ឋានំ កថេត្វា “កតរសេនាសនេ នុ ខោ វសន្តស្ស កម្មដ្ឋានំ សប្បាយំ ភវិស្សតី”តិ អាវជ្ជេន្តោ “តស្មិំយេវ វសន្តស្សា”តិ ញត្វា **តេន ហិ ត្វំ, អនុរុទ្ធា**តិអាទិមាហ។ **បវិវិត្តស្ស វិហរតោ**តិ តីហិ វិវេកេហិ វិវិត្តស្ស វិហរន្តស្ស។ **ឧយ្យោជនិកបដិសំយុត្ត**ន្តិ ឧយ្យោជនិកេហេវ វចនេហិ បដិសំយុត្តំ, តេសំ ឧបដ្ឋានគមនកំយេវាតិ អត្ថោ។ **បបញ្ចនិរោធេ**តិ និព្ពានបទេ ។ **បក្ខន្ទតី**តិ អារម្មណករណវសេន បក្ខន្ទតិ។ **បសីទតី**តិអាទីសុបិ អារម្មណវសេនេវ បសីទនសន្តិដ្ឋនមុច្ចនា វេទិតព្ពា។ ឥតិ ភគវា ចេតិរដ្ឋេ បាចីនវំសទាយេ អាយស្មតោ អនុរុទ្ធស្ស កថិតេ អដ្ឋ មហាបុរិសវិតក្កេ បុន ភេសកឡាវនមហាវិហារេ និសីទិត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស វិត្ថារេន កថេសិ។

មនោមយេនាតិ មនេន និព្ពត្តិតកាយោបិ មនោមយោតិ វុច្ចតិ មនេន គតកាយោបិ, ឥធ មនេន គតកាយំ សន្ធាយេវមាហ។ **យថា មេ អហុ សង្កប្បោ**តិ យថា មយ្ហំ វិតក្កោ អហោសិ, តតោ ឧត្តរិ អដ្ឋមំ មហាបុរិសវិតក្កំ ទស្សេន្តោ តតោ ឧត្តរឹ ទេសយិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

គហបតិវគ្គោ តតិយោ។

៤. ទានវគ្គោ

១. បឋមទានសុត្តវណ្ណនា

៣១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **អាសជ្ជ ទានំ ទេតី**តិ បត្វា ទានំ ទេតិ។ អាគតំ ទិស្វា តំ មុហុត្តំយេវ និសីទាបេត្វា សក្ការំ កត្វា ទានំ ទេតិ, ទស្សាមីតិ ន កិលមេតិ។ **ភយា**តិ “អយំ អទាយកោ អការកោ”តិ គរហភយា, អបាយភយា វា។ **អទាសិ មេ**តិ មយ្ហំ បុព្ពេ ឯស ឥទំ នាម អទាសីតិ ទេតិ។ **ទស្សតិ មេ**តិ អនាគតេ ឥទំ នាម ទស្សតីតិ ទេតិ។ **សាហុ ទាន**ន្តិ ទានំ នាម សាធុ សុន្ទរំ ពុទ្ធាទីហិ បណ្ឌិតេហិ បសត្ថន្តិ ទេតិ។ **ចិត្តាលង្ការចិត្តបរិក្ខារត្ថំ ទានំ ទេតី**តិ សមថវិបស្សនាចិត្តស្ស អលង្ការត្ថញ្ចេវ បរិក្ខារត្ថញ្ច ទេតិ។ ទានញ្ហិ ចិត្តំ មុទុំ ករោតិ។ យេន លទ្ធោ, សោ “លទ្ធំ មេ”តិ មុទុចិត្តោ ហោតិ។ យេន ទិន្នំ, សោបិ “ទិន្នំ មយា”តិ មុទុចិត្តោ ហោតិ។ ឥតិ ឧភិន្នំ ចិត្តំ មុទុំ ករោតិ។ តេនេវ “អទន្តទមន”ន្តិ វុច្ចតិ។ យថាហ –

> “អទន្តទមនំ ទានំ, អទានំ ទន្តទូសកំ;
> ទានេន បិយវាចាយ, ឧន្នមន្តិ នមន្តិ ចា”តិ។

ឥមេសុ បន អដ្ឋសុ ទានេសុ ចិត្តាលង្ការទានមេវ ឧត្តមន្តិ។

២. ទុតិយទានសុត្តវណ្ណនា

៣២. ទុតិយេ **សទ្ធា**តិ យាយ សទ្ធាយ ទានំ ទេតិ, សា សទ្ធា។ **ហិរិយ**ន្តិ យាយ ហិរិយា ទានំ ទេតិ, សាវ អធិប្បេតា។ **កុសលញ្ច ទាន**ន្តិ អនវជ្ជញ្ច ទានំ។ **ទិវិយ**ន្តិ ទិវង្គមំ។

៣. ទានវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

៣៣. តតិយេ **ទានវត្ថូនី**តិ ទានការណានិ។ **ឆន្ទា ទានំ ទេតី**តិ បេមេន ទានំ ទេតិ។ **ទោសា**តិ ទោសេន កុទ្ធោ ហុត្វា យំ អត្ថិ, តំ វេគេន គណ្ហិត្វា ទេតិ។ **មោហា**តិ មោហេន មូឡ្ហោ ទេតិ។ **ភយា**តិ គរហភយេន វា អបាយភយេន វា, តស្ស តស្សេវ វា បន ភយេន ទេតិ។ **កុលវំស**ន្តិ កុលបវេណិំ។

៤. ខេត្តសុត្តវណ្ណនា

៣៤. ចតុត្ថេ **ន មហប្ផលំ ហោតី**តិ ធញ្ញផលេន មហប្ផលំ ន ហោតិ។ **ន មហស្សាទ**ន្តិ យម្បិស្ស ផលំ ហោតិ, តស្ស អស្សាទោ ន មហា ហោតិ មន្ទស្សាទំ ន មធុរំ។ **ន ផាតិសេយ្យ**ន្តិ សេយ្យាបិស្ស ន ហោតិ វុឌ្ឍិ, តស្ស មហន្តំ វីហិថម្ភសន្និវេសំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ **ឧន្នាមនិន្នាមី**តិ ថលនិន្នវសេន វិសមតលំ។ តត្ថ ថលេ ឧទកំ ន សណ្ឋាតិ, និន្នេ អតិពហុ តិដ្ឋតិ។ **បាសាណសក្ខរិក**ន្តិ បត្ថរិត្វា ឋិតបិដ្ឋិបាសាណេហិ ច ខុទ្ទកបាសាណេហិ ច សក្ខរាហិ ច សមន្នាគតំ។ **ឩសរ**ន្តិ ឧព្ភិន្នលោណំ។ **ន ច គម្ភីរសិត**ន្តិ ថទ្ធភូមិតាយ គម្ភីរានុគតំ, នង្គលមគ្គំ កត្វា កសិតុំ ន សក្កា ហោតិ, ឧត្តាននង្គលមគ្គមេវ ហោតិ។ **ន អាយសម្បន្ន**ន្តិ ន ឧទកាគមនសម្បន្នំ។ **ន អបាយសម្បន្ន**ន្តិ បច្ឆាភាគេ ឧទកនិក្ខមនមគ្គសម្បន្នំ ន ហោតិ។ **ន មាតិកាសម្បន្ន**ន្តិ ន ខុទ្ទកមហន្តីហិ ឧទកមាតិកាហិ សម្បន្នំ ហោតិ ។ **ន មរិយាទសម្បន្ន**ន្តិ ន កេទារមរិយាទាហិ សម្បន្នំ។ **ន មហប្ផល**ន្តិអាទីនិ សព្ពានិ វិបាកផលវសេនេវ វេទិតព្ពានិ។

សម្បន្នេតិ បរិបុណ្ណេ សម្បត្តិយុត្តេ។ **បវុត្តា ពីជសម្បទា**តិ សម្បន្នំ ពីជំ រោបិតំ។ **ទេវេ សម្បាទយន្តម្ហី**តិ ទេវេ សម្មា វស្សន្តេ។ **អនីតិសម្បទា ហោតី**តិ កីដកិមិអាទិបាណកឦតិយា អភាវោ ឯកា សម្បទា ហោតិ។ **វិរូឡ្ហី**តិ វុឌ្ឍិ ទុតិយា សម្បទា ហោតិ។ **វេបុល្ល**ន្តិ វិបុលភាវោ តតិយា សម្បទា ហោតិ។ **ផល**ន្តិ បរិបុណ្ណផលំ ចតុត្ថី សម្បទា ហោតិ។ **សម្បន្នសីលេសូ**តិ បរិបុណ្ណសីលេសុ។ **ភោជនសម្បទា**តិ សម្បន្នំ វិវិធភោជនំ។ **សម្បទាន**ន្តិ តិវិធំ កុសលសម្បទំ។ **ឧបនេតី**តិ សា ភោជនសម្បទា ឧបនយតិ។ កស្មា? **សម្បន្នញ្ហិស្ស តំ កតំ**, យស្មាស្ស តំ កតកម្មំ សម្បន្នំ បរិបុណ្ណន្តិ អត្ថោ។ **សម្បន្នត្ថូធា**តិ សម្បន្នោ អត្ថុ ឥធ។ **វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ**តិ តីហិ វិជ្ជាហិ ច បញ្ចទសហិ ចរណធម្មេហិ ច សមន្នាគតោ។ **លទ្ធា**តិ ឯវរូបោ បុគ្គលោ ចិត្តស្ស សម្បទំ អវេកល្លបរិបុណ្ណភាវំ លភិត្វា។ **ករោតិ កម្មសម្បទ**ន្តិ បរិបុណ្ណកម្មំ ករោតិ។ **លភតិ ចត្ថសម្បទ**ន្តិ អត្ថញ្ច បរិបុណ្ណំ លភតិ។ **ទិដ្ឋិសម្បទ**ន្តិ វិបស្សនាទិដ្ឋិំ។

មគ្គសម្បទន្តិ សោតាបត្តិមគ្គំ។ **យាតិ សម្បន្នមានសោ**តិ បរិបុណ្ណចិត្តោ ហុត្វា អរហត្តំ យាតិ។ **សា ហោតិ សព្ពសម្បទា**តិ សា សព្ពទុក្ខេហិ វិមុត្តិ សព្ពសម្បទា នាម ហោតីតិ។

៥. ទានូបបត្តិសុត្តវណ្ណនា

៣៥. បញ្ចមេ **ទានូបបត្តិយោ**តិ ទានបច្ចយា ឧបបត្តិយោ។ **ទហតី**តិ ឋបេតិ។ **អធិដ្ឋាតី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ភាវេតី**តិ វឌ្ឍេតិ។ **ហីនេ វិមុត្ត**ន្តិ ហីនេសុ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ វិមុត្តំ។ **ឧត្តរិ អភាវិត**ន្តិ តតោ ឧត្តរិ មគ្គផលត្ថាយ អភាវិតំ។ **តត្រូបបត្តិយា សំវត្តតី**តិ យំ ឋានំ បត្ថេត្វា កុសលំ កតំ, តត្ថ និព្ពត្តនត្ថាយ សំវត្តតិ។ **វីតរាគស្សា**តិ មគ្គេន វា សមុច្ឆិន្នរាគស្ស សមាបត្តិយា វា វិក្ខម្ភិតរាគស្ស។ ទានមត្តេនេវ ហិ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិតុំ ន សក្កា, ទានំ បន សមាធិវិបស្សនាចិត្តស្ស អលង្ការបរិវារំ ហោតិ។ តតោ ទានេន មុទុចិត្តោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតិ។ តេន វុត្តំ – “វីតរាគស្ស នោ សរាគស្សា”តិ។

៦. បុញ្ញកិរិយវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

៣៦. ឆដ្ឋេ បុញ្ញកិរិយានិ ច តានិ តេសំ តេសំ អានិសំសានំ វត្ថូនិ ចាតិ **បុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ**។ ទានាទីនញ្ហិ លក្ខណេ ចិត្តំ ឋបេត្វា “ឯវរូបំ នាម អម្ហេហិ ទានំ ទាតព្ពំ, សីលំ រក្ខិតព្ពំ, ភាវនា ភាវេតព្ពា”តិ សត្តា បុញ្ញានិ ករោន្តិ។ ទានមេវ **ទានមយំ,** ទានចេតនាសុ វា បុរិមចេតនាតោ និប្ផន្នា សន្និដ្ឋាបកចេតនា **ទានមយំ** សីលាទីហិ សីលមយាទីនិ វិយ។ សេសទ្វយេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **បរិត្តំ កតំ ហោតី**តិ ថោកំ មន្ទំ កតំ ហោតិ។ **នាភិសម្ភោតី**តិ ន និប្ផជ្ជតិ។ **អកតំ ហោតី**តិ ភាវនាយ យោគោយេវ អនារទ្ធោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **មនុស្សទោភគ្យ**ន្តិ មនុស្សេសុ សម្បត្តិរហិតំ បញ្ចវិធំ នីចកុលំ។ **ឧបបជ្ជតី**តិ បដិសន្ធិវសេន ឧបគច្ឆតិ, តត្ថ និព្ពត្តតីតិ អត្ថោ។ **មត្តសោ កត**ន្តិ បមាណេន កតំ, ថោកំ ន ពហុ។ **មនុស្សសោភគ្យ**ន្តិ មនុស្សេសុ សុភគភាវំ តិវិធកុលសម្បត្តិំ។ **អធិមត្ត**ន្តិ អធិកប្បមាណំ ពលវំ វា។ **អធិគណ្ហន្តី**តិ អភិភវិត្វា គណ្ហន្តិ, វិសិដ្ឋតរា ជេដ្ឋកា ហោន្តីតិ អត្ថោ។

៧. សប្បុរិសទានសុត្តវណ្ណនា

៣៧. សត្តមេ **សុចិ**ន្តិ បរិសុទ្ធំ វណ្ណសម្បន្នំ ទេតិ។ **បណីត**ន្តិ រសូបបន្នំ។ **កាលេនា**តិ យុត្តបត្តកាលេន។ **កប្បិយ**ន្តិ យំ កប្បិយំ, តំ ទេតិ។ **វិចេយ្យ ទេតី**តិ “ឥមស្ស ទិន្នំ មហប្ផលំ ភវិស្សតិ, ឥមស្ស ន មហប្ផល”ន្តិ ឯវំ បដិគ្គាហកបរិយេសនវសេន ទានំ វា បណិធាយវសេន ទានំ វា វិចិនិត្វា ទេតិ។

៨. សប្បុរិសសុត្តវណ្ណនា

៣៨. អដ្ឋមេ **អត្ថាយា**តិ អត្ថត្ថាយ។ **ហិតាយ សុខាយា**តិ ហិតត្ថាយ សុខត្ថាយ។ **បុព្ពបេតាន**ន្តិ បរលោកគតានំ ញាតីនំ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ ចក្កវត្តិរាជានោ ពោធិសត្តា បច្ចេកពុទ្ធា លព្ភន្តិ, ពុទ្ធកាលេ ពុទ្ធា ចេវ ពុទ្ធសាវកា ច។ យថាវុត្តានញ្ហិ ឯតេសំ អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយ សំវត្តន្តិ។ **ពហុន្នំ វត អត្ថាយ, សប្បញ្ញោ ឃរមាវស**ន្តិ សប្បញ្ញោ ឃរេ វសន្តោ ពហូនំ វត អត្ថាយ ហោតិ។ **បុព្ពេ**តិ បឋមេវ។ **បុព្ពេកតមនុស្សរ**ន្តិ មាតាបិតូនំ បុព្ពការគុណេ អនុស្សរន្តោ។ **សហធម្មេនា**តិ សការណេន បច្ចយបូជនេន បូជេតិ។ **អបចេ ព្រហ្មចារយោ**តិ ព្រហ្មចារិនោ អបចយតិ, នីចវុត្តិតំ នេសំ អាបជ្ជតិ។ **បេសលោ**តិ បិយសីលោ។

៩. អភិសន្ទសុត្តវណ្ណនា

៣៩. នវមេ **ទានានី**តិ ចេតនាទានានិ។ **អគ្គញ្ញានី**តិអាទីនំ អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។

១០. ទុច្ចរិតវិបាកសុត្តវណ្ណនា

៤០. ទសមេ **បាណាតិបាតោ**តិ បាណាតិបាតចេតនា។ **សព្ពលហុសោ**តិ សព្ពលហុកោ។ **អប្បាយុកសំវត្តនិកោ**តិ តេន បរិត្តកេន កម្មវិបាកេន អប្បាយុកោ ហោតិ, ទិន្នមត្តាយ វា បដិសន្ធិយា វិលីយតិ មាតុកុច្ឆិគោ និក្ខន្តមត្តេ វា។ ឯវរូបោ ហិ ន អញ្ញស្ស កស្សចិ និស្សន្ទោ, បាណាតិបាតស្សេវ គតមគ្គោ ឯសោតិ។ **ភោគព្យសនសំវត្តនិកោ**តិ យថា កាកណិកាមត្តម្បិ ហត្ថេ ន តិដ្ឋតិ, ឯវំ ភោគព្យសនំ សំវត្តេតិ។ **សបត្តវេរសំវត្តនិកោ ហោតី**តិ សហ សបត្តេហិ វេរំ សំវត្តេតិ។ តស្ស ហិ សបត្តា ច ពហុកា ហោន្តិ។ យោ ច នំ បស្សតិ, តស្មិំ វេរមេវ ឧប្បាទេតិ ន និព្ពាយតិ។ ឯវរូបោ ហិ បរស្ស រក្ខិតគោបិតភណ្ឌេ អបរាធស្ស និស្សន្ទោ។

អភូតព្ភក្ខានសំវត្តនិកោ ហោតីតិ អភូតេន អព្ភក្ខានំ សំវត្តេតិ, យេន កេនចិ កតំ តស្សេវ ឧបរិ បតតិ។ **មិត្តេហិ ភេទនសំវត្តនិកោ**តិ មិត្តេហិ ភេទំ សំវត្តេតិ។ យំ យំ មិត្តំ ករោតិ, សោ សោ ភិជ្ជតិយេវ។ **អមនាបសទ្ទសំវត្តនិកោ**តិ អមនាបសទ្ទំ សំវត្តេតិ។ យា សា វាចា កណ្ឌកា កក្កសា កដុកា អភិសជ្ជនី មម្មច្ឆេទិកា, គតគតដ្ឋានេ តមេវ សុណាតិ, មនាបសទ្ទសវនំ នាម ន លភតិ។ ឯវរូបោ ផរុសវាចាយ គតមគ្គោ នាម។ **អនាទេយ្យវាចាសំវត្តនិកោ**តិ អគ្គហេតព្ពវចនតំ សំវត្តេតិ, “ត្វំ កស្មា កថេសិ, កោ ហិ តវ វចនំ គហេស្សតី”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ អយំ សម្ផប្បលាបស្ស គតមគ្គោ។ **ឧម្មត្តកសំវត្តនិកោ ហោតី**តិ ឧម្មត្តកភាវំ សំវត្តេតិ។ តេន ហិ មនុស្សោ ឧម្មត្តោ វា ខិត្តចិត្តោ វា ឯឡមូគោ វា ហោតិ។ អយំ សុរាបានស្ស និស្សន្ទោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដមេវ កថិតន្តិ។

ទានវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. ឧបោសថវគ្គោ

៤. វាសេដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

៤៤. បញ្ចមស្ស ចតុត្ថេ **ឥមេ ចេបិ, វាសេដ្ឋ, មហាសាលា**តិ បុរតោ ឋិតេ ទ្វេ សាលរុក្ខេ ទស្សេន្តោ បរិកប្បោបមំ អាហ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឥមេ តាវ មហាសាលា អចេតនា។ សចេ ឯតេបិ សចេតនា ហុត្វា អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ ឧបោសថំ ឧបវសេយ្យុំ, ឯតេសម្បិ សោ ឧបោសថវាសោ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ អស្ស។ ភូតេ បន វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ។

៦. អនុរុទ្ធសុត្តវណ្ណនា

៤៦. ឆដ្ឋេ **យេនាយស្មា អនុរុទ្ធោ**តិ តា កិរ ទេវតា អត្តនោ សម្បត្តិំ ឱលោកេត្វា “កឹ នុ ខោ និស្សាយ អយំ សម្បត្តិ អម្ហេហិ លទ្ធា”តិ អាវជ្ជមានា ថេរំ ទិស្វា “មយំ អម្ហាកំ អយ្យស្ស បុព្ពេ ចក្កវត្តិរជ្ជំ ករោន្តស្ស បាទបរិចារិកា ហុត្វា តេន ទិន្នោវាទេ ឋត្វា ឥមំ សម្បត្តិំ លភិម្ហ, គច្ឆាម ថេរំ អានេត្វា ឥមំ សម្បត្តិំ អនុភវិស្សាមា”តិ ទិវា យេនាយស្មា អនុរុទ្ធោ តេនុបសង្កមឹសុ។ **តីសុ ឋានេសូ**តិ តីសុ ការណេសុ។ **ឋានសោ បដិលភាមា**តិ ខណេនេវ លភាម។ **សរន្តិ** វចនសទ្ទំ វា គីតសទ្ទំ វា អាភរណសទ្ទំ វា។ **បីតា អស្សូ**តិអាទីនិ នីលាតាវ ជាតា, បីតា ភវិតុំ ន សក្ខិស្សន្តីតិអាទិនា នយេន ចិន្តេត្វា វិតក្កេតិ។ តាបិ “ឥទានិ អយ្យោ អម្ហាកំ បីតភាវំ ឥច្ឆតិ, ឥទានិ លោហិតភាវ”ន្តិ តាទិសាវ អហេសុំ។

អច្ឆរំ វាទេសីតិ បាណិតលំ វាទេសិ។ **បញ្ចង្គិកស្សា**តិ អាតតំ, វិតតំ, អាតតវិតតំ, ឃនំ, សុសិរន្តិ ឥមេហិ បញ្ចហិ អង្គេហិ សមន្នាគតស្ស។ តត្ថ អាតតំ នាម ចម្មបរិយោនទ្ធេសុ ភេរិអាទីសុ ឯកតលតូរិយំ, វិតតំ នាម ឧភយតលំ, អាតតវិតតំ នាម សព្ពសោ បរិយោនទ្ធំ, សុសិរំ វំសាទិ, ឃនំ សម្មាទិ។ **សុវិនីតស្សា**តិ អាកឌ្ឍនសិថិលករណាទីហិ សមុច្ឆិតស្ស។ **សុប្បដិបតាឡិតស្សា**តិ បមាណេ ឋិតភាវជាននត្ថំ សុដ្ឋុ បដិបតាឡិតស្ស។ **កុសលេហិ សុសមន្នាហតស្សា**តិ យេ វាទេតុំ កុសលា ឆេកា, តេហិ វាទិតស្ស។ **វគ្គូ**តិ ឆេកោ សុន្ទរោ។ **រជនីយោ**តិ រញ្ជេតុំ សមត្ថោ។ **កមនីយោ**តិ កាមេតព្ពយុត្តោ។ ខមនីយោតិ វា បាឋោ, ទិវសម្បិ សុយ្យមានោ ខមតេវ, ន និព្ពិន្ទតីតិ អត្ថោ។ **មទនីយោ**តិ មានមទបុរិសមទជននោ។ **ឥន្ទ្រិយានិ ឱក្ខិបី**តិ “អសារុប្បំ ឥមា ទេវតា ករោន្តី”តិ ឥន្ទ្រិយានិ ហេដ្ឋា ខិបិ, ន អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ឱលោកេសិ។ **ន ខ្វយ្យោ អនុរុទ្ធោ សាទិយតី**តិ “មយំ នច្ចាម គាយាម, អយ្យោ បន អនុរុទ្ធោ ន ខោ សាទិយតិ, អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ន ឱលោកេតិ, កឹ មយំ នច្ចិត្វា វា គាយិត្វា វា ករិស្សាមា”តិ តត្ថេវ អន្តរធាយឹសុ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមី**តិ តាសំ ទេវតានំ អានុភាវំ ទិស្វា “កតិហិ នុ ខោ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ មាតុគាមោ មនាបកាយិកេ ទេវលោកេ និព្ពត្តតី”តិ ឥមមត្ថំ បុច្ឆិតុំ ឧបសង្កមិ។

៩-១០. ឥធលោកិកសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៤៩-៥០. នវមេ **អយំ’ស លោកោ អារទ្ធោ ហោតី**តិ អយមស្ស លោកោ ឥធលោកេ ករណមត្ថាយ អារទ្ធត្តា បរិបុណ្ណត្តា អារទ្ធោ ហោតិ បរិបុណ្ណោ។ **សោឡសាការសម្បន្នា**តិ សុត្តេ វុត្តេហិ អដ្ឋហិ, គាថាសុ អដ្ឋហីតិ សោឡសហិ អាការេហិ សមន្នាគតា, យានិ វា អដ្ឋង្គានិ បរម្បិ តេសុ សមាទបេតីតិ ឯវម្បិ សោឡសាការសម្បន្នាតិ ឯកេ។ សទ្ធាសីលបញ្ញា បនេត្ថ មិស្សិកា កថិតា។ ទសមំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស កថិតំ។ សព្ពសុត្តេសុ បន យំ ន វុត្តំ, តំ ហេដ្ឋា អាគតនយត្តា ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឧបោសថវគ្គោ បញ្ចមោ។

បឋមបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

២. ទុតិយបណ្ណាសកំ

(៦) ១. គោតមីវគ្គោ

១. គោតមីសុត្តវណ្ណនា

៥១. ឆដ្ឋស្ស បឋមេ **សក្កេសុ វិហរតីតិ** បឋមគមនេន គន្ត្វា វិហរតិ។ **មហាបជាបតីតិ** បុត្តបជាយ ចេវ ធីតុបជាយ ច មហន្តត្តា ឯវំលទ្ធនាមា។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ** ភគវា កបិលបុរំ គន្ត្វា បឋមមេវ នន្ទំ បព្ពាជេសិ, សត្តមេ ទិវសេ រាហុលកុមារំ។ **ចុម្ពដកកលហេ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៣១; សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.៣៧) បន ឧភយនគរវាសិកេសុ យុទ្ធត្ថាយ និក្ខន្តេសុ សត្ថា គន្ត្វា តេ រាជានោ សញ្ញាបេត្វា **អត្តទណ្ឌសុត្តំ** (សុ. និ. ៩៤១ អាទយោ; មហានិ. ១៧០ អាទយោ) កថេសិ។ រាជានោ បសីទិត្វា អឌ្ឍតិយសតេ អឌ្ឍតិយសតេ កុមារេ អទំសុ, តានិ បញ្ច កុមារសតានិ សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជឹសុ, អថ នេសំ បជាបតិយោ សាសនំ បេសេត្វា អនភិរតឹ ឧប្បាទយឹសុ។ សត្ថា តេសំ អនភិរតិយា ឧប្បន្នភាវំ ញត្វា តេ បញ្ចសតេ ទហរភិក្ខូ កុណាលទហំ នេត្វា អត្តនោ កុណាលកាលេ និសិន្នបុព្ពេ បាសាណតលេ និសីទិត្វា **កុណាលជាតកកថាយ** (ជា. ២.២១.កុណាលជាតក) តេសំ អនភិរតឹ វិនោទេត្វា សព្ពេបិ តេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេសិ, បុន មហាវនំ អានេត្វា អរហត្តផលេតិ។ តេសំ ចិត្តជាននត្ថំ បុនបិ បជាបតិយោ សាសនំ បហិណឹសុ។ តេ “អភព្ពា មយំ ឃរាវាសស្សា”តិ បដិសាសនំ បហិណឹសុ។ តា “ន ទានិ អម្ហាកំ ឃរំ គន្តុំ យុត្តំ, មហាបជាបតិយា សន្តិកំ គន្ត្វា បព្ពជ្ជំ អនុជានាបេត្វា បព្ពជិស្សាមា”តិ បញ្ចសតាបិ មហាបជាបតឹ ឧបសង្កមិត្វា “អយ្យេ, អម្ហាកំ បព្ពជ្ជំ អនុជានាបេថា”តិ អាហំសុ។ មហាបជាបតី តា ឥត្ថិយោ គហេត្វា យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។ សេតច្ឆត្តស្ស ហេដ្ឋា រញ្ញោ បរិនិព្ពុតកាលេ ឧបសង្កមីតិបិ វទន្តិយេវ។

អលំ គោតមិ, មា តេ រុច្ចីតិ កស្មា បដិក្ខិបិ, ននុ សព្ពេសម្បិ ពុទ្ធានំ ចតស្សោ បរិសា ហោន្តីតិ? កាមំ ហោន្តិ, កិលមេត្វា បន អនេកវារំ យាចិតេ អនុញ្ញាតំ បព្ពជ្ជំ “ទុក្ខេន លទ្ធា”តិ សម្មា បរិបាលេស្សន្តីតិ គរុំ កត្វា អនុញ្ញាតុកាមោ បដិក្ខិបិ។ **បក្កាមីតិ** បុន កបិលបុរមេវ បាវិសិ។ **យថាភិរន្តំ វិហរិត្វាតិ** ពោធនេយ្យសត្តានំ ឧបនិស្សយំ ឱលោកេន្តោ យថាជ្ឈាសយេន វិហរិត្វា។ **ចារិកំ បក្កាមីតិ** មហាជនសង្គហំ ករោន្តោ ឧត្តមាយ ពុទ្ធសិរិយា អនោបមេន ពុទ្ធវិលាសេន អតុរិតចារិកំ បក្កាមិ។

សម្ពហុលាហិ សាកិយានីហិ សទ្ធិន្តិ អន្តោនិវេសនម្ហិយេវ ទសពលំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជ្ជាវេសំ គហេត្វា បញ្ចសតា សាកិយានិយោ បព្ពជ្ជាវេសំយេវ គាហាបេត្វា សព្ពាហិបិ តាហិ សម្ពហុលាហិ សាកិយានីហិ សទ្ធឹ។ **ចារិកំ បក្កាមីតិ** គមនំ អភិនីហរិ។ គមនាភិនីហរណកាលេ បន តា សុខុមាលា រាជិត្ថិយោ បទសា គន្តុំ ន សក្ខិស្សន្តីតិ សាកិយកោលិយរាជានោ សោវណ្ណសិវិកាយោ ឧបដ្ឋាបយឹសុ។ តា បន “យានេ អារុយ្ហ គច្ឆន្តីតិ សត្ថរិ អគារវោ កតោ ហោតី”តិ ឯកបណ្ណាសយោជនិកំ បទសាវ បដិបជ្ជឹសុ។ រាជានោបិ បុរតោ ច បច្ឆតោ ច អារក្ខំ សំវិទហាបេត្វា តណ្ឌុលសប្បិតេលាទីនំ សកដានិ បូរាបេត្វា “គតគតដ្ឋានេ អាហារំ បដិយាទេថា”តិ បុរិសេ បេសយឹសុ។ **សូនេហិ បាទេហីតិ** តាសញ្ហិ សុខុមាលត្តា បាទេសុ ឯកោ ផោដោ ឧដ្ឋេតិ, ឯកោ ភិជ្ជតិ។ ឧភោ បាទា កតកដ្ឋិសម្បរិកិណ្ណា វិយ ហុត្វា ឧទ្ធុមាតា ជាតា។ តេន វុត្តំ – “សូនេហិ បាទេហី”តិ។ **ពហិទ្វារកោដ្ឋកេតិ** ទ្វារកោដ្ឋកតោ ពហិ។ កស្មា បនេវំ ឋិតាតិ? ឯវំ កិរស្សា អហោសិ – “អហំ តថាគតេន អននុញ្ញាតា សយមេវ បព្ពជ្ជាវេសំ អគ្គហេសឹ, ឯវំ គហិតភាវោ ច បន មេ សកលជម្ពុទីបេ បាកដោ ជាតោ។ សចេ សត្ថា បព្ពជ្ជំ អនុជានាតិ, ឥច្ចេតំ កុសលំ។ សចេ បន នានុជានិស្សតិ, មហតី គរហា ភវិស្សតី”តិ វិហារំ បវិសិតុំ អសក្កោន្តី រោទមានាវ អដ្ឋាសិ។

កឹ នុ ត្វំ គោតមីតិ កឹ នុ រាជកុលានំ វិបត្តិ ឧប្បន្នា, កេន ត្វំ ការណេន ឯវំ វិវណ្ណភាវំ បត្តា, សូនេហិ បាទេហិ…បេ…. ឋិតាតិ។ **អញ្ញេនបិ បរិយាយេនាតិ** អញ្ញេនបិ ការណេន។ **ពហុការា, ភន្តេតិ**អាទិនា តស្សា គុណំ កថេត្វា បុន បព្ពជ្ជំ យាចន្តោ ឯវមាហ។ សត្ថាបិ “ឥត្ថិយោ នាម បរិត្តបញ្ញា, ឯកយាចិតមត្តេន បព្ពជ្ជាយ អនុញ្ញាតាយ ន មម សាសនំ គរុំ កត្វា គណ្ហិស្សន្តី”តិ តិក្ខត្តុំ បដិក្ខិបិត្វា ឥទានិ គរុំ កត្វា គាហាបេតុកាមតាយ **សចេ, អានន្ទ, មហាបជាបតី គោតមី អដ្ឋ គរុធម្មេ បដិគ្គណ្ហាតិ, សាវ’ស្សា ហោតុ ឧបសម្បទាតិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **សាវស្សាតិ** សា ឯវ អស្សា បព្ពជ្ជាបិ ឧបសម្បទាបិ ហោតុ។

តទហូបសម្បន្នស្សាតិ តំទិវសំ ឧបសម្បន្នស្ស។ **អភិវាទនំ បច្ចុដ្ឋានំ អញ្ជលិកម្មំ សាមីចិកម្មំ កត្តព្ពន្តិ** ឱមានាតិមានេ អកត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន អភិវាទនំ, អាសនា បច្ចុដ្ឋាយ បច្ចុគ្គមនវសេន បច្ចុដ្ឋានំ, ទសនខេ សមោធានេត្វា អញ្ជលិកម្មំ, អាសនបញ្ញាបនពីជនាទិកំ អនុច្ឆវិកកម្មសង្ខាតំ សាមីចិកម្មញ្ច កតព្ពំ។ **អភិក្ខុកេ អាវាសេតិ** យត្ថ វសន្តិយា អនន្តរាយេន ឱវាទត្ថាយ ឧបសង្កមនដ្ឋានេ ឱវាទទាយកោ អាចរិយោ នត្ថិ,

អយំ អភិក្ខុកោ អាវាសោ នាម។ ឯវរូបេ អាវាសេ វស្សំ ន ឧបគន្តព្ពំ។ **អន្វឌ្ឍមាស**ន្តិ អនុបោសថិកំ។ **ឱវាទូបសង្កមន**ន្តិ ឱវាទត្ថាយ ឧបសង្កមនំ។ **ទិដ្ឋេនា**តិ ចក្ខុនា ទិដ្ឋេន។ **សុតេនា**តិ សោតេន សុតេន។ **បរិសង្កាយា**តិ ទិដ្ឋសុតវសេន បរិសង្កិតេន។ **គរុធម្ម**ន្តិ គរុកំ សង្ឃាទិសេសាបត្តិំ។ **បក្ខមានត្ត**ន្តិ អន្វទ្ធមាសំ បន្នរស ទិវសានិ មានត្តំ។ **ឆសុ ធម្មេសូ**តិ វិកាលភោជនច្ឆដ្ឋេសុ សិក្ខាបទេសុ។ **សិក្ខិតសិក្ខាយា**តិ ឯកសិក្ខម្បិ អខណ្ឌំ កត្វា បូរិតសិក្ខាយ។ **អក្កោសិតព្ពោ បរិភាសិតព្ពោ**តិ ទសន្នំ អក្កោសវត្ថូនំ អញ្ញតរេន អក្កោសវត្ថុនា ន អក្កោសិតព្ពោ, ភយូបទំសនាយ យាយ កាយចិ បរិភាសាយ ន បរិភាសិតព្ពោ។

ឱវដោ ភិក្ខុនីនំ ភិក្ខូសុ វចនបថោតិ ឱវាទានុសាសនធម្មកថាសង្ខាតោ វចនបថោ ភិក្ខុនីនំ ភិក្ខូសុ ឱវរិតោ បិហិតោ, ន ភិក្ខុនិយា កោចិ ភិក្ខុ ឱវទិតព្ពោ អនុសាសិតព្ពោ វា “ភន្តេ, បោរាណកត្ថេរា ឥទំ ចីវរវត្តំ បូរយិំសូ”តិ ឯវំ បន បវេណិវសេន កថេតុំ វដ្ដតិ។ **អនោវដោ ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីសុ វចនបថោ**តិ ភិក្ខូនំ បន ភិក្ខុនីសុ វចនបថោ អនិវារិតោ, យថារុចិ ឱវទិតុំ អនុសាសិតុំ ធម្មកថំ កថេតុន្តិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនេសា គរុធម្មកថា សមន្តបាសាទិកាយ វិនយសំវណ្ណនាយ (បាចិ. អដ្ឋ. ១៤៨) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

ឥមេ បន អដ្ឋ គរុធម្មេ សត្ថុ សន្តិកេ ឧគ្គហេត្វា ថេរេន អត្តនោ អារោចិយមានេ សុត្វាវ មហាបជាបតិយា តាវ មហន្តំ ទោមនស្សំ ខណេន បដិប្បស្សម្ភិ, អនោតត្តទហតោ អាភតេន សីតុទកស្ស ឃដសតេន មត្ថកេ បរិសិត្តា វិយ វិគតបរិឡាហា អត្តមនា ហុត្វា គរុធម្មបដិគ្គហណេន ឧប្បន្នបីតិបាមោជ្ជំ អាវិករោន្តី **សេយ្យថាបិ, ភន្តេ**តិអាទិកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

កុម្ភត្ថេនកេហីតិ កុម្ភេ ទីបំ ជាលេត្វា តេន អាលោកេន បរឃរេ ភណ្ឌំ វិចិនិត្វា ថេនកចោរេហិ។ **សេតដ្ឋិកា នាម រោគជាតី**តិ ឯកោ បាណកោ នាឡមជ្ឈគតំ កណ្ឌំ វិជ្ឈតិ, យេន វិទ្ធា កណ្ឌា និក្ខន្តម្បិ សាលិសីសំ ខីរំ គហេតុំ ន សក្កោតិ។ **មញ្ជិដ្ឋិកា នាម រោគជាតី**តិ ឧច្ឆូនំ អន្តោរត្តភាវោ។

មហតោ តឡាកស្ស បដិកច្ចេវ អាឡិន្តិ ឥមិនា បន ឯតមត្ថំ ទស្សេតិ – យថា មហតោ តឡាកស្ស បាឡិយា អពទ្ធាយបិ កិញ្ចិ ឧទកំ តិដ្ឋេតេវ, បឋមមេវ ពទ្ធាយ បន យំ អពទ្ធបច្ចយា ន តិដ្ឋេយ្យ, តម្បិ តិដ្ឋេយ្យ, ឯវមេវ យេ ឥមេ អនុប្បន្នេ វត្ថុស្មិំ បដិកច្ចេវ អនតិក្កមនត្ថាយ គរុធម្មា បញ្ញត្តា, តេសុ អបញ្ញត្តេសុ មាតុគាមស្ស បព្ពជិតត្តា បញ្ច វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ តិដ្ឋេយ្យ។ បដិកច្ចេវ បញ្ញត្តត្តា បន អបរានិបិ បញ្ច វស្សសតានិ ឋស្សតីតិ ឯវំ បឋមំ វុត្តវស្សសហស្សមេវ ឋស្សតិ។ **វស្សសហស្ស**ន្តិ ចេតំ បដិសម្ភិទាបភេទប្បត្តខីណាសវានំ វសេនេវ វុត្តំ, តតោ បន ឧត្តរិបិ សុក្ខវិបស្សកខីណាសវវសេន វស្សសហស្សំ, អនាគាមិវសេន វស្សសហស្សំ, សកទាគាមិវសេន វស្សសហស្សំ, សោតាបន្នវសេន វស្សសហស្សន្តិ ឯវំ បញ្ចវស្សសហស្សានិ បដិវេធសទ្ធម្មោ ឋស្សតិ។ បរិយត្តិធម្មោបិ តានិយេវ។ ន ហិ បរិយត្តិយា អសតិ បដិវេធោ អត្ថិ, នាបិ បរិយត្តិយា សតិ បដិវេធោ ន ហោតិ។ លិង្គំ បន បរិយត្តិយា អន្តរហិតាយបិ ចិរំ បវត្តិស្សតីតិ។

២. ឱវាទសុត្តវណ្ណនា

៥២. ទុតិយេ **ពហុស្សុតោ**តិ ឥធ សកលស្សបិ ពុទ្ធវចនស្ស វសេន ពហុស្សុតភាវោ វេទិតព្ពោ។ **គរុធម្ម**ន្តិ កាយសំសគ្គំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ ភិក្ខុនោវាទកវិនិច្ឆយោ បន សមន្តបាសាទិកាយ (បាចិ. អដ្ឋ. ១៤៤ អាទយោ) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

៣. សំខិត្តសុត្តវណ្ណនា

៥៣. តតិយេ **សរាគាយា**តិ សរាគត្ថាយ។ **វិរាគាយា**តិ វិរជ្ជនត្ថាយ។ **សំយោគាយា**តិ វដ្ដេ សំយោគត្ថាយ។ **វិសំយោគាយា**តិ វដ្ដេ វិសំយោគភាវត្ថាយ។ **អាចយាយា**តិ វដ្ដស្ស វឌ្ឍនត្ថាយ។ **នោ អបចយាយា**តិ ន វដ្ដវិទ្ធំសនត្ថាយ។ **ទុព្ភរតាយា**តិ ទុប្បោសនត្ថាយ។ **នោ សុភរតាយា**តិ ន សុខបោសនត្ថាយ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ បឋមវារេន វដ្ដំ កថិតំ, ទុតិយវារេន វិវដ្ដំ កថិតំ។ ឥមិនា ច បន ឱវាទេន គោតមី អរហត្តំ បត្តាតិ។

៤. ទីឃជាណុសុត្តវណ្ណនា

៥៤. ចតុត្ថេ **ព្យគ្ឃបជ្ជា**តិ ឥទមស្ស បវេណិ នាម វសេន អាលបនំ។ តស្ស ហិ បុព្ពបុរិសា ព្យគ្ឃបថេ ជាតាតិ តស្មិំ កុលេ មនុស្សា ព្យគ្ឃបជ្ជាតិ វុច្ចន្តិ។ **ឥស្សត្ថេនា**តិ ឥស្សាសកម្មេន។ **តត្រុបាយាយា**តិ “ឥមស្មិំ កាលេ ឥទំ នាម កាតុំ វដ្ដតី”តិ ជាននេ ឧបាយភូតាយ។ **វុទ្ធសីលិនោ**តិ វឌ្ឍិតសីលា វុទ្ធសមាចារា។ **អាយ**ន្តិ

អាគមនំ។ **នាច្ចោគាឡ្ហន្តិ** នាតិមហន្តំ។ **នាតិហីនន្តិ** នាតិកសិរំ។ **បរិយាទាយាតិ** គហេត្វា ខេបេត្វា។ តត្ថ យស្ស វយតោ ទិគុណោ អាយោ, តស្ស វយោ អាយំ បរិយាទាតុំ ន សក្កោតិ។

"ចតុធា វិភជេ ភោគេ, បណ្ឌិតោ ឃរមាវសំ;
ឯកេន ភោគេ ភុញ្ជេយ្យ, ទ្វីហិ កម្មំ បយោជយេ;
ចតុត្ថញ្ច និធាបេយ្យ, អាបទាសុ ភវិស្សតី"តិ។ (ទី. និ. ៣.២៦៥) –

ឯវំ បដិបជ្ជតោ បន វយោ អាយំ បរិយាទាតុំ ន សក្កោតិយេវ។

ឧទុម្ពរខាទីវាតិ យថា ឧទុម្ពរានិ ខាទិតុកាមេន បក្កេ ឧទុម្ពររុក្ខេ ចាលិតេ ឯកប្បហារេនេវ ពហូនិ ផលានិ បតន្តិ, សោ ខាទិតព្ពយុត្តកានិ ខាទិត្វា ឥតរានិ ពហុតរានិ បហាយ គច្ឆតិ, ឯវមេវំ យោ អាយតោ វយំ ពហុតរំ កត្វា វិប្បកិរន្តោ ភោគេ បរិភុញ្ជតិ, សោ "ឧទុម្ពរខាទិកំវាយំ កុលបុត្តោ ភោគេ ខាទតី"តិ វុច្ចតិ។ **អជេដ្ឋមរណន្តិ** អនាយកមរណំ ។ **សមំ ជីវិកំ កប្បេតីតិ** សម្មា ជីវិកំ កប្បេតិ។ **សមជីវិតាតិ** សមជីវិតាយ ជីវិតា។ **អបាយមុខានីតិ** វិនាសស្ស ឋានានិ។

ឧដ្ឋាតា កម្មធេយ្យេសូតិ កម្មករណដ្ឋានេសុ ឧដ្ឋានវីរិយសម្បន្នោ។ **វិធានវាតិ** វិទហនសម្បន្នោ។ **សោត្ថានំ សម្បរាយិកន្តិ** សោត្ថិភូតំ សម្បរាយិកំ។ **សច្ចនាមេនាតិ** ពុទ្ធត្តាយេវ ពុទ្ធោតិ ឯវំ អវិតថនាមេន។ **ចាគោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតីតិ** ចាគោ ច សេសបុញ្ញញ្ច បវឌ្ឍតិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ សទ្ធាទយោ មិស្សកា កថិតា។ បញ្ចមំ ឧត្តានមេវ។

៦. ភយសុត្តវណ្ណនា

៥៦. ឆដ្ឋេ **គព្ភោតិ** គព្ភវាសោ។ **ទិដ្ឋធម្មិកាបីតិ** សន្ទិដ្ឋិកា គព្ភវាសសទិសា បុនបិ មនុស្សគព្ភា។ **សម្បរាយិកាបីតិ** បរេបេត្វា មនុស្សគព្ភេ សេសគព្ភា។ **ឧភយំ ឯតេ កាមា បវុច្ចន្តីតិ** ភយញ្ច ទុក្ខញ្ច, ភយញ្ច រោគោ ច, ភយញ្ច គណ្ឌោ ច, ភយញ្ច សល្លញ្ច, ភយញ្ច សង្គោ ច, ភយញ្ច បង្កោ ច, ភយញ្ច គព្ភោ ចាតិ ឯវំ ឧភយំ ឯតេ កាមា បវុច្ចន្តិ។ **សាតរូបេនាតិ** កាមសុខេន។ **បលិបថន្តិ** វដ្ដបលិបថំ។ **អតិក្កម្មាតិ** ឥមស្មឹ ឋានេ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អស្ស ភិក្ខុនោ អរហត្តប្បត្តភាវោ គហិតោ។ ឯវរូបំ បជំ ជាតិជរូបេតំ តីសុ ភវេសុ ផន្ទមានំ អវេក្ខតីតិ សុត្តេ វដ្ដំ កថេត្វា គាថាសុ វិវដ្ដំ កថិតន្តិ។ សត្តមដ្ឋមានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៩-១០. បុគ្គលសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៥៩-៦០. នវមេ **ឧជុភូតោតិ** កាយវង្កាទីនំ អភាវេន ឧជុកោ។ **បញ្ញាសីលសមាហិតោតិ** បញ្ញាយ ច សីលេន ច សមន្នាគតោ។ **យជមានានន្តិ** ទានំ ទទន្តានំ។ **បុញ្ញបេក្ខានន្តិ** បុញ្ញំ ឱលោកេន្តានំ គវេសន្តានំ ។ **ឱបធិកន្តិ** ឧបធិវិបាកំ, ឱបធិភូតំ ឋានំ អប្បមាណំ។ ទសមេ **សមុក្កដ្ឋោតិ** ឧក្កដ្ឋោ ឧត្តមោ។ **សត្តានន្តិ** សព្ពសត្តានំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

គោតមីវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

(៧) ២. ភូមិចាលវគ្គោ

១. តច្ឆាសុត្តវណ្ណនា

៦១. សត្តមស្ស បឋមេ **បវិវិត្តស្សា**តិ កាយវិវេកេន វិវិត្តស្ស។ **និរាយត្តវុត្តិនោ**តិ កត្ថចិ អនាយត្តវុត្តិនោ វិបស្សនាកម្មិកស្ស។ **លាភាយា**តិ ចតុបច្ចយលាភាយ។ **សោចី ច បរិទេវី ចា**តិ សោកី ច បរិទេវី ច។ សោចិច្ច បរិទេវិច្ចាតិបិ បាឋោ។ **ចុតោ ច សទ្ធម្មា**តិ តំខណំយេវ វិបស្សនាសទ្ធម្មា ចុតោ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

២. អលំសុត្តវណ្ណនា

៦២. ទុតិយេ **អលំ អត្តនោ អលំ បរេស**ន្តិ អត្តនោ ច បរេសញ្ច ហិតបដិបត្តិយំ សមត្ថោ បរិយត្តោ អនុច្ឆវិកោ។ **ខិប្បនិសន្តី**តិ ខិប្បំ ឧបធារេតិ, ខន្ធធាតុអាយតនាទីសុ កថិយមានេសុ តេ ធម្មេ ខិប្បំ ជានាតីតិ អត្ថោ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ សមថវិបស្សនា កថិតា។ បុគ្គលជ្ឈាសយេន បន ទេសនាវិលាសេន ចេតំ មត្ថកតោ បដ្ឋាយ ហេដ្ឋា ឱតរន្តំ កថិតន្តិ។

៣. សំខិត្តសុត្តវណ្ណនា

៦៣. តតិយេ **ឯវមេវា**តិ និក្ការណេនេវ។ យថា វា អយំ យាចតិ, ឯវមេវ។ **មោឃបុរិសា**តិ មូឡ្ហបុរិសា តុច្ឆបុរិសា។ **អជ្ឈេសន្តី**តិ យាចន្តិ។ **អនុពន្ធិតព្ព**ន្តិ ឥរិយាបថានុគមនេន អនុពន្ធិតព្ពំ មំ ន វិជហិតព្ពំ មញ្ញន្តិ។ អាជានន្តំ អបសាទេន្តោ ឯវមាហ។ ឯស កិរ ភិក្ខុ ឱវាទេ ទិន្នេបិ បមាទមេវ អនុយុញ្ជតិ, ធម្មំ សុត្វា តត្ថេវ វសតិ, សមណធម្មំ កាតុំ ន ឥច្ឆតិ។ តស្មា ភគវា ឯវំ អបសាទេត្វា បុន យស្មា សោ អរហត្តស្ស ឧបនិស្សយសម្បន្នោ , តស្មា តំ ឱវទន្តោ **តស្មាតិហ តេ ភិក្ខុ ឯវំ សិក្ខិតព្ព**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អជ្ឈត្តំ មេ ចិត្តំ ឋិតំ ភវិស្សតិ សុសណ្ឋិតំ, ន ច ឧប្បន្នា បាបកា អកុសលា ធម្មា ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សន្តី**តិ ឥមិនា តាវស្ស ឱវាទេន និយកជ្ឈត្តវសេន ចិត្តេកគ្គតាមត្តោ មូលសមាធិ វុត្តោ។

តតោ “ឯត្តកេនេវ សន្តុដ្ឋិំ អនាបជ្ជិត្វា ឯវំ សោ សមាធិ វឌ្ឍេតព្ពោ”តិ ទស្សេតុំ **យតោ ខោ តេ ភិក្ខុ អជ្ឈត្តំ ចិត្តំ ឋិតំ ហោតិ សុសណ្ឋិតំ, ន ច ឧប្បន្នា បាបកា អកុសលា ធម្មា ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋន្តិ, តតោ តេ ភិក្ខុ ឯវំ សិក្ខិតព្ពំ “មេត្តា មេ ចេតោវិមុត្តិ ភាវិតា ភវិស្សតិ…បេ.… សុសមារទ្ធា”**តិ ឯវមស្ស មេត្តាវសេន ភាវនំ វឌ្ឍេត្វា បុន **យតោ ខោ តេ ភិក្ខុ អយំ សមាធិ ឯវំ ភាវិតោ ហោតិ ពហុលីកតោ, តតោ ត្វំ ភិក្ខុ ឥមំ សមាធិំ សវិតក្កសវិចារម្បិ ភាវេយ្យាសី**តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ – យទា តេ ភិក្ខុ អយំ មូលសមាធិ ឯវំ មេត្តាវសេន ភាវិតោ ហោតិ, តទា ត្វំ តាវតកេនបិ តុដ្ឋិំ អនាបជ្ជិត្វាវ ឥមំ មូលសមាធិំ អញ្ញេសុបិ អារម្មណេសុ ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានានិ បាបយមានោ “សវិតក្កសវិចារម្បី”តិអាទិនា នយេន ភាវេយ្យាសីតិ។

ឯវំ វត្វា ច បន អវសេសព្រហ្មវិហារបុព្ពង្គមម្បិស្ស អញ្ញេសុ អារម្មណេសុ ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានភាវនំ ករេយ្យាសីតិ ទស្សេន្តោ **យតោ ខោ តេ ភិក្ខុ អយំ សមាធិ ឯវំ ភាវិតោ ហោតិ សុភាវិតោ, តតោ តេ ភិក្ខុ ឯវំ សិក្ខិតព្ពំ “ករុណា មេ ចេតោវិមុត្តី”**តិអាទិមាហ។ ឯវំ មេត្តាបុព្ពង្គមំ ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានភាវនំ ទស្សេត្វា បុន កាយានុបស្សនាទិបុព្ពង្គមំ ទស្សេតុំ **យតោ ខោ តេ ភិក្ខុ អយំ សមាធិ ឯវំ ភាវិតោ ហោតិ សុភាវិតោ, តតោ តេ ភិក្ខុ ឯវំ សិក្ខិតព្ពំ “កាយេ កាយានុបស្សី”**តិអាទី វត្វា **យតោ ខោ តេ ភិក្ខុ អយំ សមាធិ ឯវំ ភាវិតោ ហោតិ សុភាវិតោ, តតោ ត្វំ ភិក្ខុ យេន យេនេវ គគ្ឆសី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **គគ្ឆសី**តិ គមិស្សសិ។ **ផាសុំយេវា**តិ ឥមិនា អរហត្តំ ទស្សេតិ។ អរហត្តប្បត្តោ ហិ សព្ពិរិយាបថេសុ ផាសុ វិហរតិ នាម។

៤. គយាសីសសុត្តវណ្ណនា

៦៤. ចតុត្ថេ **ឯតទវោចា**តិ អត្តនោ បធានភូមិយំ ឧប្បន្នំ វិតក្កំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អារោចេតុំ – “បុព្ពាហំ, ភិក្ខវេ”តិអាទិវចនំ អវោច។ **ឱភាស**ន្តិ ទិព្ពចក្ខុញាណោភាសំ។ **ញាណទស្សន**ន្តិ ទិព្ពចក្ខុភូតំ ញាណសង្ខាតំ ទស្សនំ។ **សន្និវុត្ថបុព្ព**ន្តិ ឯកតោ វសិតបុព្ពំ។ ឥមស្មិំ បន សុត្តេ ទិព្ពចក្ខុញាណំ, ឥទ្ធិវិធញាណំ, ចេតោបរិយញាណំ, យថាកម្មូបគញាណំ, អនាគតំសញាណំ, បច្ចុប្បន្នំសញាណំ, អតីតំសញាណំ, បុព្ពេនិវាសញាណន្តិ ឥមានិ តាវ អដ្ឋ ញាណានិ បាឡិយំយេវ អាគតានិ, តេហិ បន សទ្ធិំ វិបស្សនាញាណានិ ចត្តារិ

មគ្គញាណានិ, ចត្តារិ ផលញាណានិ, ចត្តារិ បច្ចវេក្ខណញាណានិ, ចត្តារិ បដិសម្ភិទាញាណានិ ឆ អសាធារណញាណានីតិ ឯតានិ ញាណានិ សមោធានេត្វា កថេន្តេន ឯវំ ឥទំ សុត្តំ កថិតំ នាម ហោតិ។

៥. អភិភាយតនសុត្តវណ្ណនា

៦៥. បញ្ចមេ **អភិភាយតនានី**តិ អភិភវនការណានិ។ កឹ អភិភវន្តិ? បច្ចនីកធម្មេបិ អារម្មណានិបិ។ តានិ ហិ បដិបក្ខភាវេន បច្ចនីកធម្មេ អភិភវន្តិ, បុគ្គលស្ស ញាណុត្តរិយតាយ អារម្មណានិ។ **អជ្ឈត្តំ រូបសញ្ញី**តិអាទីសុ បន អជ្ឈត្តរូបេ បរិកម្មវសេន អជ្ឈត្តំ រូបសញ្ញី នាម ហោតិ។ អជ្ឈត្តញ្ហិ នីលបរិកម្មំ ករោន្តោ កេសេ វា បិត្តេ វា អក្ខិតារកាយ វា ករោតិ។ បីតបរិកម្មំ ករោន្តោ មេទេ វា ឆវិយា វា ហត្ថតលបាទតលេសុ វា អក្ខីនំ បីតដ្ឋានេ វា ករោតិ។ លោហិតបរិកម្មំ ករោន្តោ មំសេ វា លោហិតេ វា ជិវ្ហាយ វា អក្ខីនំ រត្តដ្ឋានេ វា ករោតិ។ ឱទាតបរិកម្មំ ករោន្តោ អដ្ឋិម្ហិ វា ទន្តេ វា នខេ វា អក្ខីនំ សេតដ្ឋានេ វា ករោតិ។ តំ បន សុនីលកំ សុបីតកំ សុលោហិតកំ សុឱទាតំ ន ហោតិ, អវិសុទ្ធមេវ ហោតិ។

ឯកោ ពហិទ្ធា រូបានិ បស្សតីតិ យស្សេវំ បរិកម្មំ អជ្ឈត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, និមិត្តំ បន ពហិទ្ធា, សោ ឯវំ អជ្ឈត្តំ បរិកម្មស្ស ពហិទ្ធា ច អប្បនាយ វសេន “អជ្ឈត្តំ រូបសញ្ញី ឯកោ ពហិទ្ធា រូបានិ បស្សតី”តិ វុច្ចតិ។ **បរិត្តានី**តិ អវឌ្ឍិតានិ។ **សុវណ្ណទុព្ពណ្ណានី**តិ សុវណ្ណានិ វា ហោន្តុ ទុព្ពណ្ណានិ វា, បរិត្តវសេនេវ ឥទំ អភិភាយតនំ វុត្តន្តិ វេទិតព្វំ។ **តានិ អភិភុយ្យា**តិ យថា នាម សម្បន្នគ្គហណិកោ កដច្ឆុមត្តំ ភត្តំ លភិត្វា “កឹ ឯត្ថ ភុញ្ជិតព្វំ អត្ថី”តិ សំកឌ្ឍិត្វា ឯកកពឡមេវ ករោតិ, ឯវមេវ ញាណុត្តរិកោ បុគ្គលោ វិសទញាណោ “កិមេត្ថ បរិត្តកេ អារម្មណេ សមាបជ្ជិតព្វំ អត្ថិ, នាយំ មម ភារោ”តិ តានិ រូបានិ អភិភវិត្វា សមាបជ្ជតិ, សហ និមិត្តុប្បាទេនេវេត្ថ អប្បនំ បាបេតីតិ អត្ថោ។ **ជានាមិ បស្សាមី**តិ ឥមិនា បនស្ស អាភោគោ កថិតោ។ សោ ច ខោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតស្ស, ន អន្តោសមាបត្តិយំ។ **ឯវំសញ្ញី ហោតី**តិ អាភោគសញ្ញាយបិ ឈានសញ្ញាយបិ ឯវំសញ្ញី ហោតិ។ អភិភវនសញ្ញា ហិស្ស អន្តោសមាបត្តិយម្បិ អត្ថិ, អាភោគសញ្ញា បន សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតស្សេវ។

អប្បមាណានីតិ វឌ្ឍិតប្បមាណានិ, មហន្តានីតិ អត្ថោ។ **អភិភុយ្យា**តិ ឯត្ថ ច បន យថា មហគ្ឃសោ បុរិសោ ឯកំ ភត្តវឌ្ឍិតកំ លភិត្វា “អញ្ញាបិ ហោតុ, អញ្ញាបិ ហោតុ, កឹ ឯសា មយ្ហំ ករិស្សតី”តិ ន តំ មហន្តតោ បស្សតិ, ឯវមេវ ញាណុត្តរោ បុគ្គលោ វិសទញាណោ “កឹ ឯត្ថ សមាបជ្ជិតព្វំ, នយិទំ អប្បមាណំ, ន មយ្ហំ ចិត្តេកគ្គតាករណេ ភារោ អត្ថី”តិ អភិភវិត្វា សមាបជ្ជតិ, សហ និមិត្តុប្បាទេនេវេត្ថ អប្បនំ បាបេតីតិ អត្ថោ។

អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញីតិ អលាភិតាយ វា អនត្ថិកតាយ វា អជ្ឈត្តរូបេ បរិកម្មសញ្ញាវិរហិតោ។

ឯកោ ពហិទ្ធា រូបានិ បស្សតីតិ យស្ស បរិកម្មម្បិ និមិត្តម្បិ ពហិទ្ធា ឧប្បន្នំ, សោ ឯវំ ពហិទ្ធា បរិកម្មស្ស ចេវ អប្បនាយ ច វសេន “អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញី ឯកោ ពហិទ្ធា រូបានិ បស្សតី”តិ វុច្ចតិ។ សេសមេត្ថ ចតុត្ថាភិភាយតនេ ច វុត្តនយមេវ។ ឥមេសុ បន ចតូសុ បរិត្តំ វិតក្កចរិតវសេន អាគតំ, អប្បមាណំ មោហចរិតវសេន, សុវណ្ណំ ទោសចរិតវសេន, ទុព្ពណ្ណំ រាគចរិតវសេន។ ឯតេសញ្ហិ ឯតានិ សប្បាយានិ។ សា ច នេសំ សប្បាយតា វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៤៣) ចរិយនិទ្ទេសេ វុត្តា។

បញ្ចមអភិភាយតនាទីសុ **នីលានី**តិ សព្ពសង្គាហិកវសេន វុត្តំ។ **នីលវណ្ណានី**តិ វណ្ណវសេន។ **នីលនិទស្សនានី**តិ និទស្សនវសេន។ អបញ្ញាយមានវិវរានិ អសម្ភិន្នវណ្ណានិ ឯកនីលានេវ ហុត្វា ទិស្សន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **នីលនិភាសានី**តិ ឥទំ បន ឱភាសវសេន វុត្តំ, នីលោភាសានិ នីលប្បភាយុត្តានីតិ អត្ថោ។ ឯតេន នេសំ សុវិសុទ្ធតំ ទស្សេតិ។ វិសុទ្ធវណ្ណវសេនេវ ហិ ឥមានិ អភិភាយតនានិ វុត្តានិ។ “នីលកសិណំ ឧគ្គណ្ហន្តោ នីលស្មឹ និមិត្តំ គណ្ហាតិ បុប្ផស្មឹ វា វត្ថស្មឹ វា វណ្ណធាតុយា វា”តិអាទិកំ បនេត្ថ កសិណករណញ្ច បរិកម្មញ្ច អប្បនាវិធានញ្ច សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៥៥) វិត្ថារតោ វុត្តមេវាតិ។

៦. វិមោក្ខសុត្តវណ្ណនា

៦៦. **វិមោក្ខា**តិ កេនដ្ឋេន វិមោក្ខា? អធិមុច្ចនដ្ឋេន។ កោ បនាយំ អធិមុច្ចនដ្ឋោ នាម? បច្ចនីកធម្មេហិ ច សុដ្ឋុ មុច្ចនដ្ឋោ, អារម្មណេ ច អភិរតិវសេន សុដ្ឋុ មុច្ចនដ្ឋោ, បិតុអង្កេ វិស្សដ្ឋង្គបច្ចង្គស្ស ទារកស្ស សយនំ វិយ អនិគ្គហិតភាវេន និរាសង្កតាយ អារម្មណេ បវត្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយំ បនត្ថោ បច្ឆិមេ វិមោក្ខេ នត្ថិ, បុរិមេសុ វិមោក្ខេសុ អត្ថិ។

រូបី រូបានិ បស្សតីតិ ឯត្ថ អជ្ឈត្តំ កេសាទីសុ នីលកសិណាទិវសេន ឧប្បាទិតំ រូបជ្ឈានំ រូបំ, តទស្សត្ថីតិ រូបី។ ពហិទ្ធាបិ នីលកសិណាទីនិ រូបានិ ឈានចក្ខុនា បស្សតិ។ ឥមិនា អជ្ឈត្តពហិទ្ធវត្ថុកេសុ កសិណេសុ ឧប្បាទិតជ្ឈានស្ស បុគ្គលស្ស ចត្តារិ រូបាវចរជ្ឈានានិ ទស្សិតានិ។ **អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញីតិ** អជ្ឈត្តំ ន រូបសញ្ញី, អត្តនោ កេសាទីសុ អនុប្បាទិតរូបាវចរជ្ឈានោតិ អត្ថោ។ ឥមិនា ពហិទ្ធា បរិកម្មំ កត្វា ពហិទ្ធាវ ឧប្បាទិតជ្ឈានស្ស រូបាវចរជ្ឈានានិ ទស្សិតានិ។

សុភន្តេវ អធិមុត្តោ ហោតីតិ ឥមិនា សុវិសុទ្ធេសុ នីលាទីសុ វណ្ណកសិណេសុ ឈានានិ ទស្សិតានិ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ អន្តោអប្បនាយ “សុភ”ន្តិ អាភោគោ នត្ថិ, យោ បន សុវិសុទ្ធំ សុភំ កសិណំ អារម្មណំ កត្វា វិហរតិ, សោ យស្មា “សុភន្តិ អធិមុត្តោ ហោតី”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ, តស្មា ឯវំ ទេសនា កតា។ បដិសម្ភិទាមគ្គេ បន –

> “កថំ សុភន្តេវ អធិមុត្តោ ហោតីតិ វិមោក្ខោ? ឥធ ភិក្ខុ មេត្តាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ...បេ.... វិហរតិ។ មេត្តាយ ភាវិតត្តា សត្តា អប្បដិកូលា ហោន្តិ។ ករុណាសហគតេន...បេ.... មុទិតាសហគតេន ...បេ.... ឧបេក្ខាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ...បេ.... វិហរតិ។ ឧបេក្ខាយ ភាវិតត្តា សត្តា អប្បដិកូលា ហោន្តិ។ ឯវំ សុភន្តេវ អធិមុត្តោ ហោតីតិ វិមោក្ខោ”តិ (បដិ. ម. ១.២១២) វុត្តំ។

សព្ពសោ រូបសញ្ញានន្តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២៧៦-២៧៧) វុត្តមេវ។ **អយំ អដ្ឋមោ វិមោក្ខោតិ** អយំ ចតុន្នំ ខន្ធានំ សព្ពសោ វិស្សដ្ឋត្តា វិមុត្តត្តា អដ្ឋមោ ឧត្តមោ វិមោក្ខោ នាម។

៧-៨. អនរិយវោហារសុត្តវណ្ណនា

៦៧-៦៨. សត្តមេ **អនរិយវោហារាតិ** ន អរិយកថា សទោសកថា។ យាហិ ចេតនាហិ តេ វោហារេ វោហរន្តិ, តាសំ ឯតំ នាមំ។ អដ្ឋមេ វុត្តបដិបក្ខនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៩. បរិសាសុត្តវណ្ណនា

៦៩. នវមេ **ខត្តិយបរិសាតិ** ខត្តិយានំ បរិសានំ សន្និបាតោ សមាគមោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **អនេកសតំ ខត្តិយបរិសន្តិ** ពិម្ពិសារសមាគម-ញាតិសមាគម-លិច្ឆវិសមាគមាទិសទិសំ, អញ្ញេសុ ចក្កវាឡេសុបិ លព្ភតេវ។ **សល្លបិតបុព្ពន្តិ** អាលាបសល្លាបោ កតបុព្ពោ។ **សាកច្ឆាតិ** ធម្មសាកច្ឆាបិ សមាបជ្ជិតបុព្ពា។ **យាទិសកោ តេសំ វណ្ណោតិ** តេ ឱទាតាបិ ហោន្តិ កាឡាបិ មង្គុរច្ឆវីបិ, សត្ថា សុវណ្ណវណ្ណោ។ ឥទំ បន សណ្ឋានំ បដិច្ច កថិតំ។ សណ្ឋានម្បិ ច កេវលំ តេសំ បញ្ញាយតិយេវ។ ន បន ភគវា មិលក្ខសទិសោ ហោតិ, នាបិ អាមុត្តមណិកុណ្ឌលោ, ពុទ្ធវេសេនេវ និសីទតិ។ តេបិ អត្តនោ សមានសណ្ឋានមេវ បស្សន្តិ។ **យាទិសកោ តេសំ សរោតិ** តេ ឆិន្នស្សរាបិ ហោន្តិ គគ្គស្សរាបិ កាកស្សរាបិ, សត្ថា ព្រហ្មស្សរោវ។ ឥទំ បន ភាសន្តរំ សន្ធាយ កថិតំ។ សចេបិ ហិ សត្ថា រាជាសនេ និសិន្នោ កថេតិ, “អជ្ជ រាជា មធុរេន កថេតី”តិ នេសំ ហោតិ។ កថេត្វា បក្កន្តេ បន ភគវតិ បុន រាជានំ អាគតំ ទិស្វា “កោ នុ ខោ អយ”ន្តិ វីមំសា ឧប្បជ្ជតិ។ តត្ថ **កោ នុ ខោ អយន្តិ** “ឥមស្មិំ ឋានេ ឥទានេវ មាគធភាសាយ សីហឡភាសាយ មធុរេន អាការេន កថេន្តោ កោ នុ ខោ អយំ អន្តរហិតោ, កិំ ទេវោ ឧទាហុ មនុស្សោ”តិ ឯវំ វីមំសន្តាបិ ន ជានន្តីតិ អត្ថោ។ កិមត្ថំ បនេវំ អជានន្តានំ ធម្មំ ទេសេតីតិ? វាសនត្ថាយ។ ឯវំ សុតោបិ ហិ ធម្មោ អនាគតេ បច្ចយោ ហោតីតិ អនាគតំ បដិច្ច ទេសេតិ។ **អនេកសតំ ព្រាហ្មណបរិសន្តិ** អាទីនំ សោណទណ្ឌសមាគមាទិវសេន ចេវ អញ្ញចក្កវាឡវសេន ច សម្ភវោ វេទិតព្ពោ។

១០. ភូមិចាលសុត្តវណ្ណនា

៧០. ទសមេ **និសីទនន្តិ** ឥធ ចម្មខណ្ឌំ អធិប្បេតំ។ **ឧទេនំ ចេតិយន្តិ** ឧទេនយក្ខស្ស វសនដ្ឋានេ កតវិហារោ វុច្ចតិ។ **គោតមកាទីសុបិ** ឯសេវ នយោ។ **ភាវិតាតិ** វឌ្ឍិតា។ **ពហុលីកតាតិ** បុនប្បុនំ កតា។ **យានីកតាតិ** យុត្តយានំ វិយ កតា។ **វត្ថុកតាតិ** បតិដ្ឋានដ្ឋេន វត្ថុ វិយ កតា។ **អនុដ្ឋិតាតិ** អធិដ្ឋិតា។ **បរិចិតាតិ** សមន្តតោ ចិតា សុវឌ្ឍិតា។ **សុសមារទ្ធាតិ** សុដ្ឋុ សមារទ្ធា។

ឥតិ អនិយមេន កថេត្វា បុន និយមេត្វា ទស្សេន្តោ **តថាគតស្ស ខោតិ**អាទិមាហ។ ឯត្ថ **កប្បន្តិ** អាយុកប្បំ។ តស្មិំ តស្មិំ កាលេ យំ មនុស្សានំ អាយុប្បមាណំ, តំ បរិបុណ្ណំ ករោន្តោ តិដ្ឋេយ្យ។ **កប្បាវសេសំ វាតិ** “អប្បំ វា ភិយ្យោ”តិ វុត្តវស្សសតតោ អតិរេកំ វា។ មហាសីវត្ថេរោ បនាហ – “ពុទ្ធានំ អដ្ឋានេ គជ្ជិតំ នាម នត្ថិ, បុនប្បុនំ សមាបជ្ជិត្វា មរណន្តិកវេទនំ វិក្ខម្ភេន្តោ ភទ្ទកប្បមេវ តិដ្ឋេយ្យ។ កស្មា បន ន ឋិតោតិ? ឧបាទិន្នកសរីរំ នាម

ខណ្ឌិច្ចាទីហិ អភិភុយ្យតិ, ពុទ្ធា ច ខណ្ឌិច្ចាទិភាវំ អប្បត្វា បញ្ចមេ អាយុកោដ្ឋាសេ ពហុជនស្ស បិយមនាបកាលេយេវ បរិនិព្ពាយន្តិ។ ពុទ្ធានុពុទ្ធេសុ ច មហាសាវកេសុ បរិនិព្ពុតេសុ ឯកកេនេវ ខាណុកេន វិយ ឋាតព្វំ ហោតិ ទហរសាមណេរបរិវារេន វា, តតោ 'អហោ ពុទ្ធានំ បរិសា'តិ ហីឡេតព្ពតំ អាបជ្ជេយ្យ។ តស្មា ន ឋិតោ"តិ។ ឯវំ វុត្តេបិ យោ បន វុច្ចតិ "អាយុកប្បោ"តិ, ឥទមេវ អដ្ឋកថាយ និយាមិតំ។

យថា តំ មារេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តោតិ ឯត្ថ **តន្តិ** និបាតមត្តំ, យថា មារេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តោ អជ្ឈោត្ថដចិត្តោ អញ្ញោបិ កោចិ បុថុជ្ជនោ បដិវិជ្ឈិតុំ ន សក្កុណេយ្យ, ឯវមេវ នាសក្ខិ បដិវិជ្ឈិតុន្តិ អត្ថោ។ មារោ ហិ យស្ស សព្ពេន សព្វំ ទ្វាទស វិបល្លាសា អប្បហីនា, តស្ស ចិត្តំ បរិយុដ្ឋាតិ។ ថេរស្ស ច ចត្តារោ វិបល្លាសា អប្បហីនា, តេនស្ស មារោ ចិត្តំ បរិយុដ្ឋាសិ។ សោ បន ចិត្តបរិយុដ្ឋានំ ករោន្តោ កឹ ករោតីតិ? ភេរវំ រូបារម្មណំ វា ទស្សេតិ, សទ្ទារម្មណំ វា សាវេតិ។ តតោ សត្តា តំ ទិស្វា វា សុត្វា វា សតឹ វិស្សជ្ជេត្វា វិវដមុខា ហោន្តិ, តេសំ មុខេន ហត្ថំ បវេសេត្វា ហទយំ មទ្ទតិ, តតោ វិសញ្ញាវ ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ។ ថេរស្ស បនេស មុខេ ហត្ថំ បវេសេតុំ កឹ សក្ខិស្សតិ, ភេរវារម្មណំ បន ទស្សេសិ។ តំ ទិស្វា ថេរោ និមិត្តោភាសំ នប្បដិវិជ្ឈិ។ ភគវា ជានន្តោយេវ កិមត្ថំ យាវ តតិយំ អាមន្តេសីតិ? បរតោ "តិដ្ឋតុ, ភន្តេ ភគវា"តិ យាចិតេ "តុយ្ហេវេតំ ទុក្កដំ, តុយ្ហេវេតំ អបរទ្ធ"ន្តិ ទោសារោបនេន សោកតនុករណត្ថំ។

មារោ បាបិមាតិ ឯត្ថ សត្តេ អនត្ថេ និយោជេន្តោ មារេតីតិ **មារោ។ បាបិមា**តិ តស្សេវ វេវចនំ ។ សោ ហិ បាបធម្មសមន្នាគតត្តា "បាបិមា"តិ វុច្ចតិ។ កណ្ហោ, អន្តកោ, នមុចិ, បមត្តពន្ធូតិបិ តស្សេវ នាមានិ។ **ភាសិតា ខោ បនេសា**តិ អយញ្ហិ ភគវតោ សម្ពោធិបត្តិយា អដ្ឋមេ សត្តាហេ ពោធិមណ្ឌេយេវ អាគន្ត្វា "ភគវា យទត្ថំ តុម្ហេហិ បារមិយោ បូរិតា, សោ វោ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, បដិវិទ្ធំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, កឹ តេ លោកវិចារណេនា"តិ វត្វា យថា អជ្ជ, ឯវមេវ "បរិនិព្ពាតុ ទានិ, ភន្តេ ភគវា"តិ យាចិ។ ភគវា ចស្ស "ន តាវាហ"ន្តិអាទីនិ វត្វា បដិក្ខិបិ។ តំ សន្ធាយ – "ភាសិតា ខោ បនេសា, ភន្តេ"តិអាទិមាហ។

តត្ថ **វិយត្តា**តិ មគ្គវសេន ព្យត្តា, តថេវ **វិនីតា**, តថា **វិសារទា។ ពហុស្សុតា**តិ តេបិដកវសេន ពហុ សុតំ ឯតេសន្តិ **ពហុស្សុតា**។ តមេវ ធម្មំ ធារេន្តីតិ **ធម្មធរា**។ អថ វា បរិយត្តិពហុស្សុតា ចេវ បដិវេធពហុស្សុតា ច។ បរិយត្តិបដិវេធធម្មានំយេវ ធារណតោ ធម្មធរាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្វោ។ **ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នា**តិ អរិយធម្មស្ស អនុធម្មភូតំ វិបស្សនាធម្មំ បដិបន្នា។ **សាមីចិប្បដិបន្នា**តិ អនុច្ឆវិកបដិបទំ បដិបន្នា។ **អនុធម្មចារិនោ**តិ អនុធម្មំ ចរណសីលា។ **សកំ អាចរិយក**ន្តិ អត្តនោ អាចរិយវាទំ។ **អាចិក្ខិស្សន្តី**តិអាទីនិ សព្ពានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ។ **សហធម្មេនា**តិ សហេតុកេន សការណេន វចនេន។ **សប្បាដិហារិយ**ន្តិ យាវ និយ្យានិកំ កត្វា ធម្មំ ទេសេស្សន្តិ។

ព្រហ្មចរិយន្តិ សិក្ខាត្តយសង្គហិតំ សកលំ សាសនព្រហ្មចរិយំ។ **ឥទ្ធ**ន្តិ សមិទ្ធំ ឈានស្សាទវសេន។ **ផីត**ន្តិ វុទ្ធិប្បត្តំ សព្ពបាលិផុល្លំ វិយ អភិញ្ញាសម្បត្តិវសេន។ **វិត្ថារិក**ន្តិ វិត្ថតំ តស្មិំ តស្មិំ ទិសាភាគេ បតិដ្ឋិតវសេន។ **ពាហុជញ្ញ**ន្តិ ពហូហិ ញាតំ បដិវិទ្ធំ មហាជនាភិសមយវសេន។ **បុថុភូត**ន្តិ សព្ពាការេន បុថុលភាវប្បត្តំ។ កថំ? **យាវ ទេវមនុស្សេហិ សុប្បកាសិត**ន្តិ, យត្តកា វិញ្ញុជាតិកា ទេវា ចេវ មនុស្សា ច អត្ថិ, សព្ពេហិ សុដ្ឋុ បកាសិតន្តិ អត្ថោ។ **អប្បោស្សុក្កោ**តិ និរាលយោ។ ត្វញ្ហិ បាបិម អដ្ឋមសត្តាហតោ បដ្ឋាយ "បរិនិព្ពាតុ ទានិ, ភន្តេ ភគវា, បរិនិព្ពាតុ សុគតោ"តិ វិរវន្តោ អាហិណ្ឌិត្ថ។ អជ្ជ ទានិ បដ្ឋាយ វិគតុស្សាហោ ហោហិ, មា មយ្ហំ បរិនិព្ពានត្ថំ វាយាមំ ករោហីតិ វទតិ។

សតោ សម្បជានោ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជ្ជីតិ សតឹ សូបដ្ឋិតំ កត្វា ញាណេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា អាយុសង្ខារំ វិស្សជ្ជិ បជហិ។ តត្ថ ន ភគវា ហត្ថេន លេឌ្ឌុំ វិយ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជិ, តេមាសមត្តមេវ បន ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា តតោ បរំ ន សមាបជ្ជិស្សាមីតិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "ឱស្សជី"តិ។ ឧស្សជីតិបិ បាឋោ។ **មហាភូមិចាលោ**តិ មហន្តោ បថវីកម្បោ។ តទា កិរ ទសសហស្សី លោកធាតុ កម្បិត្ថ។ **ភឹសនកោ**តិ ភយជនកោ។ **ទេវទុន្ទុភិយោ ច ផលឹសូ**តិ ទេវភេរិយោ ផលឹសុ, ទេវោ សុក្ខគជ្ជិតំ គជ្ជិ, អកាលវិជ្ជុលតា និច្ឆរិំសុ, ខណិកវស្សំ វស្សីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឧទានំ ឧទានេសីតិ កស្មា ឧទានេសិ? កោចិ នាម វទេយ្យ "ភគវា បច្ឆតោ បច្ឆតោ អនុពន្ធិត្វា 'បរិនិព្ពាតុ, ភន្តេ'តិ ឧបទ្ទុតោ ភយេន អាយុសង្ខារំ វិស្សជ្ជេសី"តិ, តស្សោកាសោ មា ហោតុ, ភីតស្ស ហិ ឧទានំ នាម នត្ថីតិ បីតិវេគវិស្សដ្ឋំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ សព្ពេសំ សោណសិង្គាលាទីនម្បិ បច្ចក្ខភាវតោ តុលិតំ បរិច្ឆិន្នន្តិ **តុលំ**។ កឹ តំ? កាមាវចរកម្មំ។ ន តុលំ, ន វា តុលំ សទិសមស្ស អញ្ញំ លោកិយំ កម្មំ អត្ថីតិ **អតុលំ**។ កឹ តំ? មហគ្គតកម្មំ។ អថ វា កាមាវចរំ រូបាវចរំ តុលំ, អរូបាវចរំ អតុលំ។ អប្បវិបាកំ វា តុលំ, ពហុវិបាកំ អតុលំ។ **សម្ភវ**ន្តិ សម្ភវហេតុភូតំ, រាសិការកំ បិណ្ឌការកន្តិ អត្ថោ។ **ភវសង្ខារ**ន្តិ បុនព្ភវសង្ខារណកំ។ **អវស្សជី**តិ វិស្សជ្ជេសិ។ **មុនី**តិ ពុទ្ធមុនិ។ **អជ្ឈត្តរតោ**តិ និយកជ្ឈត្តរតោ។ **សមាហិតោ**តិ ឧបចារប្បនាសមាធិវសេន សមាហិតោ។ **អភិន្ទិ កវចមិវា**តិ កវចំ វិយ អភិន្ទិ។ **អត្តសម្ភវ**ន្តិ អត្តនិ សញ្ជាតំ កិលេសំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សវិបាកដ្ឋេន សម្ភវំ, ភវាភិសង្ខរណដ្ឋេន ភវសង្ខារន្តិ ច លទ្ធនាមំ តុលាតុលសង្ខាតំ លោកិយកម្មញ្ច ឱស្សជិ, សង្គាមសីសេ មហាយោធោ កវចំ វិយ អត្តសម្ភវំ កិលេសញ្ច អជ្ឈត្តរតោ ហុត្វា សមាហិតោ ហុត្វា អភិន្ទីតិ។

អថ វា **តុល**ន្តិ តុលេន្តោ តីរេន្តោ។ **អតុលញ្ច សម្ភវ**ន្តិ និព្ពានញ្ចេវ សម្ភវញ្ច។ **ភវសង្ខារ**ន្តិ ភវគាមិកម្មំ។ **អវស្សជិ មុនី**តិ “បញ្ចក្ខន្ធា អនិច្ចា, បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ និរោធោ និព្ពានំ និច្ច”ន្តិអាទិនា (បដិ. ម. ៣.៣៧-៣៨) នយេន តុលយន្តោ ពុទ្ធមុនិ ភវេ អាទីនវំ, និព្ពានេ ច អានិសំសំ ទិស្វា តំ ខន្ធានំ មូលភូតំ ភវសង្ខារំ កម្មំ “កម្មក្ខយាយ សំវត្តតី”តិ (ម. និ. ២.៨១; អ. និ. ៤.២៣២-២៣៣) ឯវំ វុត្តេន កម្មក្ខយករេន អរិយមគ្គេន អវស្សជិ។ កថំ? **អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតោ, អភិន្ទិ កវចមិវត្តសម្ភវំ**។ សោ ហិ វិបស្សនាវសេន អជ្ឈត្តរតោ, សមថវសេន សមាហិតោតិ ឯវំ បុព្ពភាគតោ បដ្ឋាយ សមថវិបស្សនាពលេន កវចមិវ អត្តភាវំ បរិយោនទ្ធិត្វា ឋិតំ, អត្តនិ សម្ភវត្តា “អត្តសម្ភវ”ន្តិ លទ្ធនាមំ សព្ពកិលេសជាលំ អភិន្ទិ។ កិលេសាភាវេន ច កតំ កម្មំ អប្បដិសន្ធិកត្តា អវស្សដ្ឋំ នាម ហោតីតិ ឯវំ កិលេសប្បហានេន កម្មំ បជហិ។ បហីនកិលេសស្ស ច ភយំ នាម នត្ថិ, តស្មា អភីតោវ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជ្ជិ, អភីតភាវញាបនត្ថញ្ច ឧទានំ ឧទានេសីតិ វេទិតព្ពោ។

យំ មហាវាតាតិ យេន សមយេន យស្មឹ វា សមយេ មហាវាតា។ **វាយន្តី**តិ ឧបក្ខេបកវាតា នាម ឧដ្ឋហន្តិ, តេ វាយន្តា សដ្ឋិសហស្សាធិកនវយោជនសតសហស្សពហលំ ឧទកសន្ធារកវាតំ ឧបច្ឆិន្ទន្តិ, តតោ អាកាសេ ឧទកំ ភស្សតិ, តស្មឹ ភស្សន្តេ បថវី ភស្សតិ, បុន វាតោ អត្តនោ ពលេន អន្តោធម្មករណេ វិយ ឧទកំ អាពន្ធិត្វា គណ្ហាតិ, តតោ ឧទកំ ឧគ្គច្ឆតិ, តស្មឹ ឧគ្គច្ឆន្តេ បថវី ឧគ្គច្ឆតិ។ ឯវំ ឧទកំ កម្បិតំ បថវឹ កម្បេតិ។ ឯតញ្ច កម្បនំ យាវជ្ជកាលាបិ ហោតិយេវ, ពហុភាវេន បន ឱគច្ឆនុគ្គច្ឆនំ ន បញ្ញាយតិ។

មហិទ្ធិកា មហានុភាវាតិ ឥជ្ឈនស្ស មហន្តតាយ មហិទ្ធិកា, អនុភវិតព្ពស្ស មហន្តតាយ មហានុភាវា។ **បរិត្តា**តិ ទុព្ពលា។ **អប្បមាណា**តិ ពលវា។ **សោ ឥមំ បថវឹ កម្បេតី**តិ សោ ឥទ្ធឹ និព្ពត្តេត្វា សំវេជេន្តោ មហាមោគ្គល្លានោ វិយ, វីមំសន្តោ វា មហានាគត្ថេរស្ស ភាគិនេយ្យោ សង្ឃរក្ខិតសាមណេរោ វិយ បថវឹ កម្បេតិ។ **សង្កម្បេតី**តិ សមន្តតោ កម្បេតិ។ **សម្បកម្បេតី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ ឥតិ ឥមេសុ អដ្ឋសុ បថវិកម្បេសុ បឋមោ ធាតុកោបេន, ទុតិយោ ឥទ្ធានុភាវេន, តតិយចតុត្ថា បុញ្ញតេជេន, បញ្ចមោ ញាណតេជេន, ឆដ្ឋោ សាធុការទានវសេន, សត្តមោការុញ្ញសភាវេន, អដ្ឋមោ អារោទនេន។ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមន្តេ ច តតោ និក្ខមន្តេ ច មហាសត្តេ តស្ស បុញ្ញតេជេន បថវី អកម្បិត្ថ, អភិសម្ពោធិយំ ញាណតេជាភិហតា ហុត្វា អកម្បិត្ថ, ធម្មចក្កប្បវត្តនេ សាធុការភាវសណ្ឋិតា សាធុការំ ទទមានា អកម្បិត្ថ, អាយុសង្ខារឱស្សជ្ជនេ ការុញ្ញសភាវសណ្ឋិតា ចិត្តសង្ខោភំ អសហមានា អកម្បិត្ថ, បរិនិព្ពានេ អារោទនវេគតុន្នា ហុត្វា អកម្បិត្ថ។ អយំ បនត្ថោ បថវិទេវតាយ វសេន វេទិតព្ពោ។ មហាភូតបថវិយា បនេតំ នត្ថិ អចេតនត្តា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ភូមិចាលវគ្គោ សត្តមោ។

(៨) ៣. យមកវគ្គោ

១-២. សទ្ធាសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៧១-៧២. អដ្ឋមស្ស បឋមេ **នោ ច សីលវា**តិ ន សីលេសុ បរិបូរការី។ **សមន្តបាសាទិកោ**តិ សមន្តតោ បសាទជនកោ។ **សព្ពាការបរិបូរោ**តិ សព្ពេហិ សមណាការេហិ សមណធម្មកោដ្ឋាសេហិ បរិបូរោ។ ទុតិយេ **សន្តា**តិ បច្ចនីកសន្តតាយ សន្តា។ **វិមោក្ខា**តិ បច្ចនីកធម្មេហិ វិមុត្តត្តា ច វិមោក្ខា។

៣-៩. មរណស្សតិសុត្តទ្វយាទិវណ្ណនា

៧៣-៧៩. តតិយេ **ភាវេថ នោ**តិ ភាវេថ នុ។ **សាសនន្តិ** អនុសិដ្ឋិ។ **អាសវានំ ខយាយា**តិ អរហត្តផលត្ថាយ។ ចតុត្ថេ **បតិហិតាយា**តិ បដិបន្នាយ។ **សោ មមស្ស អន្តរាយោ**តិ សោ មម ជីវិតន្តរាយោបិ, បុថុជ្ជនកាលកិរិយំ ករោន្តស្ស សគ្គន្តរាយោបិ មគ្គន្តរាយោបិ អស្ស។ **សត្ថកា វា មេ វាតា**តិ សត្ថំ វិយ អង្គមង្គានិ កន្តន្តីតិ សត្ថកា។ បញ្ចមាទីនិ វុត្តនយានេវ។ នវមេ **សំសគ្គារាមតា**តិ បញ្ចវិធេ សំសគ្គេ អារាមតា។

១០. កុសីតារម្ភវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

៨០. ទសមេ **កុសីតវត្ថូនី**តិ កុសីតស្ស អលសស្ស វត្ថូនិ បតិដ្ឋា, កោសជ្ជការណានីតិ អត្ថោ។ **កម្មំ កត្តព្ពំ ហោតី**តិ ចីវរវិចារណាទិកម្មំ កត្តព្ពំ ហោតិ។ **ន វីរិយំ អារភតី**តិ ទុវិធម្បិ វីរិយំ នារភតិ។ **អប្បត្តស្សា**តិ ឈានវិបស្សនាមគ្គផលធម្មស្ស អប្បត្តស្ស បត្តិយា។ **អនធិគតស្សា**តិ តស្សេវ អនធិគតស្ស អធិគមត្ថាយ។ **អសច្ឆិកតស្សា**តិ តទេវ អសច្ឆិកតស្ស សច្ឆិករណត្ថាយ។ **ឥទំ បឋមន្តិ** ឥទំ "ហន្ទាហំ និបជ្ជាមី"តិ ឯវំ ឱសីទនំ បឋមំ កុសីតវត្ថុ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **មាសាចិតកំ មញ្ញេ**តិ ឯត្ថ បន មាសាចិតំ នាម តិន្តមាសោ។ យថា តិន្តមាសោ គរុកោ ហោតិ, ឯវំ គរុកោតិ អធិប្បាយោ ។ **គិលានា វុដ្ឋិតោ ហោតី**តិ គិលានោ ហុត្វា បច្ឆា វុដ្ឋិតោ ហោតិ។ **អារម្ភវត្ថូនី**តិ វីរិយការណានិ។ តេសម្បិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

យមកវគ្គោ អដ្ឋមោ។

(៩) ៤. សតិវគ្គោ

១-២. សតិសម្បជញ្ញសុត្តវណ្ណនា

៨១-៨២. នវមស្ស បឋមំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។ ទុតិយេ **សទ្ធោ**តិ ទុវិធាយ សទ្ធាយ សមន្នាគតោ។ **នោ ចុបសង្កមិតា**តិ ន ឧបដ្ឋហតិ។ **នោ ច បរិបុច្ឆិតា**តិ អត្ថានត្ថំ ការណាការណំ បរិបុច្ឆិតា ន ហោតិ។ **សមន្នាគតោ**តិ សាមិអត្ថេ បច្ចត្តំ, សមន្នាគតស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯកន្តបដិភានា តថាគតំ ធម្មទេសនា ហោតី**តិ តថាគតស្ស ឯកន្តបដិភានា ធម្មទេសនា ហោតិ, ឯកន្តេនេវ បដិភាតិ ឧបដ្ឋាតីតិ អត្ថោ។

៣. មូលកសុត្តវណ្ណនា

៨៣. តតិយេ **សព្ពេ ធម្មា**តិ បញ្ចក្ខន្ធា។ **ឆន្ទមូលកា**តិ អជ្ឈាសយច្ឆន្ទោ កត្តុកម្យតាឆន្ទោ តំ មូលំ ឯតេសន្តិ ឆន្ទមូលកា។ មនសិការតោ សម្ភវន្តីតិ **មនសិការសម្ភវា**។ ផស្សតោ សមុទេន្តិ រាសី ភវន្តីតិ **ផស្សសមុទយា**។ វេទនាយ សមោសរន្តីតិ **វេទនាសមោសរណា**។ សមាធិ ឯតេសំ បមុខោតិ **សមាធិប្បមុខា**។ ជេដ្ឋកដ្ឋេន សតិ អធិបតិ ឯតេសន្តិ **សតាធិបតេយ្យា**, សតិជេដ្ឋកាតិ អត្ថោ។ បញ្ញា ឧត្តរា ឯតេសន្តិ **បញ្ញុត្តរា**។ វិមុត្តិ ឯវ សារោ ឯតេសន្តិ **វិមុត្តិសារា**។ ឯត្ថ ច ឆន្ទមូលកាទយោ ចត្តារោបិ លោកិយា កថិតា, សេសា លោកិយលោកុត្តរមិស្សកាតិ។

៤. ចោរសុត្តវណ្ណនា

៨៤. ចតុត្ថេ **មហាចោរោ**តិ រជ្ជន្តរេ ទុព្ភិតុំ សមត្ថោ មហាចោរោ។ **បរិយាបជ្ជតី**តិ បរិយាទានំ គច្ឆតិ។ **ន ចិរដ្ឋិតិកោ ហោតី**តិ អទ្ធានំ បាលេន្តោ ឋាតុំ ន សក្កោតិ។ **អប្បហរន្តស្ស បហរតី**តិ អត្តនោ អវេរិនេ អប្បហរន្តេ គុណសម្បន្នេ ច មហល្លកេ ច តរុណទារកេ ច អប្បហរិតព្ពយុត្តកេ បហរតិ។ **អនវសេសំ អាទិយតី**តិ និស្សេសំ គណ្ហាតិ។ ព្យត្តចោរានញ្ហិ ឥទំ វត្តំ – បរស្ស ទ្វីសុ សាដកេសុ ឯកោ គហេតព្ពោ, ឯកស្មិំ សន្តេ ទុព្ពលំ ទត្វា ថិរោ គហេតព្ពោ។ បុដភត្តតណ្ឌុលាទីសុ ឯកំ កោដ្ឋាសំ ទត្វា ឯកោ គហេតព្ពោតិ។ **អច្ចាសន្នេ កម្មំ ករោតី**តិ គាមនិគមរាជធានីនំ អាសន្នដ្ឋានេ ចោរិកកម្មំ ករោតិ។ **ន ច និធានកុសលោ ហោតី**តិ យំ លទ្ធំ, តំ ទក្ខិណេយ្យេ និទហិតុំ ឆេកោ ន ហោតិ, បរលោកមគ្គំ ន សោធេតិ។

៥. សមណសុត្តវណ្ណនា

៨៥. បញ្ចមេ **យំ សមណេនា**តិ យំ គុណជាតំ សមណេន បត្តព្ពំ។ **វុសីមតា**តិ ព្រហ្មចរិយវាសំ វុតេន។ **មុត្តោ មោចេមិ ពន្ធនា**តិ អហំ សព្ពពន្ធនេហិ មុត្តោ ហុត្វា មហាជនម្បិ រាគាទិពន្ធនតោ មោចេមិ។ **បរមទន្តោ**តិ អញ្ញេន កេនចិ អសិក្ខាបិតោ អចោទិតោ សយម្ភុញាណេន បដិវិជ្ឈិត្វា បរមទមថេន ទន្តត្តា បរមទន្តោ នាម។ **បរិនិព្ពុតោ**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពុតោ។

៦. យសសុត្តវណ្ណនា

៨៦. ឆដ្ឋេ **មា ច មយា យសោ**តិ យសោ ច មយា សទ្ធិំ មា គញ្ឆិ។ **អកសិរលាភី**តិ វិបុលលាភី។ **សីលបញ្ញាណ**ន្តិ សីលញ្ចេវ ញាណញ្ច។ **សង្គម្មា**តិ សន្និបតិត្វា។ **សមាគម្មា**តិ សមាគន្ត្វា។ **សង្គណិកវិហារ**ន្តិ គណសង្គណិកវិហារំ។ **ន ហិ នូនមេ**តិ ន ហិ នូន ឥមេ។ **តថា ហិ បនមេ**តិ តថា ហិ បន ឥមេ។ **អង្គុលិបតោទកេហី**តិ អង្គុលិបតោទយដ្ឋី កត្វា វិជ្ឈនេន។ **សញ្ជគ្ឃន្តេ**តិ មហាហសិតំ ហសន្តេ។ **សំកីឡន្តេ**តិ កេឡិំ ករោន្តេ។

៧. បត្តនិកុជ្ជនសុត្តវណ្ណនា

៨៧. សត្តមេ **និក្កុជ្ជេយ្យា**តិ តេន ទិន្នស្ស ទេយ្យធម្មស្ស អប្បដិគ្គហណត្ថំ បត្តនិក្កុជ្ជនកម្មវាចាយ និកុជ្ជេយ្យ, ន អធោមុខឋបនេន។ **អលាភាយា**តិ ចតុន្នំ បច្ចយានំ អលាភត្ថាយ។ **អនត្ថាយា**តិ ឧបទ្ទវាយ អវឌ្ឍិយា។ **ឧក្កុជ្ជេយ្យា**តិ ឧក្កុជ្ជនកម្មវាចាយ ឧក្កុជ្ជេយ្យ។

៨. អប្បសាទបវេទនីយសុត្តវណ្ណនា

៨៨. អដ្ឋមេ **អប្បសាទំ បវេទេយ្យ**ន្តិ អប្បសន្នភាវំ ជានាបេយ្យ។ អប្បសាទំ បវេទេន្តេន បន កឹ កាតព្ពន្តិ? និសិន្នាសនតោ ន ឧដ្ឋាតព្ពំ ន វន្ទិតព្ពំ ន បច្ចុគ្គមនំ កាតព្ពំ, ន ទេយ្យធម្មោ ទាតព្ពោ។ **អគោចរេ**តិ បញ្ចវិធេ អគោចរេ។

៩. បដិសារណីយសុត្តវណ្ណនា

៨៩. នវមេ **ធម្មិកញ្ច គិហិបដិស្សវ**ន្តិ “ឥមំ តេមាសំ ឥធេវ វសិតព្ព”ន្តិ វុត្តោ “ឯវំ ហោតូ”តិអាទិនា នយេន បដិស្សវំ។ **ន សច្ចាបេតី**តិ វុត្តំ ន សច្ចំ ករោតិ វិសំវាទេតិ។

១០. សម្មាវត្តនសុត្តវណ្ណនា

៩០. ទសមេ **បច្ចេកដ្ឋានេ**តិ អធិបតិដ្ឋានេ ជេដ្ឋកដ្ឋានេ។ តញ្ហិ ជេដ្ឋកំ កត្វា កិញ្ចិ សង្ឃកម្មំ កាតុំ ន លភតិ។ **ន ច តេន មូលេន វុដ្ឋាបេតព្ពោ**តិ តំ មូលំ កត្វា អព្ភានកម្មំ កាតុំ ន លភតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

សតិវគ្គោ នវមោ។

(១០) ៥. សាមញ្ញវគ្គោ

៩១. តតោ បរំ **អថ ខោពោជ្ឈា ឧបាសិកា**តិអាទីសុ ពោជ្ឈា ឧបាសិកា, សិរិមា ឧបាសិកា, បទុមា ឧបាសិកា, សុតនា ឧបាសិកា, មនុជា ឧបាសិកា, ឧត្តរា ឧបាសិកា, មុត្តា ឧបាសិកា, ខេមា ឧបាសិកា, រុចី ឧបាសិកា, ចុន្ទី រាជកុមារី, ពិម្ពី ឧបាសិកា, សុមនា រាជកុមារី, មល្លិកា ទេវី, តិស្សា ឧបាសិកា, តិស្សាមាតា ឧបាសិកា, សោណា ឧបាសិកា, សោណាយ មាតា ឧបាសិកា, កាណា ឧបាសិកា, កាណមាតា ឧបាសិកា, ឧត្តរា នន្ទមាតា, វិសាខា មិគារមាតា, ខុជ្ជុត្តរា ឧបាសិកា, សាមាវតី ឧបាសិកា, សុប្បវាសា កោលិយធីតា, សុប្បិយា ឧបាសិកា, នកុលមាតា គហបតានីតិ ឥមាសំ ឯត្តកានំ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ ឧបោសថកម្មមេវ កថិតំ។ ឥច្ឆន្តេន វិត្ថារេត្វា កថេតព្ពំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

មនោរថបូរណិយា អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

អដ្ឋកនិបាតស្ស សំវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៚ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៚

អង្គុត្តរនិកាយេ

នវកនិបាត-អដ្ឋកថា

១. បឋមបណ្ណាសកំ

១. សម្ពោធិវគ្គោ

១. សម្ពោធិសុត្តវណ្ណនា

១. នវកនិបាតស្ស បឋមេ **សម្ពោធិបក្ខិកាន**ន្តិ ចតុមគ្គសង្ខាតស្ស សម្ពោធិស្ស បក្ខេ ភវានំ, ឧបការកានន្តិ អត្ថោ។ បាឡិយំ អាគតេ នវ ធម្មេ សន្ធាយេវំ បុច្ឆតិ។ **កា ឧបនិសា**តិ កោ ឧបនិស្សយបច្ចយោ។ អភិសល្លេខន្តីតិ **អភិសល្លេខិកា**។ សមថវិបស្សនាចិត្តស្ស វិវរណេ សប្បាយា ឧបការកាតិ **ចេតោវិវរណសប្បាយា**។ អប្បិច្ឆតំ អារព្ភ បវត្តា កថា **អប្បិច្ឆកថា**។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អសុភា ភាវេតព្ពា រាគស្ស បហានាយាតិ អយមត្ថោ សាលិលាយកោបមាយ វិភាវេតព្ពោ – ឯកោ ហិ បុរិសោ អសិតំ គហេត្វា កោដិតោ បដ្ឋាយ សាលិក្ខេត្តេ សាលិយោ លាយតិ។ អថស្ស វតី ភិន្ទិត្វា គាវោ បវិសឹសុ។ សោ អសិតំ ឋបេត្វា យដ្ឋឹ អាទាយ តេនេវ មគ្គេន គាវោ នីហរិត្វា វតី បាកតិកំ កត្វា បុនបិ អសិតំ អាទាយ សាលិយោ លាយិ។ ឯត្ថ សាលិក្ខេត្តំ វិយ ពុទ្ធសាសនំ ទដ្ឋព្ពំ, សាលិលាយកោ វិយ យោគាវចរោ, អសិតំ វិយ បញ្ញា, លាយនកាលោ វិយ វិបស្សនាយ កម្មករណកាលោ, យដ្ឋិ វិយ អសុភកម្មដ្ឋានំ, វតិ វិយ សំវរោ, វតី ភិន្ទិត្វា គាវីនំ បវិសនំ វិយ សហសា អប្បដិសង្ខាយ បមាទំ អារព្ភ រាគស្ស ឧប្បជ្ជនំ, អសិតំ ឋបេត្វា យដ្ឋឹ អាទាយ បវិដ្ឋមគ្គេនេវ គាវោ នីហរិត្វា វតី បដិបាកតិកំ កត្វា បុន កោដិតោ បដ្ឋាយ សាលិលាយនំ វិយ អសុភកម្មដ្ឋានេន រាគំ វិក្ខម្ភេត្វា បុន វិបស្សនាយ កម្មំ អារភនកាលោ។ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ – “អសុភា ភាវេតព្ពា រាគស្ស បហានាយា”តិ។

តត្ថ **រាគស្សា**តិ បញ្ចកាមគុណិករាគស្ស។ **មេត្តា**តិ មេត្តាកម្មដ្ឋានំ។ **ព្យាបាទស្ស បហានាយា**តិ វុត្តនយេនេវ ឧប្បន្នស្ស កោបស្ស បជហនត្ថាយ។ **អានាបានស្សតី**តិ សោឡសវត្ថុកា អានាបានស្សតិ។ **វិតក្កុបច្ឆេទាយា**តិ វុត្តនយេនេវ ឧប្បន្នានំ វិតក្កានំ ឧបច្ឆេទនត្ថាយ។ **អស្មិមានសមុគ្ឃាតាយា**តិ អស្មីតិ ឧប្បជ្ជនកស្ស មានស្ស សមុគ្ឃាតត្ថាយ។ **អនត្តសញ្ញា សណ្ឋាតី**តិ អនិច្ចលក្ខណេ ទិដ្ឋេ អនត្តលក្ខណំ ទិដ្ឋមេវ ហោតិ។ ឯតេសុ ហិ តីសុ លក្ខណេសុ ឯកស្មិំ ទិដ្ឋេ ឥតរទ្វយំ ទិដ្ឋមេវ ហោតិ។ តេន វុត្តំ – “អនិច្ចសញ្ញិនោ, ភិក្ខវេ, អនត្តសញ្ញា សណ្ឋាតី”តិ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ និព្ពាន**ន្តិ ទិដ្ឋេយេវ ធម្មេ អបច្ចយបរិនិព្ពានញ្ច បាបុណាតីតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

២. និស្សយសុត្តវណ្ណនា

២. ទុតិយេ **និស្សយសម្បន្នោ**តិ បតិដ្ឋាសម្បន្នោ។ **សទ្ធ**ន្តិ ឱកប្បនសទ្ធំ។ **វីរិយ**ន្តិ កាយិកចេតសិកវីរិយំ។ **យំសា**តិ យំ អស្ស។ **អរិយាយ បញ្ញាយា**តិ សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ។ **សង្ខាយា**តិ ជានិត្វា។ **ឯកំ បដិសេវតី**តិ សេវិតព្ពយុត្តកំ សេវតិ។ **អធិវាសេតី**តិ អធិវាសេតព្ពយុត្តកំ អធិវាសេតិ។ **បរិវជ្ជេតី**តិ បរិវជ្ជេតព្ពយុត្តកំ បរិវជ្ជេតិ។ **វិនោទេតី**តិ នីហរិតព្ពយុត្តកំ នីហរតិ។ **ឯវំ ខោ ភិក្ខូ**តិ ឯវំ ខោ ភិក្ខុ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាវសេន ចេវ ធម្មវត្ថានវសេន ច បដិសេវិតព្ពាទីនិ សុប្បដិវិទ្ធានិ សុបច្ចក្ខានិ កត្វា បដិសេវន្តោ អធិវាសេន្តោ បរិវជ្ជេន្តោ វិនោទេន្តោ ច ភិក្ខុ និស្សយសម្បន្នោ នាម ហោតីតិ។

៣. មេឃិយសុត្តវណ្ណនា

៣. តតិយេ **ចាលិកាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តំ កិរ ចលមគ្គំ និស្សាយ កតត្តា ឱលោកេន្តានំ ចលមានំ វិយ ឧបដ្ឋាតិ, តស្មា ចាលិកាតិ សង្ខំ គតំ។ **ចាលិយបព្ពតេ**តិ សោបិ បព្ពតោ សព្ពសេតត្តា កាឡបក្ខុបោសថេ ឱលោកេន្តានំ ចលមានោ វិយ ឧបដ្ឋាតិ, តស្មា ចាលិយបព្ពតោតិ វុត្តោ។ តត្ថ មហន្តំ វិហារំ ការយឹសុ។ ឥតិ ភគវា តំ នគរំ និស្សាយ ចាលិកាបព្ពតមហាវិហារេ វិហរតិ។ **ជន្តុគាម**ន្តិ ឯវំនាមកំ អបរម្បិ តស្សេវ វិហារស្ស គោចរគាមំ។ ជន្តុគាមន្តិបិ បឋន្តិ។ **បធានត្ថិកស្សា**តិ បធានកម្មិកស្ស។ **បធានាយា**តិ សមណធម្មករណត្ថាយ។ **អាគមេហិ តាវា**តិ សត្ថា ថេរស្ស វចនំ សុត្វា ឧបធារេន្តោ “ន តាវស្ស ញាណំ បរិបក្ក”ន្តិ ញត្វា បដិពាហន្តោ ឯវមាហ។ **ឯកកម្ហិ តាវា**តិ ឥទំ បនស្ស “ឯវមយំ គន្ត្វាបិ កម្មេ អនិប្ផជ្ជមានេ និរាសង្កោ ហុត្វា បេមវសេន បុន អាគច្ឆិស្សតី”តិ ចិត្តមទ្ទវជននត្ថំ អាហ។ **នត្ថិ កិញ្ចិ ឧត្តរិ ករណីយ**ន្តិ ចតូសុ សច្ចេសុ ចតុន្នំ កិច្ចានំ កតត្តា អញ្ញំ ឧត្តរិ ករណីយំ នាម នត្ថិ។ **កតស្ស វា បដិចយោ**តិ អធិគតស្ស វា បុន បដិចយោបិ នត្ថិ។ ន ហិ ភាវិតមគ្គោ បុន ភាវីយតិ, ន បហីនកិលេសានំ បុន បហានំ អត្ថិ។ **បធានន្តិ ខោ, មេឃិយ, វទមានំ កិន្តិ វទេយ្យាមា**តិ “សមណធម្មំ ករោមី”តិ តំ វទមានំ មយំ អញ្ញំ កឹ នាម វទេយ្យាម។

ទិវាវិហារំ និសីទីតិ ទិវាវិហារត្ថាយ និសីទិ។ និសីទន្តោ ច យស្មឹ មង្គលសិលាបដ្ដេ បុព្ពេ អនុបដិបាដិយា បញ្ច ជាតិសតានិ រាជា ហុត្វា ឧយ្យានកីឡិកំ កីឡន្តោ តិវិធនាដកបរិវារោ និសីទិ, តស្មឹយេវ និសីទិ។ អថស្ស និសិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ សមណភាវោ ជហិតោ វិយ អហោសិ, រាជវេសំ គហេត្វា នាដកវរបរិវុតោ សេតច្ឆត្តស្ស ហេដ្ឋា មហារហេ បល្លង្កេ និសិន្នោ វិយ ជាតោ។ អថស្ស តំ សម្បត្តឹ អស្សាទយតោ កាមវិតក្កោ ឧទបាទិ។ សោ តស្មឹយេវ ខណេ មហាយោធេហិ គហិតេ ទ្វេ ចោរេ អានេត្វា បុរតោ ឋបិតេ វិយ អទ្ទស។ តេសុ ឯកស្ស វធំ អាណាបនវសេនស្ស ព្យាបាទវិតក្កោ ឧប្បជ្ជិ, ឯកស្ស ពន្ធនំ អាណាបនវសេន វិហឹសាវិតក្កោ។ ឯវំ សោ លតា ជាលេន រុក្ខោ វិយ មធុមក្ខិកាហិ មធុឃាតកោ វិយ អកុសលវិតក្កេហិ បរិក្ខិត្តោ អហោសិ។ តំ សន្ធាយ – **អថ ខោ អាយស្មតោ មេឃិយស្សា**តិអាទិ វុត្តំ។ **អន្វាសត្តា**តិ អនុពទ្ធា សម្បរិវារិតា។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមី**តិ ឯវំ បាបវិតក្កេហិ សម្បរិកិណ្ណោ កម្មដ្ឋានំ សប្បាយំ កាតុំ អសក្កោន្តោ “ឥទំ វត ទិស្វា ទីឃទស្សី ភគវា បដិសេធេសី”តិ សល្លក្ខេត្វា “ឥទំ ការណំ ទសពលស្ស អារោចេស្សាមី”តិ និសិន្នាសនតោ វុដ្ឋាយ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។

៤. នន្ទកសុត្តវណ្ណនា

៤. ចតុត្ថេ **ឧបដ្ឋានសាលាយ**ន្តិ ភោជនសាលាយំ។ **យេនុបដ្ឋានសាលា**តិ សត្ថា នន្ទកត្ថេរេន មធុរស្សរេន អារទ្ធាយ ធម្មទេសនាយ សទ្ទំ សុត្វា, “អានន្ទ, កោ ឯសោ ឧបដ្ឋានសាលាយ មធុរស្សរេន ធម្មំ ទេសេតី”តិ បុច្ឆិត្វា “ធម្មកថិកនន្ទកត្ថេរស្ស អជ្ជ, ភន្តេ, វារោ”តិ សុត្វា “អតិមធុរំ កត្វា, អានន្ទ, ឯសោ ភិក្ខុ ធម្មំ កថេតិ, មយម្បិ គន្ត្វា សុណិស្សាមា”តិ វត្វា យេនុបដ្ឋានសាលា តេនុបសង្កមិ។ **ពាហិទ្វារកោដ្ឋកេ អដ្ឋាសី**តិ ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ ចីវរគព្ភេ បដិច្ឆាទេត្វា អញ្ញាតកវេសេន អដ្ឋាសិ។ **កថាបរិយោសានំ អាគមយមានោ**តិ “ឥទមវោចា”តិ ឥទំ កថាវសានំ ឧទិក្ខមានោ ធម្មកថំ សុណន្តោ អដ្ឋាសិយេវ។ អថាយស្មា អានន្ទោ និក្ខន្តេ បឋមេ យាមេ សត្ថុ សញ្ញំ អទាសិ – “បឋមយាមោ អតិក្កន្តោ, ភន្តេ, ថោកំ វិស្សមថា”តិ។ សត្ថា តត្ថេវ អដ្ឋាសិ។ អថាយស្មា អានន្ទោ មជ្ឈិមយាមេបិ និក្ខន្តេ, “ភន្តេ, តុម្ហេ បកតិយា ខត្តិយសុខុមាលា, បុន ពុទ្ធសុខុមាលាតិ បរមសុខុមាលា, មជ្ឈិមយាមោបិ អតិក្កន្តោ, មុហុត្តំ វិស្សមថា”តិ អាហ។ សត្ថា តត្ថេវ អដ្ឋាសិ។ តត្ថ ឋិតកស្សេវស្ស អរុណុគ្គំ បញ្ញាយិត្ថ។ អរុណុគ្គមនញ្ច ថេរស្ស “ឥទមវោចា”តិ បាបេត្វា កថាបរិយោសានញ្ច ទសពលស្ស ឆព្ពណ្ណសរីរស្មិវិស្សជ្ជនញ្ច ឯកប្បហារេនេវ អហោសិ។ **អគ្គឡំ អាកោដេសី**តិ អគ្គនខេន ទ្វារកវាដំ អាកោដេសិ។

សារជ្ជមានរូបោតិ ហរាយមានោ ឱត្តប្បមានោ។ ទោមនស្សសារជ្ជំ បនស្ស នត្ថិ។ **ឯត្តកម្បិ នោ នប្បដិភាសេយ្យា**តិ បដិសម្ភិទាប្បត្តស្ស អប្បដិភានំ នាម នត្ថិ។ ឯត្តកម្បិ ន កថេយ្យន្តិ ទស្សេតិ។ **សាធុ សាធូ**តិ ថេរស្ស ធម្មទេសនំ សម្បហំសន្តោ អាហ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ “សុគហិតា ច តេ ធម្មទេសនា សុកថិតា ចា”តិ។ **កុលបុត្តាន**ន្តិ អាចារកុលបុត្តានញ្ចេវ ជាតិកុលបុត្តានញ្ច។ **អរិយោ ច តុណ្ហីភាវោ**តិ ទុតិយជ្ឈានសមាបត្តឹ សន្ធាយេវមាហ។ **អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនាយា**តិ សង្ខារបរិគ្គហវិបស្សនាញាណស្ស ។ **ចតុប្បាទកោ**តិ អស្សគោណគទ្រភាទិកោ។ **ឥទំ វត្វា**តិ ឥមំ ចតូហង្គេហិ សមន្នាគតំ ធម្មំ កថយិត្វា។ **វិហារំ បាវិសី**តិ គន្ធកុដឹ បវិដ្ឋោ។

កាលេន ធម្មស្សវនេតិ កាលេ កាលេ ធម្មស្សវនស្មឹ។ **ធម្មសាកច្ឆាយា**តិ បញ្ហកថាយ។ **គម្ភីរំ អត្ថបទ**ន្តិ គម្ភីរំ គុឡ្ហំ រហស្សំ អត្ថំ។ **បញ្ញាយា**តិ សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ។ សម្មសនបដិវេធបញ្ញាបិ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាបញ្ញាបិ វដ្ដតិយេវ។ **បត្តោ វា បជ្ជតិ វា**តិ អរហត្តំ បត្តោ វា បាបុណិស្សតិ វាតិ ឯវំ គុណសម្ភាវនាយ សម្ភាវេតិ។ **អប្បត្តមានសា**តិ អប្បត្តអរហត្តា, អរហត្តំ វា អប្បត្តំ មានសំ ឯតេសន្តិបិ អប្បត្តមានសា។ **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារ**ន្តិ ឯត្ថ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារោ លោកិយោបិ វដ្ដតិ លោកុត្តរោបិ។

៥. ពលសុត្តវណ្ណនា

៥. បញ្ចមេ អវិជ្ជាកោសជ្ជសាវជ្ជអស្សទ្ធិយេសុ អកម្បនតោ **បញ្ញាពលា**ទីនិ ទដ្ឋព្ពានិ។ **អកុសលសង្ខាតា**តិ អកុសលាតិ ញាតា។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **នាលមរិយា**តិ អរិយភាវំ កាតុំ អសមត្ថា, អរិយានំ វា អននុច្ឆវិកា។ **វោទិដ្ឋា**តិ សុដ្ឋុ ទិដ្ឋា។ **វោចរិតា**តិ មនោទ្វារេ សមុទាចារប្បត្តា។ **អត្ថិកស្សា**តិ ធម្មទេសនាយ អត្ថិកស្ស។ **អាជីវិកាភយ**ន្តិ ជីវិតវុត្តិភយំ។ **អសិលោកភយ**ន្តិ គរហាភយំ។ **បរិសាសារជ្ជភយ**ន្តិ បរិសំ បត្វា សារជ្ជំ ឱក្កមនភយំ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

៦. សេវនាសុត្តវណ្ណនា

៦. ឆដ្ឋេ **ជីវិតបរិក្ខារា**តិ ជីវិតសម្ភារា។ **សមុទានេតព្ពា**តិ សមាហរិតព្ពា។ **កសិរេន សមុទាគច្ឆន្តី**តិ ទុក្ខេន ឧប្បជ្ជន្តិ។ **រត្តិភាគំ វា ទិវសភាគំ វា**តិ ឯត្ថ រត្តិភាគេ ញត្វា រត្តិភាគេយេវ បក្កមិតព្ពំ, រត្តិំ ចណ្ឌវាឡាទិបរិបន្ថេ សតិ អរុណុគ្គមនំ អាគមេតព្ពំ។ ទិវសភាគេ ញត្វា ទិវា បក្កមិតព្ពំ, ទិវា បរិបន្ថេ សតិ សូរិយត្ថង្គមនំ អាគមេតព្ពំ។ **សង្ខាបី**តិ សាមញ្ញត្ថស្ស ភាវនាបារិបូរិអាគមនំ ជានិត្វា។ **សោ បុគ្គលោ**តិ បទស្ស បន “នានុពន្ធិតព្ពោ”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ **អនាបុច្ឆា**តិ ឥធ បន តំ បុគ្គលំ អនាបុច្ឆា បក្កមិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **អបិ បនុជ្ជមានេនា**តិ អបិ និក្កឌ្ឍិយមានេន។ ឯវរូបោ ហិ បុគ្គលោ សចេបិ ទារុកលាបសតំ វា ឧទកឃដសតំ វា វាលិកាឃដសតំ វា ទណ្ឌំ អារោបេតិ, មា ឥធ វសីតិ និក្កឌ្ឍាបេតិ វា, តំ ខមាបេត្វាបិ យាវជីវំ សោ អនុពន្ធិតព្ពោវ, ន វិជហិតព្ពោ។

៧. សុតវាសុត្តវណ្ណនា

៧. សត្តមេ **បញ្ច ឋានានិ អជ្ឈាចរិតុ**ន្តិ បញ្ច ការណានិ អតិក្កមិតុំ។ **បាណ**ន្តិ អន្តមសោ កុន្ថកិបិល្លិកំ។ **អទិន្ន**ន្តិ អន្តមសោ តិណសលាកម្បិ បរសន្តកំ។ **ថេយ្យសង្ខាត**ន្តិ ថេយ្យចិត្តេន។ **សន្និធិការកំ កាមេ បរិភុញ្ជិតុ**ន្តិ សន្និធិំ កត្វា ឋបេត្វា វត្ថុកាមកិលេសកាមេ បរិភុញ្ជិតុំ អភព្ពោ។ អកប្បិយំ កាមគុណំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាតុ**ន្តិ “ន ពុទ្ធោ អយ”ន្តិ ឯវំ បដិក្ខិបិតុំ។ **ធម្មា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ តាវ អដ្ឋកថាយ អាគតំ។ បាឡិយំ បន ឥមស្មិំ សុត្តេ អគតិគមនានិ កថិតានិ។

៨-១០. សជ្ឈសុត្តាទិវណ្ណនា

៨-១០. អដ្ឋមេ ពុទ្ធាទីនំ បច្ចក្ខានំ កថិតំ។ នវមេ បុថុជ្ជនេន សទ្ធិំ គហិតត្តា “អាហុនេយ្យា”តិ វុត្តំ។ ទសមេ **គោត្រភូ**តិ សោតាបត្តិមគ្គស្ស អនន្តរបច្ចយេន សិខាបត្តពលវវិបស្សនាចិត្តេន សមន្នាគតោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សម្ពោធវគ្គោ បឋមោ។

២. សីហនាទវគ្គោ

១. សីហនាទសុត្តវណ្ណនា

១១. ទុតិយស្ស បឋមេ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមី**តិ “សចេ សត្ថា ចារិកំ បក្កមិតុកាមោ អស្ស , ឥមស្មឹ កាលេ បក្កមេយ្យ។ ហន្ទាហំ ចារិកំ គមនត្ថាយ សត្ថារំ អាបុច្ឆាមី”តិ ចិន្តេត្វា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ឧបសង្កមិ។ **អាយស្មា មំ, ភន្តេ**តិ សោ កិរ ភិក្ខុ ថេរំ មហតា ភិក្ខុបរិវារេន គច្ឆន្តំ ទិស្វា “ឥមេ ភិក្ខូ តថាគតំ បហាយ សារិបុត្តំ បរិវារេត្វា និក្ខន្តា, គមនវិច្ឆេទមស្ស ករិស្សាមី”តិ អដ្ឋានេ កោបំ ពន្ធិត្វា ឯវមាហ។ តត្ថ **អាសជ្ជា**តិ ឃដ្ដេត្វា។ **អប្បដិនិស្សជ្ជា**តិ អក្ខមាបេត្វា អច្ចយំ អទេសេត្វា។ កិស្មឹ បន សោ ការណេ អាឃាតំ ពន្ធីតិ? ថេរស្ស កិរ ទសពលំ វន្ទិត្វា ឧដ្ឋាយ គច្ឆតោ ចីវរកណ្ណោ តស្ស សរីរំ ផុសិ, វាតោ បហរីតិបិ វទន្តិ។ ឯត្តកេន អាឃាតំ ពន្ធិត្វា ថេរំ មហតា បរិវារេន គច្ឆន្តំ ទិស្វា ឧសូយមានោ “គមនវិច្ឆេទមស្ស ករិស្សាមី”តិ ឯវមាហ។ **ឯហិ ត្វំ ភិក្ខូ**តិ សត្ថា តស្ស ភិក្ខុនោ វចនំ សុត្វា “ន តំ ភិក្ខុ សារិបុត្តោ បហរីតិ វុត្តេ, ‘ភន្តេ, តុម្ហេ អត្តនោ អគ្គសាវកស្សេវ បក្ខំ វហថ, ន មយ្ហ’ន្តិ មយិ មនោបទោសំ កត្វា អបាយេ និព្ពត្តេយ្យា”តិ ញត្វា “សារិបុត្តំ បក្កោសាបេត្វា ឥមមត្ថំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ឯកំ ភិក្ខុំ អាមន្តេត្វា ឯវមាហ។ **អវាបុរណំ អាទាយា**តិ កុញ្ចិកំ គហេត្វា។ **សីហនាទ**ន្តិ សេដ្ឋនាទំ បមុខនាទំ អប្បដិវត្តិយនាទំ។ ឯវំ ទ្វីហិ មហាថេរេហិ អារោចិតោ ភិក្ខុសង្ឃោ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានានិ បហាយ សត្ថុ សន្តិកំ អគមាសិ។ **ខីយនធម្ម**ន្តិ កថាធម្មំ។

គូថគតន្តិ គូថមេវ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **បថវីសមេនា**តិ អកុជ្ឈនដ្ឋេន បថវិយា សមានេន។ ន ហិ បថវី “មយិ សុចឹ និក្ខិបន្តី”តិ សោមនស្សំ ករោតិ, ន “អសុចឹ និក្ខិបន្តី”តិ ទោមនស្សំ។ មយ្ហម្បិ ឯវរូបំ ចិត្តន្តិ ទស្សេតិ។ **វិបុលេនា**តិ អបរិត្តេន។ **មហគ្គតេនា**តិ មហន្តភាវំ គតេន។ **អប្បមាណេនា**តិ វឌ្ឍិតប្បមាណេន។ **អវេរេនា**តិ អកុសលវេរបុគ្គលវេររហិតេន។ **អព្យាបជ្ឈេនា**តិ និទ្ទុក្ខេន វិគតទោមនស្សេន។ **សោ ឥធា**តិ សោ អនុបដ្ឋិតកាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានោ ភិក្ខុ ឯវំ ករេយ្យ, មាទិសោ កថំ ឯវរូបំ ករិស្សតិ, ភន្តេតិ បឋមំ សីហនាទំ នទិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។

រជោហរណន្តិ រជសម្មជ្ជនចោឡកំ, បាទបុញ្ឆនន្តិ, តស្សេវ នាមំ។ **កឡោបិហត្ថោ**តិ បច្ឆិហត្ថោ ឧក្ខលិហត្ថោ វា។ **នន្តកវាសី**តិ អន្តច្ឆិន្នបិលោតិកវសនោ។ **សូរតោ**តិ សុចិសីលោ សោរច្ចេន សមន្នាគតោ។ **សុទន្តោ**តិ សុដ្ឋុ ទមថំ ឧបគតោ។ **សុវិនីតោ**តិ សុដ្ឋុ សិក្ខិតោ។ **ន កញ្ចិ ហឹសតី**តិ វិសាណាទីសុ គណ្ហន្តម្បិ បិដ្ឋឹ បរិមជ្ជន្តម្បិ ន កញ្ចិ វិហេឋេតិ។ **ឧសភឆិន្នវិសាណសមេនា**តិ ឧសភស្ស ឆិន្នវិសាណស្ស ចិត្តសទិសេន។

អដ្ដីយេយ្យាតិ អដ្ដោ បីឡិតោ ភវេយ្យ។ **ហរាយេយ្យា**តិ លជ្ជេយ្យ។ **ជិគុច្ឆេយ្យា**តិ ជិគុច្ឆំ អាបជ្ជេយ្យ។

មេទកថាលិកន្តិ មេទកថាលិកា វុច្ចតិ សូនការកេហិ យូសនិក្ខមនត្ថាយ តត្ថ តត្ថ កតឆិទ្ទា ថាលិកា។ **បរិហរេយ្យា**តិ មំសស្ស បូរេត្វា ឧក្ខិបិត្វា គច្ឆេយ្យ។ **ឆិទ្ទាវឆិទ្ទ**ន្តិ បរិត្តមហន្តេហិ ឆិទ្ទេហិ សមន្នាគតំ។ **ឧគ្ឃរន្ត**ន្តិ ឧបរិមុខេហិ ឆិទ្ទេហិ និក្ខមមានយូសំ។ **បគ្ឃរន្ត**ន្តិ អធោមុខេហិ និក្ខមមានយូសំ។ ឯវមេស្ស សកលសរីរំ យូសមក្ខិតំ ភវេយ្យ។ **ឆិទ្ទាវឆិទ្ទ**ន្តិ នវហិ វណមុខេហិ បរិត្តមហន្ត ឆិទ្ទំ។ ឯវមេត្ថ អដ្ឋមនវមេហិ ទ្វីហិ អង្គេហិ ថេរោ អត្តនោ សរីរេ និច្ឆន្ទរាគតំ កថេសិ។

អថ ខោ សោ ភិក្ខូតិ ឯវំ ថេរេន នវហិ ការណេហិ សីហនាទេ នទិតេ អថ សោ ភិក្ខុ។ **អច្ចយោ**តិ អបរាធោ។ **មំ អច្ចគមា**តិ មំ អតិក្កម្ម អភិភវិត្វា បវត្តោ។ **បតិគ្គណ្ហាតូ**តិ ខមតុ។ **អាយតឹ សំវរាយា**តិ អនាគតេ សំវរណត្ថាយ, បុន ឯវរូបស្ស អបរាធស្ស អករណត្ថាយ។ **តគ្ឃា**តិ ឯកំសេន។ **យថាធម្មំ បដិករោសី**តិ យថាធម្មោ ឋិតោ, តថេវ ករោសិ, ខមាបេសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ តេ មយំ បដិគ្គណ្ហាមា**តិ តំ តវ អបរាធំ មយំ ខមាម។ **វុទ្ធិហេសា ភិក្ខុ អរិយស្ស វិនយេ**តិ ឯសា ភិក្ខុ អរិយស្ស វិនយេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សាសនេ វុឌ្ឍិ នាម។ កតមា? អច្ចយំ អច្ចយតោ ទិស្វា យថាធម្មំ បដិករិត្វា អាយតឹ សំវរាបជ្ជនា។ ទេសនំ បន បុគ្គលាធិដ្ឋានំ ករោន្តោ **យោ អច្ចយំ អច្ចយតោ ទិស្វា យថាធម្មំ បដិករោតិ, អាយតឹ សំវរំ អាបជ្ជតី**តិ អាហ។ **ផលតី**តិ សចេ ហិ ថេរោ ន ខមេយ្យ, តស្ស ភិក្ខុនោ តត្ថេវ សត្តធា មុទ្ធា ផលេយ្យ។ តស្មា ភគវា ឯវមាហ។ **សចេ មំ សោ**តិ សចេ មំ អយំ ភិក្ខុ ខមាហីតិ ឯវំ វទតិ។ **ខមតុ ច មេ សោ**តិ អយម្បិ ចាយស្មា មយ្ហំ ខមតូតិ ឯវំ ថេរោ តស្ស អច្ចយំ បដិគ្គណ្ហិត្វា សយម្បិ តំ សត្ថុ សម្មុខេ ខមាបេសីតិ។

២. សឧបាទិសេសសុត្តវណ្ណនា

១២. ទុតិយេ **សឧបាទិសេស**ន្តិ សឧបាទានសេសំ។ **អនុបាទិសេស**ន្តិ ឧបាទានសេសរហិតំ និគ្គហណំ។ **មត្តសោ ការី**តិ បមាណការី ន បរិបូរការី។ **ន តាវាយំ, សារិបុត្ត, ធម្មបរិយាយោ បដិភាសី**តិ អប្បដិភានំ នាម ភគវតោ នត្ថិ, ន តាវាហំ ឥមំ ធម្មបរិយាយំ កថេសិន្តិ អយំ បនេត្ថ អត្ថោ។ **មាយិមំ ធម្មបរិយាយំ សុត្វា បមាទំ អាហរិំសូ**តិ "មយំ កិរ ចតូហិ អបាយេហិ មុត្តា"តិ ឧបរិ អរហត្តត្ថាយ វីរិយំ អករោន្តា មា បមាទំ អាបជ្ជិំសុ។ **បញ្ហាធិប្បាយេន ភាសិតោ**តិ តយា បុច្ឆិតបញ្ហស្ស សភាវេន កថិតោតិ ទស្សេតិ។ ឥមេសំ បន នវន្នំ បុគ្គលានំ ភវេសុ ឆន្ទរាគវិនោទនត្ថំ ឯតមេវ អត្ថុប្បត្តិំ កត្វា – "សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, អប្បមត្តកោបិ គូថោ ទុគ្គន្ធោ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, អប្បមត្តកម្បិ ភវំ ន វណ្ណេមិ អន្តមសោ អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តម្បី"តិ ឥមំ សុត្តំ (អ. និ. ១.៣២១) អភាសិ។ ន កេវលញ្ច ឯតេសំយេវ នវន្នំ បុគ្គលានំ គតិ និពទ្ធា, យេសំ បន កុលានំ តីណិ សរណានិ បញ្ច សីលានិ ឯកំ សលាកភត្តំ ឯកំ បក្ខិយភត្តំ ឯកំ វស្សាវាសិកំ ឯកា បោក្ខរណី ឯកោ អាវាសោ, ឯវរូបានិ និពទ្ធបុញ្ញានិ អត្ថិ។ តេសម្បិ គតិ និពទ្ធា, សោតាបន្នសទិសានេវ តានិ កុលានិ។

៣. កោដ្ឋិកសុត្តវណ្ណនា

១៣. តតិយេ **ទិដ្ឋធម្មវេទនីយ**ន្តិ ឥមស្មិំ យេវត្តភាវេ វិបច្ចនកកម្មំ។ **សម្បរាយវេទនីយ**ន្តិ ទុតិយេ អត្តភាវេ វិបច្ចនកកម្មំ។ **សុខវេទនីយ**ន្តិ សុខវេទនាជនកកម្មំ។ **ទុក្ខវេទនីយ**ន្តិ ទុក្ខវេទនាជនកកម្មំ។ **បរិបក្កវេទនីយ**ន្តិ លទ្ធវិបាកវារំ។ **អបរិបក្កវេទនីយ**ន្តិ អលទ្ធវិបាកវារំ។ **ពហុវេទនីយ**ន្តិ ពហុវិបាកទាយកំ។ **អប្បវេទនីយ**ន្តិ ន ពហុវិបាកទាយកំ។ **អវេទនីយ**ន្តិ វិបាកវេទនាយ អទាយកំ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

៤. សមិទ្ធិសុត្តវណ្ណនា

១៤. ចតុត្ថេ **សមិទ្ធី**តិ អត្តភាវសមិទ្ធតាយ ឯវំលទ្ធនាមោ ថេរស្ស សទ្ធិវិហារិកត្ថេរោ។ **កិំអារម្មណា**តិ កិំបច្ចយា។ **សង្កប្បវិតក្កា**តិ សង្កប្បភូតា វិតក្កា។ **នាមរូបារម្មណា**តិ នាមរូបបច្ចយា។ ឥមិនា ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធា ភូតុបាទាយរូបញ្ច វិតក្កានំ បច្ចយោតិ ទស្សេតិ។ **ក្វ នានត្តំ គច្ឆន្តី**តិ កស្មិំ ឋានេ នានាសភាវតំ វេមត្តំ គច្ឆន្តិ។ **ធាតុសូ**តិ រូបធាតុអាទីសុ។ អញ្ញោយេវ ហិ រូបវិតក្កោ, អញ្ញោ សទ្ទវិតក្កាទយោតិ។ **ផស្សសមុទយា**តិ សម្បយុត្តផស្សបច្ចយា។ **វេទនាសមោសរណា**តិ តិស្សោ វេទនា សមោសរណា។ ឯត្តកេន កុសលាកុសលមិស្សកា កថិតា។ **សមាធិប្បមុខា**តិអាទយោ បន អបចយបក្ខិកាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ បុព្ពង្គមដ្ឋេន ជេដ្ឋកដ្ឋេន វា សមាធិ បមុខំ ឯតេសន្តិ **សមាធិប្បមុខា**។ ជេដ្ឋកការណដ្ឋេន សតិ អធិបតេយ្យា ឯតេសន្តិ **សតាធិបតេយ្យា**។ មគ្គបញ្ញា ឧត្តរា ឯតេសន្តិ **បញ្ញុត្តរា**។ ផលវិមុត្តិំ បត្វា សារប្បត្តា ហោន្តីតិ **វិមុត្តិសារា**។ អារម្មណវសេន អមតំ និព្ពានំ ឱគាហិត្វា តត្ថ បតិដ្ឋិតាតិ **អមតោគធា។ តេន ច មា មញ្ញី**តិ តេន វិស្សជ្ជនេន "អហំ អគ្គសាវកេន បុច្ឆិតេ បញ្ហេ វិស្សជ្ជេសិ"ន្តិ មា មានំ វា ទប្បំ វា អកាសិ។

៥-៦. គណ្ឌសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥-១៦. បញ្ចមេ តីណិ ចត្តារិ វស្សានិ វស្សគណា, អនេកេ វស្សគណា ឧប្បន្នា អស្សាតិ **អនេកវស្សគណិកោ។ តស្សស្សូ**តិ តស្ស ភវេយ្យុំ។ **អភេទនមុខានី**តិ ន កេនចិ ភិន្ទិត្វា កតានិ, កេវលំ កម្មសមុដ្ឋិតានេវ វណមុខានិ។ **ជេគុច្ឆិយំយេវា**តិ ជិគុច្ឆិតព្ពមេវ បដិកូលមេវ។ **ចាតុមហាភូតិកស្សា**តិ ចតុមហាភូតមយស្ស។ **ឱទនកុម្មាសូបចយស្សា**តិ ឱទនេន ចេវ កុម្មាសេន ច ឧបចិតស្ស វឌ្ឍិតស្ស។ **អនិច្ចុច្ឆាទនបរិមទ្ទនភេទនវិទ្ធំសនធម្មស្សា**តិ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចធម្មស្ស, ទុគ្គន្ធវិឃាតត្ថាយ តនុវិលេបនេន ឧច្ឆាទនធម្មស្ស, អង្គបច្ចង្គាពាធវិនោទនត្ថាយ ខុទ្ទកសម្ពាហនេន បរិមទ្ទនធម្មស្ស, ទហរកាលេ វា ឩរូសុ សយាបេត្វា គព្ភវាសេន ទុស្សណ្ឋិតានំ តេសំ តេសំ អង្គបច្ចង្គានំ សណ្ឋានសម្បាទនត្ថំ អញ្ឆនបីឡនាទិវសេន បរិមទ្ទនធម្មស្ស, ឯវំ បរិហរិតស្សាបិ ច ភេទនវិទ្ធំសនធម្មស្ស, ភិជ្ជនវិកិរណសភាវស្សេវាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច អនិច្ចបទេន ចេវ ភេទនវិទ្ធំសនបទេហិ ចស្ស អត្ថង្គមោ កថិតោ, សេសេហិ សមុទយោ។ **និព្ពិន្ទថា**តិ ឧក្កណ្ឋថ បជហថ ឥមំ កាយន្តិ ទស្សេតិ។ ឯវមិមស្មិំ សុត្តេ ពលវវិបស្សនា កថិតា។ ឆដ្ឋំ វុត្តនយមេវ។ សញ្ញាសីសេន បនេត្ថ ញាណមេវ កថិតំ។

៧-៨. កុលសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧-១៨. សត្តមេ **ន មនាបេន បច្ចុដ្ឋេន្តី**តិ មនវឌ្ឍនេន មនំ អល្លីយនាការេន អាសនា វុដ្ឋាយ បច្ចុគ្គមនំ ន ករោន្តិ។ **ន មនាបេន អភិវាទេន្តី**តិ ន បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទន្តិ។ **អសក្កច្ចំ ទេន្តី**តិ អចិត្តីការេន ទេន្តិ។ **នោ សក្កច្ច**ន្តិ សហត្ថា ន ទេន្តិ។ **ន ឧបនិសីទន្តិ ធម្មស្សវនាយា**តិ "ធម្មំ សុណិស្សាមា"តិ ន សមីបេ និសី

ទន្តិ។ **ន សុស្សូសន្តី**តិ យដបិដ្ឋេ អាសិត្តឧទកំ វិយ វិវដ្ដេត្វា គច្ឆតិ។ អដ្ឋមេ វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន មេត្តាភាវនំ បក្ខិបិត្វា **នវង្គសមន្នាគតោ**តិ វុត្តំ។

៩. ទេវតាសុត្តវណ្ណនា

១៩. នវមេ **វិប្បដិសារិនិយោ**តិ វិប្បដិសារិតំ មង្កុភាវំ អាបជ្ជិម្ហា។ **ហីនំ កាយ**ន្តិ ឧបរិទេវលោកំ ឧបាទាយ ហេដ្ឋិមោ ហីនោតិ វុច្ចតិ។ **នោ ច ខោ យថាសត្តិ យថាពលំ សំវិភជិម្ហា**តិ អត្តនោ សត្តិយា ច ពលស្ស ច អនុរូបេន សីលវន្តានំ សំវិភាគំ កត្វា ន ភុញ្ជិម្ហា។

១០. វេលាមសុត្តវណ្ណនា

២០. ទសមេ **អបិ នុ តេ, គហបតិ, កុលេ ទានំ ទីយតី**តិ នយិទំ ភគវា ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទានំ សន្ធាយ បុច្ឆតិ។ សេដ្ឋិស្ស ហិ ឃរេ ភិក្ខុសង្ឃស្ស និច្ចំ បណីតទានំ ទីយតិ, ន តំ សត្ថា ន ជានាតិ។ លោកិយមហាជនស្ស បន ទិយ្យមានទានំ អត្ថិ, តំ លូខំ ហោតិ, សេដ្ឋិស្ស ចិត្តំ ន បីណេតិ។ តំ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ។ **កណាជក**ន្តិ សកុណ្ឌកភត្តំ, សកុណ្ឌកេហិបិ កណិកតណ្ឌុលេហេវ បក្កំ។ **ពិឡង្គទុតិយ**ន្តិ កញ្ជិយទុតិយំ។ **អសក្កច្ចំ ទេតី**តិ អសក្ករិត្វា ទេតិ។ **អចិត្តីកត្វា**តិ អចិត្តីការេន ទក្ខិណេយ្យេ អគារវេន ទេតិ។ **អសហត្ថា ទេតី**តិ សហត្ថេន អទត្វា បរហត្ថេន ទេតិ, អាណត្តិមត្តមេវ ករោតីតិ អត្ថោ។ **អបវិទ្ធំ ទេតី**តិ ន និរន្តរំ ទេតិ, សំវច្ឆរិកំ សោណ្ឌពលិ វិយ ហោតិ។ **អនាគមនទិដ្ឋិកោ ទេតី**តិ ន កម្មញ្ច ផលញ្ច សទ្ទហិត្វា ទេតិ។

យត្ថ យត្ថាតិ តីសុ កុលសម្បទាសុ យស្មិំ យស្មិំ កុលេ។ **ន ឧឡារាយ ភត្តភោគាយា**តិអាទីសុ នានគ្គរសសុគន្ធសាលិភោជនេ ឧបនីតេ ចិត្តំ ន នមតិ, “ហរថេតំ រោគវឌ្ឍន”ន្តិ វត្វា យេន វា តេន វា ឌាកេន សទ្ធិំ សកុណ្ឌកភត្តំ អមតំ វិយ សម្បិយាយមានោ ភុញ្ជតិ។ កាសិកាទីសុ វរវត្ថេសុ ឧបនីតេសុ “ហរថេតានិ និវាសេន្តស្ស បដិច្ឆាទេតុម្បិ ន សក្កោន្តិ, គត្តេសុបិ ន សណ្ឋហន្តី”តិ វត្វា នាឡិកេរសាដកមូលតចសទិសានិ បន ថូលវត្ថានិ “ឥមានិ និវាសេន្តោ និវត្ថភាវម្បិ ជានាតិ, បដិច្ឆាទេតព្ពម្បិ បដិច្ឆាទេន្តី”តិ សម្បិយាយមានោ និវាសេតិ។ ហត្ថិយានអស្សយានរថយានសុវណ្ណសិវិកាទីសុ ឧបនីតេសុ “ហរថេតានិ ចលាចលានិ, ន សក្កា ឯត្ថ និសីទិតុ”ន្តិ វត្វា ជជ្ជររថកេ ឧបនីតេ “អយំ និច្ចលោ, ឯត្ថ សុខំ និសីទិតុ”ន្តិ តំ សាទិយតិ។ **ន ឧឡារេសុ បញ្ចសុ កាមគុណេសូ**តិ អលង្កតបដិយត្តា រូបវតិយោ ឥត្ថិយោ ទិស្វា “យក្ខិនិយោ មញ្ញេ, ឯតា ខាទិតុកាមា, កឹ ឯតាហី”តិ យថាផាសុកេនេវ វីតិនាមេតិ។ **ន សុស្សូសន្តី**តិ សោតុំ ន ឥច្ឆន្តិ, ន សទ្ទហន្តីតិ អត្ថោ។ **ន សោតំ ឱទហន្តី**តិ កថិតស្ស សវនត្ថំ ន សោតបសាទំ ឱទហន្តិ។ **សក្កច្ច**ន្តិអាទីនិ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពានិ។

វេលាមោតិ ជាតិគោត្តរូបភោគសទ្ធាបញ្ញាទីហិ មរិយាទវេលំ អតិក្កន្តេហិ ឧឡារេហិ គុណេហិ សមន្នាគតត្តា ឯវំលទ្ធនាមោ។ **សោ ឯវរូបំ ទានំ អទាសិ មហាទាន**ន្តិ ឯត្ថ អយំ អនុបុព្ពីកថា – សោ កិរ អតីតេ ពារាណសិយំ បុរោហិតគេហេ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ, វេលាមកុមារោតិស្ស នាមំ អកំសុ។ សោ សោឡសវស្សកាលេ ពារាណសិរាជកុមារេន សទ្ធិំ សិប្បុគ្គហណត្ថំ តក្កសិលំ អគមាសិ។ តេ ឧភោបិ ទិសាបាមោក្ខស្ស អាចរិយស្ស សន្តិកេ សិប្បំ បដ្ឋបយិំសុ។ យថា ច តេ, ឯវំ អញ្ញេបិ ជម្ពុទីបេ ចតុរាសីតិសហស្សរាជកុមារា។ ពោធិសត្តោ អត្តនា គហិតដ្ឋានេ បិដ្ឋិអាចរិយោ ហុត្វា ចតុរាសីតិ រាជកុមារសហស្សានិ សិក្ខាបេតិ, សយម្បិ សោឡសវស្សេហិ គហេតព្ពសិប្បំ តីហិ វស្សេហិ ឧគ្គណ្ហិ។ អាចរិយោ “វេលាមកុមារស្ស សិប្បំ បគុណ”ន្តិ ញត្វា, “តាតា, វេលាមោ មយា ញាតំ សព្ពំ ជានាតិ, តុម្ហេ សព្ពេបិ សមគ្គា គន្ត្វា ឯតស្ស សន្តិកេ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហថា”តិ ចតុរាសីតិ កុមារសហស្សានិ ពោធិសត្តស្ស និយ្យាទេសិ។

ពោធិសត្តោ អាចរិយំ វន្ទិត្វា ចតុរាសីតិ កុមារសហស្សបរិវារោ និក្ខមិត្វា ឯកំ អាសន្ននគរំ បត្វា នគរសាមិកំ រាជកុមារំ ឧគ្គណ្ហាបេត្វា តស្ស សិប្បេ បគុណេ ជាតេ តំ តត្ថេវ និវត្តេសិ។ ឯតេនុបាយេន ចតុរាសីតិ នគរសហស្សានិ គន្ត្វា ចតុរាសីតិយា រាជកុមារានំ សិប្បំ បគុណំ ការេត្វា តស្មិំ តស្មិំ នគរេ តំ តំ និវត្តេត្វា ពារាណសិរាជកុមារំ អាទាយ ពារាណសិំ បច្ចាគញ្ឆិ។ មនុស្សា កុមារំ បរិយោសិតសិប្បំ រជ្ជេ អភិសិញ្ចិំសុ, វេលាមស្ស បុរោហិតដ្ឋានំ អទំសុ។ តេបិ ចតុរាសីតិសហស្សរាជកុមារា សកេសុ សកេសុ រជ្ជេសុ អភិសេកំ បត្វា អនុសំវច្ឆរំ ពារាណសិរញ្ញោ ឧបដ្ឋានំ អាគច្ឆន្តិ។ តេ រាជានំ ទិស្វា វេលាមស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា, “អាចរិយ, អម្ហេ រជ្ជេសុ បតិដ្ឋិតា, វទេយ្យាថ យេនត្ថោ”តិ វត្វា គច្ឆន្តិ។ តេសំ គមនាគមនកាលេ សកដសន្ទមានិកគាវិគោណកុក្កុដសូករាទយោ គណ្ហន្តានំ ជនបទោ អតិវិយ ឧឧបទ្ទុតោ ហោតិ, មហាជនោ សន្និបតិត្វា រាជង្គណេ កន្ទតិ។

រាជា វេលាមំ បក្កោសិត្វា, “អាចរិយ, ឧបទ្ទុតោ ជនបទោ, រាជានោ គមនាគមនកាលេ មហាវិលោបំ ករោន្តិ, មនុស្សា សន្ធារេតុំ ន សក្កោន្តិ, ជនបទបីឡាយ ឧបសមំ ឯកំ ឧបាយំ ករោថា”តិ ។ សាធុ មហារាជ, ឧបាយំ ករិស្សាមិ, តុម្ហាកំ យត្តកេន ជនបទេន អត្ថោ, តំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា គណ្ហថាតិ។ រាជា តថា អកាសិ។ វេលាមោ ចតុរាសីតិយា រាជសហស្សានំ ជនបទេ វិចារេត្វា ចក្កនាភិយំ អរេ វិយ រញ្ញោ ជនបទស្មឹ ឱរោបេសិ។ តតោ បដ្ឋាយ តេ រាជានោ អាគច្ឆន្តាបិ គច្ឆន្តាបិ អត្តនោ អត្តនោ ជនបទេនេវ សញ្ចរន្តិ, អម្ហាកំ ជនបទោតិ វិលោបំ ន ករោន្តិ។ រាជគារវេន រញ្ញោ ជនបទម្បិ ន បីឡេន្តិ។ ជនបទា សន្និសិន្នា និស្សទ្ទា និរវា អហេសុំ។ សព្ពេ រាជានោ ហដ្ឋតុដ្ឋា “យេន វោ, អាចរិយ, អត្ថោ, តំ អម្ហាកំ វទេថា”តិ បវារយឹសុ។

វេលាមោ សីសំន្ហាតោ អត្តនោ អន្តោនិវេសនេ សត្តរតនបរិបូរានំ គព្ភានំ ទ្វារានិ វិវរាបេត្វា យាវ សត្តមា កុលបរិវដ្ដា បឋិតំ ធនំ ឱលោកេត្វា អាយវយំ ឧបធារេត្វា “មយា សកលជម្ពុទីបំ ខោភេន្តេន ទានំ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ រញ្ញោ អារោចេត្វា គង្គាតីរេ ទ្វាទសយោជនិកា ឧទ្ធនបន្តិយោ ការេត្វា តស្មឹ តស្មឹ ឋានេ សប្បិមធុផាណិតតេលតិលតណ្ឌុលាទីនំ ឋបនត្ថាយ មហាកោដ្ឋាគារានិ បតិដ្ឋាបេត្វា “ឯកេកស្មឹ ឋានេ ឯត្តកា ឯត្តកា ជនា សំវិទហថ, យំកិញ្ចិ មនុស្សានំ លទ្ធព្ពំ នាម អត្ថិ, តតោ ឯកស្មិម្បិ អសតិ មយ្ហំ អារោចេយ្យាថា”តិ មនុស្សេ សំវិធាយ “អសុកទិវសតោ បដ្ឋាយ វេលាមព្រាហ្មណស្ស ទានំ ភុញ្ជន្តូ”តិ នគរេ ភេរឹ ចរាបេត្វា “ទានគ្គំ បរិនិដ្ឋិត”ន្តិ ទានយុត្តេហិ អារោចិតេ សហស្សគ្ឃនកំ វត្ថំ និវាសេត្វា បញ្ចសតគ្ឃនកំ ឯកំសំ កត្វា សព្ពាលង្ការភូសិតោ ទានវីមំសនត្ថាយ ផលិកវណ្ណស្ស ឧទកស្ស សុវណ្ណភិង្ការំ បូរេត្វា “ឥមស្មឹ លោកេ សចេ ឥមំ ទានំ បដិគ្គហេតុំ យុត្តរូបា ទក្ខិណេយ្យបុគ្គលា អត្ថិ, ឥទំ ឧទកំ និក្ខមិត្វា បថវឹ គណ្ហាតុ។ សចេ នត្ថិ, ឯវមេវ តិដ្ឋតូ”តិ សច្ចកិរិយំ កត្វា ភិង្ការំ អធោមុខំ អកាសិ។ ឧទកំ ធមករណេន គហិតំ វិយ អហោសិ។ ពោធិសត្តោ “សុញ្ញោ វត, ភោ, ជម្ពុទីបោ, ឯកបុគ្គលោបិ ទក្ខិណំ បដិគ្គហេតុំ យុត្តរូបោ នត្ថី”តិ វិប្បដិសារំ អកត្វា “សចេ ទាយកស្ស វសេនាយំ ទក្ខិណា វិសុជ្ឈិស្សតិ, ឧទកំ និក្ខមិត្វា បថវឹ គណ្ហាតូ”តិ ចិន្តេសិ។ ផលិកវណ្ណសទិសំ ឧទកំ និក្ខមិត្វា បថវឹ គណ្ហិ ។ “ឥទានិ ទានំ ទស្សាមី”តិ ទានគ្គំ បត្វា ទានំ ឱលោកេត្វា យាគុវេលាយ យាគុំ, ខជ្ជកវេលាយ ខជ្ជកំ, ភោជនវេលាយ ភោជនំ ទាបេសិ។ ឯតេនេវ នីហារេន ទិវសេ ទិវសេ ទានំ ទីយតិ។

តស្មឹ ខោ បន ទានគ្គេ “ឥទំ នាម អត្ថិ, ឥទំ នាម នត្ថី”តិ វត្តព្ពំ នត្ថិ។ ឥទានិ តំ ទានំ ឯត្តកមត្តេនេវ ន និដ្ឋំ គមិស្សតីតិ រត្តសុវណ្ណំ នីហរាបេត្វា សុវណ្ណបាតិយោ ការេត្វា ចតុរាសីតិសុវណ្ណបាតិសហស្សាទីនំ អត្ថាយ ចតុរាសីតិរាជសហស្សានំ សាសនំ បហិណិ។ រាជានោ “ចិរស្សំ វត មយំ អាចរិយេន អនុគ្គហិតា”តិ សព្ពំ សម្បាទេត្វា បេសេសុំ។ ទានេ ទិយ្យមានេយេវ សត្ត វស្សានិ សត្ត មាសា អតិក្កន្តា។ អថ ព្រាហ្មណោ “ហិរញ្ញំ ភាជេត្វា ទានំ ទស្សាមី”តិ មហន្តេ ឱកាសេ ទានំ សជ្ជាបេសិ។ សជ្ជាបេត្វា ចតុរាសីតិ សុវណ្ណបាតិសហស្សានិ អាទឹ កត្វា កោដិតោ បដ្ឋាយ អទាសិ។

តត្ថ **រូបិយបូរានី**តិ រជតគដ្ឋិរជតផាលរជតមាសកេហិ បូរានិ។ បាតិយោ បន ខុទ្ទិកាតិ ន សល្លក្ខេតព្ពា, ឯកករីសប្បមាណេ ភូមិភាគេ ចតស្សោវ បាតិយោ ឋបយឹសុ។ បាតិមកុឡំ នវរតនំ ហោតិ, មុខវដ្ដិតោ បដ្ឋាយ អដ្ឋរតនំ, បាតិមុខវដ្ដិយា ឆយុត្តោ អាជញ្ញរថោ អនុបរិយាយតិ, ទទមានោ បាតិយា ពាហិរន្តេន វគ្គវគ្គេ បដិគ្គាហកេ ឋបេត្វា បឋមំ បាតិយា បក្ខិត្តំ ទត្វា បច្ឆា សទ្ធិំសទ្ធិំ វិយោជេត្វា បាតិន្តិ ឯវំ ចតុរាសីតិ បាតិសហស្សានិ អទាសិ។ **រូបិយបាតិ**អាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថបិ ច **សុវណ្ណបូរានី**តិ សុវណ្ណគដ្ឋិសុវណ្ណផាលសុវណ្ណមាសកេហិ បូរានិ។ **ហិរញ្ញបូរានី**តិ សត្តវិធរតនបូរានិ។ **សោវណ្ណាលង្ការានី**តិ សុវណ្ណាលង្ការានិ។ **កំសូបធារណានី**តិ រជតមយខីរបដិច្ឆកានិ។ តាសំ បន ធេនូនំ សិង្គានិ សុវណ្ណកោសកបរិយោនទ្ធានិ អហេសុំ, គីវាយ សុមនទាមំ បិឡន្ធឹសុ, ចតូសុ បាទេសុ នុបូរានិ, បិដ្ឋិយំ វរទុកូលំ បារុតំ, កណ្ឋេ សុវណ្ណឃណ្ដំ ពន្ធឹសុ។ **វត្ថកោដិសហស្សានី**តិ លោកវោហារតោ វីសតិវត្ថយុគានិ ឯកា កោដិ , ឥធ បន ទស សាដកាតិ វុត្តំ។ **ខោមសុខុមាន**ន្តិអាទិម្ហិ ខោមាទីសុ យំ យំ សុខុមំ, តំ តទេវ អទាសិ។ យានិ បនេតានិ ឥត្ថិទានំ ឧសភទានំ មជ្ជទានំ សមជ្ជាទានន្តិ អទានសម្មតានិ, តានិបិ ឯស “វេលាមស្ស ទានមុខេ ឥទំ នាម នត្ថី”តិ វចនបថំ បច្ឆិន្ទិតុំ បរិវារត្ថាយ អទាសិ។ **នជ្ជោ មញ្ញេ វិស្សន្ទន្តី**តិ នទិយោ វិយ វិស្សន្ទន្តិ។

ឥមិនា សត្ថា វេលាមស្ស ទានំ កថេត្វា, “គហបតិ, ឯតំ មហាទានំ នាញ្ញោ អទាសិ, អហំ អទាសឹ។ ឯវរូបំ បន ទានំ ទទន្តោបិ អហំ បដិគ្គហេតុំ យុត្តរូបំ បុគ្គលំ នាលត្ថំ, ត្វំ មាទិសេ ពុទ្ធេ លោកស្មឹ ទិដ្ឋមានេ ទានំ ទទមានោ កស្មា ចិន្តេសី”តិ សេដ្ឋិស្ស ទេសនំ វឌ្ឍេន្តោ **សិយា ខោ បន តេ**តិអាទិមាហ។ ននុ ច យានិ តទា អហេសុំ រូបវេទនាសញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណានិ, តានិ និរុទ្ធានិ? កស្មា “អហំ តេន សមយេន វេលាមោ ព្រាហ្មណោ”តិ អាហាតិ? បវេណិយា អវិច្ឆិន្នត្តា។ តានិ ហិ រូបាទីនិ និរុជ្ឈមានានិ ឥមេសំ បច្ចយេ ទត្វា និរុទ្ធានិ អបរាបរំ អវិច្ឆិន្នំ បវេណឹ គហេត្វា ឯវមាហ។ **ន តំ កោចិ ទក្ខិណំ សោធេតី**តិ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ទេវោ វា

មារោ វា ឧដ្ឋាយ តំ ទក្ខិណំ សោធេតីតិ វត្តព្ពោ នាហោសិ។ តញ្ហិ ទក្ខិណំ សោធេន្តោ ឧត្តមកោដិយា ពុទ្ធោ, ហេដ្ឋិមកោដិយា ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរសទិសោ សាវកោ សោធេយ្យ។

ទិដ្ឋិសម្បន្នន្តិ ទស្សនសម្បន្នំ សោតាបន្នំ។ **ឥទំ តតោ មហប្ផលតរ**ន្តិ ឥទំ សោតាបន្នស្ស ទិន្នទានំ លោកិយមហាជនស្ស សត្តមាសាធិកានិ សត្ត សំវច្ឆរានិ ឯត្តកំ ហិរញ្ញសុវណ្ណំ បរិច្ចជន្តេន ទិន្នទានតោ មហប្ផលំ។

យោ ច សតំ ទិដ្ឋិសម្បន្នានន្តិ ឯត្ថ ឯកស្ស សកទាគាមិស្ស វសេន ឯកុត្តរសតំ សោតាបន្នេ កត្វា សោតាបន្នគណនា វេទិតព្ពា។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពវារេសុ ហេដ្ឋា ហេដ្ឋា អាគតេ អនន្តរេន សតគុណំ កត្វា បុគ្គលគណនា វេទិតព្ពា។

ពុទ្ធប្បមុខន្តិ ឯត្ថ សម្មាសម្ពុទ្ធំ សង្ឃត្ថេរំ កត្វា និសិន្នោ សង្ឃោ ពុទ្ធប្បមុខោ សង្ឃោតិ វេទិតព្ពោ។ **ចាតុទ្ទិសំ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្សា**តិ ឯត្ថ ចាតុទ្ទិសំ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស កតវិហារោ នាម យត្ថ ចេតិយំ បតិដ្ឋិតំ ហោតិ, ធម្មស្សវនំ ករីយតិ, ចតូហិ ទិសាហិ អនុទិសាហិ ច ភិក្ខូ អាគន្ត្វា អប្បដិបុច្ឆិត្វាយេវ បាទេ ធោវិត្វា កុញ្ចិកាយ ទ្វារំ វិវរិត្វា សេនាសនំ បដិជគ្គិត្វា វសិត្វា យថាផាសុកំ គច្ឆន្តិ។ សោ អន្តមសោ ចតុរតនិយា បណ្ណសាលាបិ ហោតុ, ចាតុទ្ទិសំ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស កតវិហារោត្វេវ វុច្ចតិ។

សរណំ គច្ឆេយ្យាតិ ឯត្ថ មគ្គេនាគតំ អនិវត្តនសរណំ អធិប្បេតំ។ អបរេ បនាហុ – អត្តានំ និយ្យាទេត្វា ទិន្នត្តា សរណាគមនំ តតោ មហប្ផលតរន្តិ វុត្តំ។ **សិក្ខាបទានិ សមាទិយេយ្យា**តិ បញ្ច សីលានិ គណ្ហេយ្យ។ សីលម្បិ មគ្គេន អាគតំ អនិវត្តនសីលមេវ កថិតំ។ អបរេ បនាហុ – សព្ពសត្តានំ អភយទានស្ស ទិន្នត្តា សីលំ តតោ មហប្ផលតរន្តិ វុត្តំ។ **គន្ធោហនមត្ត**ន្តិ គន្ធឧហនមត្តំ, ទ្វីហង្គុលីហិ គណ្ឋិបិណ្ឌំ គហេត្វា ឧបសិង្ឃនមត្តំ។ អបរេ បន "គទ្ទោហនមត្ត"ន្តិ បាឡឹ វត្វា គាវិយា ឯកវារំ ថនអញ្ឆនមត្តន្តិ អត្ថំ វទន្តិ។ **មេត្តចិត្ត**ន្តិ សព្ពសត្តានំ ហិតានុផរណចិត្តំ។ តំ បន អប្បនាវសេនេវ គហិតំ។ **អនិច្ចសញ្ញ**ន្តិ មគ្គស្ស អនន្តរបច្ចយភាវេន សិខាបត្តពលវវិបស្សនំ។

ឧបមាតោ បន ឥមានិ ទានាទីនិ បុញ្ញានិ ឯវំ វេទិតព្ពានិ – សចេបិ ហិ ជម្ពុទីបំ ភេរិតលសទិសំ សមតលំ កត្វា កោដិតោ បដ្ឋាយ បល្លង្កេ អត្ថរិត្វា អរិយបុគ្គលេ និសីទាបេយ្យ, តត្ថ សោតាបន្នានំ ទស បន្តិយោ អស្សុ, សកទាគាមីនំ បញ្ច, អនាគាមីនំ អឌ្ឍតេយ្យា, ខិណាសវានំ ទិយឌ្ឍា, បច្ចេកពុទ្ធានំ ឯកា បន្តិ ភវេយ្យ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឯកកោវ។ ឯត្តកស្ស ជនស្ស ទិន្នទានតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ទិន្នមេវ មហប្ផលំ។ ឥតរំ បន –

"វិហារទានំ បណិបាតោ, សិក្ខា មេត្តាយ ភាវនា;
ខយតោ សម្មសន្តស្ស, កលំ នាគ្ឃតិ សោឡសឹ"។

តេនេវ ភគវា បរិនិព្ពានសមយេ "ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តិ អនុត្តរា បូជា"តិ អាហ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សីហនាទវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. សត្តាវាសវគ្គោ

១. តិឋានសុត្តវណ្ណនា

២១. តតិយស្ស បឋមេ **ឧត្តរកុរុកា**តិ ឧត្តរកុរុវាសិនោ។ **អធិគ្គណ្ហន្តី**តិ អធិភវន្តិ, អធិកា វិសិដ្ឋា ជេដ្ឋកា ហោន្តិ។ **អមមា**តិ និត្តណ្ហា។ អដ្ឋកថាយំ បន និទ្ទុក្ខាតិ វុត្តំ។ **អបរិគ្គហា**តិ “ឥទំ មយ្ហ”ន្តិ បរិគ្គហរហិតា។ **និយតាយុកា**តិ តេសញ្ហិ និពទ្ធំ អាយុ វស្សសហស្សមេវ, តតិបិ និពទ្ធា, តតោ ចវិត្វា សគ្គេយេវ និព្ពត្តន្តិ។ **សតិមន្តោ**តិ ទេវតានញ្ហិ ឯកន្តសុខិតាយ សតិ ថិរា ន ហោតិ, នេរយិកានំ ឯកន្តទុក្ខិតាយ។ ឥមេសំ បន វោកិណ្ណសុខទុក្ខត្តា សតិ ថិរា ហោតិ។ **ឥធ ព្រហ្មចរិយវាសោ**តិ ជម្ពុទីបេ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធានំ ឧប្បជ្ជនតោ អដ្ឋង្គិកមគ្គព្រហ្មចរិយវាសោបិ ឥធេវ ហោតិ។

២. អស្សខឡុង្កសុត្តវណ្ណនា

២២. ទុតិយេ **ជវសម្បន្នោ**តិ បទជវេន សម្បន្នោ។ **ន វណ្ណសម្បន្នោ**តិ ន សរីរវណ្ណេន សម្បន្នោ។ បុរិសខឡុង្កេសុ **ជវសម្បន្នោ**តិ ញាណជវេន សម្បន្នោ។ **ន វណ្ណសម្បន្នោ**តិ ន គុណវណ្ណេន សម្បន្នោ។ សេសំ បាឡិនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ យញ្ចេត្ថ វត្តព្ពំ សិយា, តំ តិកនិបាតវណ្ណនាយំ វុត្តមេវ។

៣. តណ្ហាមូលកសុត្តវណ្ណនា

២៣. តតិយេ **តណ្ហំ បដិច្ចា**តិ ទ្វេ តណ្ហា ឯសនតណ្ហា ឯសិតតណ្ហា ច។ យាយ តណ្ហាយ អជបថសង្កុបថាទីនិ បដិបជ្ជិត្វា ភោគេ ឯសតិ គវេសតិ, អយំ ឯសនតណ្ហា នាម។ យា តេសុ ឯសិតេសុ គវេសិតេសុ បដិលទ្ធេសុ តណ្ហា, អយំ ឯសិតតណ្ហា នាម។ ឥធ បន ឯសនតណ្ហា ទដ្ឋព្ពា។ **បរិយេសនា**តិ រូបាទិអារម្មណបរិយេសនា។ សា ហិ ឯសនតណ្ហាយ សតិ ហោតិ។ **លាភោ**តិ រូបាទិអារម្មណបដិលាភោ។ សោ ហិ បរិយេសនាយ សតិ ហោតិ។

វិនិច្ឆយោ បន ញាណតណ្ហាទិដ្ឋិវិតក្កវសេន ចតុព្ពិធោ។ តត្ថ “សុខវិនិច្ឆយំ ជញ្ញា, សុខវិនិច្ឆយំ ញត្វា អជ្ឈត្តំ សុខមនុយុញ្ជេយ្យា”តិ (ម. និ. ៣.៣២៣) អយំ ញាណវិនិច្ឆយោ ។ “វិនិច្ឆយាតិ ទ្វេ វិនិច្ឆយា តណ្ហាវិនិច្ឆយោ ច ទិដ្ឋិវិនិច្ឆយោ ចា”តិ (មហានិ. ១០២) ឯវំ អាគតានិ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតានិ តណ្ហាវិនិច្ឆយោ។ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ ទិដ្ឋិវិនិច្ឆយោ។ “ឆន្ទោ ខោ, ទេវានមិន្ទ, វិតក្កនិទានោ”តិ (ទី. និ. ២.៣៥៨) ឥមស្មិំ បន សុត្តេ ឥធ វិនិច្ឆយោតិ វុត្តោ វិតក្កោយេវ អាគតោ។ លាភំ លភិត្វា ហិ ឥដ្ឋានិដ្ឋំ សុន្ទរាសុន្ទរំ វិតក្កេនេវ វិនិច្ឆិនន្តិ “ឯត្តកំ មេ រូបារម្មណត្ថាយ ភវិស្សតិ, ឯត្តកំ សទ្ទារម្មណត្ថាយ, ឯត្តកំ មយ្ហំ ភវិស្សតិ, ឯត្តកំ បរស្ស, ឯត្តកំ បរិភុញ្ជិស្សាមិ, ឯត្តកំ និទហិស្សាមី”តិ។ តេន វុត្តំ – **លាភំ បដិច្ច វិនិច្ឆយោ**តិ។

ឆន្ទរាគោតិ ឯវំ អកុសលវិតក្កេន វិតក្កិតេ វត្ថុស្មិំ ទុព្ពលរាគោ ច ពលវរាគោ ច ឧប្បជ្ជតិ។ ឥទញ្ហិ ឥធ ឆន្ទោតិ ទុព្ពលរាគស្សាធិវចនំ។ **អជ្ឈោសាន**ន្តិ អហំ មមន្តិ ពលវសន្និដ្ឋានំ។ **បរិគ្គហោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន បរិគ្គហករណំ។ **មច្ឆរិយ**ន្តិ បរេហិ សាធារណភាវស្ស អសហនតា។ តេនេវស្ស បោរាណា ឯវំ វចនត្ថំ វទន្តិ – “ឥទំ អច្ឆរិយំ មយ្ហមេវ ហោតុ, មា អញ្ញស្ស អច្ឆរិយំ ហោតូតិ បវត្តត្តា មច្ឆរិយន្តិ វុច្ចតី”តិ។ **អារក្ខោ**តិ ទ្វារបិទហន មញ្ជូសាគោបនាទិវសេន សុដ្ឋុ រក្ខនំ។ អធិករោតីតិ **អធិករណំ**, ការណស្សេតំ នាមំ។ **អារក្ខាធិករណ**ន្តិ ភាវនបុំសកំ, អារក្ខាហេតូតិ អត្ថោ។ **ទណ្ឌាទានា**ទីសុ បរនិសេធនត្ថំ ទណ្ឌស្ស អាទានំ **ទណ្ឌាទានំ**។ ឯកតោ ធារាទិនោ សត្ថស្ស អាទានំ **សត្ថាទានំ។ កលហោ**តិ កាយកលហោបិ វាចាកលហោបិ។ បុរិមោ **វិគ្គហោ**, បច្ឆិមោ ***វិវាទោ*** (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.១០៣)។ តុវំតុវន្តិ អគារវវសេន **តុវំតុវំវចនំ**។

៤. សត្តាវាសសុត្តវណ្ណនា

២៤. ចតុត្ថេ **សត្តាវាសា**តិ សត្តានំ អាវាសា, វសនដ្ឋានានីតិ អត្ថោ។ តត្ថ សុទ្ធាវាសាបិ សត្តាវាសោវ, អសព្ពកាលិកត្តា បន ន គហិតា។ សុទ្ធាវាសា ហិ ពុទ្ធានំ ខន្ធាវារដ្ឋានសទិសា, អសង្ខេយ្យកប្បេ ពុទ្ធេសុ អនិព្ពត្តេសុ តំ ឋានំ សុញ្ញំ ហោតិ។ ឥតិ អសព្ពកាលិកត្តា ន គហិតា។ សេសមេត្ថ វិញ្ញាណដ្ឋិតីសុ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៥. បញ្ញាសុត្តវណ្ណនា

២៥. បញ្ចមេ **យតោ**តិ យស្មឹ កាលេ។ **សុបរិចិតំ ហោតី**តិ សុដ្ឋុ ឧបចិតំ សុវឌ្ឍិតំ ហោតិ។ **កល្លំ វចនាយា**តិ យុត្តំ វត្តុំ។ **វីតរាគ**ន្តិ វិគតរាគំ។ **អសរាគធម្ម**ន្តិ ន សរជ្ជនសភាវំ។ **អនាវត្តិធម្ម**ន្តិ អនាវត្តនសភាវំ អនិព្ពត្តារហំ, អប្បដិសន្ធិកភាវេនេវ និវុជ្ឈនសភាវន្តិ អត្ថោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ ខីណាសវោវ កថិតោ។

៦. សិលាយូបសុត្តវណ្ណនា

២៦. ឆដ្ឋេ **ចន្ទិកាបុត្តោ**តិ មាតុ នាមវសេន បញ្ញាតោ ចន្ទិកាបុត្តត្ថេរោ។ **ចេតសា ចិត្តំ ហោតី**តិ ចិត្តវារបរិយាយេន ចិត្តវារបរិយាយោ ចិតោ វឌ្ឍិតោ ហោតិ។ **ចេតសា ចិត្តំ សុបរិចិត**ន្តិ ចិត្តវារបរិយាយេន ចិត្តវារបរិយាយោ ឧបរូបរិ សុចិតោ សុវឌ្ឍិតោ ហោតិ។ **នេវស្ស ចិត្តំ បរិយាទិយន្តី**តិ តានិ អារម្មណានិ ឥស្ស ខីណាសវស្ស ចិត្តុប្បាទំ គហេត្វា ខេបេត្វា ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ **អមិស្សីកត**ន្តិ តានិ អារម្មណានិ អនល្លីនត្តា តេហិ អមិស្សីកតំ។ **អានេញ្ជប្បត្ត**ន្តិ អនិញ្ជនភាវំ និប្ផន្ទនភាវំ បត្តំ។

សិលាយូបោតិ សិលាថម្ភោ។ **សោឡសកុក្កុកោ**តិ ទីឃតោ សោឡសហត្ថោ។ **ហេដ្ឋានេមង្គមា**តិ អាវាដស្ស ហេដ្ឋាគតា។ **ឧបរិ នេមស្សា**តិ ឧបរិ អាវាដស្ស។ **សុនិខាតត្តា**តិ អយមុសលេហិ កោដ្ដេត្វា កោដ្ដេត្វា សុដ្ឋុ និខាតត្តា។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ សិលាយូបោ វិយ ខីណាសវោ ទដ្ឋព្ពោ, មហាវាតា វិយ ឆសុ ទ្វារេសុ ឧប្បជ្ជនកាកិលេសា, ចតូហិ ទិសាហិ អាគន្ត្វា វាតានំ សិលាយូបំ ចាលេតុំ អសមត្ថភាវោ វិយ ឆសុ ទ្វារេសុ ឧប្បជ្ជនកកិលេសានំ ខីណាសវស្ស ចិត្តំ ចាលេតុំ អសមត្ថភាវោ វេទិតព្ពោ។ ឥមស្មិម្បិ សុត្តេ ខីណាសវោវ កថិតោ។

៧-៨. វេរសុត្តទ្វយវណ្ណនា

២៧-២៨. សត្តមេ **ភយំ វេរំ បសវតី**តិ ចិត្តុត្រាសភយញ្ច បុគ្គលវេរញ្ច បដិលភតិ។ **ចេតសិក**ន្តិ ចិត្តនិស្សិតំ។ **ទុក្ខ**ន្តិ កាយវត្ថុកំ។ **ទោមនស្ស**ន្តិ បដិឃសម្បយុត្តទុក្ខំ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ សោតាបត្តិមគ្គោ កថិតោ។ អដ្ឋមំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស កថិតំ, ឥមស្មឹ បន សោតាបន្នោវ កថិតោតិ វុត្តំ។

៩. អាឃាតវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

២៩. នវមេ **អាឃាតវត្ថូនី**តិ អាឃាតការណានិ។ **អាឃាតំ ពន្ធតី**តិ កោបំ ពន្ធតិ ឧប្បាទេតិ។

១០-១១. អាឃាតបដិវិនយសុត្តាទិវណ្ណនា

៣០-៣១. ទសមេ **អាឃាតបដិវិនយា**តិ អាឃាតស្ស បដិវិនយការណានិ។ **តំ កុតេត្ថ លព្ភា**តិ "តំ អនត្ថចរណំ មា អហោសី"តិ ឯតស្មឹ បុគ្គលេ កុតោ លព្ភា, កេន ការណេន សក្កា លទ្ធុំ, "បរោ នាម បរស្ស អត្តនោ ចិត្តរុចិយា អនត្ថំ ករោតី"តិ ឯវំ ចិន្តេត្វា អាឃាតំ បដិវិនេតិ។ អថ វា សចាហំ កោបំ ករេយ្យំ, តំ កោបករណំ ឯត្ថ បុគ្គលេ កុតោ លព្ភា, កេន ការណេន លទ្ធព្ពន្តិ អត្ថោ។ កុតោ លាភាតិបិ បាឋោ។ សចាហំ ឯត្ថ កោបំ ករេយ្យំ, តស្មឹ មេ កោបករណេ កុតោ លាភា លាភា, នាម កេ សិយុន្តិ អត្ថោ។ ឥមស្មិញ្ច អត្ថេ **ត**ន្តិ និបាតមត្តមេវ ហោតិ។ ឯកាទសមេ **អនុបុព្ពនិរោធា**តិ អនុបដិបាដិនិរោធា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សត្តាវាសវគ្គោ តតិយោ។

៤. មហាវគ្គោ

១-២. អនុបុព្ពវិហារសុត្តាទិវណ្ណនា

៣២-៣៣. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **អនុបុព្ពវិហារា**តិ អនុបដិបាដិយា សមាបជ្ជិតព្ពវិហារា។ ទុតិយេ **យត្ថ កាមា និរុជ្ឈន្តី**តិ យស្មិំ ឋានេ កាមា វូបសម្មន្តិ។ **និរោធេត្វា**តិ អប្បវត្តេ កត្វា។ **និច្ឆាតា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិច្ឆាតានំ អភាវេន និច្ឆាតា។ **និព្ពុតា**តិ អត្តបរិតាបនកិលេសានំ អភាវេន និព្ពុតា។ **តិណ្ណា**តិ កាមតោ តិណ្ណា។ **បារំគតា**តិ កាមេ បារំ គតា។ **តទង្គេនា**តិ តេន ឈានង្គេន។ **ឯត្ថ កាមា និរុជ្ឈន្តី**តិ ឯត្ថ បឋមជ្ឈានេ កាមា និរុជ្ឈន្តិ។ **តេ ចា**តិ យេ បឋមជ្ឈានំ សមាបជ្ជន្តិ, តេ កាមេ និរោធេត្វា និរោធេត្វា វិហរន្តិ នាម។ **បញ្ជលិកោ**តិ បគ្គហិតអញ្ជលិកោ ហុត្វា។ **បយិរុបាសេយ្យា**តិ ឧបដ្ឋហេយ្យ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៣. និព្ពានសុខសុត្តវណ្ណនា

៣៤. តតិយេ **ឧទាយី**តិ លាឡុទាយិត្ថេរោ។ **ឯតទេវ ខ្វេត្ថា**តិ ឯតទេវ ខោ ឯត្ថ។ **កាមសហគតា**តិ កាមនិស្សិតា។ **សមុទាចរន្តី**តិ មនោទ្វារេ សញ្ចរន្តិ។ **អាពាធាយា**តិ អាពាធនាយ បីឡនាយ។ **បរិយាយេនា**តិ ការណេន។ ឯវំ សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ អវេទយិតសុខំ នាម កថិតំ។

៤. គាវីឧបមាសុត្តវណ្ណនា

៣៥. ចតុត្ថេ **បព្ពតេយ្យា**តិ បព្ពតចារិនី។ **ន សុប្បតិដ្ឋិតំ បតិដ្ឋាបេត្វា**តិ យថា សុប្បតិដ្ឋិតា ហោតិ, ឯវំ ន បតិដ្ឋាបេត្វា។ **តំ និមិត្តន្តិ** តំ បឋមជ្ឈានសង្ខាតំ និមិត្តំ។ **ន ស្វាធិដ្ឋិតំ អធិដ្ឋាតី**តិ យថា សុដ្ឋុ អធិដ្ឋិតំ ហោតិ, ន ឯវំ អធិដ្ឋាតិ។ **អនភិហីសមានោ**តិ អបោថេន្តោ អវិហេឋេន្តោ។ **មុទុ ចិត្តំ ហោតិ កម្មញ្ញ**ន្តិ យថា វិបស្សនាចិត្តំ លោកុត្តរមគ្គក្ខណេ មុទុ កម្មក្ខមំ កម្មយោគ្គំ ហោតិ, ឯវមស្ស អភិញ្ញាបាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ មុទុ ហោតិ កម្មញ្ញំ ។ **អប្បមាណោ សមាធី**តិ ចតុព្រហ្មវិហារសមាធិបិ មគ្គផលសមាធិបិ អប្បមាណោ សមាធិ នាម, ឥធ បន "អប្បមាណំ អប្បមាណារម្មណ"ន្តិ ឥមិនា បរិយាយេន សុប្បគុណសមាធិ អប្បមាណសមាធីតិ ទដ្ឋព្ពោ។ **សោ អប្បមាណេន សមាធិនា សុភាវិតេនា**តិ ឥមស្មិំ ឋានេ អយំ ភិក្ខុ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្តោ។ ឥទានិ ខីណាសវស្ស អភិញ្ញាបដិបាដិំ ទស្សេន្តោ **យស្ស យស្ស ចា**តិអាទិមាហ។

៥. ឈានសុត្តវណ្ណនា

៣៦. បញ្ចមេ **អាសវានំ ខយ**ន្តិ អរហត្តំ។ **យទេវ តត្ថ ហោតិ រូបគត**ន្តិ តស្មិំ បឋមជ្ឈានក្ខណេ វត្ថុវសេន វា ចិត្តសមុដ្ឋានិកាទិវសេន វា យំ រូបំ នាម បវត្តតិ។ **វេទនាគតា**ទីនិ សម្បយុត្តវេទនាទីនំ វសេន វេទិតព្ពានិ ។ **តេ ធម្មេ**តិ តេ រូបាទយោ បញ្ចក្ខន្ធធម្មេ។ **អនិច្ចតោ**តិអាទីសុ ហុត្វា អភាវាការេន **អនិច្ចតោ**, បដិបីឡនាការេន **ទុក្ខតោ**, រុជ្ជនាការេន **រោគតោ**, អន្តោទុស្សនដ្ឋេន **គណ្ឌតោ**, អនុបវិដ្ឋដ្ឋេន អនុកន្តនដ្ឋេន ច **សល្លតោ**, ទុក្ខដ្ឋេន **អឃតោ**, អាពាធនដ្ឋេន **អាពាធតោ**, អសកដ្ឋេន **បរតោ**, បលុជ្ជនដ្ឋេន **បលោកតោ**, អស្សាមិកដ្ឋេន **សុញ្ញតោ**, អវសវត្តនដ្ឋេន **អនត្តតោ**។ **សមនុបស្សតី**តិ ពលវវិបស្សនាបញ្ញាយ បស្សតិ។

តេហិ ធម្មេហីតិ តេហិ បញ្ចក្ខន្ធធម្មេហិ។ **បដិវាបេតី**តិ និព្ពានវសេន និវត្តេតិ។ **អមតាយ ធាតុយា**តិ និព្ពានធាតុយា។ **ចិត្តំ ឧបសំហរតី**តិ ញាណេន អានិសំសំ ទិស្វា ឱតារេតិ។ **សន្ត**ន្តិ បច្ចនីកសន្តតាយ សន្តំ។ **បណីត**ន្តិ អតប្បកំ។ **សោ តត្ថ ឋិតោ អាសវានំ ខយំ បាបុណាតី**តិ សោ តស្មិំ បឋមជ្ឈានេ ឋិតោ តំ ពលវវិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ អបរោ នយោ – **សោ តេហិ ធម្មេហី**តិ យស្មា អនិច្ចតោតិអាទីសុ អនិច្ចតោ បលោកតោតិ ទ្វីហិ បទេហិ អនិច្ចលក្ខណំ កថិតំ, ទុក្ខតោតិអាទីហិ ឆហិ ទុក្ខលក្ខណំ, បរតោ, សុញ្ញតោ, អនត្តតោតិ តីហិ អនត្តលក្ខណំ។ តស្មា សោ តេហិ ឯវំ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា ទិដ្ឋេហិ អន្តោសមាបត្តិយំ បញ្ចក្ខន្ធធម្មេហិ។ **ចិត្តំ បដិវាបេតី**តិ ចិត្តំ បដិសំហរតិ មោចេតិ អបនេតិ។ **ឧបសំហរតី**តិ វិបស្សនាចិត្តំ តាវ សវនវសេន ថុតិវសេន បរិយត្តិវសេន បញ្ញត្តិវសេន ច សន្តំ និព្ពានន្តិ ឯវំ អសង្ខតាយ អមតាយ ធាតុយា ឧបសំហរតិ។ មគ្គចិត្តំ និព្ពានំ អារម្មណករណវសេនេវ "ឯតំ សន្តំ ឯតំ បណីត"ន្តិ ន ឯវំ វទតិ។ ឥមិនា បនាការេន តំ បដិវិជ្ឈន្តោ តត្ថ ចិត្តំ ឧបសំហរតីតិ អត្ថោ។

សោ តត្ថ បិតោតិ តស្សា តិលក្ខណារម្មណាយ វិបស្សនាយ ឋិតោ។ **អាសវានំ ខយំ បាបុណាតី**តិ អនុក្កមេន ចត្តារោ មគ្គេ ភាវេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ **តេនេវ ធម្មរាគេនា**តិ សមថវិបស្សនាធម្មេ ឆន្ទរាគេន។ **ធម្មនន្ទិយា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ សមថវិបស្សនាសុ ហិ សព្ពសោ ឆន្ទរាគំ បរិយាទាតុំ សក្កោន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតិ, អសក្កោន្តោ អនាគាមី ហោតិ។

តិណបុរិសរូបកេ វាតិ តិណបោត្ថករូបេ វា។ ទូរេ កណ្ឌេ បាតេតីតិ **ទូរេបាតី**។ អវិរាធិតំ វិជ្ឈតីតិ **អក្ខណវេធី**។ **យទេវ តត្ថ ហោតិ វេទនាគត**ន្តិ ឥធ រូបំ ន គហិតំ។ កស្មា? សមតិក្កន្តត្តា។ អយញ្ហិ ហេដ្ឋា រូបាវចរជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា រូបំ អតិក្កមិត្វា អរូបាវចរសមាបត្តិំ សមាបន្នោតិ សមថវសេនាបិ អនេន រូបំ សមតិក្កន្តំ, ហេដ្ឋា រូបំ សម្មសិត្វា តំ អតិក្កម្ម ឥទានិ អរូបំ សម្មសតីតិ វិបស្សនាវសេនាបិ អនេន រូបំ អតិក្កន្តំ។ អារុប្បេ បន សព្ពសោបិ រូបំ នត្ថីតិ តំ សន្ធាយបិ រូបំ ន គហិតំ។ អថ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ កស្មា ន គហិតន្តិ? សុខុមត្តា។ តស្មិញ្ហិ ចត្តារោបិ អរូបក្ខន្ធា សុខុមា ន សម្មសនូបគា។ តេនេវាហ – “ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, យាវតា សញ្ញាសមាបត្តិ តាវតា អញ្ញាបដិវេធោ”តិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យាវតា សចិត្តកសមាបត្តិ នាម អត្ថិ, តាវតា ឱឡារិកេ ធម្មេ សម្មសតោ អញ្ញាបដិវេធោ ហោតិ, អរហត្តំ សម្បជ្ជតិ។ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ បន សុខុមត្តា សញ្ញាសមាបត្តីតិ ន វុច្ចតិ។ **ឈាយីហេតេ**តិ ឈាយីហិ ឈានាភិរតេហិ ឯតានិ។ **វុដ្ឋហិត្វា**តិ តតោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ។ **សមក្ខាតព្ពានី**តិ សម្មា អក្ខាតព្ពានិ, “សន្តានិ បណីតានី”តិ ឯវំ កេវលំ អាចិក្ខិតព្ពានិ ថោមេតព្ពានិ វណ្ណេតព្ពានីតិ។

៦. អានន្ទសុត្តវណ្ណនា

៣៧. ឆដ្ឋេ **សម្មោទេ**តិ បញ្ចកាមគុណសម្មោទេ។ **ឱកាសាធិគមោ**តិ ឱកាសស្ស អធិគមោ។ **សត្តានំ វិសុទ្ធិយា**តិ សត្តានំ វិសុទ្ធិ បាបនត្ថាយ។ **សមតិក្កមាយា**តិ សមតិក្កមនត្ថាយ។ **អត្ថង្គមាយា**តិ អត្ថំ គមនត្ថាយ។ **ញាយស្ស អធិគមាយា**តិ សហវិបស្សនកស្ស មគ្គស្ស អធិគមនត្ថាយ ។ **និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយា**តិ អបច្ចយនិព្ពានស្ស បច្ចក្ខករណត្ថាយ។ **តទេវ នាម ចក្ខុំ ភវិស្សតី**តិ តញ្ញេវ បសាទចក្ខុ អសម្ភិន្នំ ភវិស្សតិ។ **តេ រូបា**តិ តទេវ រូបារម្មណំ អាបាថំ អាគមិស្សតិ។ **តញ្ចាយតនំ នោ បដិសំវេទិស្សតី**តិ តញ្ច រូបាយតនំ ន ជានិស្សតិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឧទាយីតិ កាឡុទាយិត្ថេរោ។ **សញ្ញីមេវ នុ ខោ**តិ សចិត្តកោយេវ នុ ខោ។ មការោ បទសន្ធិមត្តំ។ **កីំសញ្ញី**តិ កតរសញ្ញាយ សញ្ញី ហុត្វា។ **សព្ពសោ រូបសញ្ញាន**ន្តិ ឥទំ កស្មា គណ្ហិ, កឹ បឋមជ្ឈានាទិសមង្គិនោ រូបាទិបដិសំវេទនា ហោតីតិ? ន ហោតិ, យាវ បន កសិណរូបំ អារម្មណំ ហោតិ, តាវ រូបំ សមតិក្កន្តំ នាម ន ហោតិ។ អសមតិក្កន្តត្តា បច្ចយោ ភវិតុំ សក្ខិស្សតិ។ សមតិក្កន្តត្តា បន តំ នត្ថិ នាម ហោតិ, នត្ថិតាយ បច្ចយោ ភវិតុំ ន សក្កោតីតិ ទស្សេតុំ ឥទមេវ គណ្ហិ។

ជដិលវាសិកាតិ ជដិលនគរវាសិនី។ **ន ចាភិនតោ**តិអាទីសុ រាគវសេន ន **អភិនតោ,** ទោសវសេន ន **អបនតោ**។ សសង្ខារេន សប្បយោគេន កិលេសេ និគ្គណ្ហិត្វា វារេត្វា ឋិតោ, កិលេសានំ បន ឆិន្នន្តេ ឧប្បន្នោតិ **ន សសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតគតោ។ វិមុត្តត្តា ឋិតោ**តិ កិលេសេហិ វិមុត្តត្តាយេវ ឋិតោ។ **ឋិតត្តា សន្តុសិតោ**តិ ឋិតត្តាយេវ សន្តុដ្ឋោ នាម ជាតោ។ **សន្តុសិតត្តា នោ បរិតស្សតី**តិ សន្តុដ្ឋត្តាយេវ បរិតាសំ នាបជ្ជតិ។ **អយំ, ភន្តេ អានន្ទ, សមាធិ កឹ ផលោ**តិ ឥមិនា អយំ ថេរី តាលផលញ្ញេវ គហេត្វា “ឥទំ ផលំ កឹ ផលំ នាមា”តិ បុច្ឆមានា វិយ អរហត្តផលសមាធិំ គហេត្វា “អយំ, ភន្តេ អានន្ទ, សមាធិ កឹ ផលោ វុត្តោ ភគវតា”តិ បុច្ឆតិ។ **អញ្ញាផលោ វុត្តោ**តិ អញ្ញា វុច្ចតិ អរហត្តំ, អរហត្តផលសមាធិ នាមេសោ វុត្តោ ភគវតាតិ អត្ថោ។ **ឯវំសញ្ញីបី**តិ ឥមាយ អរហត្តផលសញ្ញាយ សញ្ញីបិ តទាយតនំ នោ បដិសំវេទេតីតិ ឯវំ ឥមស្មឹ សុត្តេ អរហត្តផលសមាធិ កថិតោតិ។

៧. លោកាយតិកសុត្តវណ្ណនា

៣៨. សត្តមេ **លោកាយតិកា**តិ លោកាយតវាទកា។ **សតត**ន្តិ សទា។ **សមិត**ន្តិ និរន្តរំ។ **តិដ្ឋតេត**ន្តិ តិដ្ឋតុ ឯតំ, មា ឯតំ បដ្ឋបេថ, កោ វោ ឯតេន អត្ថោ។ **ធម្មំ វោ ព្រាហ្មណា ទេសេស្សាមី**តិ អហំ វោ ចតុសច្ចធម្មំ ទេសេស្សាមិ។

ទឡ្ហធម្មោតិ ទឡ្ហធនុំ គហេត្វា ឋិតោ។ **ធនុគ្គហោ**តិ ឥស្សាសោ។ ទឡ្ហធនុ នាម ទ្វិសហស្សថាមំ វុច្ចតិ។ ទ្វិសហស្សថាមំ នាម យស្ស អារោបិតស្ស ជិយាពទ្ធោ លោហសីសាទីនំ ភារោ ទណ្ឌេ គហេត្វា យាវ កណ្ឌប្បមាណា

ឧគ្គិគ្គស្ស បចរិតោ មុច្ចតិ។ **សិក្ខិតោ**តិ ទស ទ្វាទស វស្សានិ អាចរិយកុលេ ឧគ្គហិតសិប្បោ។ **កតហត្ថោ**តិ ឯកោ សិប្បមេវ ឧគ្គណ្ហាតិ, កតហត្ថោ ន ហោតិ អយំ បន កតហត្ថោ ចិណ្ណវសិភាវោ។ **កតូបាសនោ**តិ រាជកុលាទីសុ ទស្សិតសិប្បោ។ **លហុកេន អសនេនា**តិ អន្តោ សុសិរំ កត្វា តូលាទីហិ បូរេត្វា កតលក្ខបរិកម្មេន សល្លហុក កណ្ឌេន។ ឯវំ កតញ្ហិ ឯកឧសភគាមី ទ្វេ ឧសភានិបិ គច្ឆតិ...បេ.... អដ្ឋុសភគាមី សោឡស ឧសភានិបិ គច្ឆតិ។ **អប្បកសិរេនា**តិ និទ្ទុក្ខេន។ **អតិបាតេយ្យា**តិ អតិក្កមេយ្យ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា សោ ធនុគ្គហោ តំ វិទត្ថិចតុរង្គុលំ ឆាយំ សីឃមេវ អតិក្កាមេតិ, ឯវំ សកលចក្កវាឡំ សីឃំ សីឃំ អតិក្កមនសមត្ថេន ជវេន សមន្នាគតោ។ **សន្ធាវនិកាយា**តិ បទសា ធាវនេន។ **ឯវមាហំសូ**តិ ឯវំ វទន្តិ។

៨. ទេវាសុរសង្គាមសុត្តវណ្ណនា

៣៩. អដ្ឋមេ **សមុបព្យូឡ្ហោ អហោសី**តិ បច្ចុបដ្ឋិតោ អហោសិ។ **សង្គាមេយ្យាមា**តិ សង្គាមំ ករេយ្យាម យុជ្ឈេយ្យាម។ **អបយឹសុយេវា**តិ បលាយឹសុយេវ។ **ឧត្តរេនាភិមុខា**តិ ឧត្តរាមុខា ហុត្វា។ **អភិយន្តេ វា**តិ អនុពន្ធន្តិយេវ។ **ភីរុត្តានគតេនា**តិ ភីរុត្តានំ ភយនិវារណំ បតិដ្ឋានំ គតេន។ **អករណីយា**តិ យុទ្ធេន កិញ្ចិ អកត្តព្ពា។ កស្មា បន នេសំ សង្គាមោ ហោតីតិ? អសុរា ហិ បុព្ពេ តាវតឹសវាសិនោ, តេ ចិត្តបាដលិយា បុប្ផនកាលេ ទិព្ពបារិច្ឆត្តកបុប្ផំ អនុស្សរន្តិ។ តតោ ឧប្បន្នកោធា “គណ្ហថ ទេវេ”តិ សម្ពខសម្ពខដ្ឋានេនេវ សិនេរុំ អភិរុហន្តិ, ទេវាបិ និក្ខមន្តិ។ តេសំ គោបាលកទារកានំ អញ្ញមញ្ញំ ទណ្ឌកេហិ បហរណសទិសំ យុទ្ធំ ហោតិ។ សក្កោ ទេវរាជា ហេដ្ឋា បញ្ចសុ ឋានេសុ អារក្ខំ ឋបេត្វា ឧបរិ ទេវបុរំ បរិវារេត្វា អត្តសទិសា វជិរហត្ថា បដិមា ឋបាបេសិ។ អសុរា ហេដ្ឋា បញ្ច ឋានានិ បដិពាហិត្វា អភិរូឡ្ហា ឥន្ទបដិមាយោ ទិស្វា និវត្តិត្វា អសុរបុរមេវ គច្ឆន្តិ។

ទក្ខិណេនាភិមុខាតិ ទក្ខិណាមុខា ហុត្វា។ **អបទំ វធិត្វា**តិ និប្បទំ និរវសេសំ វធិត្វា។ **អទស្សនំ គតោ**តិ មារោបិ វដ្ដបាទកំ កត្វា រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបន្នស្ស ចិត្តំ ជានាតិ, តទេវ វិបស្សនាបាទកំ កត្វា សមាបន្នស្ស ចិត្តំ ជានាតិ។ អរូបាវចរសមាបត្តិំ បន វដ្ដបាទា វា ហោតុ វិបស្សនាបាទា វា, តំ សមាបន្នស្ស មារោ ចិត្តំ ន ជានាតិ។ តេន វុត្តំ – “អទស្សនំ គតោ បាបិមតោ”តិ។

៩. នាគសុត្តវណ្ណនា

៤០. នវមេ **អារញ្ញកស្សា**តិ អរញ្ញវាសិនោ។ **គោចរបសុតស្សា**តិ គោចរគ្គហណត្ថាយ គច្ឆន្តស្ស។ **ហត្ថិកលភា**តិ មហន្តា មហន្តា នាគា។ **ហត្ថិច្ឆាបា**តិ តរុណបោតកា។ **ឱភគ្គោភគ្គន្តិ** នាមេត្វា នាមេត្វា ឋបិតំ។ **ឱគាហំ ឱតិណ្ណស្សា**តិ ឱគាហិតព្ពត្តា ឱគាហន្តិ លទ្ធនាមំ ឧទកតិត្ថំ ឱតិណ្ណស្ស។ **ឱគាហា ឧត្តិណ្ណស្សា**តិ ឧទកតិត្ថតោ ឧត្តិណ្ណស្ស។ **វូបកដ្ឋោ**តិ វូបកដ្ឋោ ហុត្វា។ ឥទានិ យស្មា ទសពលស្ស ហត្ថិនាគេន កិច្ចំ នត្ថិ, សាសនេ បន តំសរិក្ខកំ បុគ្គលំ ទស្សេតុំ ឥទមាហដំ, តស្មា តំ បុគ្គលំ ទស្សេន្តោ **ឯវមេវ ខោ**តិអាទិមាហ។

១០. តបុស្សសុត្តវណ្ណនា

៤១. ទសមេ **មល្លេសូ**តិ មល្លរដ្ឋេ។ **ឥធេវ តាវ ត្វំ, អានន្ទ, ហោតី**តិ ឥធ ភគវា “តបុស្សគហបតិនោ ឥធ ឋិតេន អានន្ទេន សទ្ធិំ កថាសល្លាបោ ភវិស្សតិ, តតោនិទានំ អហំ មហន្តំ ធម្មបរិយាយំ ទេសេស្សាមី”តិ ញត្វា អាហ។ **ឧបសង្កមី**តិ សោ កិរ ភុត្តបាតរាសោ “ទសពលស្ស ឧបដ្ឋានំ គមិស្សាមី”តិ និក្ខមន្តោ ទូរតោវ ថេរំ ទិស្វា យេនាយស្មា អានន្ទោ តេនុបសង្កមិ។ **បបាតោ វិយ ខាយតិ, យទិទំ នេក្ខម្មន្តិ** យមិទំ បព្ពជ្ជាសង្ខាតំ នេក្ខម្មំ, តំ អម្ហាកំ មហាបបាតោ វិយ ឱគាហិត្វា ឧបដ្ឋាតិ។ **នេក្ខម្មេ ចិត្តំ បក្ខន្ទតី**តិ បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ អារម្មណវសេន បក្ខន្ទតិ, តទេវ អារម្មណំ កត្វា **បសីទតិ,** តទេវ **បតិដ្ឋាតិ,** បច្ចនីកធម្មេហិ ច **វិមុច្ចតិ។ ‘ឯតំ សន្ត’ន្តិ បស្សតោ**តិ ឯតំ នេក្ខម្មំ សន្តំ វិគតទរថបរិឡាហន្តិ ឯវំ បស្សន្តានំ ភិក្ខូនំ។ **ពហុនា ជនេន វិសភាគោ**តិ តយិទំ ពហុនា មហាជនេន សទ្ធិំ ភិក្ខូនំ វិសភាគំ, អសទិសន្តិ អត្ថោ។

កថាបាភតន្តិ កថាមូលំ។ **តស្ស មយ្ហំ, អានន្ទ, នេក្ខម្មេ ចិត្តំ ន បក្ខន្ទតី**តិ តស្ស ឯវំ វិតក្កេន្តស្សាបិ មយ្ហំ បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ ន ឱតរតិ។ **“ឯតំ សន្ត”ន្តិ បស្សតោ**តិ “សាធុ នេក្ខម្ម”ន្តិ បរិវិតក្កនវសេន “ឯតំ នេក្ខម្មំ សន្ត”ន្តិ បស្សន្តស្សាបិ។ **អនាសេវិតោ**តិ ន អាសេវិតោ ន ផស្សិតោ ន សច្ឆិកតោ។ **អធិគម្មា**តិ អធិគន្ត្វា បត្វា សច្ឆិកត្វា។ **តមាសេវេយ្យន្តិ** តំ អានិសំសំ សេវេយ្យំ ភជេយ្យំ។ **យំ មេតិ** យេន ការណេន មយ្ហំ។ **អធិគម្មា**តិ អធិគន្ត្វា។ **ស្វាស្ស មេ ហោតិ អាពាធោ**តិ សោ មយ្ហំ អាពាធនដ្ឋេន អាពាធោ ហោតិ។ **អវិតក្កេ ចិត្តំ ន បក្ខន្ទតី**តិ អវិតក្កវិចារេ ទុតិយជ្ឈានេ អារម្មណវសេន ចិត្តំ ន បក្ខន្ទតិ។ **វិតក្កេសូ**តិ វិតក្កវិចារេសុ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

មហាវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. សាមញ្ញវគ្គោ

១. សម្ពាធសុត្តវណ្ណនា

៤២. បញ្ចមស្ស បឋមេ **ឧទាយីតិ** កាឡុទាយិត្ថេរោ។ **អវិទ្វាតិ** អញ្ញាសិ។ **ភូរិមេធសោតិ** មហាបញ្ញោ។ **យោ ឈានមពុជ្ឈីតិ** យោ ឈានំ អពុជ្ឈិ។ **បដិលីននិសភោតិ** ឯកីភាវវសេន បដិលីនោ ចេវ ឧត្តមដ្ឋេន ច និសភោ។ **មុនីតិ** ពុទ្ធមុនិ។ **បរិយាយេនាតិ** ឯកេន ការណេន។ កាមសម្ពាធស្ស ហិ អភាវមត្តេនេវ បឋមជ្ឈានំ ឱកាសាធិគមោ នាម, ន សព្ពថា សព្ពំ។ **តត្រាបត្ថិ សម្ពាធោតិ** តស្មិម្បិ បឋមជ្ឈានេ សម្ពាធោ បដិបីឡនំ អត្ថិយេវ។ តត្រាបិត្ថីតិបិ បាឋោ។ **កិញ្ច តត្ថ សម្ពាធោតិ** តស្មឹ បន ឈានេ កឹ សម្ពាធោ នាម។ **អយមេត្ថ សម្ពាធោតិ** អយំ វិតក្កវិចារានំ អនិរុទ្ធភាវោ សម្ពាធោ សំបីឡា នាម។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **និប្បរិយាយេនាតិ** ន ឯកេន ការណេន, អថ ខោ អាសវក្ខយោ នាម សព្ពសម្ពាធានំ បហីនត្តា សព្ពេន សព្ពំ ឱកាសាធិគមោ នាមាតិ។

២. កាយសក្ខិសុត្តវណ្ណនា

៤៣. ទុតិយេ **យថា យថា ច តទាយតនន្តិ** យេន យេន ការណេន យេន យេនាការេន តំ បឋមជ្ឈានសង្ខាតំ អាយតនំ ហោតិ។ **តថា តថា នំ កាយេន ផុសិត្វា វិហរតីតិ** តេន តេន ការណេន តេន តេនាការេន តំ សមាបត្តឹ សហជាតនាមកាយេន ផុសិត្វា វិហរតិ, សមាបជ្ជតីតិ អត្ថោ។ **កាយសក្ខិ វុត្តោ ភគវតា បរិយាយេនាតិ** យស្មា តេន នាមកាយេន បឋមជ្ឈានំ សច្ឆិកតំ, តស្មា ឥមិនា បរិយាយេន កាយសក្ខិ វុត្តោ។ **និប្បរិយាយេនាតិ** យត្តកំ កាយេន សច្ឆិកាតព្ពំ, សព្ពស្ស កតត្តា អយំ និប្បរិយាយេន កាយសក្ខិ នាម។

៣. បញ្ញាវិមុត្តសុត្តវណ្ណនា

៤៤. តតិយេ **បញ្ញាយ ច នំ បជានាតីតិ** តំ បឋមជ្ឈានវិបស្សនាបញ្ញាយ ជានាតិ។ ឥធាបិ បរិយាយនិប្បរិយាយា បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពា។ យថា ច ឥធ, ឯវំ ឥតោ បរេសុបិ។

៤. ឧភតោភាគវិមុត្តសុត្តវណ្ណនា

៤៥. ចតុត្ថំ ឧភយេន វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ច **ឧភតោភាគវិមុត្តោតិ** ឧភតោភាគេហិ សមថវិបស្សនានំ បច្ចនីកកិលេសេហិ វិមុត្តោ។ បរិយោសានេ បន សមាបត្តិយា រូបកាយតោ, អរិយមគ្គេន នាមកាយតោ វិមុត្តោយេវ ឧភតោភាគវិមុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

៥-១០. សន្ទិដ្ឋិកធម្មសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៦-៥១. បញ្ចមាទីសុ **សន្ទិដ្ឋិកោតិ** សយំ បស្សិតព្ពកោ។ **និព្ពានន្តិ** កិលេសនិព្ពានំ។ **បរិនិព្ពានន្តិ** តស្សេវ វេវចនំ។ **តទង្គនិព្ពានន្តិ** បឋមជ្ឈានាទិនា តេន តេន អង្គេន និព្ពានំ។ **ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានន្តិ** ឥស្មឹយេវ អត្តភាវេ និព្ពានំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សាមញ្ញវគ្គោ បញ្ចមោ។

បឋមបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

២. ទុតិយបណ្ណាសកវណ្ណនា

៥២. ឥតោ បរេសុ **ខេមន្តិ** និរុបទ្ទវំ។ **ខេមប្បត្តោតិ** ខេមភាវំ បត្តោ។ **សិក្ខាទុព្ពល្យានីតិ** សិក្ខាយ ទុព្ពលភាវករណានិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

មនោរថបូរណិយា អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

នវកនិបាតស្ស សំវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៕ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៕

អង្គុត្តរនិកាយេ

ទសកនិបាត-អដ្ឋកថា

១. បឋមបណ្ណាសកំ

១. អានិសំសវគ្គោ

១. កិមត្ថិយសុត្តវណ្ណនា

១. ទសកនិបាតស្ស បឋមេ **កុសលានិ សីលានី**តិ អនវជ្ជសីលានិ។ អមង្កុភាវស្ស អវិប្បដិសារស្ស អត្ថាយ សំវត្តន្តីតិ **អវិប្បដិសារត្ថានិ**។ សោ នេសំ អានិសំសោតិ **អវិប្បដិសារានិសំសានិ**។ **យថាភូតញាណទស្សនត្ថោ**តិអាទីសុ **យថាភូតញាណទស្សនំ** នាម តរុណវិបស្សនា, **និព្ពិទា** នាម ពលវវិបស្សនា, **វិរាគោ** នាម មគ្គោ, **វិមុត្តិ** នាម អរហត្តផលំ, **ញាណទស្សនំ** នាម បច្ចវេក្ខណញាណំ។ **អគ្គាយ បរេន្តី**តិ អរហត្តត្ថាយ គច្ឆន្តិ។

២. ចេតនាករណីយសុត្តវណ្ណនា

២. ទុតិយេ **ន ចេតនាយ ករណីយ**ន្តិ ន ចេតេត្វា កប្បេត្វា បកប្បេត្វា កាតព្ពំ។ **ធម្មតា ឯសា**តិ ធម្មសភាវោ ឯសោ ការណនិយមោ អយំ។ **អភិសន្ទេន្តី**តិ បវត្តេន្តិ។ **បរិបូរេន្តី**តិ បរិបុណ្ណំ ករោន្តិ។ **អបារា បារំ គមនាយា**តិ ឱរិមតីរភូតា តេភូមកវដ្ដា និព្ពានបារំ គមនត្ថាយ។

៣-៥. ឧបនិសសុត្តត្តយវណ្ណនា

៣-៥. តតិយេ **ហតូបនិសោ**តិ ហតការណោ។ ចតុត្ថបញ្ចមេសុ ទ្វីហិ ថេរេហិ កថិតភាវោវ វិសេសោ។

៦. សមាធិសុត្តវណ្ណនា

៦. ឆដ្ឋេ **នេវ បឋវិយំ បឋវីសញ្ញី អស្សា**តិ បឋវី អារម្មណំ កត្វា បឋវីតិ ឯវំ ឧប្បន្នាយ សញ្ញាយ សញ្ញី ន ភវេយ្យ។ **អាបា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ន ឥធលោកេ**តិ ឥធលោកេ ឧប្បជ្ជនកចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានសញ្ញាយ ន សញ្ញី ភវេយ្យ។ **ន បរលោកេ**តិ បរលោកេ ឧប្បជ្ជនកចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានសញ្ញាយ ន សញ្ញី ភវេយ្យ។ **សញ្ញី ច បន អស្សា**តិ អថ ច បនស្ស សមាបត្តិ សវិតក្កសមាបត្តិយេវ អស្សាតិ វុច្ចតិ។ **ឯតំ សន្តំ ឯតំ បណីត**ន្តិ សន្តំ សន្តន្តិ អប្បេត្វា និសិន្នស្ស ទិវសម្បិ ចិត្តុប្បាទោ "សន្តំ សន្ត"ន្តេវ បវត្តតិ, បណីតំ បណីតន្តិ អប្បេត្វា និសិន្នស្ស ទិវសម្បិ ចិត្តុប្បាទោ "បណីតំ បណីត"ន្តេវ បវត្តតិ។ **យទិទំ សព្ពសង្ខារសមថោ**តិ និព្ពានំ និព្ពានន្តិ អប្បេត្វា និសិន្នស្ស ទិវសម្បិ ចិត្តុប្បាទោ "និព្ពានំ និព្ពាន"ន្តេវ បវត្តតីតិ សព្ពម្បេតំ ផលសមាបត្តិសមាធី សន្ធាយ វុត្តំ។

៧. សារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៧. សត្តមេ **សញ្ញី ច បនាហំ, អាវុសោ, តស្មិំ សមយេ អហោសិ**ន្តិ, អាវុសោ, តស្មិំ សមយេ អហំ "ភវនិរោធោ និព្ពាន"ន្តិ ឥមាយ ផលសមាបត្តិសញ្ញាយ សញ្ញី អហោសិ។ សចិត្តកា មេ សា សមាបត្តិ អហោសីតិ បច្ចវេក្ខណា កថិតា។

៨. ឈានសុត្តវណ្ណនា

៨. អដ្ឋមេ **សមន្តបាសាទិកោ**តិ បសាទាវហានំយេវ កាយកម្មាទីនំ សព្ភាវតោ សមន្តោ បាសាទិកោ។ **សព្ពាការបរិបូរោ**តិ សព្ពេហិ ការណេហិ បរិបុណ្ណោ។

៩. សន្តវិមោក្ខសុត្តវណ្ណនា

៩. នវមេ **សន្តា**តិ អារម្មណសន្តតាយបិ អង្គសន្តតាយបិ សន្តា។ **វិមោក្ខា**តិ បច្ចនីកធម្មេហិ វិមុត្តត្តា អារម្មណេ ច និរាសង្កភាវេន សុដ្ឋុ មុត្តត្តា ឯវំលទ្ធនាមា។ **អតិក្កម្ម រូបេ**តិ រូបជ្ឈានានិ អតិក្កមិត្វា បវត្តា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អានិសំសវគ្គោ បឋមោ។

២. នាថវគ្គោ

១. សេនាសនសុត្តវណ្ណនា

១១. ទុតិយស្ស បឋមេ **បញ្ចង្គសមន្នាគតោ**តិ បញ្ចហិ គុណង្គេហិ សមន្នាគតោ។ **នាតិទូរំ ហោតិ នាច្ចាសន្ន**ន្តិ យញ្ហិ អតិទូរេ ហោតិ, បិណ្ឌាយ ចរិត្វា តត្ថ គច្ឆន្តស្ស កាយចិត្តទរថា ហោតិ, តតោ អនុប្បន្នំ វា សមាធិំ ឧប្បាទេតុំ ឧប្បន្នំ វា ថិរំ កាតុំ ន សក្កោតិ។ អច្ចាសន្នំ ពហុជនាកិណ្ណំ ហោតិ។ ចត្តាលីសឧសភមត្តេ បន បទេសេ វសតំ ទូរាសន្នទោសវិមុត្តញ្ច គមនាគមនសម្បន្នំ នាម ហោតិ។ **ទិវាអប្បាកិណ្ណ**ន្តិ ទិវសភាគេ មហាជនេន អនាកិណ្ណំ។

២. បញ្ចង្គសុត្តវណ្ណនា

១២. ទុតិយេ **កេវលី**តិ កេវលេហិ សកលេហិ គុណេហិ សមន្នាគតោ។ **វុសិតវា**តិ វុត្ថព្រហ្មចរិយវាសោ។ **អសេខេនា**តិ អសេខធម្មបរិយាបន្នេន លោកុត្តរេន។ **សីលក្ខន្ធេនា**តិ សីលរាសិនា។ **វិមុត្តិក្ខន្ធេនា**តិ ឯត្ថ ឋបេត្វា សីលាទយោ តយោ សេសា ផលធម្មា វិមុត្តិ នាម, វិមុត្តិញាណទស្សនំ បច្ចវេក្ខណញាណំ, តំ លោកិយមេវ។

៣-៤. សំយោជនសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣-១៤. តតិយេ **ឱរម្ភាគិយានី**តិ ហេដ្ឋាភាគិយានិ។ **ឧទ្ធម្ភាគិយានី**តិ ឧបរិភាគិយានិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដមេវ កថិតំ។ ចតុត្ថេ **ខិលវិនិពន្ធា** បញ្ចកនិបាតេ វិត្ថារិតាយេវ។ **អារោហបរិណាហេនា**តិ ទីឃបុថុលត្តេន។

៥. អប្បមាទសុត្តវណ្ណនា

១៥. បញ្ចមេ **ឯវមេវ ខោ**តិ យថា សព្ពសត្តានំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អគ្គោ, ឯវំ សព្ពេសំ កុសលធម្មានំ ការាបកអប្បមាទោ អគ្គោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ ននុ ចេស លោកិយោវ, កុសលធម្មា បន លោកុត្តរាបិ។ អយញ្ច កាមាវចរោវ, កុសលធម្មា បន ចតុភូមកា។ កថមេស តេសំ អគ្គោតិ? បដិលាភកត្តេន។ អប្បមាទេន ហិ តេ បដិលភន្តិ, តស្មា សោ តេសំ អគ្គោ។ តេនេវ វុត្តំ – **សព្ពេ តេ អប្បមាទមូលកា**តិ។

ជង្គលានន្តិ បថវិតលចារីនំ។ **បាណាន**ន្តិ សបាទកបាណានំ។ **បទជាតានី**តិ បទានិ។ **សមោធានំ គច្ឆន្តី**តិ ឱធានំ បក្ខេបំ គច្ឆន្តិ។ **អគ្គមក្ខាយតី**តិ សេដ្ឋមក្ខាយតិ។ **យទិទំ មហន្តត្តេនា**តិ មហន្តភាវេន អគ្គមក្ខាយតិ, ន គុណត្តេនាតិ អត្ថោ។ **វស្សិក**ន្តិ សុមនបុប្ផំ។ ឥទំ កិរ សុត្តំ សុត្វា ភាតិយមហារាជា វីមំសិតុកាមតាយ ឯកស្មិំ គព្ភេ ចតុជាតិគន្ធេហិ បរិភណ្ឌំ កត្វា សុគន្ធបុប្ផានិ អាហរាបេត្វា ឯកស្ស សមុគ្គស្ស មជ្ឈេ សុមនបុប្ផមុដ្ឋិំ ឋបេត្វា សេសានិ តស្ស សមន្តតោ មុដ្ឋី កត្វា ឋបេត្វា ទ្វារំ បិធាយ ពហិ និក្ខន្តោ។ អថស្ស មុហុត្តំ ពហិ វីតិនាមេត្វា ទ្វារំ វិវរិត្វា បវិសន្តស្ស សព្ពបឋមំ សុមនបុប្ផគន្ធោ ឃានំ បហរិ។ សោ មហាតលស្មិំយេវ មហាចេតិយាភិមុខោ និបជ្ជិត្វា “វស្សិកំ តេសំ អគ្គន្តិ កថេន្តេន សុកថិតំ សម្មាសម្ពុទ្ធេនា”តិ ចេតិយំ វន្ទិ។ **ឧទ្ទរាជានោ**តិ ឧទ្ទករាជានោ។ កូដរាជានោតិបិ បាឋោ។

៦. អាហុនេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១៦. ឆដ្ឋេ **គោត្រភូ**តិ សិខាបត្តវិបស្សនាភូតេន និព្ពានារម្មណេន គោត្រភុញាណេន សមន្នាគតោ។

៧. បឋមនាថសុត្តវណ្ណនា

១៧. សត្តមេ **សនាថា**តិ សញាតកា ពហុញាតិវគ្គា ហុត្វា វិហរថ។ នាថំ ករោន្តីតិ **នាថករណា**, អត្តនោ សនាថភាវករា បតិដ្ឋាករាតិ អត្ថោ។ **កល្យាណមិត្តោ**តិអាទីសុ សីលាទិគុណសម្បន្នា កល្យាណា មិត្តា អស្សាតិ **កល្យាណមិត្តោ**។ តេវស្ស ឋាននិសជ្ជាទីសុ សហ អយនតោ សហាយាតិ **កល្យាណសហាយោ**។ ចិត្តេន ចេវ កាយេន ច កល្យាណមិត្តេសុយេវ សម្បវង្កោ ឱណតោតិ **កល្យាណសម្បវង្កោ។ សុវចោ ហោតី**តិ សុខេន វត្តព្ពោ ហោតិ, សុខេន អនុសាសិតព្ពោ។ **ខមោ**តិ គាឡ្ហេន ផរុសេន កក្ខឡេន វុត្តោ ខមតិ ន កុប្បតិ។ **បទក្ខិណគ្គាហី អនុសាសនិ**ន្តិ យថា ឯកច្ចោ ឱវទិយមានោ វាមតោ គណ្ហាតិ, បដិប្ផរតិ វា, អស្សុណន្តោ វា គច្ឆតិ, ឯវំ អកត្វា “ឱវទថ , ភន្តេ, អនុសាសថ, តុម្ហេសុ អនោវទន្តេសុ កោ អញ្ញោ ឱវទិស្សតី”តិ បទក្ខិណំ គណ្ហាតិ។

ឧច្ចាវចានីតិ ឧច្ចនីចានិ។ **កឹករណីយានី**តិ “កឹ ករោមី”តិ ឯវំ វត្វា កត្តព្ពកម្មានិ។ តត្ថ ឧច្ចកម្មំ នាម ចីវរស្ស ករណំ រជនំ, ចេតិយេ សុធាកម្មំ, ឧបោសថាគារចេតិយឃរពោធិឃរេសុ កត្តព្ពកម្មន្តិ ឯវមាទិ។ អវចកម្មំ នាម បាទធោវនមក្ខនាទិខុទ្ទកកម្មំ។ **តត្រុបាយាយា**តិ តត្រុបគមនិយាយ។ **អលំ កាតុ**ន្តិ កាតុំ សមត្ថោ ហោតិ។ **អលំ សំវិធាតុ**ន្តិ វិចារេតុំ សមត្ថោ ហោតិ។

ធម្មេ អស្ស កាមោ សិនេហោតិ **ធម្មកាមោ,** តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ បិយាយតីតិ អត្ថោ។ **បិយសមុទាហារោ**តិ បរស្មិំ កថេន្តេ សក្កច្ចំ សុណាតិ, សយញ្ច បរេសំ ទេសេតុកាមោ ហោតីតិ អត្ថោ ។ **អភិធម្មេ អភិវិនយេ**តិ ឯត្ថ ធម្មោ អភិធម្មោ, វិនយោ អភិវិនយោតិ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ **ធម្មោ**តិ សុត្តន្តបិដកំ។ **អភិធម្មោ**តិ សត្ត បករណានិ។ **វិនយោ**តិ ឧភតោវិភង្គោ។ **អភិវិនយោ**តិ ខន្ធកបរិវារា។ អថ វា សុត្តន្តបិដកម្បិ អភិធម្មបិដកម្បិ ធម្មោ ឯវ, មគ្គផលានិ អភិធម្មោ។ សកលវិនយបិដកំ វិនយោ, កិលេសវូបសមករណំ អភិវិនយោ។ ឥតិ សព្ពស្មិម្បិ ឯត្ថ ធម្មេ ច អភិធម្មេ ច វិនយេ ច អភិវិនយេ ច ឧឡារបាមោជ្ជោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ ការណត្ថេ ភុម្មំ, ចាតុភូមកកុសលធម្មការណា តេសំ អធិគមត្ថាយ អនិក្ខិត្តធុរោ ហោតីតិ អត្ថោ។

៨. ទុតិយនាថសុត្តវណ្ណនា

១៨. អដ្ឋមេ **ថេរានុកម្បិតស្សា**តិ ថេរេហិ ឱវាទានុសាសនិទានសមុស្សាហិតាយ ហិតផរណាយ អនុកម្បិតស្ស។

៩. បឋមអរិយាវាសសុត្តវណ្ណនា

១៩. នវមេ **អរិយវាសា**តិ អរិយានំ អាវាសោ, តេ អាវសឹសុ អាវសន្តិ អាវសិស្សន្តីតិ អរិយាវាសា។ **យទរិយា**តិ យេ វាសេ អរិយា។

១០. ទុតិយអរិយាវាសសុត្តវណ្ណនា

២០. ទសមំ យស្មា កុរុរដ្ឋវាសិនោ ភិក្ខូ គម្ភីរបញ្ញាការកា យុត្តប្បយុត្តា, តស្មា យថា តេសំ ទីឃនិកាយាទីសុ មហានិទានាទីនិ កថិតានិ, ឯវមិទម្បិ គម្ភីរំ សុខុមំ តិលក្ខណាហតំ សុត្តំ តត្ថេវ អវោច។ តត្ថ **បញ្ចង្គវិប្បហីនោ**តិ បញ្ចហិ អង្គេហិ វិប្បយុត្តោ ហុត្វា ខីណាសវោ អវសិ វសតិ វសិស្សតិ។ តស្មា អយំ បញ្ចង្គវិប្បហីនតា អរិយាវាសោតិ វុត្តោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ឆឡង្គសមន្នាគតោ ហោតី**តិ ឆឡង្គុបេក្ខាយ សមន្នាគតោ ហោតិ។ ឆឡង្គុបេក្ខា ធម្មា នាម កេតិ? ញាណាទយោ។ “ញាណ”ន្តិ វុត្តេ កិរិយតោ ចត្តារិ ញាណសម្បយុត្តចិត្តានិ លព្ភន្តិ, “សតតវិហារោ”តិ វុត្តេ អដ្ឋ មហាចិត្តានិ, “រជ្ជនទុស្សនំ នត្ថី”តិ វុត្តេ ទស ចិត្តានិ លព្ភន្តិ។ សោមនស្សំ អាសេវនវសេន លព្ភតិ។ **សតារក្ខេន ចេតសា**តិ ខីណាសវស្ស ហិ តីសុ ទ្វារេសុ សព្ពកាលេ សតិ អារក្ខកិច្ចំ សាធេតិ។ តេនេវស្ស ចរតោ ច តិដ្ឋតោ ច សុត្តស្ស ច ជាគរស្ស ច សតតំ សមិតំ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតីតិ វុច្ចតិ។

បុថុសមណព្រាហ្មណានន្តិ ពហូនំ សមណព្រាហ្មណានំ។ ឯត្ថ **សមណា**តិ បព្ពជ្ជូបគតា, **ព្រាហ្មណា**តិ ភោវាទិនោ។ **បុថុបច្ចេកសច្ចានី**តិ ពហូនិ បាដេក្កសច្ចានិ។ “ឥទមេវ ទស្សនំ សច្ចំ, ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ ឯវំ បាដិយេក្កំ គហិតានិ ពហូនិ សច្ចានីតិ អត្ថោ។ **នុណ្ណានី**តិ នីហដានិ។ **បនុណ្ណានី**តិ សុដ្ឋុ នីហដានិ។ **ចត្តានី**តិ វិស្សដ្ឋានិ។ **វន្តានី**តិ វមិតានិ។ **មុត្តានី**តិ ឆិន្នពន្ធនានិ កតានិ។ **បហីនានី**តិ បជហិតានិ។ **បដិនិស្សដ្ឋានី**តិ យថា ន បុន ចិត្តំ អារោហន្តិ, ឯវំ បដិនិស្សជ្ជិតានិ។ សព្ពានេវ តានិ គហិតគ្គហណស្ស វិស្សដ្ឋភាវវេវចនានិ។

សមវយសដ្ឋេសនោតិ ឯត្ថ **អវយា**តិ អនូនា, **សដ្ឋា**តិ វិស្សដ្ឋា។ សម្មា អវយា សដ្ឋា ឯសនា អស្សាតិ សមវយសដ្ឋេសនោ, សុដ្ឋុវិស្សដ្ឋសព្ពឯសនោតិ អត្ថោ។ **រាគា ចិត្តំ វិមុត្ត**ន្តិអាទីហិ មគ្គស្ស កិច្ចនិប្ផត្តិ កថិតា។ **រាគោ មេ បហីនោ**តិអាទីហិ បច្ចវេក្ខណផលំ កថិតំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

នាថវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. មហាវគ្គោ

១. សីហនាទសុត្តវណ្ណនា

២១. តតិយស្ស បឋមេ **វិសមគតេ**តិ វិសមដ្ឋានេសុ គោចរេសុ គតេ។ **សង្ឃាតំ អាបាទេសិ**ន្តិ ឃាតំ វធំ បាបេសិ។ តស្ស ហិ ឧស្សន្នតេជតាយ ខុទ្ទកេសុ បាណេសុ អនុកម្បា ហោតិ។ តស្មា យេ បដិសត្តុភាវេន សណ្ឋាតុំ សក្ខិស្សន្តិ, យេ ទុព្ពលា បលាយិតុកាមា ភវិស្សន្តិ, តេ បលាយិស្សន្តីតិ សីហនាទំ នទិត្វាវ គោចរាយ បក្កមតិ។ **តថាគតស្សេតំ អធិវចន**ន្តិ យទិ ហិ សហនតាយ ហននតាយ ច សីហោ, តថាគតោ ហិ សព្ពានិ ច ឥដ្ឋានិដ្ឋានិ សហតិ, សព្ពបរប្បវាទិនោ ច វាទានំ និម្មថនេន ហនតិ។ **ឥទមស្ស ហោតិ សីហនាទស្មិ**ន្តិ អយមស្ស សីហនាទោ។

តថាគតពលានីតិ អញ្ញេហិ អសាធារណានិ តថាគតស្សេវ ពលានិ។ យថា វា បុព្ពពុទ្ធានំ ពលានិ បុញ្ញសម្បត្តិយា អាគតានិ, តថា អាគតពលានីតិបិ អត្ថោ។ តត្ថ ទុវិធំ តថាគតស្ស ពលំ កាយពលំ ញាណពលំ។ តេសុ កាយពលំ ហត្ថិកុលានុសារេន វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ បោរាណេហិ –

“កាលាវកញ្ច គង្គេយ្យំ, បណ្ឌរំ តម្ពបិង្គលំ;
គន្ធមង្គលហេមញ្ច, ឧបោសថឆទ្ទន្តិមេ ទសា”តិ។

ឥមានិ ទស ហត្ថិកុលានិ។ តត្ថ **កាលាវក**ន្តិ បកតិហត្ថិកុលំ ទដ្ឋព្ពំ។ យំ ទសន្នំ បុរិសានំ កាយពលំ, តំ ឯកស្ស កាលាវកស្ស ហត្ថិនោ។ យំ ទសន្នំ កាលាវកានំ ពលំ, តំ ឯកស្ស គង្គេយ្យស្ស។ យំ ទសន្នំ គង្គេយ្យានំ, តំ ឯកស្ស បណ្ឌរស្ស។ យំ ទសន្នំ បណ្ឌរានំ, តំ ឯកស្ស តម្ពស្ស។ យំ ទសន្នំ តម្ពានំ, តំ ឯកស្ស បិង្គលស្ស។ យំ ទសន្នំ បិង្គលានំ, តំ ឯកស្ស គន្ធហត្ថិនោ។ យំ ទសន្នំ គន្ធហត្ថីនំ, តំ ឯកស្ស មង្គលស្ស។ យំ ទសន្នំ មង្គលានំ, តំ ឯកស្ស ហេមស្ស។ យំ ទសន្នំ ហេមានំ, តំ ឯកស្ស ឧបោសថស្ស។ យំ ទសន្នំ ឧបោសថានំ, តំ ឯកស្ស ឆទ្ទន្តស្ស។ យំ ទសន្នំ ឆទ្ទន្តានំ, តំ ឯកស្ស តថាគតស្ស។ នារាយនសង្ឃាតពលន្តិបិ ឥទមេវ វុច្ចតិ ។ តទេតំ បកតិហត្ថិគណនាយ ហត្ថីនំ កោដិសហស្សានំ, បុរិសគណនាយ ទសន្នំ បុរិសកោដិសហស្សានំ ពលំ ហោតិ។ ឥទំ តាវ តថាគតស្ស **កាយពលំ**។

ញាណពលំ បន បាឡិយំ តាវ អាគតមេវ។ ទសពលញាណំ, មជ្ឈិមេ អាគតំ ចតុវេសារជ្ជញាណំ, អដ្ឋសុ បរិសាសុ អកម្បនញាណំ, ចតុយោនិបរិច្ឆេទញាណំ, បញ្ចគតិបរិច្ឆេទញាណំ, សំយុត្តកេ (សំ. និ. ២.៣៣) អាគតានិ តេសត្តតិ ញាណានិ សត្តសត្តតិ ញាណានីតិ, ឯវំ អញ្ញានិបិ អនេកានិ **ញាណពលំ** នាម។ ឥធាបិ ញាណពលមេវ អធិប្បេតំ។ ញាណញ្ហិ អកម្បិយដ្ឋេន ឧបត្ថម្ភនដ្ឋេន ច ពលន្តិ វុត្តំ។

អាសភំ ឋានន្តិ សេដ្ឋដ្ឋានំ ឧត្តមដ្ឋានំ។ អាសភា វា បុព្ពពុទ្ធា, តេសំ ឋានន្តិ អត្ថោ។ អបិច គវសតជេដ្ឋកោ ឧសភោ, គវសហស្សជេដ្ឋកោ វសភោ។ វជសតជេដ្ឋកោ វា ឧសភោ, វជសហស្សជេដ្ឋកោ វសភោ។ សព្ពគវសេដ្ឋោ សព្ពបរិស្សយសហោ សេតោ បាសាទិកោ មហាភារវហោ អសនិសតសទ្ទេហិបិ អសម្បកម្បិយោ និសភោ, សោ ឥធ ឧសភោតិ អធិប្បេតោ។ ឥទម្បិ ហិ តស្ស បរិយាយវចនំ។ ឧសភស្ស ឥទន្តិ **អាសភំ។ ឋាន**ន្តិ ចតូហិ បាទេហិ បថវឹ ឧប្បីឡេត្វា អចលដ្ឋានំ។ ឥទំ បន អាសភំ វិយាតិ អាសភំ។ យថេវ ហិ និសភសង្ខាតោ ឧសភោ ឧសភពលេន សមន្នាគតោ ចតូហិ បាទេហិ បថវឹ ឧប្បីឡេត្វា អចលដ្ឋានេន តិដ្ឋតិ, ឯវំ តថាគតោបិ ទសហិ តថាគតពលេហិ សមន្នាគតោ ចតូហិ វេសារជ្ជបាទេហិ អដ្ឋបរិសបថវឹ ឧប្បីឡេត្វា សទេវកេ លោកេ កេនចិ បច្ចត្ថិកេន បច្ចាមិត្តេន អកម្បិយោ អចលដ្ឋានេន តិដ្ឋតិ។ ឯវំ តិដ្ឋមានោ ច តំ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ ឧបគច្ឆតិ ន បច្ចក្ខាតិ អត្តនិ អារោបេតិ។ តេន វុត្តំ – “អាសភំ ឋានំ បដិជានាតី”តិ។

បរិសាសូតិ អដ្ឋសុ បរិសាសុ។ **សីហនាទំ នទតី**តិ សេដ្ឋនាទំ នទតិ, អភីតនាទំ នទតិ, សីហនាទសទិសំ វា នាទំ នទតិ។ តត្រាយំ ឧបមា – យថា សីហោ សីហពលេន សមន្នាគតោ សព្ពត្ថ វិសារទោ វិគតលោមហំសោ សីហនាទំ នទតិ, ឯវំ តថាគតសីហោបិ តថាគតពលេហិ សមន្នាគតោ អដ្ឋសុ បរិសាសុ វិសារទោ វិគតលោមហំសោ “ឥតិ សក្កាយោ”តិអាទិនា នយេន នានាវិធទេសនាវិលាសសម្បន្នំ សីហនាទំ នទតិ។ តេន វុត្តំ – “បរិសាសុ សីហនាទំ នទតី”តិ។

ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតីតិ ឯត្ថ **ព្រហ្ម**ន្តិ សេដ្ឋំ ឧត្តមំ វិសិដ្ឋំ។ **ចក្ក**ន្តិ ធម្មចក្កំ។ តំ បនេតំ ទុវិធំ ហោតិ បដិវេធញាណញ្ចេវ ទេសនាញាណញ្ច។ តត្ថ បញ្ញាបភាវិតំ អត្តនោ អរិយផលាវហំ បដិវេធញាណំ, ករុណាបភាវិតំ សាវកានំ អរិយផលាវហំ ទេសនាញាណំ។ តត្ថ បដិវេធញាណំ ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បន្នន្តិ ទុវិធំ។ តញ្ហិ អភិនិក្ខមនតោ យាវ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ តុសិតភវនតោ វា យាវ មហាពោធិបល្លង្កេ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ ទីបង្ករតោ វា បដ្ឋាយ យាវ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ ទេសនាញាណម្បិ បវត្តមានំ បវត្តន្តិ ទុវិធំ។ តញ្ហិ យាវ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញស្ស សោតាបត្តិមគ្គា បវត្តមានំ, ផលក្ខណេ បវត្តំ នាម។ តេសុ បដិវេធញាណំ លោកុត្តរំ, ទេសនាញាណំ លោកិយំ។ ឧភយម្បិ បនេតំ អញ្ញេហិ អសាធារណំ, ពុទ្ធានំយេវ ឱរសញាណំ។

ឥទានិ យេហិ ទសហិ ពលេហិ សមន្នាគតោ តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, តានិ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ **កតមានិ ទស? ឥធ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ ឋានញ្ច ឋានតោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឋានញ្ច ឋានតោ**តិ ការណញ្ច ការណតោ។ ការណញ្ហិ យស្មា តត្ថ ផលំ តិដ្ឋតិ, តទាយត្តវុត្តិតាយ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ បវត្តតិ ច, តស្មា ឋានន្តិ វុច្ចតិ។ តំ ភគវា ''យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ហេតូ បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ ឋានំ។ យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ន ហេតូ ន បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ អដ្ឋាន''ន្តិ បជានន្តោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតិ។ អភិធម្មេ បនេតំ ''តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ ញាណ''ន្តិអាទិនា (វិភ. ៨០៩) នយេន វិត្ថារិតមេវ។ **យម្បី**តិ យេន ញាណេន។ **ឥទម្បិ, ភិក្ខវេ, តថាគតស្សា**តិ ឥទម្បិ ឋានាដ្ឋានញាណំ តថាគតស្ស តថាគតពលំ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ សព្ពបទេសុ យោជនា វេទិតព្ពា។

កម្មសមាទានានន្តិ សមាទិយិត្វា កតានំ កុសលាកុសលកម្មានំ, កម្មមេវ វា កម្មសមាទានំ។ **ឋានសោ ហេតុសោ**តិ បច្ចយតោ ចេវ ហេតុតោ ច។ តត្ថ គតិឧបធិកាលបយោគា វិបាកស្ស ឋានំ, កម្មំ ហេតុ។ ឥមស្ស បន ញាណស្ស វិត្ថារកថា ''អត្ថេកច្ចានិ បាបកានិ កម្មសមាទានានិ គតិសម្បត្តិបដិពាឡ្ហានិ ន វិបច្ចន្តី''តិអាទិនា (វិភ. ៨១០) នយេន អភិធម្មេ អាគតាយេវ។

សព្ពត្ថគាមិនិន្តិ សព្ពគតិគាមិនិញ្ច អគតិគាមិនិញ្ច។ **បដិបទ**ន្តិ មគ្គំ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ ពហូសុបិ មនុស្សេសុ ឯកមេវ បាណំ ឃាតេន្តេសុ ''ឥមស្ស ចេតនា និរយគាមិនី ភវិស្សតិ, ឥមស្ស តិរច្ឆានយោនិគាមិនី''តិ ឥមិនា នយេន ឯកវត្ថុស្មិម្បិ កុសលាកុសលចេតនាសង្ខាតានំ បដិបត្តីនំ អវិបរីតតោ សភាវំ ជានាតិ។ ឥមស្សាបិ ច ញាណស្ស វិត្ថារកថា ''តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស សព្ពត្ថគាមិនី បដិបទំ យថាភូតំ ញាណំ? ឥធ តថាគតោ អយំ មគ្គោ អយំ បដិបទា និរយគាមិនីតិ បជានាតី''តិអាទិនា (វិភ. ៨១១) នយេន អភិធម្មេ អាគតាយេវ។

អនេកធាតុន្តិ ចក្ខុធាតុអាទីហិ កាមធាតុអាទីហិ វា ធាតូហិ ពហុធាតុំ។ **នានាធាតុ**ន្តិ តាសំយេវ ធាតូនំ វិលក្ខណតាយ នានប្បការធាតុំ។ **លោក**ន្តិ ខន្ធាយតនធាតុលោកំ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ តាសំ ធាតូនំ អវិបរីតតោ សភាវំ បដិវិជ្ឈតិ។ ឥទម្បិ ញាណំ ''តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស អនេកធាតុនានាធាតុលោកំ យថាភូតំ ញាណំ? ឥធ តថាគតោ ខន្ធនានត្តំ បជានាតី''តិអាទិនា នយេន អភិធម្មេ វិត្ថារិតមេវ។

នានាធិមុត្តិកតន្តិ ហីនាទីហិ អធិមុត្តីហិ នានាធិមុត្តិកភាវំ។ ឥទម្បិ ញាណំ ''តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតំ យថាភូតំ ញាណំ? ឥធ តថាគតោ បជានាតិ សន្តិ សត្តា ហីនាធិមុត្តិកា''តិអាទិនា នយេន អភិធម្មេ វិត្ថារិតមេវ។

បរសត្តានន្តិ បធានសត្តានំ។ **បរបុគ្គលាន**ន្តិ តតោ អញ្ញេសំ ហីនសត្តានំ។ ឯកត្ថមេវ វា ឯតំ បទទ្វយំ, វេនេយ្យវសេន ទ្វិធា វុត្តំ។ **ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្ត**ន្តិ សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ បរភាវញ្ច អបរភាវញ្ច, វុទ្ធិញ្ច ហានិញ្ចាតិ អត្ថោ។ ឥមស្សាបិ ញាណស្ស វិត្ថារកថា ''តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស បរសត្តានំ បរបុគ្គលានំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តំ យថាភូតំ ញាណំ ? ឥធ តថាគតោ សត្តានំ អាសយំ បជានាតី''តិ (វិភ. ៨១៤) អាទិនា នយេន អភិធម្មេ អាគតាយេវ។

ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនន្តិ បឋមាទីនំ ចតុន្នំ ឈានានំ, ''រូបី រូបានិ បស្សតី''តិអាទីនំ អដ្ឋន្នំ វិមោក្ខានំ, សវិតក្កសវិចារាទីនំ តិណ្ណំ សមាធីនំ, បឋមជ្ឈានសមាបត្តិអាទីនញ្ច នវន្នំ អនុបុព្ពសមាបត្តីនំ។ **សំកិលេស**ន្តិ ហានភាគិយធម្មំ។ **វោទាន**ន្តិ វិសេសភាគិយធម្មំ។ **វុដ្ឋាន**ន្តិ ''វោទានម្បិ វុដ្ឋានំ, តម្ហា តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋានម្បិ វុដ្ឋាន''ន្តិ (វិភ. ៨២៨) ឯវំ វុត្តំ បគុណជ្ឈានញ្ចេវ ភវង្គផលសមាបត្តិយោ ច។ ហេដ្ឋិមំ ហេដ្ឋិមញ្ហិ ប

គុណជ្ឈានំ ឧបរិមស្ស ឧបរិមស្ស បទដ្ឋានំ ហោតិ, តស្មា “វោទានម្បិ វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ ភវង្គេន បន សព្ពជ្ឈានេហិ វុដ្ឋានំ ហោតិ, ផលសមាបត្តិយា និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋានំ ហោតិ។ តំ សន្ធាយ ច “តម្ហា តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋានម្បិ វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ ឥទម្បិ ញាណំ “តត្ថ កតមំ តថាគតស្ស ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនំ សំកិលេសំ វោទានំ វុដ្ឋានំ យថាភូតំ ញាណំ? **ឈាយី**តិ ចត្តារោ ឈាយី, អត្ថេកច្ចោ ឈាយី សម្បត្តិំយេវ សមានំ វិបត្តីតិ បច្ចេតី”តិអាទិនា (វិភ. ៨២៨) នយេន អភិធម្មេ វិត្ថារិតមេវ។ សព្ពញាណានំ វិត្ថារកថាយ វិនិច្ឆយោ សម្មោហវិនោទនិយា វិភង្គដ្ឋកថាយ វុត្តោ, បុព្ពេនិវាសានុស្សតិទិព្ពចក្ខុញាណកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតា, អាសវក្ខយកថា ហេដ្ឋា វុត្តាយេវាតិ។

តត្ថ បរវាទីកថា ហោតិ “ទសពលញាណំ នាម បាដិយេក្កំ ញាណំ នត្ថិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្សេវាយំ បភេទោ”តិ។ តំ ន តថា ទដ្ឋព្ពំ។ អញ្ញមេវ ហិ ទសពលញាណំ, អញ្ញំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ ទសពលញាណញ្ហិ សកសកកិច្ចមេវ ជានាតិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ តម្បិ តតោ អវសេសម្បិ ជានាតិ។ ទសពលញាណេសុ ហិ បឋមំ ការណាការណមេវ ជានាតិ, ទុតិយំ កម្មវិបាកន្តរមេវ, តតិយំ កម្មបរិច្ឆេទមេវ, ចតុត្ថំ ធាតុនានត្តការណមេវ, បញ្ចមំ សត្តានំ អជ្ឈាសយាធិមុត្តិមេវ, ឆដ្ឋំ ឥន្ទ្រិយានំ តិក្ខមុទុភាវមេវ, សត្តមំ ឈានាទីហិ សទ្ធឹ តេសំ សំកិលេសាទិមេវ, អដ្ឋមំ បុព្ពេនិវុត្ថក្ខន្ធសន្តតិមេវ, នវមំ សត្តានំ ចុតិបដិសន្ធិមេវ, ទសមំ សច្ចបរិច្ឆេទមេវ។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បន ឯតេហិ ជានិតព្ពញ្ច តតោ ឧត្តរិញ្ច បជានាតិ, ឯតេសំ បន កិច្ចំ ន សព្ពំ ករោតិ។ តញ្ហិ ឈានំ ហុត្វា អប្បេតុំ ន សក្កោតិ, ឥទ្ធិ ហុត្វា វិកុព្ពិតុំ ន សក្កោតិ, មគ្គោ ហុត្វា កិលេសេ ខេបេតុំ ន សក្កោតិ។

អបិច បរវាទី ឯវំ បុច្ឆិតព្ពោ “ទសពលញាណំ នាមេតំ សវិតក្កសវិចារំ អវិតក្កវិចារមត្តំ អវិតក្កអវិចារំ, កាមាវចរំ រូបាវចរំ អរូបាវចរំ, លោកិយំ លោកុត្តរ”ន្តិ។ ជានន្តោ “បដិបាដិយា សត្ត ញាណានិ សវិតក្កសវិចារានី”តិ វក្ខតិ, “តតោ បរានិ ទ្វេ អវិតក្កអវិចារានី”តិ វក្ខតិ។ “អាសវក្ខយញាណំ សិយា សវិតក្កសវិចារំ សិយា អវិតក្កវិចារមត្តំ, សិយា អវិតក្កអវិចារ”ន្តិ វក្ខតិ ។ តថា “បដិបាដិយា សត្ត កាមាវចរានិ, តតោ ទ្វេ រូបាវចរានិ, អវសានេ ឯកំ លោកុត្តរ”ន្តិ វក្ខតិ។ “សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បន សវិតក្កសវិចារមេវ លោកិយមេវា”តិ វក្ខតិ។

ឯវមេត្ថ អនុបទវណ្ណនំ ញត្វា ឥទានិ យស្មា តថាគតោ បឋមំយេវ ឋានាដ្ឋានញាណេន វេនេយ្យសត្តានំ អាសវក្ខយាធិគមស្ស ចេវ អនធិគមស្ស ច ឋានាដ្ឋានភូតំ កិលេសាវរណាភាវំ បស្សតិ លោកិយសម្មាទិដ្ឋិដ្ឋានាទិទស្សនតោ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិដ្ឋានាភាវទស្សនតោ ច។ អថ នេសំ កម្មវិបាកញាណេន វិបាកាវរណាភាវំ បស្សតិ តិហេតុកប្បដិសន្ធិទស្សនតោ, សព្ពត្ថគាមិនិបដិបទាញាណេន កម្មាវរណាភាវំ បស្សតិ អានន្តរិយកម្មាភាវទស្សនតោ។ ឯវមនាវរណានំ អនេកធាតុនានាធាតុញាណេន អនុកូលធម្មទេសនត្ថំ ចរិយាវិសេសំ បស្សតិ ធាតុវេមត្តទស្សនតោ។ អថ នេសំ នានាធិមុត្តិកតញាណេន អធិមុត្តិំ បស្សតិ បយោគំ អនាទិយិត្វាបិ អធិមុត្តិវសេន ធម្មទេសនត្ថំ។ អថេវំ ទិដ្ឋាធិមុត្តីនំ យថាសត្តិ យថាពលំ ធម្មំ ទេសេតុំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តិញាណេន ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តំ បស្សតិ សទ្ធាទីនំ តិក្ខមុទុភាវទស្សនតោ។ ឯវំ បរិញ្ញាតិន្ទ្រិយបរោបរិយត្តា បន តេ សចេ ទូរេ ហោន្តិ, អថ ឈានាទិញាណេន ឈានាទីសុ វសីភូតត្តា ឥទ្ធិវិសេសេន តេ ខិប្បំ ឧបគច្ឆតិ។ ឧបគន្ត្វា ច នេសំ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណេន បុព្ពជាតិភាវំ, ទិព្ពចក្ខានុភាវតោ បត្តព្ពេន ចេតោបរិយញាណេន សម្បតិ ចិត្តវិសេសំ បស្សន្តោ អាសវក្ខយញាណានុភាវេន អាសវក្ខយគាមិនិយា បដិបទាយ វិគតសម្មោហត្តា អាសវក្ខយាយ ធម្មំ ទេសេតិ។ តស្មា ឥមិនានុក្កមេន ឥមានិ ពលានិ វុត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។

២. អធិវុត្តិបទសុត្តវណ្ណនា

២២. ទុតិយេ **យេ តេ ធម្មា**តិ យេ តេ ទសពលញាណំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណធម្មា។ **អធិវុត្តិបទាន**ន្តិ អធិវចនបទានំ, ខន្ធាយតនធាតុធម្មានន្តិ អត្ថោ។ អធិវុត្តិយោតិ ហិ អធិវចនានិ វុច្ចន្តិ, តេសំ យេ បទភូតា ទេសនាយ បទដ្ឋានត្តា។ អតីតា ពុទ្ធាបិ ហិ ឯតេ ធម្មេ កថយឹសុ, អនាគតាបិ ឯតេវ កថយិស្សន្តិ។ តស្មា ខន្ធាទយោ អធិវុត្តិបទានិ នាម។ តេសំ អធិវុត្តិបទានំ។ អថ វា ភូតមត្ថំ អភិភវិត្វា យថាសភាវតោ អគ្គហេត្វា វត្តនតោ អធិវុត្តិយោតិ ទិដ្ឋិយោ វុច្ចន្តិ, អធិវុត្តីនំ បទានិ អធិវុត្តិបទានិ, ទិដ្ឋិទីបកានិ វចនានីតិ អត្ថោ។ តេសំ អធិវុត្តិបទានំ ទិដ្ឋិវោហារានំ។ **អភិញ្ញា សច្ឆិកិរិយាយា**តិ ជានិត្វា បច្ចក្ខករណត្ថាយ។ **វិសារទោ**តិ ញាណសោមនស្សប្បត្តោ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ធម្មេសុ **តេសំ តេសំ តថា តថា ធម្មំ ទេសេតុ**ន្តិ តេសំ តេសំ ទិដ្ឋិគតិកានំ វា ឥតរេសំ វា អាសយំ ញត្វា តថា តថា ធម្មំ ទេសេតុំ។ **ហីនំ វា ហីនន្តិ ញស្សតី**តិ ហីនំ វា ធម្មំ “ហីនោ ធម្មោ”តិ ជានិស្សតិ។ **ញាតេយ្យ**ន្តិ ញាតព្ពំ។ **ទដ្ឋេយ្យ**ន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **សច្ឆិករេយ្យ**ន្តិ សច្ឆិកាតព្ពំ។ **តត្ថ តត្ថ យថាភូតញាណ**ន្តិ តេសុ តេសុ ធម្មេសុ យថាសភាវញាណំ។ ឥមិនា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ទស្សេតិ។ ឯវំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ទស្សេត្វា បុន ទសពលញាណំ ទស្សេន្តោ **ទសយិមានី**តិអាទិមាហ។ ទសពលញាណម្បិ ហិ តត្ថ តត្ថ យថាភូតញាណមេវាតិ។

៣. កាយសុត្តវណ្ណនា

២៣. តតិយេ **អាបន្នោ ហោតិ កញ្ចិទេវ ទេស**ន្តិ កញ្ចិ អាបត្តិកោដ្ឋាសំ អាបន្នោ ហោតិ។ **អនុវិច្ចា**តិ អនុបវិសិត្វា បរិយោគាហេត្វា។ **កាយទុច្ចរិត**ន្តិ តិវិធំ កាយទុច្ចរិតំ។ **វចីទុច្ចរិត**ន្តិ ចតុព្ពិធំ វចីទុច្ចរិតំ។ **បាបិកា ឥស្សា**តិ លាមិកា ឧសូយា។ **បញ្ញាយ ទិស្វា**តិ សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ បស្សិត្វា បស្សិត្វា បហាតព្ពា។ **ឥជ្ឈតី**តិ សមិជ្ឈតិ។ **ឧបវាសស្សា**តិ និស្សាយ ឧបសង្កមិត្វា វសន្តស្ស។ **អភិភុយ្យា**តិ អជ្ឈោត្ថរិត្វា មទ្ទិត្វា។ **ឥរីយតី**តិ វត្តតិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ សហវិបស្សនាយ មគ្គោ កថិតោ។

៤. មហាចុន្ទសុត្តវណ្ណនា

២៤. ចតុត្ថេ **ជានាមិមំ ធម្ម**ន្តិ ឥមិនា ញាណវាទស្ស វទនាការោ វុត្តោ។ **ភាវិតកាយោម្ហី**តិអាទីហិ ភាវនាវាទស្ស។ តតិយវារេ ទ្វេបិ វាទា ឯកតោ វុត្តា, តយោបិ ចេតេ អរហត្តមេវ បដិជានន្តិ។ **អជ្ឈាវាទំ វទេយ្យា**តិ អជ្ឈោហមស្មីតិ វាទំ វទេយ្យ។ **ឧបនីហាតុ**ន្តិ នីហរិត្វា ទាតុំ។

៥. កសិណសុត្តវណ្ណនា

២៥. បញ្ចមេ សកលដ្ឋេន កសិណានិ, តទារម្មណានំ ធម្មានំ ខេត្តដ្ឋេន អធិដ្ឋានដ្ឋេន វា អាយតនានីតិ **កសិណាយតនានិ។ ឧទ្ធ**ន្តិ ឧបរិ គគនតលាភិមុខំ។ **អធោ**តិ ហេដ្ឋា ភូមិតលាភិមុខំ។ **តិរិយ**ន្តិ ខេត្តមណ្ឌលំ វិយ សមន្តា បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ ឯកច្ចោ ហិ ឧទ្ធមេវ កសិណំ វឌ្ឍេតិ, ឯកច្ចោ អធោ, ឯកច្ចោ សមន្តតោ។ តេន តេន វា ការណេន ឯវំ បសារេតិ អាលោកមិវ រូបទស្សនកាមោ។ តេន វុត្តំ – “បថវីកសិណមេកោ សញ្ជានាតិ ឧទ្ធំ អធោ តិរិយ”ន្តិ។ **អទ្វយ**ន្តិ ឥទំ បន ឯកស្ស អញ្ញភាវានុបគមនត្ថំ វុត្តំ។ យថា ហិ ឧទកំ បវិដ្ឋស្ស សព្ពទិសាសុ ឧទកមេវ ហោតិ ន អញ្ញំ, ឯវមេវ បថវីកសិណំ បថវីកសិណមេវ ហោតិ។ នត្ថិ តស្ស អញ្ញកសិណសម្ភេទោតិ។ ឯសេវ នយោ សព្ពត្ថ។ **អប្បមាណ**ន្តិ ឥទំ តស្ស តស្ស ផរណអប្បមាណវសេន វុត្តំ។ តញ្ហិ ចេតសា ផរន្តោ សកលមេវ ផរតិ, “អយមស្ស អាទិ, ឥទំ មជ្ឈ”ន្តិ បមាណំ ន គណ្ហាតិ។ **វិញ្ញាណកសិណ**ន្តិ ចេត្ថ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសេ បវត្តវិញ្ញាណំ។ តត្ថ កសិណវសេន កសិណុគ្ឃាដិមាកាសេ, កសិណុគ្ឃាដិមាកាសវសេន តត្ថ បវត្តវិញ្ញាណេ ឧទ្ធំអធោតិរិយតា វេទិតព្ពា។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, កម្មដ្ឋានភាវនានយេន បនេតានិ បថវីកសិណាទីនិ វិត្ថារតោ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៥១ អាទយោ) វុត្តានេវ។

៦. កាឡីសុត្តវណ្ណនា

២៦. ឆដ្ឋេ **កុមារិបញ្ហេសូ**តិ កុមារីនំ មារធីតានំ បុច្ឆាសុ។ **អត្ថស្ស បត្តឹ ហទយស្ស សន្តិ**ន្តិ ទ្វីហិបិ បទេហិ អរហត្តមេវ កថិតំ។ **សេន**ន្តិ រាគាទិកិលេសសេនំ។ **បិយសាតរូប**ន្តិ បិយជាតិកេសុ ច សាតជាតិកេសុ ច វត្ថូសុ ឧប្បជ្ជនតោ ឯវំលទ្ធនាមំ។ **ឯកោហំ ឈាយំ សុខមនុពោធិ**ន្តិ ឯវំ កិលេសសេនំ ជិនិត្វា អហំ ឯកកោវ ឈាយន្តោ សុខំ អនុពុជ្ឈិំ សច្ឆិអកាសិំ។ **សក្ខី**ន្តិ សក្ខិភាវប្បត្តំ ធម្មសក្ខិំ។ **ន សម្បជ្ជតិ កេនចិ មេ**តិ មយ្ហំ កេនចិ សទ្ធិំ មិត្តធម្មោ នាម នត្ថិ។ **បថវីកសិណសមាបត្តិបរមា ខោ, ភគិនិ, ឯកេ សមណព្រាហ្មណា អត្ថោតិ អភិនិព្ពត្តេសុ**ន្តិ បថវីកសិណសមាបត្តិបរមោ ឧត្តមោ អត្ថោតិ គហេត្វា អភិនិព្ពត្តេសុំ។ **យាវតា ខោ, ភគិនិ, បថវីកសិណសមាបត្តិបរមតា**តិ យត្តកា បថវីកសិណសមាបត្តិយា ឧត្តមកោដិ។ **តទភិញ្ញាសិ ភគវា**តិ តំ ភគវា អភិញ្ញាបញ្ញាយ អភិញ្ញាសិ។ **អស្សាទមទ្ទសា**តិ សមុទយសច្ចំ អទ្ទស។ **អាទីនវមទ្ទសា**តិ ទុក្ខសច្ចំ អទ្ទស។ **និស្សរណមទ្ទសា**តិ និរោធសច្ចំ អទ្ទស។ **មគ្គាមគ្គញាណទស្សនមទ្ទសា**តិ មគ្គសច្ចំ អទ្ទស។ **អត្ថស្ស បត្តី**តិ ឯតេសំ ចតុន្នំ សច្ចានំ ទិដ្ឋត្តា អរហត្តសង្ខាតស្ស អត្ថស្ស បត្តិ, សព្ពទរថបរិឡាហវូបសន្តតាយ **ហទយស្ស សន្តី**តិ។

៧. បឋមមហាបញ្ហសុត្តវណ្ណនា

២៧. សត្តមេ **អភិជានាថា**តិ អភិជានិត្វា បច្ចក្ខំ កត្វា វិហរថ។ **អភិញ្ញាយា**តិ អភិជានិត្វា។ **ឥធា**តិ ឥមាយ។ **ធម្មទេសនាយ វា ធម្មទេសន**ន្តិ យទិទំ សមណស្ស គោតមស្ស ធម្មទេសនាយ សទ្ធិំ អម្ហាកំ ធម្មទេសនំ, អម្ហាកំ វា ធម្មទេសនាយ សទ្ធិំ សមណស្ស គោតមស្ស ធម្មទេសនំ អារព្ភ នានាករណំ វុច្ចេថ, តំ កឹ នាមាតិ វទន្តិ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ តេ មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណំ វិយ សាសនេន សទ្ធិំ អត្តនោ លទ្ធិំ វចនមត្តេន សមធុរំ ឋបយឹសុ។ **នេវ អភិនន្ទឹសូ**តិ “ឯវមេត”ន្តិ ន សម្បដិច្ឆឹសុ។ **នប្បដិក្កោសឹសូ**តិ “ន ឥទំ

ឯវ”ន្តិ នប្បដិសេធេសុំ។ កស្មា? តេ កិរ “តិត្ថិយា នាម អន្ធសទិសា ជានិត្វា វា អជានិត្វា វា កថេយ្យុ”ន្តិ នាភិនន្ទឹសុ។

ន សម្បាយិស្សន្តីតិ សម្បាទេត្វា កថេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ **ឧត្តរិ ច វិឃាត**ន្តិ អសម្បាទនតោ ឧត្តរិម្បិ ទុក្ខំ អាបជ្ជិស្សន្តិ។ សម្បាទេត្វា កថេតុំ អសក្កោន្តានញ្ហិ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ។ **យថា តំ, ភិក្ខវេ, អវិសយស្មិ**ន្តិ ឯត្ថ ច **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **យថា**តិ ការណវចនំ, យស្មា អវិសយេ បញ្ហំ បុច្ឆិតា ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **ឥតោ វា បន សុត្វា**តិ ឥតោ វា បន មម សាសនតោ សុត្វា។ ឥតោតិ តថាគតតោបិ តថាគតសាវកតោបិ។ **អារាធេយ្យា**តិ បរិតោសេយ្យ, អញ្ញថា អារាធនំ នាម នត្ថីតិ ទស្សេតិ។

ឯកធម្មេតិ ឯកស្មិំ ធម្មេ។ ឥមិនា ឧទ្ទេសោ ទស្សិតោ។ បរតោ **កតមស្មិំ ឯកធម្មេ**តិ ឥមិនា បញ្ហោ ទស្សិតោ។ **សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា**តិ ឥទំ បនេត្ថ វេយ្យាករណំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សម្មា និព្ពិន្ទមានោ**តិអាទីសុ បន សម្មា ហេតុនា នយេន និព្ពិទានុបស្សនាយ និព្ពិន្ទន្តោ ឧក្កណ្ឋន្តោ, វិរាគានុបស្សនាយ វិរជ្ជន្តោ, បដិសង្ខានុបស្សនាយ មុច្ចនស្ស ឧបាយំ កត្វា វិមុច្ចមានោ, អធិមោក្ខវសេន វា វិមុច្ចមានោ សន្និដ្ឋានំ កុរុមានោតិ អត្ថោ។ ឧទយព្ពយេហិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា បុព្ពន្តាបរន្តទស្សនេន **សម្មា បរិយន្តទស្សាវី។ សម្មទត្ថំ អភិសមេច្ចា**តិ សម្មា សភាគត្ថំ ញាណេន អភិសមាគន្ត្វា។ **ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតី**តិ សកលវដ្ដទុក្ខស្ស បរិយន្តំ បរិវដុមំ ករោ ហោតិ។

សព្ពេ សត្តាតិ កាមភវាទីសុ ឯកវោការភវាទីសុ ច សព្ពភវេសុ សព្ពេ សត្តា។ **អាហារដ្ឋិតិកា**តិ អាហារតោ ឋិតិ ឯតេសន្តិ អាហារដ្ឋិតិកា។ ឥតិ សព្ពសត្តានម្បិ ឋិតិហេតុ អាហារោ នាម ឯកោ ធម្មោ, តស្មិំ ឯកធម្មេ។ ននុ ច ឯវំ សន្តេ យំ វុត្តំ – “អសញ្ញសត្តា ទេវា អហេតុកា អនាហារា អផស្សកា”តិអាទិ (វិភ. ១០១៧), តំ វិរុជ្ឈតីតិ។ ន វិរុជ្ឈតិ។ តេសញ្ហិ ឈានំ អាហារោ ហោតិ។ ឯវំ សន្តេបិ “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, អាហារា”តិ (សំ. និ. ២.១១) ឥទំ វិរុជ្ឈតីតិ។ ឥទម្បិ ន វិរុជ្ឈតិ។ ឯតស្មិញ្ហិ សុត្តេ និប្បរិយាយេន អាហារលក្ខណា ធម្មា អាហារាតិ វុត្តា, ឥធ បន បរិយាយេន បច្ចយោ អាហារោតិ វុត្តោ។ សព្ពធម្មានញ្ហិ បច្ចយោ លទ្ធុំ វដ្ដតិ។ សោ ច យំ យំ ផលំ ជនេតិ, តំ តំ អាហរតិ នាម។ តស្មា អាហារោតិ វុច្ចតិ។ តេនេវាហ – “អវិជ្ជម្បាហំ, ភិក្ខវេ, សាហារំ វទាមិ, នោ អនាហារំ។ កោ ច, ភិក្ខវេ, អវិជ្ជាយ អាហារោ? បញ្ច នីវរណាតិស្ស វចនីយ”ន្តិ (អ. និ. ១០.៦១)។ អយំ ឥធ អធិប្បេតោ។ ឯតស្មិញ្ហិ បច្ចយាហារេ គហិតេ បរិយាយាហារោបិ និប្បរិយាយាហារោបិ សព្ពោ គហិតោវ ហោតិ។

តត្ថ អសញ្ញីភវេ បច្ចយាហារោ លព្ភតិ។ អនុប្បន្នេ ហិ ពុទ្ធេ តិត្ថាយតនេ បព្ពជិតា វាយោកសិណេ បរិកម្មំ កត្វា ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា តតោ វុដ្ឋាយ “ធិ ចិត្តំ, ធិ វតេតំ ចិត្តំ, ចិត្តស្ស នាម អភាវោយេវ សាធុ។ ចិត្តញ្ហិ និស្សាយ វធពន្ធាទិបច្ចយំ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ។ ចិត្តេ អសតិ នត្ថេត”ន្តិ ខន្តិំ រុចិំ ឧប្បាទេត្វា អបរិហីនជ្ឈានា កាលំ កត្វា អសញ្ញីភវេ និព្ពត្តន្តិ។ យោ យស្ស ឥរិយាបថោ មនុស្សលោកេ បណិហិតោ អហោសិ, សោ តេន ឥរិយាបថេន និព្ពត្តិត្វា ចិត្តរូបសទិសោ ហុត្វា បញ្ច កប្បសតានិ តិដ្ឋតិ។ ឯត្តកំ អទ្ធានំ សយិតោ វិយ ហោតិ។ ឯវរូបានម្បិ សត្តានំ បច្ចយាហារោ លព្ភតិ។ តេ ហិ យំ ឈានំ ភាវេត្វា និព្ពត្តា, តទេវ នេសំ បច្ចយោ ហោតិ។ យថា ជិយាវេគេន ខិត្តសរោ យាវ ជិយាវេគោ អត្ថិ, តាវ គច្ឆតិ។ ឯវំ យាវ ឈានបច្ចយោ អត្ថិ, តាវ តិដ្ឋន្តិ។ តស្មិំ និដ្ឋិតេ ខីណវេគោ វិយ សរោ បតន្តិ។ ចវនកាលេ ច តេសំ សោ រូបកាយោ អន្តរធាយតិ, កាមាវចរសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, តេន សញ្ញុប្បាទេន តេ ទេវា តម្ហា កាយា ចុតាតិ បញ្ញាយន្តិ។

យេ បន តេ នេរយិកា នេវ វុដ្ឋានផលូបជីវី, ន បុញ្ញផលូបជីវីតិ វុត្តា, តេសំ កោ អាហារោតិ? តេសំ កម្មមេវ អាហារោ ។ កឹ បញ្ច អាហារា អត្ថីតិ? បញ្ច, ន បញ្ចាតិ ឥទំ ន វត្តព្ពំ, ននុ “បច្ចយោ អាហារោ”តិ វុត្តមេតំ។ តស្មា យេន កម្មេន និរយេ និព្ពត្តន្តិ, តទេវ តេសំ ឋិតិបច្ចយត្តា អាហារោ ហោតិ។ យំ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ – “ន ច តាវ កាលំ ករោតិ, យាវ ន តំ បាបកម្មំ ព្យន្តី ហោតី”តិ (ម. និ. ៣.២៥០, ២៦៨; អ. និ. ៣.៣៦)។

កពឡីការាហារំ អារព្ភាបិ ចេត្ថ វិវាទោ ន កាតព្ពោ។ មុខេ ឧប្បជ្ជនខេឡោបិ ហិ តេសំ អាហារកិច្ចំ សាធេតិ។ ខេឡោ ហិ និរយេ ទុក្ខវេទនីយោ ហុត្វា បច្ចយោ ហោតិ, សគ្គេ សុខវេទនិយោ។ ឥតិ កាមភវេ និប្បរិយាយេន ចត្តារោ អាហារា, រូបារូបភវេសុ ឋបេត្វា អសញ្ញេ សេសានំ តយោ, អសញ្ញានញ្ចេវ អវសេសានញ្ច បច្ចយាហារោតិ ឥមិនា អាការេន សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ ចត្តារោ អាហារោ យោ វា បន កោចិ បច្ចយាហារោ ទុក្ខសច្ចំ, អាហារសមុដ្ឋាបិកា បុរិមតណ្ហា សមុទយសច្ចំ, ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និរោធសច្ចំ, និរោធប្បជាននា បញ្ញា មគ្គសច្ចន្តិ ឯវំ ចតុសច្ចវសេន សព្ពវារេសុ យោជនា កាតព្ពា។

៨. ទុតិយមហាបញ្ហសុត្តវណ្ណនា

២៨. អដ្ឋមេ **កជង្គលាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ **កជង្គលា**តិ កជង្គលាវាសិនោ។ **មហាបញ្ហេសូ**តិ មហន្ត អត្ថបរិគ្គាហកេសុ បញ្ហេសុ។ **យថា មេត្ថ ខាយតី**តិ យថា មេ ឯត្ថ ឧបដ្ឋាតិ។ **សម្មា សុភាវិតចិត្តោ**តិ ហេតុនា នយេន សុដ្ឋុ ភាវិតចិត្តោ។ **ឯសោ ចេវ តស្ស អត្ថោ**តិ កិញ្ចាបិ ភគវតា "ចត្តារោ ធម្មា"តិអាទយោ បញ្ហា "ចត្តារោ អាហារា"តិអាទិនា នយេន វិស្សជ្ជិតា, យស្មា បន ចតូសុ អាហារេសុ បរិញ្ញាតេសុ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវិតា ហោន្តិ, តេសុ ច ភាវិតេសុ ចត្តារោ អាហារា បរិញ្ញាតាវ ហោន្តិ។ តស្មា ទេសនាវិលាសេន ព្យញ្ជនមេវេត្ថ នានំ, អត្ថោ បន ឯកោយេវ។ ឥន្ទ្រិយាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេន វុត្តំ – "ឯសោ ចេវ តស្ស អត្ថោ"តិ។ អត្ថតោ ហិ ឧភយម្បេតំ មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណមិវ ហោតិ។

៩. បឋមកោសលសុត្តវណ្ណនា

២៩. នវមេ **យាវតា**តិ យត្តកា។ **កាសិកោសលា**តិ កាសិកោសលជនបទា។ **អត្ថេវ អញ្ញថត្ត**ន្តិ ឋិតស្ស អញ្ញថត្តំ អត្ថិយេវ។ **អត្ថិ វិបរិណាមោ**តិ មរណម្បិ អត្ថិយេវ។ **តស្មិម្បិ និព្ពិន្ទតី**តិ តស្មិម្បិ សម្បត្តិជាតេ ឧក្កណ្ឋតិ។ **អគ្គេ វិរជ្ជតី**តិ សម្បត្តិយា អគ្គេ កោសលរាជភាវេ វិរជ្ជតិ។ **បគេវ ហីនស្មិ**ន្តិ បឋមតរំយេវ ហីនេ ឥត្តរមនុស្សានំ បញ្ច កាមគុណជាតេ។

មនោមយាតិ ឈានមនេន និព្ពត្តា។ **ពារាណសេយ្យក**ន្តិ ពារាណសិយំ ឧប្បន្នំ។ តត្ថ កិរ កប្បាសោបិ មុទុ, សុត្តកន្តិកាយោបិ តន្តវាយាបិ ឆេកា, ឧទកម្បិ សុចិ សិនិទ្ធំ។ **ឧភតោភាគវិមដ្ឋ**ន្តិ ទ្វីសុបិ បស្សេសុ មដ្ឋំ មុទុ សិនិទ្ធំ ខាយតិ។ ចតស្សោ បដិបទា លោកិយលោកុត្តរមិស្សិកា កថិតា។ សញ្ញាសុ បឋមា កាមាវចរសញ្ញា, ទុតិយា រូបាវចរសញ្ញា, តតិយា លោកុត្តរសញ្ញា, ចតុត្ថា អាកិញ្ចញ្ញាយតនសញ្ញា។ យស្មា បន សា សញ្ញា អគ្គាតិ អាគតា, តតោ បរំ សញ្ញាបញ្ញត្តិ នាម នត្ថិ, តស្មា អគ្គន្តិ វុត្តា។

ពាហិរកានន្តិ សាសនតោ ពហិទ្ធា បវត្តានំ។ **នោ ចស្សំ នោ ច មេ សិយា**តិ សចេ អហំ អតីតេ ន ភវិស្សំ, ឯតរហិបិ មេ អយំ អត្តភាវោ ន សិយា។ **ន ភវិស្សាមិ ន មេ ភវិស្សតី**តិ សចេបិ អនាគតេ ន ភវិស្សាមិ, ន ច មេ កិញ្ចិ បលិពោធជាតំ ភវិស្សតិ។ **អគ្គេ វិរជ្ជតី**តិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយំ វិរជ្ជតិ។ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ហិ ឥធ និព្ពានស្ស សន្តតាយ អគ្គន្តិ ជាតា។

បរមត្ថវិសុទ្ធិន្តិ ឧត្តមត្ថវិសុទ្ធឹ។ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយា ឯតំ អធិវចនំ។ អាកិញ្ចញ្ញាយតនញ្ហិ វិបស្សនាបទដ្ឋានត្តា អគ្គំ នាម ជាតំ, នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ ទីឃាយុកត្តា។ **បរមទិដ្ឋធម្មនិព្ពាន**ន្តិ ឥមស្មិញ្ញេវ អត្តភាវេ បរមនិព្ពានំ។ **អនុបាទា វិមោក្ខោ**តិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ អគ្គហេត្វា ចិត្តស្ស វិមោក្ខោ។ អរហត្តស្សេតំ នាមំ។ **បរិញ្ញ**ន្តិ សមតិក្កមំ។ តត្ថ ភគវា បឋមជ្ឈានេន កាមានំ បរិញ្ញំ បញ្ញាបេតិ, អរូបាវចរេហិ រូបានំ បរិញ្ញំ បញ្ញាបេតិ, អនុបាទានិព្ពានេន វេទនានំ បរិញ្ញំ បញ្ញាបេតិ។ និព្ពានញ្ហិ សព្ពវេទយិតប្បហានត្តា វេទនានំ បរិញ្ញា នាម។ **អនុបាទាបរិនិព្ពាន**ន្តិ អបច្ចយបរិនិព្ពានំ។ ឥទំ បន សុត្តំ កថេន្តោ ភគវា អនភិរតិបីឡិតានិ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ទិស្វា តេសំ អនភិរតិវិនោទនត្ថំ កថេសិ។ តេបិ អនភិរតឹ វិនោទេត្វា ទេសនានុសារេន ញាណំ បេសេត្វា សោតាបន្នា ហុត្វា អបរភាគេ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណឹសូតិ។

១០. ទុតិយកោសលសុត្តវណ្ណនា

៣០. ទសមេ **ឧយ្យោធិកា និវត្តោ ហោតី**តិ យុទ្ធតោ និវត្តោ ហោតិ។ **លទ្ធាធិប្បាយោ**តិ មហាកោសលរញ្ញា កិរ ពិម្ពិសារស្ស ធីតរំ ទេន្តេន ទ្វិន្នំ រដ្ឋានំ អន្តរេ សតសហស្សុដ្ឋានោ កាសិគាមោ នាម ធីតុ ទិន្នោ ។ អជាតសត្តុនា បិតរិ មារិតេ មាតាបិស្ស រញ្ញោ វិយោគសោកេន នចិរស្សេវ មតា។ តតោ រាជា បសេនទិកោសលោ "អជាតសត្តុនា មាតាបិតរោ មារិតា, មម បិតុ សន្តកោ គាមោ"តិ តស្សត្ថាយ អឌ្ឌំ ករោតិ, អជាតសត្តុបិ "មម មាតុ សន្តកោ"តិ តស្ស គាមស្សត្ថាយ។ ទ្វេបិ មាតុលភាគិនេយ្យា ចតុរង្គិនី សេនំ សន្នយ្ហិត្វា យុជ្ឈឹសុ។ តត្ថ បសេនទិកោសលោ ទ្វេ វារេ អជាតសត្តុនា បរាជិតោ នគរមេវ បាវិសិ។ តតិយវារេ "កថំ នុ ខោ មេ ជយោ ភវេយ្យា"តិ ឧបស្សុតិវសេន យុជ្ឈិតព្ពាការំ ញត្វា ព្យូហំ រចយិត្វា ឧភោហិ បស្សេហិ បរិក្ខិបិត្វា អជាតសត្តុំ គណ្ហិ។ តាវទេវ ជយាធិប្បាយស្ស លទ្ធត្តា លទ្ធាធិប្បាយោ នាម អហោសិ។

យេន អារាមោ តេន បាយាសីតិ ពហិនគរេ ជយខន្ធាវារំ និវេសេត្វា "យាវ នគរំ អលង្ករោន្តិ, តាវ ទសពលំ វន្ទិស្សាមិ។ នគរំ បវិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ ហិ បបញ្ចោ ហោតី"តិ អមច្ចគណបរិវុតោ យេនារាមោ តេន បាយាសិ, អារាមំ បាវិសិ។ កស្មិំ កាលេ បាវិសីតិ? បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តានំ ភិក្ខូនំ ឱវាទំ ទត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធេ គន្ធកុដឹ បវិដ្ឋេ ភិក្ខុសង្ឃេ ច ឱវាទំ សម្បដិច្ឆិត្វា អត្តនោ អត្តនោ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានានិ គតេ។ **ចង្កមន្តី**តិ កស្មិំ សមយេ ចង្ក

មន្តិ? បណីតភោជនបច្ចយស្ស ថិនមិទ្ធស្ស វិនោទនត្ថំ, ទិវា បធានិកា វា តេ។ តាទិសានញ្ហិ បច្ឆាភត្តំ ចង្កមិត្វា ន្ហត្វា សរីរំ ឧតុំ គាហាបេត្វា និសជ្ជ សមណធម្មំ ករោន្តានំ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **យេ តេ ភិក្ខូ**តិ សោ កិរ “កហំ សត្ថា កហំ សុគតោតិ បរិវេណេន បរិវេណំ អាគន្ត្វា បុច្ឆិត្វាវ បវិសិស្សាមី”តិ វិលោកេន្តោ អរញ្ញហត្ថី វិយ មហាចង្កមេ ចង្កមមានេ បំសុកូលិកេ ភិក្ខូ ទិស្វា តេសំ សន្តិកំ អគមាសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **ទស្សនកាមា**តិ បស្សិតុកាមា។ **វិហារោ**តិ គន្ធកុដឹ សន្ធាយ អាហំសុ។ **អតរមានោ**តិ អតុរិតោ, សណិកំ បទបមាណដ្ឋានេ បទំ និក្ខិបន្តោ វត្តំ កត្វា សុសម្មដ្ឋំ មុត្តជាលសិន្ទុវារសទិសំ វាលុកំ អវិនាសេន្តោតិ អត្ថោ។ **អាលិន្ទ**ន្តិ បមុខំ។ **អគ្គឡ**ន្តិ កវាដំ។ **ឧក្កាសិត្វា**តិ ឧក្កាសិតសទ្ទំ កត្វា។ **អាកោដេហី**តិ អគ្គនខេន ឦសកំ កុញ្ចិកាឆិទ្ទសមីបេ កោដេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទ្វារំ កិរ អតិឧបរិ អមនុស្សា, អតិហេដ្ឋា ទីឃជាតិកា កោដេន្តិ។ តថា អកោដេត្វា មជ្ឈេ ឆិទ្ទសមីបេ កោដេតព្ពន្តិ ឥទំ ទ្វារកោដនវត្តន្តិ វទន្តិ។ ***វិវរិ ភគវា ទ្វារ***ន្តិ ន ភគវា ឧដ្ឋាយ ទ្វារំ វិវរតិ, វិវរតូតិ បន ហត្ថំ បសារេតិ។ តតោ “ភគវា តុម្ហេហិ អនេកកប្បកោដីសុ ទានំ ទទមានេហិ ន សហត្ថា ទ្វារវិវរណកម្មំ កត”ន្តិ សយមេវ ទ្វារំ វិវដំ។ តំ បន យស្មា ភគវតោ មនេន វិវដំ, តស្មា “វិវរិ ភគវា ទ្វារ”ន្តិ វត្តុំ វដ្ដតិ។

មេត្តូបហារន្តិ មេត្តាសម្បយុត្តំ កាយិកវាចសិកឧបហារំ។ **កតញ្ញុត**ន្តិ អយញ្ហិ រាជា បុព្ពេ ថូលសរីរោ អហោសិ, ទោណបាកំ ភុញ្ជតិ។ អថស្ស ភគវា ទិវសេ ទិវសេ ថោកំ ថោកំ ហាបនត្ថាយ –

“មនុជស្ស សទា សតីមតោ,
មត្តំ ជានតោ លទ្ធភោជនេ;
តនុកស្ស ភវន្តិ វេទនា,
សណិកំ ជីរតិ អាយុបាលយ”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.១២៤) –

ឥមំ ឱវាទំ អទាសិ។ សោ ឥមស្មឹ ឱវាទេ ឋត្វា ទិវសេ ទិវសេ ថោកំ ថោកំ ហាបេត្វា អនុក្កមេន នាឡិកោទនបរមតាយ សណ្ឋាសិ, គត្តានិបិស្ស តនូនិ ថិរានិ ជាតានិ។ តំ ភគវតា កតំ ឧបការំ សន្ធាយ “កតញ្ញុតំ ខោ អហំ, ភន្តេ, កតវេទិតំ សម្បស្សមានោ”តិ អាហ។ **អរិយេ ញាយេ**តិ សហវិបស្សនកេ មគ្គេ។ **វុទ្ធសីលោ**តិ វឌ្ឍិតសីលោ។ **អរិយសីលោ**តិ អបោថុជ្ជនិកេហិ សីលេហិ សមន្នាគតោ។ **កុសលសីលោ**តិ អនវជ្ជេហិ សីលេហិ សមន្នាគតោ។ **អារញ្ញកោ**តិ ជាយមានោបិ អរញ្ញេ ជាតោ, អភិសម្ពុជ្ឈមានោបិ អរញ្ញេ អភិសម្ពុទ្ធោ, ទេវវិមានកប្បាយ គន្ធកុដិយា វសន្តោបិ អរញ្ញេយេវ វសីតិ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

មហាវគ្គោ តតិយោ។

៤. ឧបាលិវគ្គោ

១. ឧបាលិសុត្តវណ្ណនា

៣១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **សង្ឃសុដ្ឋុតាយា**តិអាទីសុ សង្ឃសុដ្ឋុតា នាម សង្ឃស្ស សុដ្ឋុភាវោ, “សុដ្ឋុ ទេវា”តិ អាគតដ្ឋានេ វិយ “សុដ្ឋុ, ភន្តេ”តិ វចនសម្បដិច្ឆនភាវោ។ យោ ច តថាគតស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆតិ, តស្ស តំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ សំវត្តតិ។ តស្មា សង្ឃស្ស “សុដ្ឋុ, ភន្តេ”តិ វចនសម្បដិច្ឆនត្ថំ បញ្ញត្តំ, អសម្បដិច្ឆនេ អាទីនវំ, សម្បដិច្ឆនេ អានិសំសំ ទស្សេត្វា, ន ពលក្ការេន អភិភវិត្វាតិ ឯតមត្ថំ អាវិករោន្តោ អាហ – **សង្ឃសុដ្ឋុតាយា**តិ។ **សង្ឃផាសុតាយា**តិ សង្ឃស្ស ផាសុភាវាយ, សហជីវិតាយ សុខវិហារត្ថាយាតិ អត្ថោ។

ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយាតិ ទុម្មង្កូនាម ទុស្សីលបុគ្គលា, យេ មង្កុតំ អាបាទិយមានាបិ ទុក្ខេន អាបជ្ជន្តិ, វីតិក្កមំ ករោន្តា វា កត្វា វា ន លជ្ជន្តិ, តេសំ និគ្គហត្ថាយ។ តេ ហិ សិក្ខាបទេ អសតិ “កឹ តុម្ហេហិ ទិដ្ឋំ, កឹ សុតំ, កឹ អម្ហេហិ កតំ, កតមស្មឹ វត្ថុស្មឹ កតមំ អាបត្តឹ រោបេត្វា អម្ហេ និគ្គណ្ហថា”តិ សង្ឃំ វិហេឋេស្សុំ។ សិក្ខាបទេ បន សតិ តេ សង្ឃោ សិក្ខាបទំ ទស្សេត្វា សហ ធម្មេន និគ្គហេស្សតិ។ តេន វុត្តំ – “ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយា”តិ។

បេសលានន្តិ បិយសីលានំ ភិក្ខូនំ ផាសុវិហារត្ថាយ។ បិយសីលា ហិ ភិក្ខូ កត្តព្ពាកត្តព្ពំ សាវជ្ជានវជ្ជំ វេលំ មរិយាទញ្ច អជានន្តា សិក្ខាត្តយបារិបូរិយា ឃដមានា កិលមន្តិ, តេ បន សាវជ្ជានវជ្ជំ វេលំ មរិយាទញ្ច ញត្វា សិក្ខាបារិបូរិយា ឃដមានា ន កិលមន្តិ។ តេន តេសំ សិក្ខាបទបញ្ញាបនំ ផាសុវិហារាយ សំវត្តតិយេវ។ យោ វា ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហោ, ស្វេវ តេសំ ផាសុវិហារោ។ ទុស្សីលបុគ្គលេ និស្សាយ ហិ ឧបោសថប្បវារណា ន តិដ្ឋន្តិ, សង្ឃកម្មានិ នប្បវត្តន្តិ, សាមគ្គី ន ហោតិ, ភិក្ខូ អនេកគ្គា ឧទ្ទេសាទីសុ អនុយុញ្ជិតុំ ន សក្កោន្តិ។ ទុស្សីលេសុ បន និគ្គហិតេសុ សព្ពោបិ អយំ ឧបទ្ទវោ ន ហោតិ, តតោ បេសលា ភិក្ខូ ផាសុ វិហរន្តិ។ ឯវំ “បេសលានំ ភិក្ខូនំ ផាសុវិហារាយា”តិ ឯត្ថ ទ្វិធា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយាតិ ទិដ្ឋធម្មិកា អាសវា នាម អសំវរេ ឋិតេន តស្មិំយេវ អត្តភាវេ បត្តព្ពា បាណិប្បហារទណ្ឌប្បហារសត្ថប្បហារហត្ថច្ឆេទបាទច្ឆេទអកិត្តិអយសវិប្បដិសារាទយោ ទុក្ខវិសេសា, តេសំ សំវរាយ បិទហនាយ អាគមនមគ្គថកនាយាតិ អត្ថោ។ **សម្បរាយិកាន**ន្តិ សម្បរាយិកា អាសវា នាម អសំវរេ ឋិតេន កតបាបកម្មមូលកា សម្បរាយេ នរកាទីសុ បត្តព្ពា ទុក្ខវិសេសា, តេសំ បដិឃាតត្ថាយ វូបសមត្ថាយ។

អប្បសន្នានន្តិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា ហិ សតិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តឹ ញត្វា វា, យថាបញ្ញត្តំ បដិបជ្ជមានេ ភិក្ខូ ទិស្វា វា, យេបិ អប្បសន្នា បណ្ឌិតមនុស្សា, តេ “យានិ វត លោកេ មហាជនស្ស រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនដ្ឋានានិ, តេហិ ឥមេ សមណា អារកា វិរតា វិហរន្តិ, ទុក្ករំ វត ករោន្តី”តិ បសាទំ អាបជ្ជន្តិ វិនយបិដកបោត្ថកំ ទិស្វា មិច្ឆាទិដ្ឋិកតវេទិព្រាហ្មណា វិយ។ តេន វុត្តំ – “អប្បសន្នានំ បសាទាយា”តិ។

បសន្នានន្តិ យេបិ សាសនេ បសន្នា កុលបុត្តា, តេបិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តឹ វា ញត្វា, យថាបញ្ញត្តំ បដិបជ្ជមានេ ភិក្ខូ វា ទិស្វា “អហោ អយ្យា ទុក្ករំ ករោន្តិ, យេ យាវជីវំ ឯកភត្តា វិនយសំវរំ បាលេន្តី”តិ ភិយ្យោ ភិយ្យោ បសីទន្តិ។ តេន វុត្តំ – “បសន្នានំ ភិយ្យោភាវាយា”តិ។

សទ្ធម្មដ្ឋិតិយាតិ តិវិធោ សទ្ធម្មោ បរិយត្តិសទ្ធម្មោ បដិបត្តិសទ្ធម្មោ អធិគមសទ្ធម្មោតិ។ តត្ថ សកលម្បិ ពុទ្ធវចនំ បរិយត្តិសទ្ធម្មោ នាម។ តេរស ធុតគុណា ចារិត្តវារិត្តសីលសមាធិវិបស្សនាតិ អយំ បដិបត្តិសទ្ធម្មោ នាម។ នវលោកុត្តរធម្មោ អធិគមសទ្ធម្មោ នាម។ សោ សព្ពោបិ យស្មា សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា សតិ ភិក្ខូ សិក្ខាបទញ្ច តស្ស វិភង្គញ្ច តទត្ថជោតនត្ថំ អញ្ញញ្ច ពុទ្ធវចនំ បរិយាបុណន្តិ, យថាបញ្ញត្តញ្ច បដិបជ្ជមានា បដិបត្តឹ បូរេត្វា បដិបត្តិយា អធិគន្តព្ពំ លោកុត្តរធម្មំ អធិគច្ឆន្តិ, តស្មា សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា សទ្ធម្មោ ចិរដ្ឋិតិកោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ – “សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា”តិ។

វិនយានុគ្គហាយាតិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា សតិ សំវរវិនយោ, បហានវិនយោ, សមថវិនយោ, បញ្ញត្តិវិនយោតិ ចតុព្ពិធោ វិនយោ អនុគ្គហិតោ ហោតិ ស្វូបត្ថម្ភិតោ។ តេន វុត្តំ – “វិនយានុគ្គហាយា”តិ។

២. បាតិមោក្ខដ្ឋបនាសុត្តវណ្ណនា

៣២. ទុតិយេ **បារាជិកោ**តិ បារាជិកាបត្តិំ អាបន្នោ។ **បារាជិកកថា វិប្បកតា ហោតី**តិ “អសុកបុគ្គលោ បារាជិកំ អាបន្នោ នុ ខោ នោ”តិ ឯវំ កថា អារភិត្វា អនិដ្ឋាបិតា ហោតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

៣. ឧព្ពាហិកាសុត្តវណ្ណនា

៣៣. តតិយេ **ឧព្ពាហិកាយា**តិ សម្បត្តអធិករណំ វូបសមេតុំ សង្ឃតោ ឧព្ពាហិត្វា ឧទ្ធរិត្វា គហណត្ថាយ។ **វិនយេ ខោ បន ឋិតោ ហោតី**តិ វិនយលក្ខណេ បតិដ្ឋិតោ ហោតិ។ **អសំហីរោ**តិ ន អញ្ញស្ស វចនមត្តេនេវ អត្តនោ លទ្ធិំ វិស្សជ្ជេតិ។ **បដិពលោ**តិ កាយពលេនបិ ញាណពលេនបិ សមន្នាគតោ។ **សញ្ញាបេតុ**ន្តិ ជានាបេតុំ។ **បញ្ញាបេតុ**ន្តិ សម្បជានាបេតុំ។ **និជ្ឈាបេតុ**ន្តិ ឱលោកាបេតុំ។ **បេក្ខតុ**ន្តិ បស្សាបេតុំ។ **បសាទេតុ**ន្តិ សញ្ជាតបសាទំ កាតុំ។ **អធិករណ**ន្តិ វិវាទាធិករណាទិចតុព្ពិធំ។ **អធិករណសមុទយ**ន្តិ វិវាទមូលាទិកំ អធិករណការកំ។ **អធិករណនិរោធ**ន្តិ អធិករណានំ វូបសមំ។ **អធិករណនិរោធគាមិនី បដិបទ**ន្តិ សត្តវិធអធិករណសមថំ។

៤. ឧបសម្បទាសុត្តវណ្ណនា

៣៤. ចតុត្ថេ **អនភិរតិ**ន្តិ ឧក្កណ្ឋិតភាវំ។ **វូបកាសេតុ**ន្តិ វិនេតុំ។ **អធិសីលេ**តិ ឧត្តមសីលេ។ **ចិត្តបញ្ញា**សុបិ ឯសេវ នយោ។

៧. សង្ឃភេទសុត្តវណ្ណនា

៣៧. សត្តមេ **វត្ថូហី**តិ ការណេហិ។ **អវកស្សន្តី**តិ បរិសំ អាកឌ្ឍន្តិ វិជដេន្តិ ឯកមន្តំ ឧស្សារេន្តិ។ **អបកស្សន្តី**តិ អតិវិយ អាកឌ្ឍន្តិ, យថា វិសំសដ្ឋា ហោន្តិ, ឯវំ ករោន្តិ។ **អាវេនិ កម្មានិ ករោន្តី**តិ វិសុំ សង្ឃកម្មានិ ករោន្តិ។

៩-១០. អានន្ទសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៣៩-៤០. នវមេ **កប្បដ្ឋិក**ន្តិ អាយុកប្បំ និរយម្ហិ បិតិការណំ។ **កិព្ពិសំ បសវតី**តិ បាបំ បដិលភតិ។ **អាបាយិកោ**តិ អបាយគមនីយោ។ **នេរយិកោ**តិ និរយេ និព្ពត្តនកោ។ **វគ្គរតោ**តិ ភេទរតោ។ **យោគក្ខេមា បធំសតី**តិ យោគេហិ ខេមតោ អរហត្តតោ ធំសតិ វិគច្ឆតិ។ ទសមេ **អនុគ្គហោ**តិ អញ្ញមញ្ញស្ស សង្គហានុគ្គហោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឧបាលិវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. អក្កោសវគ្គោ

៤. កុសិនារសុត្តវណ្ណនា

៤៤. បញ្ចមស្ស ចតុត្ថេ **កុសិនារាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ ទេវតានំ អត្ថាយ ពលឹ ហរន្តិ ឯត្ថាតិ **ពលិហរណោ**, តស្មឹ ពលិហរណេ។ **អច្ឆិទ្ទេន អប្បដិមំសេនា**តិអាទីសុ យេន កេនចិទេវ បហាដោ វា ហោតិ, វេជ្ជកម្មាទីនិ វា កតានិ, តស្ស កាយសមាចារោ ឧបចិកាទីហិ ខាយិតតាលបណ្ណំ វិយ ឆិទ្ទោ ច, បដិមសិតុំ យត្ថ កត្ថចិ គហេត្វា អាកឌ្ឍិតុំ សក្កុណេយ្យតាយ បដិមំសោ ច ហោតិ, វិបរីតោ អច្ឆិទ្ទោ អប្បដិមំសោ នាម។ វចីសមាចារោ បន មុសាវាទឱមសវាទបេសុញ្ញអមូលកានុទ្ធំសនាទីហិ ឆិទ្ទោ សប្បដិមំសោ ច ហោតិ, វិបរីតោ អច្ឆិទ្ទោ អប្បដិមំសោ។ **មេត្តំ នុ ខោ មេ ចិត្ត**ន្តិ បលិពោធំ ឆិន្ទិត្វា កម្មដ្ឋានភាវនានុយោគេន អធិគតំ មេ មេត្តចិត្តំ។ **អនាឃាត**ន្តិ អាឃាតវិរហិតំ, វិក្ខម្ភនេន វិហតាឃាតន្តិ អត្ថោ។ **តត្ថ វុត្ត**ន្តិ តទំ សិក្ខាបទំ កិស្មឹ នគរេ វុត្តំ។

កាលេន វក្ខាមីតិអាទីសុ ឯកោ ឯកំ ឱកាសំ ការេត្វា ចោទេន្តោ **កាលេន វទតិ** នាម។ សង្ឃមជ្ឈេ វា គណមជ្ឈេ វា សលាកគ្គយាគគ្គវិតក្កមាឡកភិក្ខាចារមគ្គអាសនសាលាទីសុ វា ឧបដ្ឋាកេហិ បរិវារិតក្ខណេ វា ចោទេន្តោ **អកាលេន វទតិ** នាម។ តច្ឆេន វទន្តោ **ភូតេន វទតិ** នាម។ “ទហរមហល្លកបរិសាវចរកបំសុកូលិកធម្មកថិកបតិរូបំ តវ ឥទ”ន្តិ វទន្តោ **ផរុសេន វទតិ** នាម។ ការណនិស្សិតំ បន កត្វា, “ភន្តេ មហល្លកត្ថ, បរិសាវចរកត្ថ, បំសុកូលិកត្ថ, ធម្មកថិកត្ថ បតិរូបំ តុម្ហាកមិទ”ន្តិ វទន្តោ **សណ្ហេន វទតិ** នាម។ ការណនិស្សិតំ កត្វា វទន្តោ **អត្ថសំហិតេន វទតិ** នាម។ **មេត្តចិត្តោ វក្ខាមិ នោ ទោសន្តរោ**តិ មេត្តចិត្តំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា វក្ខាមិ, ន ទុដ្ឋចិត្តោ ហុត្វា។

៥. រាជន្តេបុរប្បវេសនសុត្តវណ្ណនា

៤៥. បញ្ចមេ **កតំ វា ករិស្សន្តិ វា**តិ មេថុនវីតិក្កមំ ករិំសុ វា ករិស្សន្តិ វា។ **រតន**ន្តិ មណិរតនាទីសុ យំកិញ្ចិ។ **បត្ថេតី**តិ មារេតុំ ឥច្ឆតិ។ **ហត្ថិសម្ពាធ**ន្តិ ហត្ថីហិ សម្ពាធំ ។ ហត្ថិសម្មទ្ទន្តិ វា បាឋោ, តស្សត្ថោ – ហត្ថីហិ សម្មទ្ទោ ឯត្ថាតិ ហត្ថិសម្មទ្ទំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **រជនីយានិ រូបសទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពានី**តិ ឯតានិ រាគជនកានិ រូបាទីនិ តត្ថ បរិបូរានិ ហោន្តិ។

៦. សក្កសុត្តវណ្ណនា

៤៦. ឆដ្ឋេ **សោកសភយេ**តិ សោកេន សភយេ។ សោកភយេតិ វា បាឋោ, អយមេវត្ថោ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **យេន កេនចិ កម្មដ្ឋានេនា**តិ កសិវណិជ្ជាទិកម្មេសុ យេន កេនចិ កម្មេន។ **អនាបជ្ជ អកុសល**ន្តិ កិញ្ចិ អកុសលំ អនាបជ្ជិត្វា។ **និព្ពិសេយ្យា**តិ ឧប្បាទេយ្យ អាចិនេយ្យ។ **ទក្ខោ**តិ ឆេកោ។ **ឧដ្ឋានសម្បន្នោ**តិ ឧដ្ឋានវីរិយេន សមន្នាគតោ។ **អលំ វចនាយា**តិ យុត្តោ វចនាយ។ **ឯកន្តសុខប្បដិសំវេទី វិហរេយ្យា**តិ ឯកន្តមេវ កាយិកចេតសិកសុខំ ញាណេន បដិសំវេទេន្តោ វិហរេយ្យ។ **អនិច្ចា**តិ ហុត្វា អភាវតោ។ **តុច្ឆា**តិ សាររហិតា។ **មុសា**តិ និច្ចសុភសុខា វិយ ខាយមានាបិ តថា ន ហោន្តីតិ មុសា។ **មោសធម្មា**តិ នស្សនសភាវា។ តស្មា តេ បដិច្ច ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតីតិ សន្ធាយេតិ។ **ឥធ បន វោ**តិ ឯត្ថ **វោ** តិ និបាតមត្តំ។ **អបណ្ណកំ វា សោតាបន្នោ**តិ អវិរាធិតំ ឯកំសេន សោតាបន្នោ វា ហោតិ។ សោបិ ឈានំ និព្វត្តេតិ, ព្រហ្មលោកំ វា គន្ត្វា ឆសុ វា កាមសគ្គេសុ ឯកន្តសុខប្បដិសំវេទី ហុត្វា វិហរេយ្យ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ សត្ថា អដ្ឋង្គុបោសថស្ស គុណំ កថេសិ។

៧. មហាលិសុត្តវណ្ណនា

៤៧. សត្តមេ **មិច្ឆាបណិហិត**ន្តិ មិច្ឆា ឋបិតំ។ **អធម្មចរិយាវិសមចរិយា**តិ អកុសលកម្មបថវសេន អធម្មចរិយសង្ខាតា វិសមចរិយា។ កុសលកម្មបថវសេន ឥតរា វេទិតព្ពា។ ឯវមិធ វដ្ដមេវ កថិតំ។

៨. បព្ពជិតអភិណ្ហសុត្តវណ្ណនា

៤៨. អដ្ឋមេ **បព្ពជិតេនា**តិ ឃរាវាសំ បហាយ សាសនេ បព្ពជ្ជំ ឧបគតេន។ **អភិណ្ហ**ន្តិ អភិក្ខណំ បុនប្បុនំ, **បច្ចវេក្ខិតព្ពំ** ឱលោកេតព្ពំ សល្លក្ខេតព្ពំ។ **វេវណ្ណិយ**ន្តិ វិវណ្ណភាវំ។ តំ បនេតំ វេវណ្ណិយំ ទុវិធំ ហោតិ សរីរវេវណ្ណិយំ

បរិក្ខារវេវណ្ណិយញ្ច។ តត្ថ កេសមស្សុឱរោបនេន សរីរវេវណ្ណិយំ វេទិតព្ពំ។ បុព្ពេ បន នានាវិរាគានិ សុខុមវត្ថានិ និវាសេត្វាបិ នានគ្គរសភោជនំ សុវណ្ណរជតភាជនេសុ ភុញ្ជិត្វាបិ សិរិគព្ភេ វរសយនាសនេសុ និបជ្ជិត្វាបិ និសីទិត្វាបិ សប្បិនវនីតាទីហិ ភេសជ្ជំ កត្វាបិ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ ឆិន្នសង្ឃដិតកសាវរសបីតានិ វត្ថានិ និវាសេតព្ពានិ, អយបត្តេ វា មត្តិកបត្តេ វា មិស្សកោទនោ ភុញ្ជិតព្ពោ, រុក្ខមូលាទិសេនាសនេ មុញ្ជតិណសន្ថរណាទីសុ និបជ្ជិតព្ពំ , ចម្មខណ្ឌតដ្ដិកាទីសុ និសីទិតព្ពំ, បូតិមុត្តាទីហិ ភេសជ្ជំ កត្តព្ពំ ហោតិ។ ឯវមេត្ថ បរិក្ខារវេវណ្ណិយំ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ បច្ចវេក្ខតោ កោបោ ច មានោ ច បហីយតិ។

បរបដិពទ្ធា មេ ជីវិកាតិ មយ្ហំ បរេសុ បដិពទ្ធា បរាយត្តា ចតុបច្ចយជីវិកាតិ។ ឯវំ បច្ចវេក្ខតោ ហិ អាជីវោ បរិសុជ្ឈតិ, បិណ្ឌបាតោ ច អបចិតោ ហោតិ, ចតូសុ បច្ចយេសុ អបច្ចវេក្ខិតបរិភោគោ នាម ន ហោតិ។ **អញ្ញោ មេ អាកប្បោ ករណីយោ**តិ យោ គិហីនំ ឧរំ អភិនីហរិត្វា គីវំ បគ្គហេត្វា លលិតេនាការេន អនិយតបទវីតិហារេន គមនាកប្បោ ហោតិ, តតោ អញ្ញោវ អាកប្បោ មយា ករណីយោ, សន្តិន្ទ្រិយេន សន្តមានសេន យុគមត្តទស្សិនា វិសមដ្ឋានេ ឧទកសកដេនេវ មន្ទមិតបទវីតិហារេន ហុត្វា គន្តព្ពន្តិ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ។ ឯវំ បច្ចវេក្ខតោ ហិ ឥរិយាបថោ សារុប្បោ ហោតិ, តិស្សោ សិក្ខា បរិបូរេន្តិ។ **កច្ចិ នុ ខោ**តិ សលក្ខណេ និបាតសមុទាយោ។ **អត្តា**តិ ចិត្តំ។ **សីលតោ ន ឧបវទតី**តិ អបរិសុទ្ធំ តេ សីលន្តិ សីលបច្ចយា ន ឧបវទតិ។ ឯវំ បច្ចវេក្ខតោ ហិ អជ្ឈត្តំ ហិរី សមុដ្ឋាតិ, សា តីសុ ទ្វារេសុ សំវរំ សាធេតិ, តីសុ ទ្វារេសុ សំវរោ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ ហោតិ, ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ ឋិតោ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ គណ្ហាតិ។ **អនុវិច្ច វិញ្ញូ សព្រហ្មចារី**តិ បណ្ឌិតា សព្រហ្មចារិនោ អនុវិចារេត្វា។ ឯវំ បច្ចវេក្ខតោ ហិ ពហិទ្ធា ឱត្តប្បំ សណ្ឋាតិ, តំ តីសុ ទ្វារេសុ សំវរំ សាធេតីតិ អនន្តរនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

នានាភាវោ វិនាភាវោតិ ជាតិយា នានាភាវោ, មរណេន វិនាភាវោ។ ឯវំ បច្ចវេក្ខតោ ហិ តីសុ ទ្វារេសុ អសំវុតាការោ នាម ន ហោតិ, មរណស្សតិ សូបដ្ឋិតា ហោតិ។ **កម្មស្សកោម្ហី**តិអាទីសុ កម្មំ មយ្ហំ សកំ អត្តនោ សន្តកន្តិ **កម្មស្សកា**។ កម្មេន ទាតព្ពំ ផលំ ទាយំ, កម្មស្ស ទាយំ កម្មទាយំ, តំ អាទិយាមីតិ **កម្មទាយាទោ**។ កម្មំ មយ្ហំ យោនិ ការណន្តិ **កម្មយោនិ**។ កម្មំ មយ្ហំ ពន្ធុ ញាតកោតិ **កម្មពន្ធុ**។ កម្មំ មយ្ហំ បដិសរណំ បតិដ្ឋាតិ **កម្មបដិសរណោ។ តស្ស ទាយាទោ ភវិស្សាមី**តិ តស្ស កម្មស្ស ទាយាទោ តេន ទិន្នផលំ បដិគ្គាហកោ ភវិស្សាមិ។ ឯវំ កម្មស្សកតំ បន បច្ចវេក្ខតោ បាបករណំ នាម ន ហោតិ។ **កថំភូតស្ស មេ រត្តិន្ទិវា វីតិវត្តន្តី**តិ កិន្នុ ខោ មេ វត្តប្បដិបត្តិំ ករោន្តស្ស, ឧទាហុ អករោន្តស្ស, ពុទ្ធវចនំ សជ្ឈាយន្តស្ស, ឧទាហុ អសជ្ឈាយន្តស្ស, យោនិសោមនសិការេ កម្មំ ករោន្តស្ស, ឧទាហុ អករោន្តស្សាតិ កថំភូតស្ស មេ រត្តិន្ទិវា វីតិវត្តន្តិ, បរិវត្តន្តីតិ អត្ថោ។ ឯវំ បច្ចវេក្ខតោ ហិ អប្បមាទោ បរិបូរតិ។

សុញ្ញាគារេ អភិរមាមីតិ វិវិត្តោកាសេ សព្ពិរិយាបថេសុ ឯកកោវ ហុត្វា កច្ចិ នុ ខោ អភិរមាមីតិ អត្ថោ។ ឯវំ បច្ចវេក្ខតោ កាយវិវេកោ បរិបូរតិ។ **ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ**តិ ឧត្តរិមនុស្សានំ ឧក្កដ្ឋមនុស្សភូតានំ ឈាយីនញ្ចេវ អរិយានញ្ច ឈានាទិធម្មោ, ទសកុសលកម្មបថសង្ខាតមនុស្សធម្មតោ វា ឧត្តរិតរោ វិសិដ្ឋតរោ ធម្មោ មេ មម សន្តានេ អត្ថិ នុ ខោ, សន្តិ នុ ខោតិ អត្ថោ។ **អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ**តិ មហគ្គតលោកុត្តរបញ្ញា បជាននដ្ឋេន ញាណំ, ចក្ខុនា ទិដ្ឋមិវ ធម្មំ បច្ចក្ខករណតោ ទស្សនដ្ឋេន ទស្សនន្តិ ញាណទស្សនំ, អរិយំ វិសុទ្ធំ ឧត្តមំ ញាណទស្សនន្តិ អរិយញាណទស្សនំ, អលំ បរិយត្តកំ កិលេសវិទ្ធំសនសមត្ថំ អរិយញាណទស្សនមេត្ថ, អស្សវាតិ អលមរិយញាណទស្សនោ, ឈានាទិភេទោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ អលមរិយញាណទស្សនោ ច សោ វិសេសោ ចាតិ **អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ**។ អថ វា តមេវ កិលេសវិទ្ធំសនសមត្ថំ វិសុទ្ធំ ញាណទស្សនមេវ វិសេសោតិ អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ វា។ **អធិគតោ**តិ បដិលទ្ធោ មេ អត្ថិ នុ ខោ។ **សោហន្តិ** បដិលទ្ធវិសេសោ សោ អហំ។ **បច្ឆិមេ កាលេ**តិ មរណមញ្ចេ និបន្នកាលេ។ **បុដ្ឋោ**តិ សព្រហ្មចារីហិ អធិគតគុណវិសេសំ បុច្ឆិតោ។ **ន មង្កុ ភវិស្សាមី**តិ បតិតក្ខន្ធោ និត្តេជោ ន ហេស្សាមីតិ។ ឯវំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ហិ មោឃកាលកិរិយា នាម ន ហោតិ។

៨-១០. សរីរដ្ឋធម្មសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៨-៥០. នវមេ **បោនោព្ភវិកោ**តិ បុនព្ភវនិព្ពត្តកោ។ **ភវសង្ខារោ**តិ ភវសង្ខរណកម្មំ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដមេវ កថិតំ។ ទសមេ សីលពាហុសច្ចវីរិយសតិបញ្ញា លោកិយលោកុត្តរាមិស្សិកា កថិតា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អក្កោសវគ្គោ បញ្ចមោ។

បឋមបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

២. ទុតិយបណ្ណាសកំ

(៦) ១. សចិត្តវគ្គោ

១-៤. សចិត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

៥១-៥៤. ទុតិយស្ស បឋមេ **សចិត្តបរិយាយកុសលោ**តិ អត្តនោ ចិត្តវារកុសលោ។ **រជ**ន្តិ អាគន្តុកឧបក្កិលេសំ។ **អង្គណ**ន្តិ តត្ថជាតកអង្គកាឡតិលកាទិំ។ **អាសវានំ ខយាយា**តិ អរហត្តត្ថាយ។ តតិយេ **បដិភានេនា**តិ វចនសណ្ឋានេន។ ចតុត្ថេ **អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនាយា**តិ សង្ខារបរិគ្គាហកវិបស្សនាយ។

៨. មូលកសុត្តវណ្ណនា

៥៨. អដ្ឋមេ **អមតោគធា**តិ ឯត្ថ សឧបាទិសេសា និព្ពានធាតុ កថិតា, **និព្ពានបរិយោសានា**តិ ឯត្ថ អនុបាទិសេសា។ អនុបាទិសេសំ បត្តស្ស ហិ សព្ពេ ធម្មា បរិយោសានប្បត្តា នាម ហោន្តិ។ សេសបទានិ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថានេវ។

៩. បព្ពជ្ជាសុត្តវណ្ណនា

៥៩. នវមេ **តស្មា**តិ យស្មា ឯវំ អបរិចិតចិត្តស្ស សាមញ្ញត្ថោ ន សម្បជ្ជតិ, តស្មា។ **យថាបព្ពជ្ជាបរិចិតញ្ច នោ ចិត្តំ ភវិស្សតី**តិ យថា បព្ពជ្ជានុរូបេន បរិចិតំ។ យេ ហិ កេចិ បព្ពជន្តិ នាម, សព្ពេ តេ អរហត្តំ បត្ថេន្តា។ តស្មា យំ ចិត្តំ អរហត្តាធិគមត្ថាយ បរិចិតំ វឌ្ឍិតំ, តំ យថាបព្ពជ្ជាបរិចិតំ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯវរូបំ បន ចិត្តំ ភវិស្សតីតិ សិក្ខិតព្ពំ។ **លោកស្ស សមញ្ច វិសមញ្ចា**តិ សត្តលោកស្ស សុចរិតទុច្ចរិតានិ។ **លោកស្ស ភវញ្ច វិភវញ្ចា**តិ តស្ស វឌ្ឍិញ្ច វិនាសញ្ច, តថា សម្បត្តិញ្ច វិបត្តិញ្ច។ **លោកស្ស សមុទយញ្ច អត្ថង្គមញ្ចា**តិ បន សង្ខារលោកំ សន្ធាយ វុត្តំ, ខន្ធានំ និព្ពត្តិញ្ច ភេទញ្ចាតិ អត្ថោ។

១០. គិរិមានន្ទសុត្តវណ្ណនា

៦០. ទសមេ **អនុកម្បំ ឧបាទាយា**តិ គិរិមានន្ទត្ថេរេ អនុកម្បំ បដិច្ច។ **ចក្ខុរោគោ**តិអាទយោ វត្ថុវសេន វេទិតព្ពា។ និព្ពត្តិតប្បសាទានញ្ហិ រោគោ នាម នត្ថិ។ **កណ្ណរោគោ**តិ ពហិកណ្ណេ រោគោ។ **បិនាសោ**តិ ពហិនាសិកាយ រោគោ។ **នខសា**តិ នខេហិ វិលេខិតដ្ឋានេ រោគោ។ **បិត្តសមុដ្ឋានា**តិ បិត្តសមុដ្ឋិតា។ តេ កិរ ទ្វត្តឹស ហោន្តិ។ **សេម្ហសមុដ្ឋានា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឧតុបរិណាមជា**តិ ឧតុបរិណាមេន អច្ចុណ្ហាតិសីតេន ឧប្បជ្ជនករោគា។ **វិសមបរិហារជា**តិ អតិចិរដ្ឋាននិសជ្ជាទិនា វិសមបរិហារេន ជាតា។ **ឱបក្កមិកា**តិ វធពន្ធនាទិនា ឧបក្កមេន ជាតា។ **កម្មវិបាកជា**តិ ពលវកម្មវិបាកសម្ភូតា។ **សន្ត**ន្តិ រាគាទិសន្តតាយ សន្តំ។ អតប្បកដ្ឋេន **បណីតំ**។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សចិត្តវគ្គោ បឋមោ។

(៧) ២. យមកវគ្គោ

១. អវិជ្ជាសុត្តាទិវណ្ណនា

៦១-៦២. ទុតិយស្ស បឋមេ **សាហារន្តិ** សបច្ចយំ។ **វិជ្ជាវិមុត្តិន្តិ** ផលញាណញ្ចេវ សេសសម្បយុត្តធម្មេ ច។ **ពោជ្ឈង្គាតិ** មគ្គពោជ្ឈង្គា។ ទុតិយេ **ភវតណ្ហាយាតិ** ភវបត្ថនាយ។ ឯវំ ទ្វីសុបិ សុត្តេសុ វដ្ដមេវ កថិតំ, វដ្ដញ្ចេត្ថ បឋមេ សុត្តេ អវិជ្ជាមូលកំ វដ្ដំ កថិតំ, ទុតិយេ តណ្ហាមូលកំ។

៣-៤. និដ្ឋង្គតសុត្តាទិវណ្ណនា

៦៣-៦៤. តតិយេ **និដ្ឋំ គតាតិ** និព្ពេមតិកា។ **ឥធ និដ្ឋាតិ** ឥមស្មិំយេវ លោកេ បរិនិព្ពានំ។ **ឥធ វិហាយាតិ** ឥមំ លោកំ វិជហិត្វា សុទ្ធាវាសព្រហ្មលោកំ។ ចតុត្ថេ **អវេច្ចប្បសន្នាតិ** អចលប្បសាទេន សម្បន្នា។ **សោតាបន្នាតិ** អរិយមគ្គសោតំ អាបន្នា។

៥-៧. បឋមសុខសុត្តាទិវណ្ណនា

៦៥-៦៧. បញ្ចមេ វដ្ដមូលកំ សុខទុក្ខំ បុច្ឆិតំ, ឆដ្ឋេ សាសនមូលកំ។ សត្តមេ **នឡកបានន្តិ** អតីតេ ពោធិសត្តស្ស ឱវាទេ ឋត្វា វានរយូថេន នឡេហិ ឧទកស្ស បីតដ្ឋានេ មាបិតគាមោ ឯវំលទ្ធនាមោ និគមោ។ **តុណ្ហីភូតំ តុណ្ហីភូតន្តិ** យំ យំ ទិសំ អនុវិលោកេតិ, តត្ថ តត្ថ តុណ្ហីភូតមេវ។ **អនុវិលោកេត្វាតិ** តតោ តតោ វិលោកេត្វា។ **បិដ្ឋិ មេ អាគិលាយតីតិ** កស្មា អាគិលាយតិ? ភគវតោ ហិ ឆ វស្សានិ មហាបធានំ បទហន្តស្ស មហន្តំ កាយទុក្ខំ អហោសិ, អថស្ស អបរភាគេ មហល្លកកាលេ បិដ្ឋិវាតោ ឧប្បជ្ជិ។ ឧបាទិន្នកសរីរស្ស ឋាននិសជ្ជាទីហិ អប្បមត្តកេន អាពាធេន ន សក្កា កេនចិ ភវិតុំ។ តំ គហេត្វាបិ ថេរស្ស ឱកាសករណត្ថំ ឯវមាហ។ **សង្ឃាដិំ បញ្ញបេត្វា** ឯកមន្តេ បតិរូបដ្ឋានេ បញ្ញត្តស្ស កប្បិយមញ្ចស្ស ឧបរិ អត្ថរិត្វា។

៨-១០. កថាវត្ថុសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៦៨-៧០. នវមេ **តិរច្ឆានកថន្តិ** អនិយ្យានិកត្តា សគ្គមោក្ខមគ្គានំ តិរច្ឆានភូតំ កថំ។ តត្ថ រាជានំ អារព្ភ "មហាសម្មតោ មន្ធាតា ធម្មាសោកោ ឯវំមហានុភាវោ"តិអាទិនា នយេន បវត្តកថា **រាជកថា**។ ឯស នយោ **ចោរកថា**ទីសុ។ តេសុ "អសុកោ រាជា អភិរូបោ ទស្សនីយោ"តិអាទិនា គេហសិតកថាវ តិរច្ឆានកថា ហោតិ, "សោបិ នាម ឯវំមហានុភាវោ ខយំ គតោ"តិ ឯវំ បវត្តា បន កម្មដ្ឋានភាវេ តិដ្ឋតិ។ ចោរេសុបិ "មូលទេវោ ឯវំមហានុភាវោ, មេឃទេវោ ឯវំមហានុភាវោ"តិ តេសំ កម្មំ បដិច្ច "អហោ សូរា"តិ គេហសិតកថាវ **តិរច្ឆានកថា**។ យុទ្ធេសុបិ ភារតយុទ្ធាទីសុ "អសុកេន អសុកោ ឯវំ មារិតោ ឯវំ វិទ្ធោ"តិ កាមស្សាទវសេនេវ កថា តិរច្ឆានកថា, "តេបិ នាម ខយំ គតា"តិ ឯវំ បវត្តា បន សព្ពត្ថ កម្មដ្ឋានមេវ ហោតិ។ អបិច អន្នាទីសុ "ឯវំ វណ្ណវន្តំ រសវន្តំ ផស្សសម្បន្នំ ខាទិម្ហ ភុញ្ជិម្ហ បិវិម្ហ បរិភុញ្ជិម្ហា"តិ កាមរសស្សាទវសេន កថេតុំ ន វដ្ដតិ, សាត្ថកំ បន កត្វា "បុព្ពេ ឯវំ វណ្ណាទិសម្បន្នំ អន្នំ បានំ វត្ថំ យានំ មាលំ គន្ធំ សីលវន្តានំ អទម្ហ, ចេតិយំ បូជិម្ហា"តិ កថេតុំ វដ្ដតិ។

ញាតិកថាទីសុបិ "អម្ហាកំ ញាតកា សូរា សមត្ថា"តិ វា "បុព្ពេ មយំ ឯវំ វិចិត្រេហិ យានេហិ វិចរិម្ហា"តិ វា អស្សាទវសេន វត្តុំ ន វដ្ដតិ , សាត្ថកំ បន កត្វា "តេបិ នោ ញាតកា ខយំ គតា"តិ វា "បុព្ពេ មយំ ឯវរូបា ឧបាហនា សង្ឃស្ស អទម្ហា"តិ វា កថេតព្ពំ។ **គាមកថា**បិ សុនិវិដ្ឋទុន្និវិដ្ឋសុភិក្ខទុព្ភិក្ខាទិវសេន វា "អសុកគាមវាសិនោ សូរា សមត្ថា"តិ វា ឯវំ អស្សាទវសេនេវ ន វដ្ដតិ, សាត្ថកំ បន កត្វា "សទ្ធា បសន្នា"តិ វា "ខយវយំ គតា"តិ វា វត្តុំ វដ្ដតិ។ **និគមនគរជនបទកថាសុ**បិ ឯសេវ នយោ។

ឥត្ថិកថាបិ វណ្ណសណ្ឋានាទីនិ បដិច្ច អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ, "សទ្ធា បសន្នា ខយំ គតា"តិ ឯវមេវ វដ្ដតិ។ **សូរកថាបិ** "នន្ទិមិត្តោ នាម យោធោ សូរោ អហោសី"តិ អស្សាទវសេនេវ ន វដ្ដតិ, "សទ្ធោ អហោសិ ខយំ គតោ"តិ ឯវមេវ វដ្ដតិ។ **សុរាកថ**ន្តិ បាឡិយំ បន អនេកវិធំ មជ្ជកថំ អស្សាទវសេន កថេតុំ ន វដ្ដតិ, អាទីនវវសេនេវ វត្តុំ វដ្ដតិ។ **វិសិខាកថាបិ** "អសុកវិសិខា សុនិវិដ្ឋា ទុន្និវិដ្ឋា សូរា សមត្ថា"តិ អស្សាទវសេនេវ ន វដ្ដតិ, "សទ្ធា បសន្នា ខយំ គតា"តិ វដ្ដតិ។ **កុម្ភដ្ឋានកថា** នាម កូដដ្ឋានកថា ឧទកតិត្ថកថា វុច្ចតិ (ទី. និ. អដ្ឋ.

១.១៧; ម. និ. អដ្ឋ. ២.២២៣; សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.១០៨០)។ កុម្ភទាសិកថា វា។ សាបិ “បាសាទិកា នច្ចិតុំ គាយិតុំ ឆេកា”តិ អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ, “សទ្ធា បសន្នា”តិអាទិនា នយេនេវ វដ្ដតិ។

បុព្ពបេតកថា នាម អតីតញាតិកថា។ តត្ថ វត្តមានញាតិកថាសទិសោវ វិនិច្ឆយោ។ **នានត្តកថា** នាម បុរិមបច្ឆិមកថាវិមុត្តា អវសេសា នានាសភាវា តិរច្ឆានកថា។ **លោកក្ខាយិកា** នាម “អយំ លោកោ កេន និម្មិតោ? អសុកេន នាម និម្មិតោ។ កាកោ សេតោ អដ្ឋីនំ សេតត្តា, ពលាកា រត្តា លោហិតស្ស រត្តត្តា”តិឯវមាទិកា លោកាយតវិតណ្ឌសល្លាបកថា។ **សមុទ្ទក្ខាយិកា** នាម កស្មា សមុទ្ទោ សាគរោតិ។ សាគរទេវេន ខតត្តា សាគរោ, ខតោ មេតិ ហត្ថមុទ្ទាយ និវេទិតត្តា សមុទ្ទោតិឯវមាទិកា និរត្ថកា សមុទ្ទក្ខាយនកថា។ **ភវោ**តិ វុទ្ធិ, **អភវោ**តិ ហានិ។ ឥតិ ភវោ ឥតិ អភវោតិ យំ វា តំ វា និរត្ថកការណំ វត្វា បវត្តិតកថា **ឥតិភវាភវកថា** នាម។

តេជសា តេជន្តិ អត្តនោ តេជសា តេសំ តេជំ។ **បរិយាទិយេយ្យាថា**តិ ខេបេត្វា គហេត្វា អភិភវេយ្យាថ។ តត្រិទំ វត្ថុ – ឯកោ បិណ្ឌបាតិកោ មហាថេរំ បុច្ឆិ – “ភន្តេ, តេជសា តេជំ បរិយាទិយមានា ភិក្ខូ កឹ ករោន្តី”តិ។ ថេរោ អាហ – អាវុសោ, កិញ្ចិទេវ អាតបេ បបេត្វា យថា ឆាយា ហេដ្ឋា ន ឱតរតិ, ឧទ្ធំយេវ គច្ឆតិ តថា ករោន្តិ។ ទសមេ **បាសំសានិ ឋានានី**តិ បសំសាវហានិ ការណានិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

យមកវគ្គោ ទុតិយោ។

(៨) ៣. អាកង្ខវគ្គោ

១. អាកង្ខសុត្តវណ្ណនា

៧១. តតិយស្ស បឋមេ **សម្បន្នសីលា**តិ បរិបុណ្ណសីលា, សីលសមង្គិនោ វា ហុត្វាតិ អត្ថោ។ តត្ថ ទ្វីហិ ការណេហិ សម្បន្នសីលតា ហោតិ សីលវិបត្តិយា ច អាទីនវទស្សនេន, សីលសម្បត្តិយា ច អានិសំសទស្សនេន។ តទុភយម្បិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៩, ២១) វិត្ថារិតំ។ តត្ថ "សម្បន្នសីលា"តិ ឯត្តាវតា កិរ ភគវា ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ ឧទ្ទិសិត្វា "បាតិមោក្ខសំវរសំវុតា"តិ ឥមិនា តត្ថ ជេដ្ឋកសីលំ វិត្ថារេត្វា ទស្សេសីតិ ទីបវិហារវាសី សុមនត្ថេរោ អាហ។ អន្តេវាសិកោ បនស្ស តេបិដកចូឡនាគត្ថេរោ អាហ – ឧភយត្ថបិ បាតិមោក្ខសំវរោវ ភគវតា វុត្តោ។ បាតិមោក្ខសំវរោយេវ ហិ សីលំ, ឥតរានិ បន តីណិ សីលន្តិ វុត្តដ្ឋានំ អត្ថីតិ អននុជានន្តោ វត្វា អាហ – ឥន្ទ្រិយសំវរោ នាម ឆទ្វាររក្ខាមត្តកមេវ, អាជីវបារិសុទ្ធិ ធម្មេន សមេន បច្ចយុប្បត្តិមត្តកំ, បច្ចយសន្និស្សិតំ បដិលទ្ធបច្ចយេ ឥទមត្ថន្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា បរិភុញ្ជនមត្តកំ។ និប្បរិយាយេន បាតិមោក្ខសំវរោវ សីលំ។ យស្ស សោ ភិន្នោ, អយំ សីសច្ឆិន្នោ វិយ បុរិសោ ហត្ថបាទេ សេសានិ រក្ខិស្សតីតិ ន វត្តព្ពោ។ យស្ស បន សោ អរោគោ, អយំ អច្ឆិន្នសីសោ វិយ បុរិសោ ជីវិតំ សេសានិ បុន បាកតិកានិ កាតុំ សក្កោតិ។ តស្មា "សម្បន្នសីលា"តិ ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរំ ឧទ្ទិសិត្វា "សម្បន្នបាតិមោក្ខា"តិ តស្សេវ វេវចនំ វត្វា តំ វិត្ថារេត្វា ទស្សេន្តោ **បាតិមោក្ខសំវរសំវុតា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បាតិមោក្ខសំវរសំវុត្តា**តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។ **អាកង្ខេយ្យ ចេ**តិ ឥទំ កស្មា អារទ្ធន្តិ? សីលានិសំសទស្សនត្ថំ ។ សចេបិ អចិរបព្ពជិតានំ វា ទុប្បញ្ញានំ វា ឯវមស្ស "ភគវា 'សីលំ បូរេថ សីលំ បូរេថា'តិ វទតិ, កោ នុ ខោ សីលបូរណេ អានិសំសោ, កោ វិសេសោ, កា វឌ្ឍី"តិ តេសំ ទស អានិសំសេ ទស្សេតុំ ឯវមាហ – "អប្បេវ នាម ឯតំ សព្រហ្មចារីនំ បិយមនាបតាទិអាសវក្ខយបរិយោសានំ អានិសំសំ សុត្វាបិ សីលំ បរិបូរេយ្យុ"ន្តិ។

តត្ថ **អាកង្ខេយ្យ ចេ**តិ យទិ ឥច្ឆេយ្យ។ **បិយោ ចស្សុ**ន្តិ បិយចក្ខូហិ សម្បស្សិតព្ពោ, សិនេហុប្បត្តិយា បទដ្ឋានភូតោ ភវេយ្យំ។ **មនាបោ**តិ តេសំ មនវឌ្ឍនកោ, តេសំ វា មនេន បត្តព្ពោ, មេត្តចិត្តេន ផរិតព្ពោតិ អត្ថោ។ **គរូ**តិ តេសំ គរុដ្ឋានិយោ បាសាណច្ឆត្តសទិសោ។ **ភាវនីយោ**តិ "អទ្ធាយមាយស្មា ជានំ ជានាតិ បស្សំ បស្សតី"តិ ឯវំ សម្ភាវនីយោ។ **សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី**តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេសុយេវ បរិបូរការី អស្ស, អនូនេន អាការេន សមន្នាគតោ ភវេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អជ្ឈត្តំ ចេតោសមថមនុយុត្តោ**តិ អត្តនោ ចិត្តសមថេ យុត្តោ។ **អនិរាកតជ្ឈានោ**តិ ពហិ អនីហដជ្ឈានោ, អវិនាសិតជ្ឈានោ វា។ **វិបស្សនាយា**តិ សត្តវិធាយ អនុបស្សនាយ។ **ព្រូហេតា សុញ្ញាគារាន**ន្តិ វឌ្ឍេតា សុញ្ញាគារានំ។ ឯត្ថ ច សមថវិបស្សនាវសេន កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា រត្តិន្ទិវំ សុញ្ញាគារំ បវិសិត្វា និសីទមានោ ភិក្ខុ "ព្រូហេតា សុញ្ញាគារាន"ន្តិ វេទិតព្ពោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ , វិត្ថារោ បន ឥច្ឆន្តេន មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៦៤ អាទយោ) អាកង្ខេយ្យសុត្តវណ្ណនាយ ឱលោកេតព្ពោ។

លាភីតិ ឯត្ថ ន ភគវា លាភនិមិត្តំ សីលាទិបរិបូរណំ កថេតិ។ ភគវា ហិ "ឃាសេសនំ ឆិន្នកថោ, ន វាចំ បយុតំ ភណេ"តិ (សុ. និ. ៧១៦) ឯវំ សាវកេ ឱវទតិ។ សោ កថំ លាភនិមិត្តំ សីលាទិបរិបូរណំ កថេយ្យ។ បុគ្គលជ្ឈាសយវសេន បនេតំ វុត្តំ។ យេសញ្ហិ ឯវំ អជ្ឈាសយោ ភវេយ្យ "សចេ មយំ ចតូហិ បច្ចយេហិ ន កិលមេយ្យាម, សីលានិ បរិបូរេតុំ សក្កុណេយ្យាមា"តិ, តេសំ អជ្ឈាសយវសេនេវមាហ។ អបិច សរសានិសំសោ ឯស សីលស្ស យទិទំ ចត្តារោ បច្ចយា នាម។ តថា ហិ បណ្ឌិតមនុស្សា កោដ្ឋាទីសុ ឋបិតំ នីហរិត្វា អត្តនាបិ អបរិភុញ្ជិត្វា សីលវន្តានំ ទេន្តីតិ សីលស្ស សរសានិសំសទស្សនត្ថម្បេតំ វុត្តំ។

តតិយវារេ **យេសាហ**ន្តិ យេសំ អហំ។ **តេសំ តេ ការា**តិ តេសំ ទេវានំ វា មនុស្សានំ វា តេ មយិ កតា បច្ចយទានការា។ **មហប្ផលា ហោន្តុ មហានិសំសា**តិ លោកិយសុខេន ផលភូតេន មហប្ផលា, លោកុត្តរេន មហានិសំសា។ ឧភយំ វា ឯតំ ឯកត្ថមេវ។ សីលាទិគុណយុត្តស្ស ហិ កដច្ឆុភិក្ខាបិ បញ្ចរតនមត្តាយ ភូមិយា បណ្ណសាលាបិ កត្វា ទិន្នា អនេកានិ កប្បសហស្សានិ ទុគ្គតិវិនិបាតតោ រក្ខតិ, បរិយោសានេ ច អមតាយ ធាតុយា បរិនិព្ពានស្ស បច្ចយោ ហោតិ។ "ខីរោទនំ អហមទាសិ"ន្តិអាទីនិ (វិ. វ. ៤១៣) ចេត្ថ វត្ថូនិ។ សកលមេវ វា បេតវត្ថុ វិមានវត្ថុ ច សាធកំ។

ចតុត្ថវារេ **បេតា**តិ បេច្ចភវំ គតា។ **ញាតី**តិ សស្សុសសុរបក្ខិកា។ **សាលោហិតា**តិ ឯកលោហិតពទ្ធា បិតិបិតាមហាទយោ។ **កាលង្កតា**តិ មតា។ **តេសំ ត**ន្តិ តេសំ តំ មយិ បសន្នចិត្តំ, តំ វា បសន្នេន ចិត្តេន អនុស្សរណំ។ យស្ស ហិ ភិក្ខុនោ កាលកតោ បិតា វា មាតា វា "អម្ហាកំ ញាតកត្ថេរោ សីលវា កល្យាណធម្មោ"តិ

បសន្នចិត្តោ ហុត្វា តំ ភិក្ខុំ អនុស្សរតិ, តស្ស សោ ចិត្តប្បសាទោបិ តំ អនុស្សរណមត្តម្បិ មហប្ផលំ មហានិសំសមេវ ហោតិ។

អរតិរតិសហោតិ នេក្ខម្មបដិបត្តិយា អរតិយា កាមគុណេសុ រតិយា ច សហោ អភិភវិតា អជ្ឈោត្ថរិតា។ **ភយភេរវសហោ**តិ ឯត្ថ ភយំ ចិត្តុត្រាសោបិ អារម្មណម្បិ, ភេរវំ អារម្មណមេវ។

២. កណ្ដកសុត្តវណ្ណនា

៧២. ទុតិយេ **អភិញ្ញាតេហី**តិ គគនមជ្ឈេ បុណ្ណចន្ទោ វិយ សូរិយោ វិយ ញាតេហិ បាកដេហិ។ **បរបុរាយា**តិ បរំ វុច្ចតិ បច្ឆិមភាគោ, បុរាតិ បុរិមភាគោ, បុរតោ ធាវន្តេន បច្ឆតោ អនុពន្ធន្តេន ច មហាបរិវារេនាតិ អត្ថោ។ **កណ្ដកោ**តិ វិជ្ឈនដ្ឋេន កណ្ដកោ។ **វិសូកទស្សន**ន្តិ វិសូកភូតំ ទស្សនំ។ **មាតុគាមូបចារោ**តិ មាតុគាមស្ស សមីបចារិតា។

៣-៤. ឥដ្ឋធម្មសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៣-៧៤. តតិយេ **វណ្ណោ**តិ សរីរវណ្ណោ។ **ធម្មា**តិ នវ លោកុត្តរធម្មា។ ចតុត្ថេ **អរិយាយា**តិ អបោថុជ្ជនិកាយ, សីលាទីហិ មិស្សកត្តា ឯវំ វុត្តំ។ **សារាទាយី ច ហោតិ វរទាយី**តិ សារស្ស ច វរស្ស ច អាទាយកោ ហោតិ។ យោ កាយស្ស សារោ, យញ្ចស្ស វរំ, តំ គណ្ហាតីតិ អត្ថោ។

៥. មិគសាលាសុត្តវណ្ណនា

៧៥. បញ្ចមស្ស អាទិម្ហិ តាវ យំ វត្តព្ពំ, តំ ឆក្កនិបាតេ វុត្តមេវ។ **ទុស្សីលោ ហោតី**តិអាទីសុ បន **ទុស្សីលោ**តិ និស្សីលោ។ **ចេតោវិមុត្តិ**ន្តិ ផលសមាធិំ។ **បញ្ញាវិមុត្តិ**ន្តិ ផលញាណំ។ **នប្បជានាតី**តិ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាវសេន ន ជានាតិ។ **ទុស្សីល្យំ អបរិសេសំ និរុជ្ឈតី**តិ ឯត្ថ បញ្ច ទុស្សីល្យានិ តាវ សោតាបត្តិមគ្គេន បហីយន្តិ, ទស អរហត្តមគ្គេន។ ផលក្ខណេ តានិ បហីនានិ នាម ហោន្តិ។ ផលក្ខណំ សន្ធាយ ឥធ "និរុជ្ឈតី"តិ វុត្តំ។ បុថុជ្ជនស្ស សីលំ បញ្ចហិ ការណេហិ ភិជ្ជតិ បារាជិកាបជ្ជនេន សិក្ខាបច្ចក្ខានេន តិត្ថិយបក្ខន្ទនេន អរហត្តេន មរណេនាតិ។ តត្ថ បុរិមា តយោ ភាវនាបរិហានាយ សំវត្តន្តិ, ចតុត្ថោ វឌ្ឍិយា, បញ្ចមោ នេវ ហានាយ ន វឌ្ឍិយា។ កថំ បនេតំ អរហត្តេន សីលំ ភិជ្ជតីតិ? បុថុជ្ជនស្ស ហិ សីលំ អច្ចន្តកុសលមេវ ហោតិ, អរហត្តមគ្គោ ច កុសលាកុសលកម្មក្ខយាយ សំវត្តតីតិ ឯវំ តេន តំ ភិជ្ជតិ។ **សវនេនបិ អកតំ ហោតី**តិ សោតព្ពយុត្តកំ អស្សុតំ ហោតិ។ **ពាហុសច្ចេនបិ អកតំ ហោតី**តិ ឯត្ថ **ពាហុសច្ច**ន្តិ វីរិយំ។ វីរិយេន កត្តព្ពយុត្តកំ អកតំ ហោតិ, តស្ស អកតត្តា សគ្គតោបិ មគ្គតោបិ បរិហាយតិ។ **ទិដ្ឋិយាបិ អប្បដិវិទ្ធំ ហោតី**តិ ទិដ្ឋិយា បដិវិជ្ឈិតព្ពំ អប្បដិវិទ្ធំ ហោតិ អបច្ចក្ខកតំ។ **សាមយិកម្បិ វិមុត្តិំ ន លភតី**តិ កាលានុកាលំ ធម្មស្សវនំ និស្សាយ បីតិបាមោជ្ជំ ន លភតិ។ **ហានាយ បរេតី**តិ ហានាយ បវត្តតិ។

យថាភូតំ បជានាតីតិ "សោតាបត្តិផលំ បត្វា បញ្ចវិធំ ទុស្សីល្យំ អបរិសេសំ និរុជ្ឈតី"តិ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាវសេន ជានាតិ។ **តស្ស សវនេនបិ កតំ ហោតី**តិ សោតព្ពយុត្តកំ សុតំ ហោតិ។ **ពាហុសច្ចេនបិ កតំ ហោតី**តិ វីរិយេន កត្តព្ពយុត្តកំ អន្តមសោ ទុព្ពលវិបស្សនាមត្តកម្បិ កតំ ហោតិ។ **ទិដ្ឋិយាបិ សុប្បដិវិទ្ធំ ហោតី**តិ អន្តមសោ លោកិយបញ្ញាយបិ បច្ចយបដិវេធោ កតោ ហោតិ។ ឥមស្ស ហិ បុគ្គលស្ស បញ្ញា សីលំ បរិធោវតិ, សោ បញ្ញាបរិធោតេន វិសេសំ បាបុណាតិ។

បមាណិកាតិ បុគ្គលេសុ បមាណគ្គាហកា។ **បមិណន្តី**តិ បមេតុំ តុលេតុំ អរហន្តិ។ **ឯកោ ហីនោ**តិ ឯកោ គុណេហិ ហីនោ។ **បណីតោ**តិ ឯកោ គុណេហិ បណីតោ ឧត្តមោ។ **តំ ហី**តិ តំ បមាណករណំ។ **អភិក្កន្តតរោ**តិ សុន្ទរតរោ។ **បណីតតរោ**តិ ឧត្តមតរោ។ **ធម្មសោតោ និព្ពហតី**តិ សូរំ ហុត្វា បវត្តមានំ វិបស្សនាញាណំ និព្ពហតិ, អរិយភូមិំ បាបេតិ។ **តទន្តរំ កោ ជានេយ្យា**តិ តំ ឯវំ ការណំ កោ ជានេយ្យ។ **សីលវា ហោតី**តិ លោកិយសីលេន សីលវា ហោតិ។ **យត្ថស្ស តំ សីល**ន្តិ អរហត្តវិមុត្តិំ បត្វា សីលំ អបរិសេសម្បិ និរុជ្ឈតិ នាម, តត្ថ យុត្តិ វុត្តាយេវ។ ឥតោ បរេសុ ទ្វីសុ អង្គេសុ អនាគាមិផលំ វិមុត្តិ នាម, បញ្ចមេ អរហត្តមេវ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៧. កាកសុត្តវណ្ណនា

៧៧. សត្តមេ **ផំសីតិ** គុណធំសកោ។ កស្សចិ គុណំ អនាទិយិត្វា ហត្ថេនបិ គហិតោ តស្ស សីសេបិ វច្ចំ ករោតិ។ **បគព្ភោ**តិ បាគព្ភិយេន សមន្នាគតោ។ **តិន្តិណោ**តិ តិន្តិណំ វុច្ចតិ តណ្ហា, តាយ សមន្នាគតោ, អាសង្កាពហុលោ វា។ **លុទ្ទោ**តិ ទារុណោ។ **អការុណិកោ**តិ និក្ការុណិកោ។ **ទុព្ពលោ**តិ អពលោ អប្បថាមោ។ **ឱរវិតា**តិ ឱរវយុត្តោ ឱរវន្តោ ចរតិ។ **នេចយិកោ**តិ និចយករោ។

៨. អាឃាតវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

៧៨. នវមេ **អដ្ឋានេ**តិ អការណេ។ សចិត្តកបវត្តិយញ្ហិ “អនត្ថំ មេ អចរី”តិអាទិ ការណំ ភវេយ្យ, ខាណុបហដាទីសុ តំ នត្ថិ។ តស្មា តត្ថ អាឃាតោ អដ្ឋានេ អាឃាតោ នាម។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អាកង្ខវគ្គោ តតិយោ។

(៩) ៤. ថេរវគ្គោ

១-៣. វាហនសុត្តាទិវណ្ណនា

៨១-៨៣. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **វិមរិយាទីកតេនា**តិ កិលេសមរិយាទំ ភិន្ទិត្វា វិមរិយាទំ កតេន។ ទុតិយំ ឧត្តានត្ថមេវ។ តតិយេ **នោ ច បយិរុបាសិតា**តិ ន ឧបដ្ឋាតិ។

៤. ព្យាករណសុត្តវណ្ណនា

៨៤. ចតុត្ថេ **ឈាយី សមាបត្តិកុសលោ**តិ ឈានេហិ ច សម្បន្នោ សមាបត្តិយញ្ច ឆេកោ។ **ឥរីណ**ន្តិ តុច្ឆភាវំ។ **វិចិន**ន្តិ គុណវិចិនតំ និគ្គុណភាវំ។ អថ វា ឥរីណសង្ខាតំ អរញ្ញំ វិចិនសង្ខាតំ មហាគហនញ្ច អាបន្នោ វិយ ហោតិ។ **អនយ**ន្តិ អវឌ្ឍិំ។ **ព្យសន**ន្តិ វិនាសំ។ **អនយព្យសន**ន្តិ អវឌ្ឍិវិនាសំ។ **កឹ នុ ខោ**តិ កេន ការណេន។

៥-៦. កត្ថីសុត្តាទិវណ្ណនា

៨៥-៨៦. បញ្ចមេ **កត្ថី ហោតិ វិកត្ថី**តិ កត្ថនសីលោ ហោតិ វិកត្ថនសីលោ, វិវដំ កត្វា កថេតិ។ **ន សន្តតការី**តិ ន សតតការី។ ឆដ្ឋេ **អធិមានិកោ**តិ អនធិគតេ អធិគតមានេន សមន្នាគតោ។ **អធិមានសច្ចោ**តិ អធិគតមានមេវ សច្ចតោ វទតិ។

៧. នប្បិយសុត្តវណ្ណនា

៨៧. សត្តមេ **អធិករណិកោ ហោតី**តិ អធិករណការកោ ហោតិ។ **ន បិយតាយា**តិ ន បិយភាវាយ។ **ន គរុតាយា**តិ ន គរុភាវាយ។ **ន សាមញ្ញាយា**តិ ន សមណធម្មភាវាយ។ **ន ឯកីភាវាយា**តិ ន និរន្តរភាវាយ។ **ធម្មានំ ន និសាមកជាតិកោ**តិ នវន្នំ លោកុត្តរធម្មានំ ន និសាមនសភាវោ ន ឧបធារណសភាវោ។ **ន បដិសល្លានោ**តិ ន បដិសល្លីនោ។ **សាឋេយ្យានី**តិ សឋភាវោ។ **កូដេយ្យានី**តិ កូដភាវោ។ **ជិម្ហេយ្យានី**តិ ន ឧជុភាវា។ **វង្កេយ្យានី**តិ វង្កភាវា។

៨. អក្កោសកសុត្តវណ្ណនា

៨៨. អដ្ឋមេ **អក្កោសកបរិភាសកោ អរិយូបវាទី សព្រហ្មចារិន**ន្តិ ឯត្ថ សព្រហ្មចារិបទំ អក្កោសកបរិភាសកបទេហិ យោជេតព្ពំ "អក្កោសកោ សព្រហ្មចារីនំ, បរិភាសកោ សព្រហ្មចារីន"ន្តិ។ អរិយានំ បន គុណេ ឆិន្ទិស្សាមីតិ អន្តិមវត្ថុនា ឧបវទន្តោ អរិយូបវាទី នាម ហោតិ។ **សទ្ធម្មស្ស ន វោទាយន្តី**តិ សិក្ខាត្តយសង្ខាតា សាសនសទ្ធម្មា អស្ស វោទានំ ន គច្ឆន្តិ។ **រោគាតង្ក**ន្តិ ឯត្ថ រោគោវ កិច្ឆាជីវិតភាវករណេន អាតង្កោតិ វេទិតព្ពោ។

៩. កោកាលិកសុត្តវណ្ណនា

៨៩. នវមេ **កោកាលិកោ ភិក្ខុ យេន ភគវា តេនុបសង្កមី**តិ កោយំ កោកាលិកោ, កស្មា ច ឧបសង្កមិ? អយំ កិរ កោកាលិករដ្ឋេ កោកាលិកនគរេ កោកាលិកសេដ្ឋិស្ស បុត្តោ បព្ពជិត្វា បិតរា ការិតេ វិហារេ វសតិ ចូឡកោកាលិកោតិ នាមេន, ន បន ទេវទត្តស្ស សិស្សោ។ សោ ហិ ព្រាហ្មណបុត្តោ មហាកោកាលិកោ នាម។ ភគវតិ បន សាវត្ថិយំ វិហរន្តេ ទ្វេ អគ្គសាវកា បញ្ចមត្តេហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធិំ ជនបទចារិកំ ចរមានា ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ វិវេកវាសំ វសិតុកាមា តេ ភិក្ខូ ឧយ្យោជេត្វា អត្តនោ បត្តចីវរមាទាយ តស្មិំ ជនបទេ តំ នគរំ បត្វា វិហារំ អគមិំសុ។ តត្ថ នេសំ កោកាលិកោ វត្តំ អកាសិ។ តេបិ តេន សទ្ធិំ សម្មោទិត្វា, "អាវុសោ, មយំ ឥធ តេមាសំ វសិស្សាម, មា នោ កស្សចិ អារោចេសី"តិ បដិញ្ញំ គហេត្វា វសិំសុ។ វសិត្វា បវារណាទិវសេ បវារេត្វា "គច្ឆាម មយំ, អាវុសោ"តិ កោកាលិកំ អាបុច្ឆិំសុ។ កោកាលិកោ "អជ្ជ, អាវុសោ, ឯកទិវសំ វសិត្វា ស្វេ គមិស្សថា"តិ វត្វា ទុតិយទិវសេ នគរំ បវិសិត្វា មនុស្សេ អាមន្តេសិ – "អាវុសោ, តុម្ហេ ទ្វេ អគ្គសាវកេ ឥធ អាគន្ត្វា វសមានេបិ ន ជានាថ, ន តេ កោចិ បច្ចយេនបិ និមន្តេតី"តិ។ នគរវាសិនោ "កហំ, ភន្តេ, ថេរា, កស្មា នោ នារោចយិត្ថា"តិ? កឹ, អាវុសោ, អារោចិតេន, កឹ ន បស្សថ ទ្វេ ភិក្ខូ ថេរាសនេ និសីទន្តេ, ឯតេ អគ្គសាវកាតិ។ តេ ខិប្បំ សន្និបតិត្វា សប្បិផាណិតាទីនិ ចេវ ចីវរទុស្សានិ ច សំហរិំសុ។

កោកាលិកោ ចិន្តេសិ – “បរមប្បិច្ឆា អគ្គសាវកា បយុត្តវាចាយ ឧប្បន្នលាភំ ន សាទិយិស្សន្តិ, អសាទិយន្តា ‘អាវាសិកស្ស ទេថា’តិ វក្ខន្តី”តិ តំ លាភំ គាហាបេត្វា ថេរានំ សន្តិកំ អគមាសិ។ ថេរា ទិស្វាវ “ឥមេ បច្ចយា នេវ អម្ហាកំ, ន កោកាលិកស្ស កប្បន្តី”តិ បដិក្ខិបិត្វា បក្កមឹសុ។ កោកាលិកោ “កថញ្ហិ នាម សយំ អគ្គណ្ហន្តា មយ្ហម្បិ អទាបេត្វា បក្កមិស្សន្តី”តិ អាឃាតំ ឧប្បាទេសិ ។ តេបិ ភគវតោ សន្តិកំ គន្ត្វា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បុន អត្តនោ បរិសំ អាទាយ ជនបទចារិកំ ចរន្តា អនុបុព្ពេន តស្មឹ រដ្ឋេ តមេវ នគរំ បច្ចាគមឹសុ។ នាគរា ថេរេ សញ្ជានិត្វា សហ បរិក្ខារេហិ ទានំ សជ្ជេត្វា នគរមជ្ឈេ មណ្ឌបំ កត្វា ទានំ អទំសុ, ថេរានញ្ច បរិក្ខារេ ឧបនាមេសុំ។ ថេរា ភិក្ខុសង្ឃស្ស និយ្យាទយឹសុ។ តំ ទិស្វា កោកាលិកោ ចិន្តេសិ – “ឥមេ បុព្ពេ អប្បិច្ឆា អហេសុំ, ឥទានិ បាបិច្ឆា ជាតា, បុព្ពេបិ អប្បិច្ឆសន្តុដ្ឋបវិវិត្តសទិសា មញ្ញេ”តិ ថេរេ ឧបសង្កមិត្វា, “អាវុសោ, តុម្ហេ បុព្ពេ អប្បិច្ឆា វិយ, ឥទានិ បន បាបភិក្ខូ ជាតត្ថា”តិ វត្វា “មូលដ្ឋានេយេវ នេសំ បតិដ្ឋំ ភិន្ទិស្សាមី”តិ តរមានរូបោ និក្ខមិត្វា យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។ អយមេស កោកាលិកោ, ឥមិនា ច ការណេន ឧបសង្កមីតិ វេទិតព្ពោ។

ភគវា តំ តុរិតតុរិតំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វាវ អាវជ្ជេន្តោ អញ្ញាសិ “អយំ អគ្គសាវកេ អក្កោសិតុកាមោ អាគតោ, សក្កា នុ ខោ បដិសេធេតុ”ន្តិ។ តតោ “ន សក្កា បដិសេធេតុំ, ថេរេសុ អបរជ្ឈិត្វា អាគតោ, ឯកំសេន បន បទុមនិរយេ និព្ពត្តិស្សតី”តិ ទិស្វា “សារិបុត្តមោគ្គល្លានេបិ នាម គរហន្តំ សុត្វា ន និសេធេតី”តិ វាទមោចនត្ថំ អរិយូបវាទស្ស ច មហាសាវជ្ជភាវទស្សនត្ថំ **មា ហេវ**ន្តិ តិក្ខត្តុំ បដិសេធេសិ។ តត្ថ **មា ហេវ**ន្តិ មា ឯវំ អភណិ។ **សទ្ធាយិកោ**តិ សទ្ធាយ អាគមករោ បសាទាវហោ, សទ្ធាតព្ពវចនោ វា។ **បច្ចយិកោ**តិ បត្តិយាយិតព្ពវចនោ។

បក្កាមីតិ កម្មានុភាវេន ចោទិយមានោ បក្កាមិ។ ឱកាសកតញ្ហិ កម្មំ ន សក្កា បដិពាហិតុំ។ **អចិរបក្កន្តស្សា**តិ បក្កន្តស្ស សតោ នចិរេនេវ។ **សព្ពោ កាយោ ផុដោ អហោសី**តិ កេសគ្គមត្តម្បិ ឱកាសំ អវជ្ជេត្វា សកលសរីរំ អដ្ឋីនិ ភិន្ទិត្វា ឧគ្គតាហិ បីឡកាហិ អជ្ឈោត្ថដំ អហោសិ។ យស្មា បន ពុទ្ធានុភាវេន តថារូបំ កម្មំ ពុទ្ធានំ សម្មុខីភាវេ វិបាកំ ទាតុំ ន សក្កោតិ, ទស្សនូបចារេ វិជហិតមត្តេ ទេតិ, តស្មា តស្ស អចិរបក្កន្តស្ស បីឡកា ឧដ្ឋហឹសុ។ **កលាយមត្តិយោ**តិ ចណកមត្តិយោ។ **ពេលុវសលាដុកមត្តិយោ**តិ តរុណពេលុវមត្តិយោ។ **បភិជ្ជឹសូ**តិ ភិជ្ជឹសុ។ តាសុ ភិន្នាសុ សកលសរីរំ បនសបក្កំ វិយ អហោសិ។ សោ បក្កេន គត្តេន ជេតវនទ្វារកោដ្ឋកេ វិសគិលិតោ មច្ឆោ វិយ កទលិបត្តេសុ និបជ្ជិ។ អថ ធម្មស្សវនត្ថំ អាគតាគតា មនុស្សា “ធិ កោកាលិក, ធិ កោកាលិក, អយុត្តមកាសិ, អត្តនោយេវ មុខំ និស្សាយ អនយព្យសនំ បត្តោសី”តិ អាហំសុ។ តេសំ សទ្ទំ សុត្វា អារក្ខទេវតា ធិក្ការមកំសុ, អារក្ខទេវតានំ អាកាសទេវតាតិ ឥមិនា ឧបាយេន យាវ អកនិដ្ឋភវនា ឯកធិក្ការោ ឧទបាទិ។

តុរូតិ កោកាលិកស្ស ឧបជ្ឈាយោ តុរុត្ថេរោ នាម អនាគាមិផលំ បត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តោ។ សោ ភុម្មដ្ឋទេវតា អាទឹ កត្វា “អយុត្តំ កោកាលិកេន កតំ អគ្គសាវកេ អន្តិមវត្ថុនា អព្ភាចិក្ខន្តេនា”តិ បរម្បរាយ ព្រហ្មលោកសម្បត្តំ តំ សទ្ទំ សុត្វា “មា មយ្ហំ បស្សន្តស្សេវ វរាកោ នស្សិ, ឱវទិស្សាមិ នំ ថេរេសុ ចិត្តប្បសាទត្ថាយា”តិ អាគន្ត្វា តស្ស បុរតោ អដ្ឋាសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ – “តុរូ បច្ចេកព្រហ្មា”តិ។ **បេសលា**តិ បិយសីលា។ **កោសិ ត្វំ, អាវុសោ**តិ និសិន្នកោវ កពរក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ឯវមាហ។ **បស្ស យាវញ្ច តេ ឥទំ អបរទ្ធ**ន្តិ យត្តកំ តយា អបរទ្ធំ, អត្តនោ នលាដេ មហាគណ្ឌំ អបស្សន្តោ សាសបមត្តាយ បីឡកាយ មំ ចោទេតព្ពំ មញ្ញសីតិ អាហ។

អថ នំ “អទិដ្ឋិប្បត្តោ អយំ កោកាលិកោ, គិលិតពលិសោ វិយ ន កស្សចិ វចនំ ន ករិស្សតី”តិ ញត្វា **បុរិសស្ស ហី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កុឋារី**តិ កុឋារិសទិសា ផរុសវាចា។ **ឆិន្ទតី**តិ កុសលមូលសង្ខាតេ មូលេយេវ និកន្តតិ។ **និន្ទិយ**ន្តិ និន្ទិតព្ពំ ទុស្សីលបុគ្គលំ។ **បសំសតី**តិ ឧត្តមត្ថេ សម្ភាវេត្វា ខីណាសវោតិ វទតិ។ **តំ វា និន្ទតិ យោ បសំសិយោ**តិ យោ វា បសំសិតព្ពោ ខីណាសវោ, តំ អន្តិមវត្ថុនា ចោទេន្តោ “ទុស្សីលោ អយ”ន្តិ វទតិ។ **វិចិនាតិ មុខេន សោ កលិ**ន្តិ សោ តំ អបរាធំ មុខេន វិចិនាតិ នាម។ **កលិនា តេនា**តិ តេន អបរាធេន សុខំ ន វិន្ទតិ។ និន្ទិយបសំសាយ ហិ បសំសិយនិន្ទាយ ច សមកោវ វិបាកោ។

សព្ពស្សាបិ សហាបិ អត្តនាតិ សព្ពេន សកេន ធនេនបិ អត្តនាបិ សទ្ធឹ យោ អក្ខេសុ ធនបរាជយោ នាម, អយំ អប្បមត្តកោ អបរាធោ។ **យោ សុគតេសូ**តិ យោ បន សម្មគ្គតេសុ បុគ្គលេសុ ចិត្តំ ទូសេយ្យ, អយំ ចិត្តបទោសោវ តតោ កលិតោ មហន្តតរោ កលិ។

ឥទានិ តស្ស មហន្តតរភាវំ ទស្សេន្តោ **សតំ សហស្សាន**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សតំ សហស្សាន**ន្តិ និរព្ពុទគណនាយ សតសហស្សញ្ច។ **ឆត្តឹសតី**តិ អបរានិ ឆត្តឹសតិ និរព្ពុទានិ។ **បញ្ច ចា**តិ អព្ពុទគណនាយ បញ្ច អព្ពុទានិ។ **យមរិយគរហី**តិ យំ អរិយេ គរហន្តោ និរយំ ឧបបជ្ជតិ, តត្ថ ឯត្តកំ អាយុប្បមាណន្តិ អត្ថោ។

កាលមកាសីតិ ឧបជ្ឈាយេ បក្កន្តេ កាលំ អកាសិ។ **បទុមនិរយ**ន្តិ បាដិយេក្កោ បទុមនិរយោ នាម នត្ថិ, អវីចិមហានិរយស្មឹយេវ បន បទុមគណនាយ បច្ចិតព្ពេ ឯកស្មឹ ឋានេ និព្ពត្តិ។

វីសតិខារិកោតិ មាគធកេន បត្ថេន ចត្តារោ បត្ថា, កោសលរដ្ឋេ ឯកោ បត្ថោ ហោតិ។ តេន បត្ថេន ចត្តារោ បត្ថា អាឡ្ហកំ , ចត្តារិ អាឡ្ហកានិ ទោណំ, ចតុទោណា មានិកា, ចតុមានិកា ខារី, តាយ ខារិយា វីសតិខារិកោ។ **តិលវាហោ**តិ មាគធកានំ សុខុមតិលានំ តិលសកដំ។ **អព្ពុទោ និរយោ**តិ អព្ពុទោ នាម បាដិយេក្កោ និរយោ នត្ថិ, អវីចិម្ហិយេវ បន អព្ពុទគណនាយ បច្ចិតព្ពដ្ឋានស្សេតំ នាមំ។ **និរព្ពុទា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

វស្សគណនាបិ បនេត្ថ ឯវំ វេទិតព្ពា – យថេវ ហិ សតំ សតសហស្សានិ កោដិ ហោតិ, ឯវំ សតំ សតសហស្សកោដិយោ បកោដិ នាម ហោតិ, សតំ សតសហស្សបកោដិយោ កោដិបកោដិ នាម, សតំ សតសហស្សកោដិបកោដិយោ នហុតំ, សតំ សតសហស្សនហុតានិ និន្នហុតំ, សតំ សតសហស្សនិន្នហុតានិ ឯកំ អព្ពុទំ, តតោ វីសតិគុណំ និរព្ពុទំ, ឯស នយោ សព្ពត្ថាតិ។ ទសមំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ថេរវគ្គោ ចតុត្ថោ។

(១០) ៥. ឧបាលិវគ្គោ

១-២. កាមភោគីសុត្តាទិវណ្ណនា

៩១-៩២. បញ្ចមស្ស បឋមេ **សាហសេនា**តិ សាហសិយកម្មេន។ ទុតិយេ **ភយានី**តិ ចិត្តុត្រាសភយានិ។ **វេរានី**តិ អកុសលវេរបុគ្គលវេរានិ។ **អរិយោ ចស្ស ញាយោ**តិ សហ វិបស្សនាយ មគ្គោ។ **ឥតិ ឥមស្មឹ សតិ ឥទំ ហោតី**តិ ឯវំ ឥមស្មឹ អវិជ្ជាទិកេ ការណេ សតិ ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ ហោតិ។ **ឥមស្សុប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី**តិ យោ យស្ស សហជាតបច្ចយោ ហោតិ, តស្ស ឧប្បាទា ឥតរំ ឧប្បជ្ជតិ នាម។ **ឥមស្មឹ អសតី**តិ អវិជ្ជាទិកេ ការណេ អសតិ សង្ខារាទិកំ ផលំ ន ហោតិ។ **ឥមស្ស និរោធា**តិ ការណស្ស អប្បវត្តិយា ផលស្ស អប្បវត្តិ ហោតិ។

៣. កឹទិដ្ឋិកសុត្តវណ្ណនា

៩៣. តតិយេ **សណ្ឋាបេសុ**ន្តិ ឥរិយាបថម្បិ វចនបថម្បិ សណ្ឋាបេសុំ។ **អប្បសទ្ទវិនីតា**តិ អប្បសទ្ទេន មត្តភាណិនា សត្ថារា វិនីតា។ **បរតោឃោសបច្ចយា វា**តិ បរស្ស វា វចនការណា។ **ចេតយិតា**តិ បកប្បិតា។ **មង្កុភូតា**តិ ទោមនស្សប្បត្តា និត្តេជា។ **បត្តក្ខន្ធា**តិ បតិតក្ខន្ធា។ **សហធម្មេនា**តិ សហេតុកេន ការណេន វចនេន។

៤. វជ្ជិយមាហិតសុត្តវណ្ណនា

៩៤. ចតុត្ថេ **វជ្ជិយមាហិតោ**តិ ឯវំនាមកោ។ **សព្ពំ តប**ន្តិ សព្ពមេវ ទុក្ករការិកំ។ **សព្ពំ តបស្សិ**ន្តិ សព្ពំ តបនិស្សិតកំ។ **លូខាជីវិ**ន្តិ ទុក្ករការិកជីវិកានុយោគំ អនុយុត្តំ។ **គារយ្ហ**ន្តិ គរហិតព្ពយុត្តកំ។ **បសំសិយ**ន្តិ បសំសិតព្ពយុត្តកំ។ **វេនយិកោ**តិ សយំ អវិនីតោ អញ្ញេហិ វិនេតព្ពោ។ **អបញ្ញត្តិកោ**តិ ន កិញ្ចិ បញ្ញាបេតុំ សក្កោតិ។ អថ វា **វេនយិកោ**តិ សត្តវិនាសកោ។ **អបញ្ញត្តិកោ**តិ អបច្ចក្ខំ និព្ពានំ បញ្ញាបេតិ, សយំកតាទីសុ កិញ្ចិ បញ្ញាបេតុំ ន សក្កោតិ។ **ន សោ ភគវា វេនយិកោ**តិ សោ ភគវា ឯវំ យាថាវតោ ញត្វា កុសលាកុសលំ បញ្ញាបេន្តោ ន អញ្ញេន វិនេតព្ពោ ន អញ្ញសិក្ខិតោ។ យេ ច ធម្មេ ឧបាទាយ សត្តោ បញ្ញាបិយតិ, តេសំ បញ្ញាបនតោ ន សត្តវិនាសកោ, សុវិនីតោ សុសិក្ខិតោ សត្តវិនាយកោតិ អត្ថោ។ តស្ស ច បញ្ញត្តិយោ សបញ្ញត្តិយោយេវាតិ ទស្សេតិ។ **វិមុត្តឹ វិមុច្ចតោ អកុសលា ធម្មា**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិសង្ខាតំ ចិត្តស្ស អធិមុត្តឹ អធិមុច្ចតោ អកុសលា ធម្មា វឌ្ឍន្តិ នាម, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ សាសនេ បន ចិត្តស្ស វិមុត្តិសង្ខាតោ វិមុត្តិ កុសលានំយេវ បច្ចយោ ហោតិ។

៥. ឧត្តិយសុត្តវណ្ណនា

៩៥. បញ្ចមេ **តុណ្ហី អហោសី**តិ សត្តូបលទ្ធិយំ ឋត្វា អបុច្ឆំ បុច្ឆតីតិ តុណ្ហី អហោសិ។ **សព្ពសាមុក្កំសិកំ វត មេ**តិ មយា សព្ពបុច្ឆានំ ឧត្តមបុច្ឆំ បុច្ឆិតោ សមណោ គោតមោ សំសាទេតិ នោ វិស្សជ្ជេតិ, នូន ន វិសហតិ ន សក្កោតិ វិស្សជ្ជេតុន្តិ ឯវំ បាបិកំ ទិដ្ឋឹ មា បដិលភីតិ។ **តទស្សា**តិ តំ ឯវំ ឧប្បន្នំ ទិដ្ឋិគតំ ភវេយ្យ។ **បច្ចន្តិម**ន្តិ យស្មា មជ្ឈិមទេសេ នគរស្ស ឧទ្ទាបាទីនិ ថិរានិ វា ហោន្តុ ទុព្ពលានិ វា, សព្ពសោ វា បន មា ហោន្តុ, ចោរាសង្កា ន ហោតិ។ តស្មា តំ អគ្គហេត្វា “បច្ចន្តិមំ នគរ”ន្តិ អាហ។ **ទឡ្ហុទ្ទាប**ន្តិ ថិរបាការបាទំ។ **ទឡ្ហបាការតោរណ**ន្តិ ថិរបាការញ្ចេវ ថិរបិដ្ឋិសង្ឃាដញ្ច។ **ឯកទ្វារ**ន្តិ កស្មា អាហ? ពហុទ្វារស្មិញ្ហិ នគរេ ពហូហិ បណ្ឌិតទោវារិកេហិ ភវិតព្ពំ, ឯកទ្វារេ ឯកោវ វដ្តតិ។ តថាគតស្ស ច បញ្ញាយ អញ្ញោ សទិសោ នត្ថិ។ តស្មា សត្ថុ បណ្ឌិតភាវស្ស ឱបម្មត្ថំ ឯកំយេវ ទោវារិកំ ទស្សេតុំ “ឯកទ្វារ”ន្តិ អាហ។ **បណ្ឌិតោ**តិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតោ។ **ព្យត្តោ**តិ វេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតោ។ **មេធាវី**តិ ឋានុប្បត្តិយបញ្ញាសង្ខាតាយ មេធាយ សមន្នាគតោ។ **អនុបរិយាយបថ**ន្តិ អនុបរិយាយនាមកំ មគ្គំ។ **បាការសន្ធិ**ន្តិ ទ្វិន្នំ ឥដ្ឋកានំ អបគតដ្ឋានំ។ **បាការវិវរ**ន្តិ បាការស្ស ឆិន្នដ្ឋានំ។ **តទេវេតំ បញ្ហ**ន្តិ តំយេវ “សស្សតោ លោកោ”តិអាទិនា នយេន បុដ្ឋំ ឋបនីយបញ្ហំ បុនបិ បុច្ឆិ។ **សព្ពោ ច តេន លោកោ**តិ សត្តូបលទ្ធិយំយេវ ឋត្វា អញ្ញេនាការេន បុច្ឆតីតិ ទស្សេតិ។

៦. កោកនុទសុត្តវណ្ណនា

៩៦. ឆដ្ឋេ **បុព្ពាបយមានោ**តិ បុព្ពសទិសានិ និរុទកានិ កុរុមានោ។ **ក្វេត្ថ, អាវុសោ**តិ កោ ឯត្ថ, អាវុសោ។ **យាវតា, អាវុសោ, ទិដ្ឋី**តិ យត្តិកា ទ្វាសដ្ឋិវិធាបិ ទិដ្ឋិ នាម អត្ថិ។ **យាវតា ទិដ្ឋិដ្ឋាន**ន្តិ “ខន្ធាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ, អវិជ្ជាបិ,

ផស្សោបិ, សញ្ញាបិ, វិតក្កោបិ អយោនិសោមនសិការោបិ, បាបមិត្តោបិ , បរតោឃោសោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋាន”ន្តិ ឯវំ យត្តកំ អដ្ឋវិធម្បិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ ទិដ្ឋិការណំ នាម អត្ថិ។ **ទិដ្ឋាធិដ្ឋាន**ន្តិ ទិដ្ឋីនំ អធិដ្ឋានំ, អធិបត្វា អធិភវិត្វា បវត្តាយ ទិដ្ឋិយា ឯតំ នាមំ។ **ទិដ្ឋិបរិយុដ្ឋាន**ន្តិ “កតមានិ អដ្ឋារស ទិដ្ឋិបរិយុដ្ឋានានិ? យា ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតំ ទិដ្ឋិគហនំ ទិដ្ឋិកន្តារំ ទិដ្ឋិវិសូកំ ទិដ្ឋិវិប្ផន្ទិតំ ទិដ្ឋិសំយោជនំ ទិដ្ឋិសល្លំ ទិដ្ឋិសម្ពាធោ ទិដ្ឋិបលិពោធោ ទិដ្ឋិពន្ធនំ ទិដ្ឋិបបាតោ ទិដ្ឋានុសយោ ទិដ្ឋិសន្តាបោ ទិដ្ឋិបរិឡាហោ ទិដ្ឋិគន្ថោ ទិដ្ឋុបាទានំ ទិដ្ឋាភិនិវេសោ ទិដ្ឋិបរាមាសោ។ ឥមានិ អដ្ឋារស ទិដ្ឋិបរិយុដ្ឋានានី”តិ ឯវំ វុត្តំ ទិដ្ឋិបរិយុដ្ឋានំ។ **សមុដ្ឋាន**ន្តិ ទិដ្ឋិដ្ឋានស្សេវ វេវចនំ។ វុត្តញ្ហេតំ – “ខន្ធា បច្ចយោ ទិដ្ឋីនំ ឧបាទាយ សមុដ្ឋានដ្ឋេនា”តិ (បដិ. ម. ១.១២៤) សព្ពំ វិត្ថារេតព្ពំ។ សោតាបត្តិមគ្គោ បន **ទិដ្ឋិសមុគ្ឃាតោ** នាម សព្ពទិដ្ឋីនំ សមុគ្ឃាតកត្តា។ **តមហ**ន្តិ តំ សព្ពំ អហំ ជានាមិ។ **ក្យាហំ វក្ខាមី**តិ កឹ ការណា អហំ វក្ខាមិ។

៧-៨. អាហុនេយ្យសុត្តាទិវណ្ណនា

៩៧-៩៨. សត្តមេ **សម្មាទិដ្ឋិកោ**តិ យាថាវទិដ្ឋិកោ។ អដ្ឋមេ **អធិករណសមុប្បាទវូបសមកុសលោ**តិ ចតុន្នំ អធិករណានំ មូលំ គហេត្វា វូបសមេន សមុប្បាទវូបសមកុសលោ ហោតិ។

៩. ឧបាលិសុត្តវណ្ណនា

៩៩. នវមេ **ទុរភិសម្ភវានី**តិ សម្ភវិតុំ ទុក្ខានិ ទុស្សហានិ, ន សក្កា អប្បេសក្ខេហិ អជ្ឈោគាហិតុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អរញ្ញវនបត្ថានី**តិ អរញ្ញានិ ច វនបត្ថានិ ច។ អារញ្ញកង្គនិប្ផាទនេន អរញ្ញានិ, គាមន្តំ អតិក្កមិត្វា មនុស្សានំ អនុបចារដ្ឋានភាវេន វនបត្ថានិ។ **បន្តានី**តិ បរិយន្តានិ អតិទូរានិ។ **ទុក្ករំ បវិវេក**ន្តិ កាយវិវេកោ ទុក្ករោ។ **ទុរភិរម**ន្តិ អភិរមិតុំ ន សុករំ។ **ឯកត្តេ**តិ ឯកីភាវេ។ កឹ ទស្សេតិ? កាយវិវេកេ កតេបិ តត្ថ ចិត្តំ អភិរមាបេតុំ ទុក្ករំ។ ទ្វយំទ្វយារាមោ ហិ អយំ លោកោតិ។ **ហរន្តិ មញ្ញេ**តិ ហរន្តិ វិយ ឃសន្តិ វិយ។ **មនោ**តិ ចិត្តំ។ **សមាធិ អលភមានស្សា**តិ ឧបចារសមាធិំ វា អប្បនាសមាធិំ វា អលភន្តស្ស ។ កឹ ទស្សេតិ? ឦទិសស្ស ភិក្ខុនោ តិណបណ្ណមិគាទិសទ្ទេហិ វិវិធេហិ ច ភីសនកេហិ វនានិ ចិត្តំ វិក្ខិបន្តិ មញ្ញេតិ។ **សំសីទិស្សតី**តិ កាមវិតក្កេន សំសីទិស្សតិ។ **ឧប្លវិស្សតី**តិ ព្យាបាទវិហឹសាវិតក្កេហិ ឧទ្ធំ ប្លវិស្សតិ។

កណ្ណសំធោវិកន្តិ កណ្ណេ ធោវន្តេន កីឡិតព្ពំ។ **បិដ្ឋិសំធោវិក**ន្តិ បិដ្ឋិំ ធោវន្តេន កីឡិតព្ពំ។ តត្ថ ឧទកំ សោណ្ឌាយ គហេត្វា ទ្វីសុ កណ្ណេសុ អាសិញ្ចនំ កណ្ណសំធោវិកា នាម, បិដ្ឋិយំ អាសិញ្ចនំ បិដ្ឋិសំធោវិកា នាម។ **គាធំ វិន្ទតី**តិ បតិដ្ឋំ លភតិ។ **កោ ចាហំ កោ ច ហត្ថិនាគោ**តិ អហំ កោ, ហត្ថិនាគោ កោ, អហម្បិ តិរច្ឆានគតោ, អយម្បិ, មយ្ហម្បិ ចត្តារោ បាទា, ឥមស្សបិ, ននុ ឧភោបិ មយំ សមសមាតិ។

វង្កកន្តិ កុមារកានំ កីឡនកំ ខុទ្ទកនង្គលំ។ **ឃដិក**ន្តិ ទីឃទណ្ឌកេន រស្សទណ្ឌកំ បហរណកីឡំ។ **មោក្ខចិក**ន្តិ សំបរិវត្តកកីឡំ, អាកាសេ ទណ្ឌកំ គហេត្វា ភូមិយំ វា សីសំ ឋបេត្វា ហេដ្ឋុបរិយភាវេន បរិវត្តនកីឡន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចិង្គុលក**ន្តិ តាលបណ្ណាទីហិ កតំ វាតប្បហារេន បរិព្ភមនចក្កំ។ **បត្តាឡ្ហកំ** វុច្ចតិ បណ្ណនាឡិ, តាយ វាលុកាទីនិ មិនន្តា កីឡន្តិ។ **រថក**ន្តិ ខុទ្ទករថំ។ **ធនុក**ន្តិ ខុទ្ទកធនុមេវ។

ឥធ ខោ បន វោតិ ឯត្ថ **វោ**តិ និបាតមត្តំ, ឥធ ខោ បនាតិ អត្ថោ។ **ឥង្ឃ ត្វំ, ឧបាលិ, សង្ឃេ វិហរាហី**តិ ឯត្ថ **ឥង្ឃា**តិ ចោទនត្ថេ និបាតោ។ តេន ថេរំ សង្ឃមជ្ឈេ វិហារត្ថាយ ចោទេតិ, នាស្ស អរញ្ញវាសំ អនុជានាតិ។ កស្មា? អរញ្ញសេនាសនេ វសតោ កិរស្ស វាសធុរមេវ បូរិស្សតិ, ន គន្ថធុរំ។ សង្ឃមជ្ឈេ វសន្តោ បន ទ្វេ ធុរានិ បូរេត្វា អរហត្តំ បាបុណិស្សតិ, វិនយបិដកេ ច បាមោក្ខោ ភវិស្សតិ។ អថស្សាហំ បរិសមជ្ឈេ បុព្ពបត្ថនំ បុព្ពាភិនីហារញ្ច កថេត្វា ឥមំ ភិក្ខុំ វិនយធរានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេស្សាមីតិ ឥមមត្ថំ បស្សមានោ សត្ថា ថេរស្ស អរញ្ញវាសំ នានុជានីតិ។ ទសមំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឧបាលិវគ្គោ បញ្ចមោ។

ទុតិយបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៣. តតិយបណ្ណាសកំ

(១១) ១. សមណសញ្ញាវគ្គោ

១. សមណសញ្ញាសុត្តវណ្ណនា

១០១. តតិយស្ស បឋមេ **សមណសញ្ញា**តិ សមណានំ ឧប្បជ្ជនកសញ្ញា។ **សន្តតការី**តិ និរន្តរការី។ **អព្យាបជ្ឈោ**តិ និទ្ទុក្ខោ។ **ឥទមត្ថំតិស្ស ហោតី**តិ ឥទមត្ថំ ឥមេ បច្ចយាតិ ឯវមស្ស ជីវិតបរិក្ខារេសុ ហោតិ, បច្ចវេក្ខិតបរិភោគំ បរិភុញ្ជតីតិ អត្ថោ។ ទុតិយំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣. មិច្ឆត្តសុត្តវណ្ណនា

១០៣. តតិយេ **វិរាធនា ហោតី**តិ សគ្គតោ មគ្គតោ ច វិរជ្ឈនំ ហោតិ។ **នោ អារាធនា**តិ ន សម្បាទនា ន បរិបូរការិតា ហោតិ។ **បហោតី**តិ បវត្តតិ។

៤-៥. ពីជសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៤-១០៥. ចតុត្ថេ **យថាទិដ្ឋិ សមត្តំ សមាទិន្ន**ន្តិ ទិដ្ឋានុរូបេន បរិបុណ្ណំ សមាទិន្នំ សកលំ គហិតំ។ **ចេតនា**តិ តីសុ ទ្វារេសុ និព្ពត្តិតចេតនាវ គហិតា។ **បត្ថនា**តិ “ឯវរូបោ សិយ”ន្តិ ឯវំ បត្ថនា។ **បណិធី**តិ “ទេវោ វា ភវិស្សាមិ ទេវញ្ញតរោ វា”តិ ចិត្តដ្ឋបនា។ **សង្ខារា**តិ សម្បយុត្តកសង្ខារា។ បញ្ចមេ បុរេចារិកដ្ឋេន **បុព្ពង្គមា។ អន្វទេវា**តិ តំ អនុពន្ធមានមេវ។

៦. និជ្ជរសុត្តវណ្ណនា

១០៦. ឆដ្ឋេ **និជ្ជរវត្ថូនី**តិ និជ្ជរការណានិ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ និជ្ជិណ្ណា ហោតី**តិ អយំ ហេដ្ឋា វិបស្សនាយបិ និជ្ជិណ្ណា ឯវ បហីនា។ កស្មា បុន គហិតាតិ? អសមុច្ឆិន្នត្តា។ វិបស្សនាយ ហិ កិញ្ចាបិ និជ្ជិណ្ណា, ន បន សមុច្ឆិន្នា។ មគ្គោ បន ឧប្បជ្ជិត្វា តំ សមុច្ឆិន្ទតិ, ន បុន វុដ្ឋាតុំ ទេតិ។ តស្មា បុន គហិតា។ ឯវំ សព្ពបទេសុ យោជេតព្ពោ។ ឯត្ថ ច សម្មាវិមុត្តិបច្ចយា ចតុសដ្ឋិ ធម្មា ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆន្តិ។ កតមេ ចតុសដ្ឋិ? សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ អធិមោក្ខដ្ឋេន សទ្ធិន្ទ្រិយំ បរិបូរតិ, បគ្គហដ្ឋេន វីរិយិន្ទ្រិយំ, ឧបដ្ឋានដ្ឋេន សតិន្ទ្រិយំ, អវិក្ខេបដ្ឋេន សមាធិន្ទ្រិយំ, ទស្សនដ្ឋេន បញ្ញិន្ទ្រិយំ បរិបូរេតិ, វិជាននដ្ឋេន មនិន្ទ្រិយំ, អភិនន្ទនដ្ឋេន សោមនស្សិន្ទ្រិយំ, បវត្តសន្តតិអាធិបតេយ្យដ្ឋេន ជីវិតិន្ទ្រិយំ បរិបូរតិ…បេ…. អរហត្តផលក្ខណេ អធិមោក្ខដ្ឋេន សទ្ធិន្ទ្រិយំ…បេ…. បវត្តសន្តតិអាធិបតេយ្យដ្ឋេន ជីវិតិន្ទ្រិយំ បរិបូរតីតិ ឯវំ ចតូសុ ច មគ្គេសុ ចតូសុ ច ផលេសុ អដ្ឋដ្ឋ ហុត្វា ចតុសដ្ឋិ ធម្មា បារិបូរឹ គច្ឆន្តិ។

៧. ធោវនាសុត្តវណ្ណនា

១០៧. សត្តមេ **ធោវន**ន្តិ អដ្ឋិធោវនំ។ តស្មិញ្ហិ ជនបទេ មនុស្សា ញាតកេ មតេ ន ឈាបេន្តិ, អាវាដំ បន ខណិត្វា ភូមិយំ និទហន្តិ។ អថ នេសំ បូតិភូតានំ អដ្ឋីនិ នីហរិត្វា ធោវិត្វា បដិបាដិយា ឧស្សាបេត្វា គន្ធមាលេហិ បូជេត្វា ឋបេន្តិ។ នក្ខត្តេ បត្តេ តានិ អដ្ឋីនិ គហេត្វា រោទន្តិ បរិទេវន្តិ, តតោ នក្ខត្តំ កីឡន្តិ។

៨-១០. តិកិច្ឆកសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៨-១១០. អដ្ឋមេ **វិរេចន**ន្តិ ទោសនីហរណភេសជ្ជំ។ **វិរិត្តា ហោតី**តិ នីហដា ហោតិ បនុទិតា។ នវមេ **វមន**ន្តិ វមនករណភេសជ្ជំ។ ទសមេ **និទ្ធមនីយា**តិ និទ្ធមិតព្ពា។ **និទ្ធន្តា**តិ និទ្ធមិតា។

១១. បឋមអសេខសុត្តវណ្ណនា

១១១. ឯកាទសមេ អង្គបរិបូរណត្ថំ សម្មាទិដ្ឋិយេវ **សម្មាញាណ**ន្តិ វុត្តា។ ឯវមេតេ សព្ពេបិ អរហត្តផលធម្មា អសេខា, អសេខស្ស បវត្តត្តា បច្ចវេក្ខណញាណម្បិ អសេខន្តិ វុត្តំ។

១២. ទុតិយអសេខសុត្តវណ្ណនា

១១២. ទ្វាទសមេ **អសេខិយា**តិ អសេខាយេវ, អសេខសន្តកា វា។ ឥមិនា សុត្តេន ខីណាសវោវ កថិតោតិ។

សមណសញ្ញាវគ្គោ បឋមោ។

(១២) ២. បច្ចោរោហណិវគ្គោ

១-២. អធម្មសុត្តទ្វយវណ្ណនា

១១៣-១១៤. ទុតិយស្ស បឋមេ បាដិយេក្កំ បុច្ឆា ច វិស្សជ្ជនា ច កតា។ ទុតិយេ ឯកតោវ។

៣. តតិយអធម្មសុត្តវណ្ណនា

១១៥. តតិយេ **ឧទ្ទេសំ ឧទ្ទិសិត្វា**តិ មាតិកំ និក្ខិបិត្វា។ **សត្ថុ ចេវ សំវណ្ណិតោ**តិ បញ្ចសុ ឋានេសុ ឯតទគ្គេ ឋបេន្តេន សត្ថារា សំវណ្ណិតោ។ **សម្ភាវិតោ**តិ គុណសម្ភាវនាយ សម្ភាវិតោ។ **បហោតី**តិ សក្កោតិ។ **អតិសិត្វា**តិ អតិក្កមិត្វា។ **ជានំ ជានាតី**តិ ជានិតព្ពកំ ជានាតិ។ **បស្សំ បស្សតី**តិ បស្សិតព្ពកំ បស្សតិ។ **ចក្ខុភូតោ**តិ ចក្ខុ វិយ ភូតោ ជាតោ និព្ពត្តោ។ **ញាណភូតោ**តិ ញាណសភាវោ។ **ធម្មភូតោ**តិ ធម្មសភាវោ។ **ព្រហ្មភូតោ**តិ សេដ្ឋសភាវោ។ **វត្តា**តិ វត្តុំ សមត្ថោ។ **បវត្តា**តិ បវត្តេតុំ សមត្ថោ។ **អត្ថស្ស និន្នេតា**តិ អត្ថំ នីហរិត្វា ទស្សេតា។ **យថា នោ ភគវា**តិ យថា អម្ហាកំ ភគវា ព្យាករេយ្យ។

៤. អជិតសុត្តវណ្ណនា

១១៦. ចតុត្ថេ **អជិតោ**តិ ឯវំនាមកោ។ **ចិត្តដ្ឋានសតានី**តិ ចិត្តុប្បាទសតានិ។ **យេហី**តិ យេហិ ចិត្តដ្ឋានសតេហិ អនុយុញ្ជិយមានា។ **ឧបារទ្ធាវ ជានន្តិ ឧបារទ្ធស្មា**តិ វិរទ្ធា និគ្គហិតា ឯវំ ជានន្តិ “វិរទ្ធា មយំ, និគ្គហិតា មយំ, អារោបិតោ នោ ទោសោ”តិ។ **បណ្ឌិតវត្ថូនី**តិ បណ្ឌិតភាវត្ថាយ ការណានិ។

៥-៦. សង្គារវសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៧-១១៨. បញ្ចមេ **ឱរិមំ តីរ**ន្តិ លោកិយំ ឱរិមតីរំ។ **បារិមំ តីរ**ន្តិ លោកុត្តរំ បារិមតីរំ។ **បារគាមិនោ**តិ និព្ពានគាមិនោ។ **តីរមេវានុធាវតី**តិ សក្កាយទិដ្ឋិតីរំយេវ អនុធាវតិ។ **ធម្មេ ធម្មានុវត្តិនោ**តិ សម្មា អក្ខាតេ នវវិធេ លោកុត្តរធម្មេ អនុធម្មវត្តិនោ, តស្ស ធម្មស្សានុច្ឆវិកាយ សហសីលាយ បុព្ពភាគបដិបត្តិយា បវត្តមានា។ **មច្ចុធេយ្យំ សុទុត្តរ**ន្តិ មច្ចុនោ ឋានភូតំ តេភូមកវដ្ដំ សុទុត្តរំ តរិត្វា។ **បារមេស្សន្តី**តិ និព្ពានំ បាបុណិស្សន្តិ។

ឱកា អនោកមាគម្មាតិ វដ្ដតោ វិវដ្ដំ អាគម្ម។ **វិវេកេ យត្ថ ទូរម**ន្តិ យស្មិំ កាយចិត្តឧបធិវិវេកេ ទុរភិរមំ, តត្រាភិរតិមិច្ឆេយ្យ។ **ហិត្វា កាមេ**តិ ទុវិធេបិ កាមេ បហាយ។ **អកិញ្ចនោ**តិ និប្បលិពោធោ។ **អាទានបដិនិស្សគ្គេ**តិ គហណបដិនិស្សគ្គសង្ខាតេ និព្ពានេ។ **អនុបាទាយ យេ រតា**តិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ កិញ្ចិបិ អនុបាទិយិត្វា យេ អភិរតា។ **បរិនិព្ពុតា**តិ តេ អបច្ចយបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពុតា នាមាតិ វេទិតព្ពា។ ឆដ្ឋំ ភិក្ខូនំ ទេសិតំ។

៧-៨. បច្ចោរោហណីសុត្តទ្វយវណ្ណនា

១១៩-១២០. សត្តមេ **បច្ចោរោហណី**តិ បាបស្ស បច្ចោរោហណំ។ **បត្ថរិត្វា**តិ សន្ថរិត្វា។ **អន្តរា ច វេលំ អន្តរា ច អគ្យាគារ**ន្តិ វាលិការាសិស្ស ច អគ្គិអគារស្ស ច អន្តរេ។ អដ្ឋមំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទេសិតំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បច្ចោរោហណិវគ្គោ ទុតិយោ។

(១៣) ៣. បរិសុទ្ធវគ្គវណ្ណនា

១២៣. តតិយស្ស បឋមេ **បរិសុទ្ធា**តិ និម្មលា។ **បរិយោទាតា**តិ បភស្សរា។ ទុតិយាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវាតិ។

បរិសុទ្ធវគ្គោ តតិយោ។

(១៤) ៤. សាធុវគ្គវណ្ណនា

១៣៤. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **សាធុ**ន្តិ ភទ្ទកំ សិលិដ្ឋកំ។ ទុតិយាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវាតិ។ អរិយមគ្គវគ្គោ ឧត្តានត្ថោយេវាតិ។

សាធុវគ្គោ ចតុត្ថោ។

តតិយបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៤. ចតុត្ថបណ្ណាសកំ

១៥៥. ចតុត្ថស្ស បឋមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវាតិ។

៨. កម្មនិទានសុត្តវណ្ណនា

១៧៤. អដ្ឋមេ **លោភហេតុកម្បី**តិ បាណាតិបាតស្ស លោភោ ឧបនិស្សយកោដិយា ហេតុ ហោតិ ទោសមោហសម្បយុត្តោបិ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៩. បរិក្កមនសុត្តវណ្ណនា

១៧៥. នវមេ **បរិក្កមនំ ហោតី**តិ បរិវជ្ជនំ ហោតិ។

១០. ចុន្ទសុត្តវណ្ណនា

១៧៦. ទសមេ **កម្មារបុត្តស្សា**តិ សុវណ្ណការបុត្តស្ស។ **កស្ស នោ ត្វ**ន្តិ កស្ស នុ ត្វំ។ **បច្ឆាភូមកា**តិ បច្ឆាភូមិវាសិកា។ **កមណ្ឌលុកា**តិ កមណ្ឌលុធារិនោ។ **សេវាលមាលិកា**តិ សេវាលមាលា វិយ ធារេន្តិ។ សេវាលបង និវាសិតាតិបិ វុត្តមេវ។ **ឧទកោរោហកា**តិ សាយតតិយកំ ឧទកោរោហនានុយោគមនុយុត្តា។ **អាមសេយ្យាសី**តិ ហត្ថេន បរិមជ្ជេយ្យាសិ។

១១. ជាណុស្សោណិសុត្តវណ្ណនា

១៧៧. ឯកាទសមេ **ឧបកប្បតូ**តិ បាបុណាតុ។ **ឋានេ**តិ ឱកាសេ។ **នោ អដ្ឋានេ**តិ នោ អនោកាសេ។ **នេរយិកានំ អាហារោ** នាម តត្ថ និព្ពត្តនកម្មមេវ។ តេនេវ ហិ តេ តត្ថ យាបេន្តិ។ **តិរច្ឆានយោនិកានំ** បន តិណបណ្ណាទិវសេន អាហារោ វេទិតព្ពោ។ **មនុស្សានំ** ឱទនកុម្មាសាទិវសេន , **ទេវានំ** សុធាភោជនាទិវសេន, **បេត្តិវេសយិកានំ** ខេឡសិង្ឃាណិកាទិវសេន។ **យំ វា បនស្ស ឥតោ អនុប្បវេច្ឆន្តី**តិ យំ តស្ស មិត្តាទយោ ឥតោ ទទន្តា អនុបវេសេន្តិ។ បេត្តិវេសយិកា ឯវ ហិ បរទត្តូបជីវិនោ ហោន្តិ, ន អញ្ញេសំ បរេហិ ទិន្នំ ឧបកប្បតិ។ **ទាយកោបិ អនិប្ផលោ**តិ យំ សន្ធាយ តំ ទានំ ទិន្នំ, តស្ស ឧបកប្បតុ វា មា វា, ទាយកេន បន ន សក្កា និប្ផលេន ភវិតុំ, ទាយកោ តស្ស ទានស្ស វិបាកំ លភតិយេវ។

អដ្ឋានេបិ ភវំ គោតមោ បរិកប្បំ វទតីតិ អនោកាសេ ឧប្បន្នេបិ តស្មិំ ញាតកេ ភវំ គោតមោ ទានស្ស ផលំ បរិកប្បេតិយេវ បញ្ញបេតិយេវាតិ បុច្ឆតិ។ ព្រាហ្មណស្ស ហិ “ឯវំ ទិន្នស្ស ទានស្ស ផលំ ទាយកោ ន លភតី”តិ លទ្ធិ។ អថស្ស ភគវា បញ្ហំ បដិជានិត្វា “ទាយកោ នាម យត្ថ កត្ថចិ បុញ្ញផលូបជីវិដ្ឋានេ និព្ពត្តោ ទានស្ស ផលំ លភតិយេវា”តិ ទស្សេតុំ **ឥធ ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។ **សោ តត្ថ លាភី ហោតី**តិ សោ តត្ថ ហត្ថិយោនិយំ និព្ពត្តោបិ មង្គលហត្ថិដ្ឋានំ បត្វា លាភី ហោតិ។ អស្សាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ សាធុវគ្គោ ឧត្តានត្ថោយេវាតិ។

ជាណុស្សោណិវគ្គោ ទុតិយោ។

ចតុត្ថបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

(២១) ១. ករជកាយវគ្គោ

២១១. បញ្ចមស្ស បឋមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៦. សំសប្បនីយសុត្តវណ្ណនា

២១៦. ឆដ្ឋេ **សំសប្បនីយបរិយាយំ វោ, ភិក្ខវេ, ធម្មបរិយាយ**ន្តិ សំសប្បនស្ស ការណំ ទេសនាសង្ខាតំ ធម្មទេសនំ។ **សំសប្បតី**តិ តំ កម្មំ ករោន្តោ អាសប្បតិ បរិសប្បតិ វិប្ផន្ទតិ។ **ជិម្ហា គតី**តិ តេន កម្មេន យំ គតិំ គមិស្សតិ, សា ជិម្ហា ហោតិ។ **ជិម្ហុបបត្តី**តិ គស្ស យំ គតិំ ឧបបជ្ជិស្សតិ, សាបិ ជិម្ហាវ ហោតិ។ **សំសប្បជាតិកា**តិ សំសប្បនសភាវា។ **ភូតា ភូតស្ស ឧបបត្តិ ហោតី**តិ ភូតស្មា សភាវតោ វិជ្ជមានកម្មា សត្តស្ស និព្ពត្តិ ហោតិ។ **ផស្សា ផុសន្តី**តិ វិបាកផស្សា ផុសន្តិ។

៧-៨. សញ្ចេតនិកសុត្តទ្វយវណ្ណនា

២១៧-២១៨. សត្តមេ **សញ្ចេតនិកាន**ន្តិ ចេតេត្វា បកប្បេត្វា កតានំ។ **ឧបចិតាន**ន្តិ ចិតានំ វឌ្ឍិតានំ។ **អប្បដិសំវេទិត្វា**តិ តេសំ កម្មានំ វិបាកំ អវេទិយិត្វា។ **ព្យន្តីភាវ**ន្តិ វិគតន្តភាវំ តេសំ កម្មានំ បរិច្ឆេទបរិវដុមកាការណំ។ **តញ្ច ខោ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ តញ្ច ខោ វិបាកំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ។ **ឧបបជ្ជ**ន្តិ ឧបបជ្ជវេទនីយំ អនន្តរេ អត្តភាវេ។ **អបរេ វា បរិយាយេ**តិ អបរបរិយាយវេទនីយំ បន សំសារប្បវត្តេ សតិ សហស្សិមេបិ អត្តភាវេតិ។ ឥមិនា ឥទំ ទស្សេតិ "សំសារប្បវត្តេ បដិលទ្ធវិបាកវារហកម្មេ ន វិជ្ជតិ សោ ជគតិប្បទេសោ, យត្ថ ឋិតោ មុច្ចេយ្យ បាបកម្មា"តិ។ **តិវិធា**តិ តិប្បការា។ **កាយកម្មន្តសន្ទោសព្យាបត្តី**តិ កាយកម្មន្តសង្ខាតា វិបត្តិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពបទានិ វេទិតព្ពានិ។ អដ្ឋមេ **អបណ្ណកោ មណី**តិ សមន្តតោ ចតុរស្សោ បាសកោ។

៩. ករជកាយសុត្តវណ្ណនា

២១៩. នវមេ **ទុក្ខស្សា**តិ វិបាកទុក្ខស្ស, វដ្ដទុក្ខស្សេវ វា។ ឥមស្មិំ សុត្តេ មណិឱបម្មំ នត្ថិ។ **ឯវំ វិគតាភិជ្ឈោ**តិ **ឯវ**ន្តិ និបាតមត្តំ។ យថា វា មេត្តំ ភាវេន្តោ វិគតាភិជ្ឈា ភវន្តិ, ឯវំ វិគតាភិជ្ឈោ។ ឯវមស្ស វិគតាភិជ្ឈតាទីហិ នីវរណវិក្ខម្ភនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អកុសលនិស្សរណានិ កថេន្តោ **មេត្តាសហគតេនា**តិអាទិមាហ។ **អប្បមាណ**ន្តិ អប្បមាណសត្តារម្មណតាយ ចិណ្ណវសិតាយ វា អប្បមាណំ។ **បមាណកតំ កម្មំ** នាម កាមាវចរកម្មំ។ **ន តំ តត្រាវតិដ្ឋតី**តិ តំ មហោឃោ បរិត្តំ ឧទកំ វិយ អត្តនោ ឱកាសំ គហេត្វា ឋាតុំ ន សក្កោតិ, អថ ខោ នំ ឱឃេ បរិត្តំ ឧទកំ វិយ ឥទមេវ អប្បមាណំ កម្មំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា អត្តនោ វិបាកំ និព្ពត្តេតិ។ **ទហរតគ្គេ**តិ ទហរកាលតោ បដ្ឋាយ។

នាយំ កាយោ អាទាយគមនិយោតិ ឥមំ កាយំ គហេត្វា បរលោកំ គន្តុំ នាម ន សក្កាតិ អត្ថោ ។ **ចិត្តន្តរោ**តិ ចិត្តការណោ, អថ វា ចិត្តេនេវ អន្តរិកោ។ ឯកស្សេវ ហិ ចុតិចិត្តស្ស អនន្តរា ទុតិយេ បដិសន្ធិចិត្តេ ទេវោ នាម ហោតិ, នេរយិកោ នាម ហោតិ, តិរច្ឆានគតោ នាម ហោតិ។ បុរិមនយេបិ ចិត្តេន ការណភូតេន ទេវោ នេរយិកោ វា ហោតីតិ អត្ថោ។ **សព្ពំ តំ ឥធ វេទនីយ**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយកោដ្ឋាសវសេនេតំ វុត្តំ។ **ន តំ អនុគំ ភវិស្សតី**តិ មេត្តាយ ឧបបជ្ជវេទនីយភាវស្ស ឧបច្ឆិន្នត្តា ឧបបជ្ជវេទនីយវសេន ន អនុគតំ ភវិស្សតិ។ ឥទំ សោតាបន្នសកទាគាមិអរិយបុគ្គលានំ បច្ចវេក្ខណំ វេទិតព្ពំ។ **អនាគាមិតាយា**តិ ឈានានាគាមិតាយ។ **ឥធបញ្ញស្សា**តិ ឥមស្មិំ សាសនេ បញ្ញា ឥធបញ្ញា នាម, សាសនចរិតាយ អរិយបញ្ញាយ ឋិតស្ស អរិយសាវកស្សាតិ អត្ថោ។ **ឧត្តរិវិមុត្តិ**ន្តិ អរហត្តំ។ ទសមំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ករជកាយវគ្គោ បឋមោ។

(២២) ២. សាមញ្ញវគ្គវណ្ណនា

២២១. ទុតិយស្ស បឋមំ អាទី កត្វា សព្ពា បេយ្យាលតន្តិ ឧត្តានត្ថាយេវាតិ។

មនោរថបូរណិយា អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ទសកនិបាតស្ស សំវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៚ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អង្គុត្តរនិកាយេ

ឯកាទសកនិបាត-អដ្ឋកថា

១. និស្សយវគ្គោ

១-៦. កិមត្ថិយសុត្តាទិវណ្ណនា

១-៦. ឯកាទសកនិបាតស្ស បឋមាទីនិ ហេដ្ឋា វុត្តនយានេវ។ កេវលញ្ហេត្ថ អាទិតោ បញ្ចសុ និព្ពិទាវិរាគំ ទ្វិធា ភិន្ទិត្វា ឯកាទសង្គានិ កតានិ។ ឆដ្ឋេ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ អធិកំ។

៧-៨. បឋមសញ្ញាសុត្តាទិវណ្ណនា

៧-៨. សត្តមេ **អត្ថេន អត្ថោ**តិ អត្ថេន សទ្ធិំ អត្ថោ។ **ព្យញ្ជនេន ព្យញ្ជន**ន្តិ ព្យញ្ជនេន សទ្ធិំ ព្យញ្ជនំ។ **សំសន្ទិស្សតី**តិ សម្បវត្តិស្សតិ។ **សមេស្សតី**តិ សមានំ ភវិស្សតិ។ **ន វិគ្គយ្ហិស្សតី**តិ ន វិរជ្ឈិស្សតិ។ **អគ្គបទស្មិ**ន្តិ និព្ពានេ។ អដ្ឋមេ បច្ចវេក្ខណា កថិតា។

៩. សទ្ធសុត្តវណ្ណនា

៩. នវមេ **ទោណិយា ពទ្ធោ**តិ យវសស្សទោណិយា សមីបេ ពទ្ធោ។ **អន្តរំ ករិត្វា**តិ អព្ភន្តរេ កត្វា។ **ឈាយតី**តិ ចិន្តេតិ។ **បជ្ឈាយតី**តិ ឥតោ ចិតោ ច នានប្បការកំ ឈាយតិ។ **និជ្ឈាយតី**តិ និរន្តរវសេន និពទ្ធំ ឈាយតិ។ **បថវិម្បិ និស្សាយ ឈាយតី**តិ សមាបត្តិយំ សនិកន្តិកវសេនេតំ វុត្តំ។ សមាបត្តិយញ្ហិ សនិកន្តិកត្តា ឯស ខឡុង្កោ នាម កតោ។ **អាបា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

កថញ្ច សទ្ធ អាជានីយឈាយិតំ ហោតីតិ កថំ ការណាការណំ ជាននកស្ស សិន្ធវស្ស ឈាយិតំ ហោតិ។ **យថា ឥណ**ន្តិអាទីសុ ឥណសទិសំ ពន្ធនសទិសំ ធនជានិសទិសំ កលិសង្ខាតមហាបរាជសទិសញ្ច កត្វា អត្តនោ អភិមុខស្ស បតោទស្ស អជ្ឈោហរណសង្ខាតំ បតនំ វិបស្សតីតិ អត្ថោ។ **នេវ បថវិំ និស្សាយ ឈាយតី**តិ សមាបត្តិសុខនិកន្តិយា អភាវេន បថវិអារម្មណាយ ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានសញ្ញាយ ន ឈាយតិ, និយន្តិយា អភាវេនេវ សោ អាជានីយោ នាម ហោតីតិ។ **ឈាយតិ ច បនា**តិ និព្ពានារម្មណាយ ផលសមាបត្តិយា ឈាយតិ។ **បថវិយំ បថវិសញ្ញា វិភូតា ហោតី**តិ បថវារម្មណេ ឧប្បន្នា ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានសញ្ញា វិភូតា បាកដា ហោតិ។ "វិភូតា, ភន្តេ, រូបសញ្ញា អវិភូតា អដ្ឋិកសញ្ញា"តិ ឥមស្មិញ្ហិ សុត្តេ សមតិក្កមស្ស អត្ថិតាយ វិភូតតា វុត្តា, ឥធ បន វិបស្សនាវសេន អនិច្ចទុក្ខានត្តតោ ទិដ្ឋត្តា វិភូតា នាម ជាតា។ **អាបោសញ្ញា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវមេត្ថ ហេដ្ឋា រិយសមាបត្តិវសេន សមតិក្កមំ អវត្វា វិបស្សនាចារវសេន សមតិក្កមោ វុត្តោ។ **ឯវំ ឈាយី**តិ ឯវំ វិបស្សនាបដិបាដិយា អាគន្ត្វា ឧប្បាទិតាយ ផលសមាបត្តិយា ឈាយន្តោ។

១០. មោរនិវាបសុត្តវណ្ណនា

១០. ទសមេ **អច្ចន្តនិដ្ឋោ**តិ អន្តំ អតីតត្តា អច្ចន្តសង្ខាតំ អវិនាសធម្មំ និព្ពានំ និដ្ឋា អស្សាតិ អច្ចន្តនិដ្ឋោ។ ឥមិនា នយេន សេសបទានិ វេទិតព្ពានិ។ **ជនេតស្មិ**ន្តិ ជនិតស្មិំ , បជាយាតិ អត្ថោ។ **យេ គោត្តបដិសារិនោ**តិ យេ ជនា តស្មិំ គោត្តេ បដិសរន្តិ "អហំ គោតមោ, អហំ កស្សបោ"តិ, តេសុ លោកេ គោត្តបដិសារីសុ ខត្តិយោ សេដ្ឋោ។ **អនុមតា មយា**តិ មម សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សទ្ធិំ សំសន្ទេត្វា ទេសិតា មយា អនុញ្ញាតា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

និស្សយវគ្គោ បឋមោ។

២. អនុស្សតិវគ្គោ

១-២. មហានាមសុត្តទ្វយវណ្ណនា

១១-១២. ទុតិយស្ស បឋមេ **នានាវិហារេហិ វិហរតន្តិ** គិហីនំ និពទ្ធោ ឯកោ វិហារោ នាម នត្ថិ, តស្មា អម្ហាកំ អនិពទ្ធវិហារេន វិហរន្តានំ កេន វិហារេន កតរេន និពទ្ធវិហារេន វិហាតព្ពន្តិ បុច្ឆតិ។ **អារាធកោ**តិ សម្បាទកោ បរិបូរកោ។ **ធម្មសោតសមាបន្នោ ពុទ្ធានុស្សតិំ ភាវេតី**តិ ធម្មសោតសមាបន្នោ ហុត្វា ពុទ្ធានុស្សតិំ ភាវេតិ។ ទុតិយេ **គិលានា វុដ្ឋិតោ**តិ គិលានោ ហុត្វា វុដ្ឋិតោ។

៣. នន្ទិយសុត្តវណ្ណនា

១៣. តតិយេ **កល្យាណមិត្តេ**តិ សុមិត្តេ។ ឯវមេត្ថ កល្យាណមិត្តវសេន សង្ឃានុស្សតិ កថិតា។ **កតពុទ្ធី** **ការាហារភក្ខានន្តិ** កាមាវចរទេវានំ។ **អសមយវិមុត្តោ**តិ អសមយវិមុត្តិយា វិមុត្តោ ខីណាសវោ។

៤. សុភូតិសុត្តវណ្ណនា

១៤. ចតុត្ថេ **កោ នាមាយំ សុភូតី ភិក្ខូ**តិ ជានន្តោបិ សត្ថា កថាសមុដ្ឋាបនត្ថំ បុច្ឆតិ។ **សុទត្តស្ស ឧបាសកស្ស បុត្តោ**តិ អនាថបិណ្ឌិកំ សន្ធាយាហ។ អនាថបិណ្ឌិកស្ស ហិ បុត្តោ អត្តនោ ចូឡបិតុ សន្តិកេ បព្ពជិតោ, អថ នំ សុភូតិត្ថេរោ អាទាយ សត្ថុ សន្តិកំ អគមាសិ។ **សទ្ធាបទានេសូ**តិ សទ្ធានំ បុគ្គលានំ អបទានេសុ លក្ខណេសុ។

៥. មេត្តសុត្តវណ្ណនា

១៥. បញ្ចមេ **សុខំ សុបតី**តិ យថា សេសជនា សម្បរិវត្តមានា កាកច្ឆមានា ទុក្ខំ សុបន្តិ, ឯវំ អសុបិត្វា សុខំ សុបតិ។ និទ្ទំ ឱក្កមន្តោបិ សមាបត្តិំ សមាបន្នោ វិយ ហោតិ។ **សុខំ បដិពុជ្ឈតី**តិ យថា អញ្ញេ និត្ថុនន្តា វិជម្ភមានា សម្បរិវត្តន្តា ទុក្ខំ បដិពុជ្ឈន្តិ, ឯវំ អប្បដិពុជ្ឈិត្វា វិកសមានំ វិយ បទុមំ សុខំ និព្វិការោ បដិពុជ្ឈតិ។ **ន បាបកំ សុបិនំ បស្សតី**តិ សុបិនំ បស្សន្តោបិ ភទ្ទកមេវ សុបិនំ បស្សតិ, ចេតិយំ វន្ទន្តោ វិយ បូជំ ករោន្តោ វិយ ច ធម្មំ សុណន្តោ វិយ ច ហោតិ។ យថា បនញ្ញេ អត្តានំ ចោរេហិ សម្បរិវារិតំ វិយ វាឡេហិ ឧបទ្ទុតំ វិយ បបាតេ បតន្តំ វិយ ច បស្សន្តិ, ន ឯវំ បាបកំ សុបិនំ បស្សតិ។

មនុស្សានំ បិយោ ហោតីតិ ឧរេ អាមុក្កមុត្តាហារោ វិយ សីសេ បិឡន្ធិតមាលា វិយ ច មនុស្សានំ បិយោ ហោតិ មនាបោ។ **អមនុស្សានំ បិយោ ហោតី**តិ យថេវ មនុស្សានំ, អមនុស្សានម្បិ បិយោ ហោតិ វិសាខត្ថេរោ វិយ។ វត្ថុ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២៥៨) មេត្តាកម្មដ្ឋាននិទ្ទេសេ វិត្ថារិតមេវ។ **ទេវតា រក្ខន្តី**តិ បុត្តមិវ មាតាបិតរោ ទេវតា រក្ខន្តិ។ **នាស្ស អគ្គិ វា វិសំ វា សត្ថំ វា កមតី**តិ មេត្តាវិហារិស្ស កាយេ ឧត្តរាយ ឧបាសិកាយ វិយ អគ្គិ វា, សំយុត្តភាណកចូឡសីវត្ថេរស្សេវ វិសំ វា, សំកិច្ចសាមណេរស្សេវ សត្ថំ វា ន កមតិ នប្បវិសតិ, នាស្ស កាយំ វិកោបេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធេនុវត្ថុម្បិ ចេត្ថ កថយន្តិ។ ឯកា កិរ ធេនុ វច្ឆកស្ស ខីរធារំ មុញ្ចមានា អដ្ឋាសិ។ ឯកោ លុទ្ទកោ “តំ វិជ្ឈិស្សាមី”តិ ហត្ថេន សម្បរិវត្តេត្វា ទីឃទណ្ឌំ សត្តិំ មុញ្ចិ។ សា តស្សា សរីរំ អាហច្ច តាលបណ្ណំ វិយ វដ្ដមានា គតា , នេវ ឧបចារពលេន ន អប្បនាពលេន, កេវលំ វច្ឆកេ ពលវហិតចិត្តតាយ។ ឯវំ មហានុភាវា មេត្តា។

តុវដំ ចិត្តំ សមាធិយតីតិ មេត្តាវិហារិនោ ខិប្បមេវ ចិត្តំ សមាធិយតិ, នត្ថិ តស្ស ទន្ធាយិតត្តំ។ **មុខវណ្ណោ វិប្បសីទតី**តិ ពន្ធនា បវុត្តតាលបក្កំ វិយ ចស្ស វិប្បសន្នវណ្ណំ មុខំ ហោតិ។ **អសម្មូឡ្ហោ កាលំ ករោតី**តិ មេត្តាវិហារិនោ សម្មោហមរណំ នាម នត្ថិ, អសម្មូឡ្ហោ បន និទ្ទំ ឱក្កមន្តោ វិយ កាលំ ករោតិ។ **ឧត្តរិ អប្បដិវិជ្ឈន្តោ**តិ មេត្តាសមាបត្តិតោ ឧត្តរិ អរហត្តំ អធិគន្តុំ អសក្កោន្តោ ឥតោ ចវិត្វា សុត្តប្បពុទ្ធោ វិយ ព្រហ្មលោកំ ឧបបជ្ជតីតិ។

៦. អដ្ឋកនាគរសុត្តវណ្ណនា

១៦. ឆដ្ឋេ **ទសមោ**តិ ជាតិគោត្តវសេន ចេវ សារបត្តកុលគណនាយ ច ទសមេ ឋានេ គណីយតិ, តេនស្ស ទសមោត្វេវ នាមំ ជាតំ។ **អដ្ឋកនាគរោ**តិ អដ្ឋកនគរវាសី។ **កុក្កុដារាមេ**តិ កុក្កុដសេដ្ឋិនា ការិតេ អារាមេ។

តេន ភគវតា...បេ.... សម្មទក្ខាតោតិ ឯត្ថ អយំ សង្ខេបត្ថោ – យោ សោ ភគវា សមតឹស បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពកិលេសេ ភញ្ជិត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោ, តេន ភគវតា តេសំ តេសំ សត្តានំ អាសយានុសយំ ជានតា, ហត្ថតលេ ឋបិតំ អាមលកំ វិយ សព្ពញេយ្យធម្មេ បស្សតា, អបិច បុព្ពេនិវាសាទីហិ ជានតា, ទិព្ពេន ចក្ខុនា បស្សតា, តីហិ វា វិជ្ជាហិ ឆហិ វា បន អភិញ្ញាហិ ជានតា, សព្ពត្ថ អប្បដិហតេន សមន្តចក្ខុនា បស្សតា, សព្ពធម្មជាននសមត្ថាយ បញ្ញាយ ជានតា, សព្ពសត្តានំ ចក្ខុវិសយាតីតានិ តិរោកុដ្ដាទិគតានិ ចាបិ រូបានិ អតិវិសុទ្ធេន មំសចក្ខុនា វា បស្សតា, អត្តហិតសាធិកាយ សមាធិបទដ្ឋានាយ បដិវេធបញ្ញាយ ជានតា, បរហិតសាធិកាយ ករុណាបទដ្ឋានាយ ទេសនាបញ្ញាយ បស្សតា, អន្តរាយិកធម្មេ វា ជានតា, និយ្យានិកធម្មេ បស្សតា, អរីនំ ហតត្តា អរហតា, សម្មា សាមំ សព្ពធម្មានំ ពុទ្ធត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធេនាតិ ឯវំ ចតុវេសារជ្ជវសេន ចតូហិ ការណេហិ ថោមិតេន អត្ថិ នុ ខោ ឯកោ ធម្មោ អក្ខាតោតិ។

អភិសង្ខតន្តិ កតំ ឧប្បាទិតំ។ **អភិសញ្ចេតយិតន្តិ** ចេតយិតំ កប្បយិតំ។ **សោ តត្ថ ឋិតោ**តិ សោ តស្មឹ សមថវិបស្សនាធម្មេ ឋិតោ។ **ធម្មរាគេន ធម្មនន្ទិយា**តិ បទទ្វយេនបិ សមថវិបស្សនាសុ ឆន្ទរាគោ វុត្តោ។ សមថវិបស្សនាសុ ហិ សព្ពេន សព្ពំ ឆន្ទរាគំ បរិយាទិយិតុំ សក្កោន្តោ អរហា ហោតិ, អសក្កោន្តោ អនាគាមី ហោតិ។ សោ សមថវិបស្សនាសុ ឆន្ទរាគស្ស អប្បហីនត្តា ចតុត្ថជ្ឈានចេតនាយ សុទ្ធាវាសេ និព្ពត្តតិ។ អយំ អាចរិយានំ សមានត្ថកថា។

វិតណ្ឌវាទី បនាហ – “តេនេវ ធម្មរាគេនាតិ វចនតោ អកុសលេន សុទ្ធាវាសេ និព្ពត្តតី”តិ។ សោ “សុត្តំ អាហរាហី”តិ វត្តព្ពោ។ អទ្ធា អញ្ញំ អបស្សន្តោ ឥទមេវ អាហរិស្សតិ។ តតោ វត្តព្ពោ “កិម្បនិទំ សុត្តំ នីតត្ថំ, ឧទាហុ នេយ្យត្ថ”ន្តិ។ អទ្ធា “នីតត្ថ”ន្តិ វក្ខតិ។ តតោ វត្តព្ពោ – ឯវំ សន្តេ អនាគាមិផលត្ថិកេន សមថវិបស្សនាសុ ឆន្ទរាគោ កត្តព្ពោ ភវិស្សតិ, ឆន្ទរាគេ ឧប្បាទិតេ អនាគាមិផលំ បដិលទ្ធំ ភវិស្សតិ, មា “សុត្តំ មេ លទ្ធ”ន្តិ យំ វា តំ វា ទីបេហិ។ បញ្ហំ កថេន្តេន ហិ អាចរិយស្ស សន្តិកេ ឧគ្គហេត្វា អត្ថរសំ បដិវិជ្ឈិត្វា កថេតុំ វដ្ដតិ។ អកុសលេន ហិ សគ្គេ, កុសលេន ច អបាយេ បដិសន្ធិ នាម នត្ថិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “ន, ភិក្ខវេ, លោភជេន កម្មេន, ទោសជេន កម្មេន, មោហជេន កម្មេន ទេវា បញ្ញាយន្តិ, មនុស្សា បញ្ញាយន្តិ, យា វា បនញ្ញាបិ កាចិ សុគតិយោ។ អថ ខោ, ភិក្ខវេ, លោភជេន កម្មេន, ទោសជេន កម្មេន, មោហជេន កម្មេន និរយោ បញ្ញាយតិ, តិរច្ឆានយោនិ បញ្ញាយតិ, បេត្តិវិសយោ បញ្ញាយតិ, យា វា បនញ្ញាបិ កាចិ ទុគ្គតិយោ”តិ (អ. និ. ៦.៣៩) –

ឯវំ សញ្ញាបេតព្ពោ។ សចេ សញ្ជានាតិ, សញ្ជានាតុ។ នោ ចេ សញ្ជានាតិ, “គច្ឆ បាតោវ វិហារំ បវិសិត្វា យាគុំ បិវា”តិ ឧយ្យោជេតព្ពោ។

អយំ ខោ, គហបតិ, ឯកធម្មោ អក្ខាតោតិ ឯកំ ធម្មំ បុច្ឆិតេន “អយម្បិ ឯកធម្មោ អក្ខាតោ, អយម្បិ ឯកធម្មោ អក្ខាតោ”តិ ឯវំ បុច្ឆាវសេន កថិតត្តា ឯកាទសបិ ធម្មា ឯកធម្មោ នាម កតោ។ អមតុប្បត្តិអត្ថេន វា សព្ពេបិ ឯកធម្មោតិ វត្តុំ វដ្ដតិ។

និធិមុខំ គវេសន្តោតិ និធឹ បរិយេសន្តោ។ **សកិទេវា**តិ ឯកប្បយោគេនេវ។ កថំ បន ឯកប្បយោគេនេវ ឯកាទសន្នំ និធីនំ អធិគមោ ហោតីតិ? ឥធេកច្ចោ អរញ្ញេ ជីវិតវុត្តឹ គវេសមានោ ចរតិ។ តមេនំ អញ្ញតរោ អត្ថចរកោ ទិស្វា “កឹ, ភោ, ចរសី”តិ បុច្ឆតិ។ សោ “ជីវិតវុត្តឹ បរិយេសាមី”តិ អាហ។ ឥតរោ “តេន ហិ សម្ម អាគច្ឆ, ឯតំ បាសាណំ បវត្តេហី”តិ អាហ។ សោ តំ បវត្តេត្វា ឧបរូបរិឋបិតា វា កុច្ឆិយា កុច្ឆឹ អាហច្ច ឋិតា វា ឯកាទស កុម្ភិយោ បស្សតិ។ ឯវំ ឯកប្បយោគេន ឯកាទសន្នំ អធិគមោ ហោតិ។

អាចរិយធនំ បរិយេសិស្សន្តីតិ អញ្ញតិត្ថិយា ហិ យស្ស សន្តិកេ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហន្តិ, តស្ស សិប្បុគ្គហណតោ បុរេ វា បច្ឆា វា អន្តរន្តរា វា គេហតោ នីហរិត្វា ធនំ ទេន្តិ។ យេសំ គេហេ នត្ថិ, តេ ញាតិសភាគតោ បរិយេសន្តិ។ យេសំ តម្បិ នត្ថិ, តេ សភាគតោ បរិយេសន្តិ។ តថា អលភមានា ភិក្ខម្បិ ចរិត្វា ទេន្តិយេវ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

កឹ បនាហន្តិ ពាហិរកា តាវ អនិយ្យានិកេបិ សាសនេ សិប្បមត្តទាយកស្ស ធនំ បរិយេសន្តិ, អហំ បន ឯវំវិធេ និយ្យានិកសាសនេ ឯកាទសវិធំ អមតុប្បត្តិបដិបទំ ទេសេន្តស្ស អាចរិយស្ស បូជំ កឹ ន ករិស្សាមិ, ករិស្សាមិយេវាតិ វទតិ។ **បច្ចេកំ ទុស្សយុគេន អច្ឆាទេសី**តិ ឯកមេកស្ស ភិក្ខុនោ ឯកេកំ ទុស្សយុគំ អទាសីតិ អត្ថោ។ សមុទាចារវចនំ បនេត្ថ ឯវរូបំ ហោតិ, តស្មា អច្ឆាទេសីតិ វុត្តំ។ **បញ្ចសតំ វិហារ**ន្តិ បញ្ចសតគ្ឃនិកំ បណ្ណសាលំ ការេសីតិ អត្ថោ។

៧. គោបាលសុត្តវណ្ណនា

១៧. សត្តមេ តិស្សោ កថា ឯកនាឡិកា ចតុរស្សា និសិន្នវត្តិកាតិ។ តត្ថ បាឡឹ វត្វា ឯកេកស្ស បទស្ស អត្ថកថនំ **ឯកនាឡិកា** នាម ។ អបណ្ឌិតគោបាលកំ ទស្សេត្វា, អបណ្ឌិតភិក្ខុំ ទស្សេត្វា, បណ្ឌិតគោបាលកំ ទស្សេត្វា, បណ្ឌិតភិក្ខុំ ទស្សេត្វាតិ ចតុក្កំ ពន្ធិត្វា កថនំ **ចតុរស្សា** នាម។ អបណ្ឌិតគោបាលកំ ទស្សេត្វា បរិយោសានគមនំ, អបណ្ឌិតភិក្ខុំ ទស្សេត្វា បរិយោសានគមនំ, បណ្ឌិតគោបាលកំ ទស្សេត្វា បរិយោសានគមនំ, បណ្ឌិតភិក្ខុំ ទស្សេត្វា បរិយោសានគមនន្តិ អយំ **និសិន្នវត្តិកា** នាម។ អយំ ឥធ សព្ពាចរិយានំ អាចិណ្ណា។

ឯកាទសហិ , **ភិក្ខវេ**, **អង្គេហីតិ** ឯកាទសហិ អគុណកោដ្ឋាសេហិ។ **គោគណន្តិ** គោមណ្ឌលំ។ **បរិហរិតុន្តិ** បរិគ្គហេត្វា វិចរិតុំ។ **ផាតឹ កាតុន្តិ** វឌ្ឍឹ អាបាទេតុំ។ **ឥធាតិ** ឥមស្មឹ លោកេ។ **ន រូបញ្ញូ ហោតីតិ** គណនតោ វា វណ្ណតោ វា រូបំ ន ជានាតិ។ គណនតោ ន ជានាតិ នាម អត្តនោ គុន្នំ សតំ វា សហស្សំ វាតិ សង្ខ្យំ ន ជានាតិ, សោ គាវីសុ ហដាសុ វា បលាតាសុ វា គោគណំ គណេត្វា “អជ្ជ ឯត្តកា ន ទិស្សន្តី”តិ ទ្វេ តីណិ គាមន្តរានិ វា អដវឹ វា វិចរន្តោ ន បរិយេសតិ។ អញ្ញេសំ គាវីសុ អត្តនោ គោគណំ បវិដ្ឋាសុបិ គោគណំ គណេត្វា “ឥមា ឯត្តិកា គាវោ ន អម្ហាក”ន្តិ យដ្ឋិយា បោថេត្វា ន នីហរតិ។ តស្ស នដ្ឋា គាវិយោ នដ្ឋាវ ហោន្តិ។ បរគាវិយោ គហេត្វា ចរតិ។ គោសាមិកា ទិស្វា “អយំ ឯត្តកំ កាលំ អម្ហាកំ ធេនុ ទុហី”តិ តជ្ជេត្វា អត្តនោ គាវិយោ គហេត្វា គច្ឆន្តិ។ តស្ស គោគណោបិ បរិហាយតិ, បញ្ចគោរសបរិភោគតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។ វណ្ណតោ ន ជានាតិ នាម “ឯត្តិកា គាវី សេតា, ឯត្តិកា រត្តា, ឯត្តិកា កាឡា, ឯត្តិកា ឱទាតា, ឯត្តិកា កពរា, ឯត្តិកា នីលា”តិ ន ជានាតិ។ សោ គាវីសុ ហដាសុ វា បលាតាសុ វា…បេ…. បញ្ចគោរសបរិភោគតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន លក្ខណកុសលោតិ គាវីនំ សរីរេ កតំ ធនុសត្តិសូលាទិភេទំ លក្ខណំ ន ជានាតិ។ សោ គាវីសុ ហដាសុ វា បលាតាសុ វា “អជ្ជ អសុកលក្ខណា អសុកលក្ខណា ច គាវោ ន ទិស្សន្តី”តិ…បេ…. បញ្ចគោរសបរិភោគតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន អាសាដិកំ ហារេតាតិ គុន្នំ ខាណុកណ្ដកាទីហិ បហដដ្ឋានេសុ វណោ ហោតិ។ តត្ថ នីលមក្ខិកា អណ្ឌកានិ បបេន្តិ, តេសំ អាសាដិកាតិ នាមំ។ តានិ ទណ្ឌកេន អបនេត្វា ភេសជ្ជំ ទាតព្ពំ ហោតិ, ពាលោ គោបាលកោ តថា ន ករោតិ។ តេន វុត្តំ – “ន អាសាដិកំ ហារេតា ហោតី”តិ។ តស្ស គុន្នំ វណា វឌ្ឍន្តិ, គម្ភីរា ហោន្តិ, បាណកា កុច្ឆឹ បវិសន្តិ, គាវោ គេលញ្ញាភិភូតា នេវ យាវទត្ថំ តិណំ ខាទិតុំ ន បានីយំ បាតុំ សក្កោន្តិ។ តត្ថ គុន្នំ ខីរំ ឆិជ្ជតិ, គោណានំ ជវោ ហាយតិ, ឧភយេសម្បិ ជីវិតន្តរាយោ ហោតិ។ ឯវមស្ស គោគណោបិ បរិហាយតិ…បេ…. បញ្ចគោរសតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន វណំ បដិច្ឆាទេតា ហោតីតិ គុន្នំ វុត្តនយេនេវ សញ្ជាតោ វណោ ភេសជ្ជំ ទត្វា វាកេន វា ចីរកេន វា ពន្ធិត្វា បដិច្ឆាទេតព្ពោ ហោតិ។ ពាលគោបាលកោ តំ ន ករោតិ។ អថស្ស គុន្នំ វណេហិ យូសា បគ្ឃរន្តិ, តា អញ្ញមញ្ញំ និឃំសន្តិ។ តេន អញ្ញេសម្បិ វណា ជាយន្តិ។ ឯវំ គាវោ គេលញ្ញាភិភូតា នេវ យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទិតុំ…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន ធូមំ កត្តា ហោតីតិ អន្តោវស្សេ ឌំសមកសាទីនំ ឧស្សន្នកាលេ គោគណេ វជំ បវិដ្ឋេ តត្ថ តត្ថ ធូមោ កាតព្ពោ ហោតិ។ អបណ្ឌិតគោបាលកោ តំ ន ករោតិ, គោគណោ សព្ពរត្តឹ ឌំសាទីហិ ឧបទ្ទុតោ និទ្ទំ អលភិត្វា បុនទិវសេ អរញ្ញេ តត្ថ តត្ថ រុក្ខមូលាទីសុ និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយតិ។ នេវ យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទិតុំ…បេ…. បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន តិត្ថំ ជានាតីតិ តិត្ថម្បិ សមន្តិ វា វិសមន្តិ វា សគាហន្តិ វា និគ្គាហន្តិ វា ន ជានាតិ។ សោ អតិត្ថេន គាវិយោ ឱតារេតិ។ តាសំ វិសមតិត្ថេ បាសាណាទីនិ អក្កមន្តីនំ បាទា ភិជ្ជន្តិ។ សគាហំ គម្ភីរំ តិត្ថំ ឱតិណ្ណេ កុម្ភីលាទយោ គាវោ គណ្ហន្តិ, “អជ្ជ ឯត្តិកា គាវោ នដ្ឋា, អជ្ជ ឯត្តិកា”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជន្តិ។ ឯវមស្ស គោគណោបិ បរិហាយតិ…បេ…. បញ្ចគោរសតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន បីតំ ជានាតីតិ បីតម្បិ អបីតម្បិ ន ជានាតិ។ គោបាលកេន ហិ “ឥមាយ គាវិយា បីតំ, ឥមាយ ន បីតំ, ឥមាយ បានីយតិត្ថេ ឱកាសោ លទ្ធោ, ឥមាយ ន លទ្ធោ”តិ ឯវំ បីតាបីតំ ជានិតព្ពំ ហោតិ។ អយំ បន ទិវសភាគេ អរញ្ញេ គោគណំ រក្ខិត្វា “បានីយំ បាយេស្សាមី”តិ នទឹ វា តឡាកំ វា ឱគាហេត្វា គច្ឆតិ។ តត្ថ មហាឧសភា ច អនុសភា ច ពលវគាវិយោ ច ទុព្ពលានិ ចេវ មហល្លកានិ ច គោរូបានិ សិង្គេហិ វា ផាសុកាហិ វា ប

ហរិត្វា អត្តនោ ឱកាសំ កត្វា ឩរុប្បមាណំ ឧទកំ បរិសិត្វា យថាកាមំ បិវន្តិ។ អវសេសា ឱកាសំ អលភមានា តីរេ ឋត្វា កលលមិស្សកំ ឧទកំ បិវន្តិ វា អបីតា ឯវ វា ហោន្តិ។ អថ សោ គោបាលកោ បិដ្ឋិយំ បហរិត្វា បុន អរញ្ញំ បវេសេតិ។ តត្ថ អបីតា គាវិយោ បិបាសាយ សុស្សមានា យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទិតុំ ន សក្កោន្តិ។ តត្ថ គុន្នំ ខីរំ ឆិជ្ជតិ។ គោគណានំ ជវោ ហាយតិ...បេ.... បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន វីថិំ ជានាតីតិ "អយំ មគ្គោ សមោ ខេមោ, អយំ វិសមោ សាសង្កោ សប្បដិភយោ"តិ ន ជានាតិ។ សោ សមំ ខេមំ មគ្គំ វជ្ជេត្វា គោគណំ ឥតរមគ្គំ បដិបាទេតិ។ តត្ថ គាវោ សីហព្យគ្ឃាទីនំ គន្ធេន ចោរបរិស្សយេន ច អភិភូតា ភន្តមិគសប្បដិភាគា គីវំ ឧក្ខិបិត្វា តិដ្ឋន្តិ , នេវ យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទន្តិ, ន បានីយំ បិវន្តិ។ តត្ថ គុន្នំ ខីរំ ឆិជ្ជតិ...បេ.... បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន គោចរកុសលោ ហោតីតិ គោបាលកេន ហិ គោចរកុសលេន ភវិតព្ពំ, បញ្ចាហិកចារោ វា សត្តាហិកចារោ វា ជានិតព្ពោ។ ឯកទិសាយ គោគណំ ចារេត្វា បុនទិវសេ តត្ថ ន ចារេតព្ពោ។ មហតា ហិ គោគណេន ចិណ្ណដ្ឋានំ ភេរិតលំ វិយ សុទ្ធំ ហោតិ និត្តិណំ, ឧទកម្បិ អាលុលីយតិ។ តស្មា បញ្ចមេ វា សត្តមេ វា ទិវសេ បុន តត្ថ ចារេតុំ វដ្ដតិ។ ឯត្តកេន ហិ តិណម្បិ បដិវិរុហតិ, ឧទកម្បិ បសីទតិ, អយំ បន ឥមំ បញ្ចាហិកចារំ វា សត្តាហិកចារំ វា ន ជានាតិ, ទិវសេ ទិវសេ រក្ខិតដ្ឋានេយេវ រក្ខតិ។ អថស្ស គោគណោ ហរិតតិណំ ន លភតិ, សុក្ខតិណំ ខាទន្តោ កលលមិស្សកំ ឧទកំ បិវតិ។ តត្ថ គុន្នំ ខីរំ ឆិជ្ជតិ...បេ.... បរិពាហិរោ ហោតិ។

អនវសេសទោហី ច ហោតីតិ បណ្ឌិតគោបាលកេន ហិ យាវ វច្ឆកស្ស មំសលោហិតំ សណ្ឋាតិ, តាវ ឯកំ ទ្វេ ថនេ ឋបេត្វា សាវសេសទោហិនា ភវិតព្ពំ។ អយំ វច្ឆកស្ស កិញ្ចិ អនវសេសេត្វា ទុហតិ។ ខីរបកោ វច្ឆោ ខីរបិបាសាយ សុស្សតិ, សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តោ កម្បមានោ មាតុ បុរតោ បតិត្វា កាលំ ករោន្តិ។ មាតា បុត្តកំ ទិស្វា, "មយ្ហំ បុត្តកោ អត្តនោ មាតុខីរំ បាតុំ ន លភតី"តិ បុត្តសោកេន នេវ យាវទត្ថំ តិណានិ ខាទិតុំ ន បានីយំ បាតុំ សក្កោតិ, ថនេសុ ខីរំ ឆិជ្ជតិ។ ឯវមស្ស គោគណោបិ បរិហាយតិ...បេ.... បញ្ចគោរសតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

គុន្នំ បិតិដ្ឋានំ ករោន្តីតិ **គោបិតរោ**។ គាវោ បរិណាយន្តិ យថារុចឹ គហេត្វា គច្ឆន្តីតិ **គោបរិណាយកា។ តេ ន អតិរេកបូជាយា**តិ បណ្ឌិតោ ហិ គោបាលកោ ឯវរូបេ ឧសភេ អតិរេកបូជាយ បូជេតិ, បណីតំ គោភត្តំ ទេតិ, គន្ធបញ្ចង្គុលិកេហិ មណ្ឌេតិ, មាលំ បិឡន្ធេតិ, សិង្គេសុ សុវណ្ណរជតកោសកេ ច ធារេតិ, រត្តិំ ទីបំ ជាលេត្វា ចេលវិតានស្ស ហេដ្ឋា សយាបេតិ។ អយំ បន តតោ ឯកសក្ការម្បិ ន ករោតិ។ ឧសភា អតិរេកបូជំ អលភមានា គោគណំ ន រក្ខន្តិ, បរិស្សយំ ន វារេន្តិ។ ឯវមស្ស គោគណោបិ បរិហាយតិ...បេ.... បញ្ចគោរសតោបិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

ឥធាតិ ឥមស្មិំ សាសនេ។ **ន រូបញ្ញូ ហោតី**តិ "ចត្តារិ មហាភូតានិ ចតុន្នញ្ច មហាភូតានំ ឧបាទាយរូប"ន្តិ ឯវំ វុត្តំ រូបំ ទ្វីហាការេហិ ន ជានាតិ គណនតោ វា សមុដ្ឋានតោ វា។ **គណនតោ ន ជានាតិ** នាម – "ចក្ខាយតនំ សោតាយតនំ ឃានាយតនំ ជិវ្ហាកាយរូបសទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពាយតនំ, ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បុរិសិន្ទ្រិយំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ កាយវិញ្ញត្តិ វចីវិញ្ញត្តិ អាកាសធាតុ អាបោធាតុ រូបស្ស លហុតា, មុទុតា, កម្មញ្ញតា, ឧបចយោ, សន្តតិ, ជរតា, រូបស្ស អនិច្ចតា, កពឡីការោ អាហារោ"តិ (ធ. ស. ៦៥៧-៦៦៥) ឯវំ បាឡិយា អាគតា បញ្ចវីសតិ រូបកោដ្ឋាសាតិ ន ជានាតិ។ សេយ្យថាបិ សោ គោបាលកោ គណនតោ គុន្នំ រូបំ ន ជានាតិ, តថូបមោ អយំ ភិក្ខុ។ សោ គណនតោ រូបំ អជានន្តោ រូបំ បរិគ្គហេត្វា អរូបំ វវត្ថបេត្វា រូបារូបំ បរិគ្គហេត្វា បច្ចយំ សល្លក្ខេត្វា លក្ខណំ អារោបេត្វា កម្មដ្ឋានំ មត្ថកំ បាបេតុំ ន សក្កោតិ។ សោ យថា តស្ស គោបាលកស្ស គោគណោ ន វឌ្ឍតិ, ឯវំ ឥមស្មិំ សាសនេ សីលសមាធិវិបស្សនាមគ្គផលនិព្ពានេហិ ន វឌ្ឍតិ។ យថា ច សោ គោបាលកោ បញ្ចហិ គោរសេហិ បរិពាហិរោ ហោតិ , ឯវមេវាយំ អសេខេន សីលក្ខន្ធេន អសេខេន សមាធិបញ្ញាវិមុត្តិ វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេនាតិ បញ្ចហិ ធម្មក្ខន្ធេហិ បរិពាហិរោ ហោតិ។

សមុដ្ឋានតោ ន ជានាតិ នាម – "ឯត្តកំ រូបំ ឯកសមុដ្ឋានំ, ឯត្តកំ ទ្វិសមុដ្ឋានំ, ឯត្តកំ តិសមុដ្ឋានំ, ឯត្តកំ ចតុសមុដ្ឋានំ, ឯត្តកំ នកុតោចិ សមុដ្ឋាតី"តិ ន ជានាតិ។ សេយ្យថាបិ សោ គោបាលកោ វណ្ណតោ គុន្នំ រូបំ ន ជានាតិ, តថូបមោ អយំ ភិក្ខុ។ សោ សមុដ្ឋានតោ រូបំ អជានន្តោ រូបំ បរិគ្គហេត្វា...បេ.... បរិពាហិរោ ហោតិ។

ន លក្ខណកុសលោ ហោតីតិ "កម្មលក្ខណោ ពាលោ, កម្មលក្ខណោ បណ្ឌិតោ"តិ ឯវំ វុត្តំ កុសលាកុសលកម្មំ បណ្ឌិតពាលលក្ខណន្តិ ន ជានាតិ។ សោ ឯវំ អជានន្តោ ពាលេ វជ្ជេត្វា បណ្ឌិតេ ន សេវតិ។ ពាលេ វជ្ជេត្វា

បណ្ឌិតេ អសេវន្តោ កប្បិយាកប្បិយំ កុសលាកុសលំ សាវជ្ជានវជ្ជំ គរុកលហុកំ សតេកិច្ឆាតេកិច្ឆំ ការណាការណំ ន ជានាតិ។ តំ អជានន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ។ សោ យថា តស្ស គោបាលកស្ស គោគណោ ន វឌ្ឍតិ, ឯវំ ឥមស្មិំ សាសនេ យថាវុត្តេហិ សីលាទីហិ ន វឌ្ឍតិ។ សោ គោបាលកោ វិយ ច បញ្ចហិ គោរសេហិ, បញ្ចហិ ធម្មក្ខន្ធេហិ បរិហាយិ ហោតិ។

ន អាសាដិកំ ហារេតា ហោតីតិ "ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ"ន្តិ ឯវំ វុត្តេ កាមវិតក្កាទយោ ន វិនោទេតិ។ សោ ឥមំ អកុសលវិតក្កំ អាសាដិកំ អហារេត្វា វិតក្កវសិកោ ហុត្វា វិចរន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ។ សោ យថា តស្ស គោបាលកស្ស...បេ.... បរិហាយិ ហោតិ។

ន វណំ បដិច្ឆាទេតា ហោតីតិ "ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា និមិត្តគ្គាហី ហោតី"តិអាទិនា នយេន សព្ពារម្មណេសុ និមិត្តំ គណ្ហន្តោ យថា សោ គោបាលកោ វណំ ន បដិច្ឆាទេតិ, ឯវំ សំវរំ ន សម្បាទេតិ។ សោ វិវដទ្វារោ វិចរន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ...បេ.... បរិហាយិ ហោតិ។

ន ធូមំ កត្តា ហោតីតិ សោ គោបាលកោ ធូមំ វិយ ធម្មទេសនាធូមំ ន ករោតិ, ធម្មកថំ វា សរភញ្ញំ វា ឧបនិសិន្នកកថំ វា អនុមោទនំ វា ន ករោតិ, តតោ នំ មនុស្សា "ពហុស្សុតោ គុណវា"តិ ន ជានន្តិ។ តេ គុណាគុណំ អជានន្តោ ចតូហិ បច្ចយេហិ សង្គហំ ន ករោន្តិ។ សោ បច្ចយេហិ កិលមមានោ ពុទ្ធវចនំ សជ្ឈាយំ កាតុំ វត្តបដិវត្តំ បូរេតុំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ...បេ.... បរិហាយិ ហោតិ។

ន តិត្ថំ ជានាតីតិ តិត្ថភូតេ ពហុស្សុតភិក្ខូ ន ឧបសង្កមតិ។ អនុបសង្កមន្តោ "ឥទំ, ភន្តេ, ព្យញ្ជនំ កថំ រោបេតព្ពំ? ឥមស្ស ភាសិតស្ស កោ អត្ថោ? ឥមស្មិំ ឋានេ បាឡិ កី វទតិ? ឥមស្មិំ ឋានេ អត្ថោ កី ទីបេតី"តិ ឯវំ ន បរិបុច្ឆតិ ន បរិបញ្ហតិ, ន ជានាបេតីតិ អត្ថោ។ តស្ស តេ ឯវំ អបរិបុច្ឆិតា អវិវដញ្ចេវ ន វិវរន្តិ, ភាជេត្វា ន ទស្សេន្តិ, អនុត្តានីកតញ្ច ន ឧត្តានី ករោន្តិ, អបាកដំ ន បាកដំ ករោន្តិ។ **អនេកវិហិតេសុ ច កង្ខាឋានិយេសុ ធម្មេសូ**តិ អនេកវិធាសុ កង្ខាសុ ឯកកង្ខម្បិ ន បដិវិនោទេន្តិ។ កង្ខាយេវ ហិ កង្ខាឋានិយា ធម្មា នាម។ តត្ថ ឯកំ កង្ខម្បិ ន នីហរន្តីតិ អត្ថោ។ សោ ឯវំ ពហុស្សុតតិត្ថំ អនុបសង្កមិត្វា សកង្ខោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ។ យថា វា សោ គោបាលកោ តិត្ថំ ន ជានាតិ, ឯវំ អយម្បិ ភិក្ខុ ធម្មតិត្ថំ ន ជានាតិ។ អជានន្តោ អវិសយេ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, អាភិធម្មិកំ ឧបសង្កមិត្វា កប្បិយាកប្បិយំ បុច្ឆតិ, វិនយធរំ ឧបសង្កមិត្វា រូបារូបបរិច្ឆេទំ បុច្ឆតិ។ តេ អវិសយេ បុដ្ឋា កថេតុំ ន សក្កោន្តិ។ សោ អត្តនា សកង្ខោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ...បេ.... បរិហាយិ ហោតិ។

ន បីតំ ជានាតីតិ យថា សោ គោបាលកោ បីតាបីតំ ន ជានាតិ, ឯវំ ធម្មូបសញ្ហិតំ បាមោជ្ជំ ន ជានាតិ ន លភតិ។ សវនមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុំ និស្សាយ អានិសំសំ ន វិន្ទតិ, ធម្មស្សវនគ្គំ គន្ត្វា សក្កច្ចំ ន សុណាតិ, និសិន្នោ និទ្ទាយតិ, កថំ កថេតិ, អញ្ញវិហិតកោ ហោតិ។ សោ សក្កច្ចំ ធម្មំ អស្សុណន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ...បេ.... បរិហាយិ ហោតិ។

ន វីថិំ ជានាតីតិ សោ គោបាលកោ មគ្គាមគ្គំ វិយ "អយំ លោកិយោ, អយំ លោកុត្តរោ"តិ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ យថាភូតំ នប្បជានាតិ។ អជានន្តោ លោកិយមគ្គេ អភិនិវិសិត្វា លោកុត្តរំ និព្ពត្តេតុំ ន សក្កោតិ...បេ.... បរិហាយិ ហោតិ។

ន គោចរកុសលោ ហោតីតិ សោ គោបាលកោ បញ្ចាហិកសត្តាហិកចារេ វិយ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ "ឥមេ លោកិយា, ឥមេ លោកុត្តរា"តិ យថាភូតំ នប្បជានាតិ។ អជានន្តោ សុខុមដ្ឋានេសុ អត្តនោ ញាណំ ចរាបេត្វា លោកិយសតិបដ្ឋានេ អភិនិវិសិត្វា លោកុត្តរំ និព្ពត្តេតុំ ន សក្កោតិ...បេ.... បរិហាយិ ហោតិ។

អនវសេសទោហី ហោតីតិ បដិគ្គហណេ មត្តំ អជានន្តោ អនវសេសំ ទុហតិ។ និទ្ទេសវារេ បនស្ស **អភិហដ្ឋុំ បវារេន្តី**តិ អភិហរិត្វា បវារេន្តិ។ ឯត្ថ ទ្វេ អភិហារា វាចាភិហារោ ច, បច្ចយាភិហារោ ច។ **វាចាភិហារោ** នាម មនុស្សា ភិក្ខុស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា "វទេយ្យាថ, ភន្តេ, យេនត្ថោ"តិ បវារេន្តិ។ **បច្ចយាភិហារោ** នាម វត្ថាទីនិ វា សប្បិនវនីតផាណិតាទីនិ វា គហេត្វា ភិក្ខុស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា "គណ្ហថ, ភន្តេ, យាវតកេន អត្ថោ"តិ វទន្តិ។ **តត្រ ភិក្ខុ មត្តំ ន ជានាតី**តិ ភិក្ខុ តេសុ បច្ចយេសុ បមាណំ ន ជានាតិ។ "ទាយកស្ស វសោ វេទិតព្ពោ, ទេយ្យធម្មស្ស វសោ វេទិតព្ពោ, អត្តនោ ថាមោ វេទិតព្ពោ"តិ ឥមិនា នយេន បមាណយុត្តកំ អគ្គហេត្វា យំ អាហរន្តិ, តំ សព្ពំ គណ្ហាតីតិ អត្ថោ។ មនុស្សា វិប្បដិសារិនោ ន បុន អភិហរិត្វា បវារេន្តិ។ សោ បច្ចយេហិ កិលមន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វឌ្ឍេតុំ ន សក្កោតិ...បេ.... បរិហាយិ ហោតិ។

តេ ន អតិរេកបូជាយ បូជេតា ហោតីតិ សោ គោបាលកោ មហាឧសភេ វិយ ថេរេ ភិក្ខូ ឥមាយ អាវិ ចេវ
រហោ ច មេត្តាកាយកម្មាទិកាយ អតិរេកបូជាយ ន បូជេតិ។ តតោ ថេរា “ឥមេ អម្ហេសុ គរុចិត្តីការំ ន
ករោន្តី”តិ នវកេ ភិក្ខូ ទ្វីហិ សង្គហេហិ ន សង្គណ្ហន្តិ, នេវ ធម្មសង្គហេន សង្គណ្ហន្តិ, ន អាមិសសង្គហេន, ចីវរេន
វា បត្តេន វា បត្តបរិយាបន្នេន វា វសនដ្ឋានេន វា កិលមន្តេបិ នប្បដិជគ្គន្តិ, បាឡឹ វា អដ្ឋកថំ វា ធម្មកថាពន្ធំ
វា គុឡ្ហគន្ថំ វា ន សិក្ខាបេន្តិ។ នវកា ថេរានំ សន្តិកា សព្ពសោ ឥមេ ទ្វេ សង្គហេ អលភមានា ឥមស្មឹ សាសនេ
បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ យថា តស្ស គោបាលកស្ស គោគណោ ន វឌ្ឍតិ, ឯវំ សីលាទីហិ ន វឌ្ឍន្តិ។ យថា ច សោ
គោបាលកោ បញ្ចហិ គោរសេហិ, ឯវំ បញ្ចហិ ធម្មក្ខន្ធេហិ បរិហីនា ហោន្តិ។ សុក្កបក្ខោ កណ្ហបក្ខេ
វុត្តវិបល្លាសវសេន យោជេត្វា វេទិតព្ពោ។

អនុស្សតិវគ្គោ ទុតិយោ។

មនោរថបូរណិយា អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ឯកាទសកនិបាតស្ស សំវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា ច –

អាយាចិតោ សុមតិនា ថេរេន **ភទន្តជោតិបាលេន**;
កញ្ចិបុរាទីសុ មយា បុព្ពេ សទ្ធឹ វសន្តេន។

វរតម្ពបណ្ណិទីបេ មហាវិហារម្ហិ វសនកាលេបិ;
បាកំ គតេ វិយ ទុមេ វលញ្ជមានម្ហិ សទ្ធម្មេ។

បារំ បិដកត្តយសាគរស្ស គន្ត្វា ឋិតេន សុមតិនា;
បរិសុទ្ធាជីវេនាភិយាចិតោ ជីវកេនាបិ។

ធម្មកថាយ និបុណបរមនិកាយស្សដ្ឋកថំ អារទ្ធោ;
យមហំ ចិរកាលដ្ឋិតិមិច្ឆន្តោ សាសនវរស្ស។

សា ហិ មហាអដ្ឋកថាយ សារមាទាយ និដ្ឋិតា ឯសា;
ចតុនវុតិបរិមាណាយ បាឡិយា ភាណវារេហិ។

សព្ពាគមសំវណ្ណនមនោរថោ បូរិតោ ច មេ យស្មា;
ឯតាយ **មនោរថបូរណី**តិ នាមំ តតោ អស្សា។

ឯកូនសដ្ឋិមត្តោ វិសុទ្ធិមគ្គោបិ ភាណវារេហិ;
អត្ថប្បកាសនត្ថាយ អាគមានំ កតោ យស្មា។

តស្មា តេន សហាយំ គាថាគណនានយេន អដ្ឋកថា;
តីហាធិកទិយឌ្ឍសតំ វិញ្ញេយ្យា ភាណវារានំ។

តីហាធិកទិយឌ្ឍសតប្បមាណមិតិ ភាណវារតោ ឯសា;
សមយំ បកាសយន្តី មហាវិហារាធិវាសីនំ។

មូលដ្ឋកថាសារំ អាទាយ មយា ឥមំ ករោន្តេន;
យំ បុញ្ញមុបចិតំ តេន ហោតុ លោកោ សទា សុខិតោតិ។

បរមវិសុទ្ធសទ្ធាពុទ្ធិវីរិយប្បដិមណ្ឌិតេន សីលាចារជ្ជវមទ្ទវាទិគុណសមុទយសមុទិតេន សកសមយសម
យន្តរគហនជ្ជោគាហនសមត្ថេន បញ្ញាវេយ្យត្តិយសមន្នាគតេន តិបិដកបរិយត្តិប្បភេទេ សាដ្ឋកថេ សត្ថុ

សាសនេ អប្បដិហតញាណប្បភាវេន មហាវេយ្យាករណេនករណសម្បត្តិជនិតសុខវិនិគ្គតមធុរោទារវចនលាវណ្ណយុត្តេន យុត្តមុត្តវាទិនា វាទីវរេន មហាកវិនា បភិន្នបដិសម្ភិទាបរិវារេ ឆឡភិញ្ញាទិប្បភេទគុណប្បដិមណ្ឌិតេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ សុប្បតិដ្ឋិតពុទ្ធីនំ ថេរានំ ថេរវំសប្បទីបានំ មហាវិហារវាសីនំ វំសាលង្ការភូតេន សុវិបុលវិសុទ្ធពុទ្ធិនា **ពុទ្ធឃោសោ**តិ គរូហិ គហិតនាមធេយ្យេន ថេរេន កតា អយំ **មនោរថបូរណី** នាម អង្គុត្តរនិកាយដ្ឋកថា –

តាវ តិដ្ឋតុ លោកស្មិំ, លោកនិត្ថរណេសិនំ;
ទស្សេន្តី កុលបុត្តានំ, នយំ ចិត្តវិសុទ្ធិយា។

យាវ ពុទ្ធោតិ នាមម្បិ, សុទ្ធចិត្តស្ស តាទិនោ;
លោកម្ហិ លោកជេដ្ឋស្ស, បវត្តតិ មហេសិនោតិ។

មនោរថបូរណី នាម

អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថា សព្ពាការេន និដ្ឋិតា។